

A J
CRONIN

THE
NORTHERN
LIGHT

A.J. CRONIN

SJEVERNO SVJETLO

Naslov originala

The Northern Light

Prevela

RUŽICA VLASKALIN

OTOKAR KERSOVANI RIJEKA 1966

PRVI DIO

I

Jedne vlažne februarske večeri, na satu crkve Sv. Marka bilo je već prošlo osam kad je Henry Page, kao i obično, svom pomoćnom glavnom uredniku Maitlandu poželio laku noć i napustio zgradu redakcije Sjevernog svjetla. Uvodnik za ponedjeljak zadržao ga je nešto duže (čak ni dvadesetogodišnje iskustvo nije mu pomoglo da postigne neku osobitu lakoću u sastavku), a zavukao ga je i ošamutio i neuobičajeni telefonski poziv Vemona Somervillea.

Kola je upotrijebila njegova žena, pa je naumio da krene kući pješice (i dr Bard ga je nedavno opomenuo kako treba da se više kreće), ali je ipak, s obzirom na kasne sate, odlučio da pođe tramvajem.

Kako je bila subota naveče, na Mealmarketu nije bilo mnogo svijeta. Taj stari trgovački dio Hedlestonea predstavlja čitav splet uskih uličica i prolaza koji izbijaju na Victoria Square, gdje su Pageovo uredništvo i štamparija zauzimali jedan dio kuća, izgrađenih u stilu arhitekta **Adama**¹, koje su svojom patinom od nataloženog dima i vremena odavale porijeklo iz XVIII stoljeća. Taj kraj, sa svojim popločanim ulicama, bio je sada tako tih da se bat njegovih koraka razlijevao ulicom. Cijela stara četvrt činila se toga trenutka Henryju, više nego ikad, kao da u njoj postojano bije samo srce tog kraljevskog nortumbrijskog grada u kome je živjelo i radilo pet generacija njegove porodice. On instinktivno duboko udahnu vlažan i kiselkast zrak.

Adam Robert — znameniti britanski arhitekt XVIII stoljeća

Kroz Deans Close udari prečicom na glavnu saobraćajnicu. Na tramvajskoj postaji nije čekao red jer je tramvaj bio poluprazan. Pa ipak, kad je Henry letimice prebrojao čitaoce Svjetla (to mu je bila već dugogodišnja navika), zapazio ih je četvoricu. Neki zanatlija, čovjek šezdesetih godina, čitao je u kutu, kroz naočari sa čeličnim okvirima, položivši torbu za alat kraj nogu, njegov uvodni članak držeći novine blizu škiljave električne žarulje i tiho sricajući usnama pojedine riječi. Ovaj put je propustio nogometnu utakmicu jer ga je čekao prekovremeni rad. Henry pomisli kako su ovi stari ljudi još ponajbolji. Premda o svom stilu nije imao predrasuda (njegov sin David bi se i nasmijsao njegovim proglasima) — osjećao je neku okrepljujuću toplinu pri pomisli da mu kad-što uspijeva približiti se i utjecati na obične ljude u gradu, prema kojima je gajio snažan osjećaj odgovornosti.

Sišao je blizu ulice Hanley Drive. Vile duž ove ceste, građene od crvenog pješčara iz eldon-skog kamenoloma, s napola drvenim zabatima, nisu nimalo

odstupale od uobičajenog stila; samo se ulaz u njegovu kuću razlikovao time što je imao dva lučno povijena stupa za svjetiljke od lijevanog željeza, ukrašena ispupeenim, pozlaćenim šarama sa hedlestonskim grbom: tri srebrna čekića na azurnom polju. Page je bio čovjek koji nije mario ni za kakvo isticanje; međutim, kako je već dva puta bio predsjednik gradske općine, morao se držati običaja i prihvatiti te upečatljive podsjetnike na svoje godine službovanja.

Vrt u kome je sa veseljem provodio najveći dio svog slobodnog vremena, čeprkajući po njemu, pokazivao je prve znakove proljeća. Polako se penjući uz frontalne stepenice, tražio je po džepovima patentni ključić. Dok je u holu vješao svoj kaput, on časkom osluhnu, ali ne ču nikakav glas koji bi ga podsjećao na kakvu društvenu aktivnost u kući. To ga umiri. Ušao je u blagovaonicu, sjeo na svoje mjesto za stolom koji je već bio postavljen, pa napipavajući nogom po sagu, pritisnu zvonce. Odmah se pojavi poviša, koščata žena, čistog glatkog lica i crvenih, ispucanih ruku, u strogoj cmini, i unese nešto narezane ovčetine, krampira i kupusa. Zatim zastade, i, prije no što će nešto izustiti, nakrivi glavu malo u stranu, podigavši krajičak usana s nekom oporom skromnošću, koja je čitavih dvadeset godina bila karakteristična crta njenog službovanja.

„Bojim se da se jelo zadržalo previše dugo u pećnici, g. Page.“

„Probat ću,“ reče Henry.

..Mogla bih vam ispeći dva jaja,“ predloži ona poslije kratke stanke.

..Ne treba, Hannah, nego mi donesite nešto biskvita i sira.“

Ona ga iz prikrajka pogleda s ironičnom simpatijom, kao što gleda povlašćeni služitelj, svjestan da domaćinstvo sasvim ovisi o njegovoj razboritosti, mudrosti, štedljivosti, radinosti. Taj je pogled u isti mah izražavao nešto između privrženosti i ukora, dajući time tačnu ocjenu karaktera svoga poslodavca.

Henry je bio svjestan da za ovaj ohladnjeli objed može ukoriti samo sebe — osjećajući da se nitko ne može boriti sa satnicom kao što je njegova — pa je još odavno bio odlučio da u utvrđeno vrijeme, tačno u seđam, dolazi na večeru. No, kako večeras nije bio naročito gladan, on se zasitio čedarskim sirom i biskvitima. Kad mu je Hannah donijela papuče, prije nego što se popeo u svoju sobicu za rad u potkrovlju, on je otišao u knjižnicu kao i obično.

Njegova žena Alice, ne skidajući šešir sa kiticom trešanja koji je imala na partiji bridža (imala je običaj, čim uđe u kuću, da rasijano sjedne držeći kadšto u jednoj ruci sa navučenom rukavicom svoj tamni uvučeni kišobran) sjedila je na sofi zajedno sa kćerkom Dorothy. Rješavale su križaljku. Pageu je bilo veoma drago što vidi svoju kćerku kod kuće: otkada je počela putovati u tu svoju

umjetničku školu, u Tynecastleu, zadržavala se van kuće i suviše kasno za jednu šesnaestogodišnju djevojku koja je upravo napustila školu.

„Tata“, požali se ona ne podigavši oka dok je ulazio, „tvoje su križaljke sasvim bez ,U’.“

„Pa one su zamišljene za srednje inteligentan svijet.“ Page se sagnu i potaknu vatru koju su zanemarile. „Šta vam to nedostaje?“

„Ime sa Južnog mora od Roberta Louisa Stevensona.¹¹“

„Probaj Tusitala ... i ako slučajno pročitaš knjigu, moći ćeš o njemu saznati nešto više.“

Ona zabaci svoju kosu vezanu na potiljku u pretjerani .konjski rep’.

„Kladim se da si u uredu pogledao u odgovore. A ja sam gledala njegov film — Otok s blagom.“

Henry je šutio, čudeći se, što je uostalom često činio, kako su mu djeca potpuno oprečna

— David sjajan i studiozan, a Dorothy pravi vjetropir. Obuze ga neki optimizam na pomisao da se u njoj iznenada probudila ljubav za kućom, ali ga njegova žena ohladi:

„Dorie je za večeras pozvana na televiziju kod Wellsbyjevih.“ Na pristojan način Alice pridade tom imenu značenje koje mu pripada

— Sir Archibald Wellsby, bankar i industrijalac cipela, bio je hedlestoneski mjesni velmoža, a Eleanor, negova žena, Alicina najprisnija prijateljica.

„Ali...“ Henry pogleda na svoj sat, „skoro je već deset.“

„Ne budi krut, Henry. Ako ne dopuštaš da dijete ima televiziju u kući, ne možeš ga sprečavati da je gleda van kuće.“

Dorothy je već bila pošla prema vratima. Kad je izišla, on je negodovao.

„Ona nam izmiče nadzoru. Što je puštaš, za ime boga, da ide u tu prokletu Umjetničku školu ... Ta djeca ništa drugo ne rade već dangube po kavanama Tynecastlea, čavrljaju i pijuckaju kavu, ako već ue trate svoje vrijeme u kinu ... Ta znaš da ona nema ni zrna talenta.“

„Možda i nema. Aii ona tamo susreće zgodan mlad svijet. Neki od njih su iz najboljih porodica našega kraja. U Dorothynom odjelu nalazi se sin iady Allerton ... i mala de Cressyjeva. To nije beznačajno. Na koncu konca, ne želimo još jednu nesreću, zar ne, dragi?“

Kako Henry nije dao nikakav odgovor, ona odloži križaljku pa počne raditi svoje čipkane umetke. Dok je radila kačkalicom, pričala je tko je sve prisustvovao popodnevnoj partiji na kojoj je bila, opisujući haljine, šešire, rukavice i razne frizure, čitav jedan ep koji je Page, zahvaljujući svom dugogodišnjem iskustvu, mirne duše mogao i ne slušati pokazujući pri tome izgled zainteresirana slušaoca. Cijela ta stvar oko telefonskog poziva Vernona Somervillea vrtjela mu se stalno po glavi. Došla mu je iznenada. On je Somervilleu na brzu ruku bio predstavljen na jednoj novinarskoj večeri u Londonu — koju je priredilo karitativno udruženje novinskih prodavača prije tri godine — i tada nije mogao ni slutiti da će se tako istaknuta ličnost sjetiti jednog tako beznačajnog provincijskog izdavača, i time pokazati svoje povoljno mišljenje o Svjetlu. Bilo bi sasvim prirodno da je vlasnik Jutarnje gazette sasvim suprotnog gledišta.

„Henry, slušaš li ti?“

Page se trže. „Oprosti, draga.“

„Zaista ... vrlo si neljubazan.“

„Istini za volju“, izvini se on, „nešto sam zabrinut.“

„Zabrinut? Bože dragi... a zbog čega?“

Henry o poslovima u vezi s novinama nije običavao kod kuće raspravljati. U prvim je danima braka to činio i doživljavao najneobičnije posledice, ali ove večeri je osjetio potrebu da se nekome povjeri.

On pogleda prema Alici koja je sjedila, vitka i otmjena stasa, lijepe, malčice pjegave, blijedolike, ali još uvijek dobro očuvane puti lica, koja se skladno slagala sa žućkastom bojom njene kose. Njezine neodređeno plave oči, usađene u uzano lice, odmah ispod obrva, uvijek pomalo razrogačene, kao da su u nekom stalnom iznenađenju, usmjerile se na njega sa ispitivačkom radoznalošću; cijeli njen izgled odavao je ženu koja s naporom suzdržava naglašenu netrpeljivost prema mužu usprkos trvenju i razočaranju koje joj je on, kao što je ona mislila, nametnuo za vrijeme dvadeset godina braka.

„U stvari, primio sam za novine jednu ponudu.“

„Ponudu? Za kupovinu?“ ona se uspravi, trešnje joj na šeširu uzdrhtaše i partija je bila zaboravljena. „To je jako uzbudljivo! Tko je ponudio?“

„Somerville iz Gazette.“

„Vemon Somerville. Njegova žena je bila Blanche Gilliflower... prošle godine su se razveli.“ Alice, upućena u genealogiju srođstva i intimnosti velikih, zamisli se za trenutak, a zatim nastavi s onim superiornim naglaskom njenog rodnog Morningsidea — najotmenijeg dijela Edinburgha — što je ona u svojim društveno aktivnim trenucima naročito naglašavala. „Pa Henry, to je veoma uzbudljivo. Da li je ponuda...?“

Ona prekinu suzdržavajući se.

„Draga, s obzirom da nisam prihvatio, nema razloga da ti to ne kažem. Riječ je o pedeset tisuća funti.“

„Zaboga! Kakva svota!“ Oči joj odjednom nekuda odlutaše. „Pomisli samo šta bi čovjek s tim mogao učiniti... putovati... vidjeti svijeta. Ah, Henry, znaš da sam uvijek željela vidjeti Havaje.“

„Žao mi je draga. Havaji će pričekati.“ „Misliš li reći da nećeš prihvatiti?“ „Somerville već izdaje tri publikacije — onaj njegov vašarski tjednik, Sunday Argus i Jutarnju gazettu. Ne shvaćam zašto bi imao potrebe za još jednom. Osim toga, on bi — tu se iznenada zaustavi — radije pomogao ovu našu malenu imovinu.“

Nastade šutnja.

„Ali to je jedinstvena prilika“, nastavi ona nabadajući svoju iglu s ležernim, uvjerljivim, izgledom. „Ti znaš da se nisi osjećao baš najbolje. A i dr Bard ti stalno govori da ti škodi pretjerano naprezanje i neredovan život.“

„Ti bi željela da se povučem. Valjda u neku vilu u Torquayu? Bio bih neiskazani bijednik.“

„To nisam uopće mislila. Ti si relativno još uvijek mlad čovjek, a ni mi ne bismo morali pročamiti cijeli svoj vijek u provinciji. S pomoću veza mogao bi lako dobiti neko mjesto ... recimo u Ujedinjenim nacijama.“

„Da se zatvorim u tu kulu babilonsku? Nikad.“

„Ali, Henry... ja ne mislim na sebe, mada znaš koliko sam užasno umorna od ovog Hedlestonea, i svega u njemu. Zar to ipak ne vrijedi razmotriti... smatrati kao povoljnu priliku? Ti nikada ne iskorištavaš prilike koje ti se pružaju.“

Page odmahnu glavom odbijajući aluziju na jednu obiteljsku, ali opravdanu zamjerku, kako je on, „da je stvamo htio“, mogao sebi na koncu svog drugog predsjednikovanja u općini osigurati plemstvo.

„Alice, uz te novine je vezan cijeli moj život. A ja sam nešto i učinio od njih.“

„Novine bi mogao preuzeti David.“

„Nemoj pričati besmislice, Alice. Ako ih Somerville kupi, tada neće moći ni priviriti. A ti znaš koliko sam se uzdao u njega ... očekujući da mu jednom bude sasvim dobro.“

„Ali... pedeset tisuća funti...“

„Draga moja, ako te ta svota zaslepljuje, dopusti da ti kažem kako naš posjed vrijedi bar dvostruko.“

Sada se trgla.

„Pa dobro“, a zatim će, nakon stanke za koje se njen razočarani izgled izgubio pred izrazom saznanja, blijedom slikom one pronicljivosti kojom je njen otac prikupljao dokaze na Visokom sudu u Edinburghu, ali koja je kod Alice bila toliko naivna da je ganula Henryja, „možda će, ako uzdržiš na cijeni, ponuditi više.“ „Ne, Alice“, reče on blago. „Izričito sam mu rekao da neću nikad prodati.“

Poslije toga ona sasvim umuknu. Nastavila je da kačka svoje čipkane umetke preturajući stalno tu novost po glavi. Ona zapravo nije bila načistu šta da misli o svemu tome, jer je bila i uzbuđena i neraspložena zbog Henryjeva stava. Duga i postojana šutnja — neobična za onoga tko je tako govorljiv — ljutiti pogledi kojima bi ga s vremena na vrijeme prostrijelila, činjenica da se povukao od nečega s čim ona nije bila suglasna, bili su, kao i uvijek, znaci njene netrpeljivosti.

Page se osjećao nelagodno. Iskustvo ga je već odavno bilo naučilo da otvaranje srca pred Alice nema nikakve svrhe, pa ipak ga je neka nezadovoljena potreba njegove prirode ponukala na to, i opet sa istim rezultatom: pomanjkanje suglasnosti i razumijevanja. Izgledao je nezadovoljan i snužden kao kupač koji misli da će se osvježiti u hladnoj vodi pa utvrdi da je skočio u plitku lokvu.

Naposljetku ona sasvim odrešito reče:

„Ideš li sutra u Sleedon?“

„Naravno . . . kraj je mjeseca. Hoćeš li i ti sa mnom?“

Ona zaniijeka glavom. Znao je da neće htjeti. Davidovo vjenčanje joj nije bilo po volji; ostao je bolan osjećaj razočarenja, plod neostvarene ambicije na što je ona intimno ciljala spominjući ‚nesreću‘. Jedna od njenih dobrih osobina bila je u tome što je uvijek svojoj djeci željela najbolje, a Cora, koja je u Henryjevim očima predstavljala uzor žene, nije ispunjavala stroge zahtjeve koje je ona tražila za ženu svoga sina. Prepast od onog prvog susreta kada se

David tako neočekivano pojavio ispod ruke s jednom čudnom, mladom ženom, blijedom i malo preplašenom, minuo ju je, ali su još uvijek ostale zamjerke i prigovori. Tako na primjer, riječ ‚prost‘, iako je nikad nije izgovorila, Alice je nekako uspijevala potisnuti, ali s velikim naporom koji je od jedne dame tražio zalaganje svih snaga. Međutim, njeno razdragano raspoloženje, koje je Henry izazvao, ponuka je ipak da mu se iznenada glasno obrati:

„Željela bih da ih što češće dovodiš u grad. Povedi ih na ples, ili na neki koncert. Neka ih ljudi vide u našem društvu. Svijet zucka, znaš. Neprirodno je živjeti cijelo vrijeme u divljini. Srsi me podilaze kad pomislim šta naši prijatelji misle o tome.“

On mudro izbježe otvoren odgovor.

„Vrlo dobro, draga moja“, reče on, „spomenut ću im to.“

II

Idući dan osvanuo je krasan i svjež, s nekoliko oblačića na nebeskom plavetnilu — pravo okrepljujuće vrijeme. Iako su Pageovi preci bili strogih evangeličkih načela, on nije bio naročito pobožan. Kad god bi Alice i Dorothy u jedanaest sati krenule na službu božju, on bi sa travnjaka iza kuće nabrao za Coru nešto ranog cvijeća, uzeo koju knjigu za kritički prikaz, pretpostavljajući da bi mogla interesirati Davida, i sjeo u auto. Mada je izveo kola iz garaže sasvim polako, preko puteljka iza kuće, da ne bi sablaznio susjedstvo, ipak to nije izmaklo oku gospođe Harbottle, udovice Boba Harbottla, nekadašnjeg prisnog prijatelja njegova oca, te mu je stara dama, koja je, svečano obučena, polako išla u crkvu Sv. Marka, otpozdravila s pogledom punim prijekora.

No ubrzo zatim našao se na otvorenoj cesti za Sleedon. Rasplinulo mu se pomučeno raspoloženje od prošle večeri, te se osjećao slobodan kao rijetko kad. Kako je uvijek bio zadubljen u svoj posao, Page nije znao za rasonodu. Nije se

zanimao ni za tenis ni za golf. Zapravo, sport i nije bio za njega, jer je imao, iako mu je bilo četrdeset i devet godina, izvjesne simptome neke vrste srčane mane, ali je i samu pomisao, usprkos sumnji dra Barda, odbacivao od sebe više kao nešto što ga gnjavi nego što ga ozbiljno zabrinjava. Henry je, u stvari, bio čovjek tihe naravi sa urođenom sklonošću za povučенost, koga su roditelji još u mladosti držali u strogoj disciplini, čvrsto uvjereni kako je strogost temelj dobra odgoja. Čak i kad je postao predsjednik općine, uvijek su mu javni nastupi bili pravo mučenje, pa je Alice često imala pravo predbacujući mu, kako je ona to nazivala, ‚nedostatak elana‘. On je volio svoj vrt, u svom stakleniku njegovao veoma fine pelargonije, tu i tamo bi pronašao' koji komad starog stafforskog porculana što ga je sakupljao, a što mu je bila opet druga mala pasija. Osjećao je također veliko zadovoljstvo u organiziranju jesenskih orkestarskih koncerata u Hedlestonu, koji su sada već postali glavni događaji godine. Ali iznad svega volio je da se prigodno odveze do mora, pogotovo u Sleedon, koji je ostao, i ako tako blizu Hedlestona, jedinstveno ribarsko seoce na cijeloj sjeveroistočnoj obali. Poznavao ga je još kao dječak, a sad je u njemu živio njegov sin. Unatoč svemu tome, draž ovog sela najviše je izvirala iz osjećaja što u njemu živi jedan dijelić prave, stare Engleske.

A Henryjeva. prava strast, opsesija, ako hoćete, bila je vjera u Englesku kakva je postojala i kakva mora ponovo postati. Iskrenom neposrednošću volio je svoju zemlju, sastav njezina tla, pa i samu morsku sol koja ga je inspirala. Pri tome, nije ostajao slijep za opće opadanje koje je poslije rata izmijenilo sastav nacionalnog života. Ali je smatrao da je to samo privremena obamrlost nakon jednog homerskog okršaja, pa će se Engleska dići iznova. Njezina historija pokazuje da je nadživjela čak i razornije nesreće, i to u trenucima kad je stajala na rubu propasti i kad je sve izgledalo tmumije nego danas. I baš zato što je bila takva kakva je, uvijek je zametala nov život, obnavljala cikluse svoje velike tradicije, i, tvrdokomo se opimći da ne potone u tminu, na koncu uvijek slavno izbijala na površinu.

Sad su se već počeli nazirati u nizini obrisi Sleedona. Vozio je ispred lukobrana o koji su se razbijali valovi i pretvarali u morsku pjenu, prošao kraj privezanih ribarskih brodica i razastrtih mreža radi sušenja, zaokrenuo oko bijelo obojene obalne stražare i krenuo usponom do Davidove kuće.

Dok je prelazio preko pjeskovita, strmog uspona, ugledao je na vratnicama Coru kako ga očekuje. Onako gologlava, vrane kose koja joj leprša oko vjetrom šibanih obraza, sa tamno-crvenom haljinom, pripijenom uz vitko tijelo, izgledala je kao da zrači iz sebe svu onu toplinu i nježnost kojom je prožela i njegova sina. On joj objemčke stisnu ruke, jer je, čak i prije no što mu je to izrazila, znao da se raduje ovom viđenju.

„Kako je David?“ upita.

„Sasvim dobra sedmica. Eno ga gore ... piše.“

Dok su ulazili, ona baci pogled prema prozom na potkrovlju, odakle su dopirali prigušeni zvuci jednog Bartokovog koncerta. ..Pozvat ću ga.“

Ali Page nije htio da uznemirava Davida. Njegova knjiga o preisiamskom pjesništvu, tema koja ga je zanimala otkad je bio kod Balliola, nije bila lak posao. Za posljednjih šest mjeseci naučio je tri arapska dijalekta, a sada prevodi Knjigu pjesama Kitalal-Aghanija. Bolje će biti ako mu ne prekida koncentraciju. Cora primijeti njegovo kolebanje, pa se nasmija.

„Ručak će biti gotov za pola sata.“

Zuti su joj se narcisi, iako Henry nije očekivao, svidjeli. Diveći im se i slažući ih u gustu kiticu, odvela ga je u vrt iza kuće, zaštićen od čestog vjetra golim, kamenim zidom, gdje se očito vidjelo što je uradila prošle sedmice. Uredila je novi povrtnjak koji se ubavo isticao u tom gotovo kaimenom zabranu.

„A tko je kopao?“

„Naravno, ja.“ nasmije se ona veselo.

„Nije li to mnogo za tebe? Kuća, kuhanje i... David.“

„Ah, ne... ne. Jaka sam ja. Osim toga, ja strašno volim vrt.“ Ona ga stidljivo pogleda pokazujući istinske osjećaje. „Vidite, nikada ranije nisam imala takve prilike.“

Kad ga je ostavila i pošla u kuhinju, Henry se šetkao po uskoj, sivkastoj stazici bez primisli o onom ‚Nikad ranije nisam‘. Pa šta? Njemu će uvijek biti draža prostosrdačna mlada žena nego neka školovana koja se odlično razumije u gramatiku, pogotovu ako je ta žena Cora. Ubrzo potom ona ga pozva sa zadnjih vrata.

U prednjoj sobi bio je postavljen stol sa sasvim čistim stolnjakom: pribor za jelo, noževi za sječenje, porculan — zapravo sve te stvarčice koje im je on bio dao, bile su pomno porazmještane, dok je jedno pečeno pile sa hrskavom i zlaćanom koricom primamljivo zivkaio sa pladnja. Cora je u svemu što god je činila pokazivala neku razdraganu spretnost, neki izraz suosjećanja dobre volje koja je jasno isticala želju da se sviđi.

Dok su njih dvoje čekali, ploča na gramofonu prestade svirati, a trenutak kasnije uđe u sobu David — pomalo odsutan kao i obično, ali Pageu smjesta udari u oči da je dobro raspoložen. Također je dobro izgledao, pa se čovjek, usprkos

njegovu pomalo nastranu, kao i obično, odijelu, posuvraćenoj majici oko vrata, žućkasto-rebrastom baršunu i iznošenim antilopskim cipelama, nije mogao oteti pomisli kako je zgodan momak ovaj David — kao i Cora — veoma visok, premda mršav, možda i odviše mršav, bujne plave kose, prijatne puti, finih i pravilnih zuba.

„Kako napreduje posao?“ zapita Henry, dok je Cora rezala pile.

„Sasvim dobro.“ Nehajno prihvati privlačno jelo na tanjuru, koje se sastojalo od krila, kelja i mlaćenog krumpira, što mu ga pružila Cora. Caskom ga pažljivo pogleda, pa potom ravnodušno uze viljušku.

„U uredništvo je prispjela jedna nova biografija o Edwardu Fitzgeraldu.,,

David natušti obrve.

„Pbmislio sam da ćeš je možda ti rado pogledati“, promrmlja Page kao u samoodbrani.

David dobaci svom ocu uvrijeđen pogled.

„Nemoj mi samo još reći da se diviš kalifu Istočne Engleske, čovjeku koji je sročio onaj bezvrijedni kuplet:

The ball no questions makes of ayes and noes
But here and there as strikes
the player goes.

Page se blago nasmija. Nije imao ništa protiv toga da mu David daje lekcije: na takav je stav ovaj klasični učenik, koji zamalo što nije bio prvi u Cbcfordu, svakako imao prava. Henry je vlastito školovanje, skraćeno zbog očeve bolesti iznenadnim opozivom u uredništvu lista, upotpunio opsežnim čitanjem; tako je on svega dvije godine proveo na Edinburškom univerzitetu, na koji je njegovom ocu Robertu Pageu bilo naročito stalo da ode, jer je i on sam ondje studirao.

„Njegov Khayyam nije baš tako loš“, suprotstavi se on blago. „Ruskin ga je volio.“ David načini grimasu i izgovori niz arapskih riječi.

„To je moje mišljenje o starom Omaru.“

„Šta to znači?“ zapita Cora.

„Bojim se da te ne poznajem dovoljno da bih ti mogao reći“, reče David i prasnu u takav smijeh da ga Henry pogleđa brzim sumnjičavim pogledom. Sjetivši se onih dana kad mu je sin sjedio pognute glave s grčevito stisnutim pesnicama

među koljenima, buljeći u tle, utonuo u groznu depresiju, lakše mu je bilo što ga čuje kako se sada smije. Noći su bile još i gore, beskrajne, besane noći, prožete stravom od nepoznatog neprijatelja. Njegova služba u vojsci nije bila naročito napoma (borio se na Kreti i pri povlačenju prebolio dizenteriju), no ipak je sve to izazvalo preveliku osjetljivost, koja je trajala za vrijeme provedenih godina u Oxfordu i prije nekih osamnaest mjeseci završila ozbiljnim živčanim slomom. Bard je to nazvao opsesivnom neurozom, s tragovima paranoje, ali se Henry nije mogao složiti sa doktorom koji je uporno ostajao pri tome da je kod Davida bio primijetio izrazito neurotične tendencije još dok je bio dijete. Ovo uvredljivo mišljenje zamalo što nije prekinulo njihovo dugogodišnje prijateljstvo.

Ali sada velike razlike nije bilo. Promatrajući Davidovo izuzetno duševno stanje, Page je bio svjestan da ga je taj brak, ma koliko neobičan, ali ipak sretan, spasio. Slučajan susret na obali u Scarboroughu, kamo je otišao na stručnu terapiju, a zatim, poslije pletenja košara, povratak kući, blijeda lica, još uvijek rastrojen ali oporavljen, s novim pouzdanjem u budućnost. Bilo je to dvostruko čudno, budući da nikad nije pokazivao neko ozbiljno interesiranje za žene, anajmanjeza takvu čiji je neukroćen duh predstavljao antitezu njegovom vlastitom. Pa ipak, možda je baš to što Cora nije bila školovana pridonijelo da se njih dvoje zbliže. Utonuo do dna provalije, on se instinktivno približio najneposrednijem stvorenju koje mu se našlo na dohvatu. Kolika li je samo sreća bila u tome što je ruka koju je zgrabio bila Corina ruka!

Dok je Cora poslije ručka raspremala stol, Page i njegov sin su sjedili kraj prozora i razgovarali. David obično nije mnogo govorio o onome što radi, ali je danas njegovog ustručavanja nestalo; bio je razdragan i neposredan. U *Mercure de France* upravo se bio pojavio prijevod jednog od njegovih eseja ‚Zemlja noći‘, napisan za vrijeme rata. On pokaza Henryju lično pismo sa čestitkom koju je primio od izdavača. To priznanje njegovog talenta, inače neophodni podstrek za njega, predstavljalo je i za Pagea ohrabrenje, jer se u potaji nadao da će mu se David uskoro pridružiti, te da će Sjeverno svjetlo postati još kvalitetnije.

Obično bi se zajedno i prošetali, ali tog se popodneva David izvini i ode gore da radi — bilo mu je stalo da što bolje iskoristi posuđenu knjigu iz londonske knjižnice koju je idućeg dana trebalo vratiti. Umjesto njega već je obukla svoj kaput Cora, i tako su ona i Henry krenuli u pravcu luke.

Iz početka nisu razgovarali. Imala je dara da šuteći pravi društvo, pa mu se činilo da je već godinama pozna. Kad su prešli pjeskoviti zaklon, pri čemu im je pod nogama pucketao nanos algi, pa skrenuli prema lukobranu, ona ga primi za ruku podajući se s nekom vrstom radosnog prepuštanja jaklom vjetru s mora.

„Trebalo bi da imaš topliji kaput“, reče Henry, primijetivši da nosi kaput od iznošenog vunenog serža.

„Nije mi nimalo hladno“, a zatim dodade: „Zatr se vama ovdje ne dopada?“

„Naprotiv“, odvrati on. Biti s njome značilo je pravo umirenje.

Stajali su pri kraju opustjela gata u zaklonu stanice za spasavanje, promatrajući kako kruže galebovi i kako se ustremljuju prema moru. Pred njima je pukla široka pučina, a s valova je dopirao slan i oštar vjetar. Imao je neki čudni dojam da bi tu mogao ostati zauvijek. Najzad prekinu šutnju.

„Ti si mnogo učinila za Davida.“

„I on je za mene“, spremno odgovori Cora. a zatim, nakon kratke stanke, baci pogled na njega pa u daljinu. „Ovako sretna nisam bila ni onda kad smo se sreli.“

U toj prostosrdačnoj tvrdnji Henry osjeti da ga je počastila povjerenjem koje joj je navrlo pravo iz srca. Njena uzdržljivost, odsutnost one brbljive povjerljivosti koju je prezirao kod žena, omiliše je na prvi pogled. Osjetio je u njoj neku nenametljivu čežnju za nježnošću, neku žarku želju da se priveže uz obitelj gdje se udomila, što je navodilo na pomisao da je imala tegoba u prošlosti. Kasnije se to potvrdilo kao tačno kad mu je ispričala nešto iz svoga života (kako je prije nekoliko godina izgubila oba roditelja, živjela s jednom tetkom u Londonu i izdržavala se mijenjajući mršavo plaćena namještenja). Sad mu se učini da iz njene sadašnje sreće izbiја neki tračak sjete, slabašan ali ipak očevidan.

„Mora da si prilično dugo bila sama?“

„Da“, odgovori ona, „tako nekako.“

Kako je naišao jači nalet vjetra, Henry je prihvati rukom oko ramena.

„Ne želim da se još jednom u životu tako osjećaš. Ti sad pripadaš nama, a mi nećemo dopustiti nikad da se osjetiš osamljenom. Baš je jučer o tome govorila i moja žena... pitajući se nije li tebi i Davidu ovdje katkada dosadno. Trebalo bi da oboje s vremena na vrijeme dođete u Hedlestone na ples.“

„Ja baš ne marim tako mnogo za ples“, reče ona, a potom doda, kao da njena opaska može čudno izgledati, „a ni David ... nije on od te vrste.“

„Pa onda u kazalište, ili na neki koncert?“

Ona se okrenu prema njemu.

„Znate, ja volim biti ovdje. Mir je jedina stvar koju volim. Noću u postelji“ — tu naglo porumeni, kao da je rekla nešto ružno, ali nastavi — „kad vjetar oko kuće fijuče i slušate huku valova, imate dojam da ste u nekom zamku, shvaćate li me šta hoću reći? Ne bih mijenjala Sleedon, barem ne sada, ni za koje drugo mjesto na svijetu.“

Bilo je vrijeme da krenu natrag. Kad su se vratili do Henryjevih kola, čuo je ploču iz sobice pod krovom: nešto kao Bruckner, IV simfonija u EsDuru; ne baš po njegovom ukusu, ali ipak siguran znak da David traži nadahnuće, tako da je odlučio da ne ide gore. Sasvim nenametljivo tutnu on jednu omotnicu, onako kako je obično pri kraju svakog mjeseca činio, u Corin vanjski džep. Bio je to uvijek pomalo neugodan trenutak, premda je pokušavao da bude spretan kao kakav varalica koji se želi osloboditi koje igraće karte pa pri tome izbrblja, smučka neku magičnu formulu. Mladi su ponosni, ali živjeti se mora. Ovoga joj puta samo reče:

„To ti je za sjeme, za tvoj vrt.“

Ali se Cora ne nasmija. Njezino lice s naročito istaknutim jagodicama i nježnim blago upalim obrazima imalo je nekakav čudan izraz. Vjetar je ovlažio njene tamne oči, poput boje lješnika, i cmi pramen kose joj navukao preko čela.

„Vi ste tako dobri prema nama, tako dobri, pogotovu prema meni. Učinili ste da osjećam... učinili ste mi ...“ nije mogla dalje, već mu se naglo približi i brzo, nespretno pritisnu svoje meke usne na njegov hladni obraz.

Dok se Henry polako vraćao kroz sivu maglu za Hedlestone — nikakva razloga nije bilo za žurbu — cijelo ga je vrijeme na putu do kuće grijala misao na taj plahi izljev nježnosti.

III

Ponedjeljak je uvijek bio dan s mnogo posla

— novosti se uvijek nagomilaju koncem sedmice — pa je Page dolazio u ured rano. Umjesto da ode ravno gore, on skrenu u štampariju koja je gledala na popločeno dvorište i predstavljala prostranu, staromodnu, ali dobro rasvijetljenu prostoriju u kojoj je radio najveći broj novinskog osoblja. To nije bio neki veliki objekt

— Henry je za svoje štamparske strojeve zapravo morao iznajmiti zgradu koja se na nju naslanjala. Ti su strojevi bili staromodni, ali su već dugi niz godina

stajali tu i za njega bili dobri, njemu dragi. Peter Fenwick, mlađi pomoćnik urednika, stajao je sa korektorom Frankom kod teleprinteru agencije Associated Press.

„Ima li kakvih novosti iz Egipta?“ upita Henry pošto su mu zaželjeli dobro jutro.

„Kanal je još blokiran“, odgovori Fenwick. „Amerikanci ne mogu dobiti dozvolu za potapanje maona sa cementom. Kralj Saudije imao je razgovor s Eisenhowerom. Treba da dobije mlaznjake i još više Cadillaca. Naser se šepuri i dalje... Izrael se nije pomakao ni za pedalj. Kod nas se osjeća nestašica petroleja. Edenovi su stigli u Panamu...“

Page je slušao šutke. Svaka mu je riječ otvarala još žive rane koje su mu ostale poslije onog ponižavajućeg poraza.

„A kakve su domaće vijesti?“

„Evo, neki grozan događaj u Belfastu. Dvostruko ubojstvo i samoubojstvo ... žena, ljubavnik, i muž, svi sa prerezanim grkljanom.“ Pojedini, preko kojih je Henry preletio pogledom, bile su u pravom smislu užasne. „Izbacite to“, reče on.

„Da ispunimo jedan stupac na posljednjoj strani?“ predloži Fenwick.

„Ne, niti jedan redak.“

Ostale vijesti koje je brzo pročitao nisu bile naročito utješne. Situacija na Srednjem Istoku izgledala je sve lošija: situacija na Cipru bila je sve uzbudljivija.

„Ima li još što?“ upita on.

Frank, koji je bio zadužen za sjeveroistočno područje, reče:

„A šta kažete na ovo?“

List koji je pružio Henryju bio je teleks o parlamentarnoj debati posljednje subote. Označio je dvije crte plavom olovkom.

U odgovoru na pitanje g. Burneya Cadmusa, predstavnika sjeveroistočnih gradova, g. Philip Lester odgovorio je u ime vlade da, koliko je njemu poznato, nema nikakvog opravdanja za glasine koje kruže o onome što je uvaženi član Parlamenta izvolio nazvati projekt N.R.U.

„Projekt N.R.U.?" pogleda ispitivački Henry jednog pa drugog.

„Nikad nisam čuo za to“, reče Fenwick. „**N.R.U.**“², natušti Frank svoje obrve „da nije to ‚National Railroads Union!‘“³

N. R. U. (prkn. prev:) skraćunica za National Research Utley — Program. nacionalnog istraživanja u Utleyu

National Railroad Union — Udruženje nacionalnih željeznica

„Ni govora“, odgovori Fenwick, „mora da je neka namještaljka. Taj Cadmus se uvijek prebaci.“

Henry mu vrati list.

„Pa ipak, postavite čovjeka koji će to istjerati načistac. Mladog Lewisa, ako se možete njime koristiti.“

On se pope uz vijugave kamene stepenice u svoj ured. Mis Moffatt, njegova tajnica, koja je također radila i na pretplati, sređivala je poštu. Postarija žena, neodređene vanjštine, prije nalik na neku penzioniranu školsku učiteljicu, bezbojne puti i prosjede kose, i ljeti i zimi obučena u svećeničku sivu suknju i sivi pleteni džemper, nais Moffatt bila je zapravo nezamjenljiva. Radila je sve moguće dosadne i važne poslove bez i najmanjeg prigovora. Dovedena u ovaj ured prije nekih trideset godina od strane Roberta Pagea, ona zapravo nikad nije prihvatila sina kao očeva nasljednika. Toga jutra je njeno ponašanje bilo izričito ‚na odstojanju‘. Henry osjeti smjesta da je muči neka misao. Ona ga je pustila da pregleda poštu, dok je u međuvremenu razvezivala komadić špage sa jednog paketa i umotavala ga u uredno, nabijeno klupko; imala je pravu maniju za sitne uštede što se tiče špage, komada papira i prekobrojnih neiskorištenih poštanskih maraka, kao da se radi o uštedama za banku; a onda mu ona, čim se Page spremio za diktat, reče: „Opet se javio telefonom.“

„Tko?“

„Somerville.“

Henry ju iznenađeno pogleda. „Stajete?“ „Da govori s vama. Kad sam mu rekla da niste tu, a on je očigledno znao da nećete biti — zvao je telefonom u sedam i trideset iz Surreya — ostavio je poruku.“

„Kakvu?“

Ona uze svoj podsjetnik, pa pročita iz stenograma.

„Budite ljubazni pa isporučite moje lične pozdrave g. Pageu. Recite mu da će idućeg tjedna u njegovu susjedstvu boraviti dva moja službenika. Recite da će mi biti veoma drago ako bude ljubazan da ih primi.“

Nastade stanka. Henry, da bi se pribrao reče: „Pročitajte ponovo.“

Ona pročita, ali je pri drugom čitanju zvučalo mnogo učtivije. Zbunjenost koja ga je spopala u subotu sad je bila još jača. Stvar ga je počela zabrinjavati.

„A šta vi mislite o tome?“

Napućivši usne, mis Moffatt oštro, ljutito i prezrivo odmahnu glavom.

„Hoće da kupi Svjetlo.“

„Htio je. Mislio je da je za prodaju. Rekao sam mu da se vara.“

„On se nikad ne vara.“

„Pa dobro...“ reče Henry, „Čak da ste i u pravu, to ne mijenja na stvari. Možda i hoće da ga kupi. Ali ja ga sigurno neću prodati.“

„Je li to baš tako jednostavno kako vi kažete?“

„Svakako.“ Kako je bio uzbuđen, osjećao se nelagodno. „Ako novine nisu na prodaju, kako mogu biti kupljene?“

„Poznate li vi Vernona Somervillea?“

„Da... ili bolje reći, sreli smo se jedanput.“

„Tada vi njega poznate isto onako kao što ja poznam nekoga sa mjeseca. Zna li barem šta on objavljuje? Jeste li čitali tu Jutarnju gazetu?“

U uredništvu su pristizali svi londonski dnevници. Bili su poređani duž dugog stola od mar hagonija, s mesinganim rubovima, koji je starjao kraj prozora. Ona uze Gazzetu i stavi je ispred njega. Toga se jutro preko cijele prve strane kočila jezivo retuširana trenutna fotografija tri krvlju umrljana leša, dvojice muškaraca i jedne uboge polugole žene, koji su ležali ispruženi na tlu neke sobe za iznajmljivanje, dok je gore parao oči centimetar širokim slovima ispisani naslov CIJENA ZA STRAST.

„Zgodno, jel'te?“ reče mis Meffatt neopisivim tonom. „To bi jako lijepo izgledalo na vašoj naslovnoj strani.“

Premda je mis Moffatt bilo lako uzbuditi i još lakše uvrijediti, Henry nije znao šta se to s njome zbiva. Te je besmislice morao prekinuti. Vрати joj novine natrag.

„Preuzmite diktat“, reče resko.

Kad je završio sa korespondencijom, ona iziđe na obližnja vrata i priđe svome stroju, a on prođe kroz hodnik u prostranu prostoriju sa stupovima u stilu arhitekta Adama, gdje je sa svojim štabom, svakog jutra u deset sati, održavao konferenciju kako da se planira naslovna strana i srede glavne vijesti za idući dan. Malcolm Maitland, njegov glavni urednik, oio je već tu i razgovarao sa Hartleyem Sladeom koji je vodio umjetnički odjel; kada je Henry ušao, naiđe za njim urednik sportske rubrike Poole sa Horaceom Balmerom, urednikom rubrike za oglase.

Kad su sjeli za dugi politirani stol, nešto ga iznenada potaknu da spomene stvar sa Somervilleom, ali se uzdrža osjećajući da bi to bilo kao neko priznanje vlastite slabosti. Prelazeći član po član Maitlandov popis vijesti, počeli su diskutirati o .špiglu' novina i odlučivati šta će propustiti, a šta odbaciti.

Politika Sjevernog svjetla bila je dugo vremena sažeta u rečenici koja se mogla pročitati skromnim ciceroslovima u zaglavlju prve stranice: „Sve vijesti koje vrijedi pročitati.“ Upomo se boreći protiv svakog senzacionalizma, list je tokom pet generacija stvorio reputaciju poštenja, dobrohotnosti i ispravnog prikazivanja novosti. Postao je otprilike nekakva tradicija čitavog kraja. Danas je, neizbježno, glavni interes za novostima bio koncentriran na Srednji istok. Page i njegov štab iscrpno su razradili nacionalne i pokrajinske publikacije i naposljetku prešli na pitanje od vječitog interesa — na vrijeme. Preko noći su zadesile Lincolnmshire velike poplave, pa je tamo poslan jedan reporter sa glavnim fotografom. Naravno, bilo je i mjesnih događaja o kojima je trebalo slati izvještaje, te su se razne upute štaba odnosile i na njih. Bob Lews je već bio otišao na svoj N.R.U. zadatak. Jedan sait kasnije, kad su svi slobodno izložili svoja mišljenja i sporazumjeli se, list je dobio konačan oblik.

Dok su ostali odlazili, Malcolm Maitland se sa Henryjem šetkao po hodniku. Naročito sposoban i karakteran, temeljan, tvrdokomi Nortumberlandanin, Maitland je bio čovjek čije je mišljenje Page visoko cijenio. Sin jednoga минера iz Bedlingtona, malog ugljarskog sela, rodio se u tipično rudarskom naselju. S vlastitim naporima školovao se na durhamskom univerzitetu gdje je dobio dvije stipendije, a posljednje godine školovanja i nagradu Whittingham iz političke ekonomije. Isprva se latio podučavanja u Tynecastleu, gdje je u svom slobodnom vremenu, oduševljen socijalnom reformom, otvorio većemju školu za dječake iz mjesnog brodogradilišta. Kasnije je dva puta istupao kao kandidat na parlamentarnim izborima u sjevernom Durhamu na strani liberala, ali je bio poražen sa neznatnom većinom. Zatim je, primoran ekonomskom nuždom,

izgubivši neke iluzije iz svojih mladenačkih dana, ali ne i smisao za humor, napustio političku karijeru i posvetio se novinarstvu. Rumena lica, nenaočit i hrom (posljedica nesretnog slučaja zbog odronjavanja ugljena u djetinjstvu), nije se toliko isticao svojom vanjštinom koliko inteligencijom i srcem. Živio je usamljeno kao okorjeli neženja u svom stanu u Wootonu i, kako se on izražavao, ‚tavorio uzalud‘. Bio je tvrd kao dobra jabuka sjeveme Engleske, ali potpuno zdrav. Čak i iz njegova hobija, jedne dugogodišnje pasije za ponijima, nesumnjivo podržavane postojanom privrženošću za rudarske konjiće iz miadosti — trenutno je dao na čuvanje par rasnih konja na jednu farmu u Mossbumu — izbijala je korisnost ovoga čovjeka vezana za zemlju. On je Pageu bio bliži od ma kog drugog u uredništvu.

„Ima toliko problema.“ Raspravljali su o tome što bi trebalo biti sadržaj uvodnog članka. Henry je govorio razdražljivo budući da je bio potišten i više nego ikad nervozan. „Toliko ima stvari o kojima bi trebalo govoriti, a toliko malo vremena da se o njima govori.“

Maitland klimnu glavom. „Izgleda da smo u većem škripcu nego ikad.“

„Kad bismo se samo mogli nekako osloboditi naše proklete apatije. Narođ kao da ne vodi ni o čem drugom brigu već kako će prije stići na nogometno igralište i dobiti besplatnu liječničku pomoć. Pogledajte Zapadnu Njemačku. Kabo su se samo izvukli! Kad sam viđio tu zemlju 1943. kako leži u ruševinama, bio bih se zakleo da su gotovi... da nikad neće doći k sebi. Ali su se oporavili... izvanredno su se oporavili ... sad su na prvom mjestu na svijetu.“

„Ne zaboravi da su imali jednu prednost. Izgubili su rat.“

„To nije odgovor, Malcolme. Postigli su to odlučnošću i mukotrpnim radom, dok smo mi plovili brodom bez kormila.“

„U redu, nalazimo se u škripcu. Ali bili smo i u gore.“

„Samo kad bismo imali koga kome bismo se mogli povjeriti ... kojeg pravog vođu .. . na primjer Disraelija.“

Maitland se zaustavi na Pageovim vratima, pa ga iz prikrajka malo podrugljivo pogleda.

„Imaš ti ovdje svog vođu. A i naslov uvodnika ‚Da je danas živ Disraeli‘.“

Izlazeći pogleda na svoj sat, pa dobaci:

„Ne zaboravi da naš božji čovjek ima sastanak s tobom u jedanaest.“

I upravo u taj čas, još prije no što je Page mogao dospjeti do odjeljenja za oglase da ondje održi svoju uobičajenu konferenciju, uđe u sobu Gilmore, župnik crkve Sv. Marka. Henry se rukova s ovim živahnim, glatko izbrijanim kršćaninom, koji je zračio fluidom bratstva.

Došao je zbog zvonika na Sv. Marku, koji se u januaru počeo naginjati. Razlog su bili kuckari, crvi koji nagrizaju drvenu građu, a budući da je stari toranj bio prekrasan i glavno obilježje tog mjesta, Henry je u Svjetlu otvorio zakladu za njegovu obnovu.

„Upravo sam dobio konačnu procjenu“, nastavi župnik šušajući sa svojim papirima. „Mnogo više, bojim se, nego što smo predvidjeli. Cetrnaest tisuća funti.“

„To je pozamašna suma.“

„Jeste prijatelju, pogotovu kad znaš da prilozi za tvoju zakladu iznose nešto manje od pet tisuća.“

Henry se na to nije ni osvrnuo. Akcija u njegovim novinama zasnivala se na čisto dobrotvomoj bazi, pa, iako sam nije bio neki Krez, prvi je uložio u zakladu svojih sto gvineja. Međutim reče:

„Teška. vremena su nastala za našu zemlju, ogromni porezi, a ni vrijeme nije baš najpogodnije za milodare. Pričekaj do idućeg Božića, pa ćemo možda imati više uspjeha.“

„Ali dragi moj Henry, narna gori pod nogama.“

Još je neko vrijeme nastavio u tom tonu, pri čemu je Henry bivao sve ljući. Ta zar on ne shvaća da svi nepotrebni planovi i lični interesi, sva vječna zapomaganja za što većom pomoći moraju biti potisnuta prije nego što se zemlja potpuno ne upropasti? Pa ipak, Page pokuša da otrpi, te je slušao, raspravljao s njime o načinu i sredstvima, obećao mu prostor na srednjoj stranici, ali je bio sretan kad je ovaj naposljetku ustao. Pri izlasku Gilmore mu stavi na stol otipkan list.

„Oprosti što ti ostavljam nekoliko prigodnih uskršnjih stihova, Henry. Nadam se da ćeš ih uvrstiti u tvoj list.“

Kad su se vrata za župnikom zatvorila, Page, već po navici uze list u ruke. Pogled mu pade na prvi 'žalostivi' stih — 'Ljiljane lijepi, najljepši među cvijećem' — kad telefon zazvoni. Dajući mu odozdo sa razvodne ploče telefonske priključke, mis Moffatt progovori:

„Opet London.“

„Da nije Sommerville!" nehotice uzviknu on, pa ga smjesta spopade stid od samog sebe.

„Ne. Ovo je iz Mighill Housea. Neki g. Jones.“

Poslije trenutne stanke on odvrati:

„Dajte mi vezu.“

„G. Henry Page? Kako ste gospodine?“ Glas je imao velški naglasak. „Govori Trevor Jones, privatni tajnik ser Ithiela Mighilla. Nemam zadovoljstvo da vas lično poznajem, iako se nadam da ću vas uskoro upoznati. G. Page, ser Ithiel bi želio da se nađe s vama, u Londonu... ili u svojoj kući na imanju u Sussexu, kad vam je najzgodnije.“

Henry je instinktivno pogodio o čemu se radi. „Bojim se da neću imati vremena.“

„Ser Ithiel će vam rado poslati svoj avion da vas preveze.“

„Ne, to mi nije moguće.“

„Ali uvjeravam vas, g. Page, bit će vam samo od koristi ako dođete.“

„Zašto?“

„Zbog naročitih razloga?“

„Pitao sam vas zašto.“

„Sir Ithiel je čuo da se Sjeverno svjetlo prodaje. Sto se njega tiče, on želi da se ne upuštate ni u što, dok on s vama ne razgovara.“

Henryja zbog iznenadne srdžbe stisnu nešto u grlu, pa naglo prekide vezu. Sto je sve to, pobogu? Zašto su dva najmoćnija magnata štampe u zemlji bacili oko na jedan mali provincijski list. Iako je u mislima pretresao svaku mogućnost, nije mogao pronaći ni jedan vjerodostojan odgovor na ta pitanja.

Naporom volje svlada neodređeni osjećaj straha koji ga je spopao, te primora sebe da započne uvodni članak. Odjednom telefon ponovo zazvoni. Henry gotovo odskoči sa svoga sjedala. Bio je to samo službenik za prihvaćanje pacijenata dra Barda, koji ga je podsjetio na njegovo zakazano vrijeme za mjesečni pregled. Pod normalnim okolnostima to bi ga prekidanje rasrdilo; danas ga je, međutim, zdušno prihvatio. Želio je da se što prije iščupa iz ureda. Koncentrirao se i priveo kraju prvi koncept svoga članka, pa pozvoni po mis Moffatt.

Ona uđe noseći mu pisma na potpis, a kad ih potpisa, predade joj grubi koncept.

„Zelio bih da mi ga otipkate.“

„Dobro.“

Po ledenom prizvuku njezina glasa, Henryju je bilo jasno da mu nije oprostila njegovu raniju prenagljenost. Budući da mis Moffatt nije podnosila naglosti, pokušavala je da ga kazni za njegove povremene ispade na svoj način.

„Zelite li kavu kao i obično?“ upita ona. „Podne je prošlo.“

„Ne, sad izlazim. Vraćam se u dva sata.“

„Bolje biste učinili da prije toga pogledate ovo.“

Ona mu ravnodušno pruži jedan telegram.

PREMA JUTRAŠNJOJ PORUCI SOMERVILLEA MOLIM VAS DA PRIMITE K ZNANJU DA ĆU VAS POTRAŽITI SLIJEDEĆEG UTORKA. VESELIM SE UNAPRIJED ŠTO ĆU VAS UPOZNATI. ISKRENO

HAROLD SMITH.

Ovoga puta je Page bio više nego iznenađen, ali su mu prsti čvrsto držali žućkasti listić papira:

„Samo da mi je znati, dragi bože, šta im je to u glavi.“ Niti izraz njezina lica niti odgovor nisu donijeli nikakvo umirenje. Ona mu kratko odgovori:

„Saznat ćemo uskoro.“

Kako je on šutio, ona iziđe.

Kad je ostao sam, Henry podiže oči i namrgođeno promatraše na suprotnom zidu dagerotip osnivača Svjetla, njegova prapradjeđa, starog Daniela Pagea, kako sjedi u cmoj odori, ukočene poze, držeći jednu ruku ispod revera svoga žaketa, dok je drugom dodirivao čelo s ispruženim kažiprstom. U svojoj razigranoj mašti njemu se činilo da u tom ozbiljnom, zapovijedajućem licu primjećuje nekakvu naročitu ozbiljnost. On žumo dograbí svoj šešir, pa iziđe iz sobe.

IV

Avion se na vrijeme spustio na aerodrom — u dvanaest sati i četrdeset pet minuta po Smithovom od organizacije **Y.M.C.A.**⁵ darovanom satu koji je uvijek išao na sekundu tačno.

Y M. C. A. (prim, prev.) skraćena za Young Men's Christian Association — Kršćanska zajednica mladih ljudi

„Ponesite oba kofera“, reče nosaču, „za nas je naručen auto. Na ime g. Harolda Smitha.“

Let je bio ugodan pa, udišući punim grudima svježi zrak, osjeti se sretnim što je opet u Tynecastleu. Prišao mu je jedan lijepi čim Daimler sa uniformiranim šoferom. Odmah utovariše prtljag u spremište za stvari, a on dade nosaču napojnicu od deset šilinga, zabilježi taj iznos u svoju bilježnicu za izdatke, pa sa Leonardom Nyejem krenuše u grad.

„Odavno nisam bio ovdje“, primijeti on kad su krenuli. „Ima petnaest godina.“

Nye zapali drugu cigaretu: pušio je jednu iza druge, pa navici koja, po Smithovom mišljenju, nikome nije dobra donijela. Napokon odgovori:

„Trebalo je da te dočekaju sa gradskom glazbom.“

Smith se blago namršti. Premda je Nye mogao, kad je htio, čovjeka i očarati, imao je nezgodan jezik i nije bio nimalo zgodan drug koga bi Smith izabrao za ovaj pothvat. Ali je on nastojao da ne uvrijedi. Krupan, premda fizički mlitav čovjek, smatrao je sebe u svakom pogledu „velikim“ „Moj moto“, često bi govorio, „jeste da u svakome tražim ono što je najbolje i da održavam dobre odnose sa svojim bližnjima.“ Osim toga, on je danas imao sve razloge da se veseli životu. Dok su se vozili kroz Harcourt Street, nije pravio nikakve opaske, premda su se zapravo nalazili otprilike pola milje od siromašnog stana u kome se njegova mati, koja je postala udovica kad je njemu bilo svega sedam godina, borila i žrtvovala kako bi mu omogućila školovanje da postane kvalificirani, ovlašteni knjigovođa. A sad,

gotovo na vidiku tog bijednog susjedstva, on se vraća — jedinstvenoj prilici svoje životne karijere.

Kad su prolazili kroz trgovački centar grada, nagnuo se naprijed prema doglasnoj cijevi i započe razgovor sa šoferom.

„Kako se zovete, čovječe.“

„Purvis, gospodine.“

„Pitam za vaše krsno ime.“ Imao je običaj da bude u prijateljskim odnosima sa svakim tko je radio za njega.

„Fred, gospodine.“

„Dobro. Pa lijepo, Frede, nemojte za Hedlestone voziti direktnim putem. Skrenite kod Bankwella, pa preko Utleya Moora.“

„To je veoma dug, zaobilazan put, gospodine, a ni ceste nisu baš naročito dobre.“

„Ništa zato, Frede, samo vozite.“

Bila je to Smithova rodna gruda. Za London nije mario mnogo, iako se u njemu, otkako se bio 1949. vratio iz Australije, dobro snašao. Kad netko ima krasnu kuću u Cuirzon Streetu, kao g. Somerville, u zelenom pojasu radi promjene, o londonskom životu bi se još dalo govoriti. Ali predgrađe kao što je MuswellHill, gdje je on stanovao, bilo je manje prijatno, pogotovu otkad ga je Minnie napustila ... no od sada neće on više tako stanovati, s božjom pomoći, lijek je na dohvatu ruke.

Približavali su se Utleyu. Nye, poluzatvorenih očiju, gologlav — nikad šešir nije nosio — klonuo je glavom na svoj kaput od devine dlake. Cijelu prošlu noć proveo je u gradu, pa je, osim vremena za ručak, prespavao cijeli put u avionu. Smith ga je neprimjetno promatrao, odajući priznanje njegovoj temeljitoj pojavi i zgodnoj vanjštini — s mekom kestenjaskom kosom, malo onduliranom, s jednim bijelim pramenom, dobro njegovanim rukama, vrlo tamnim odijelom izrađenim kod Poola, sa finim blijedosmeđim šetlandskim prslukom, svijetlosivom kravatom i pribadačom sa crnim biserom, ručnim satom s uskom narukvicom i pečatnim prstenom sa obiteljskim grbom koji je sam izmislio i mirne duše prihvatio prema izdanju ‚Burke s Peerage‘. Bio je to gazdelim, zgodan i veoma naočit, ako se izuzmu njegove debele usne i zelenkaste izbuljene oči sa nekoliko finih bora boje su ga činile starijim od njegovih trideset i dvije godine. Iz njegovih uglađenih, uvjerljivih i ležernih kretnji, iz dobro proučenog izgleda ravnodušnosti,

skupih njegovih potreba, njegova nehaja za novac i izgleda koji je tako dobro znao sebi nametnuti, kao da ga nije briga za cijeli svijet, čovjek nikad ne bi mogao pomisliti na njegovo nenormalno porijeklo, koje bi Smithovoj evangeličkoj moralnosti bilo tako reći nepodnošljivo. A ipak, drugog izlaza nije bilo nego da mu čovjek progleda kroz prste. Ako i nije u njega bilo ni dubokih niti iskrenih osećanja, on je raspolagao oštrinom duha i pokazivao iskustvo koje vas je moglo potaknuti, iako nije bilo lako ići s njime u korak, da osjetite kako u slučaju nužde nije loše imati takvu osobu uza se.

„Leonarde, probudi se. Nalazimo se usred Utleya.“

Smith htjede da zaustavi auto, ali pomisli da bi vozaču moglo biti čudno što oni pokazuju interes za tu zabačenu rupu. Prijaznost, to je u redu, ali dobro je držati te momke na odstojanju da vam se ne miješaj`u u poslove. Odmicali su međutim polako, truckajući se preko uleknina na cesti; predio je bio sasvim vidljiv: veliko brisano prostranstvo puno paprati i vrijesa ispresijecano samo niskim kamenim zidovima — prava Sjeverna močvara.

„Eto pogledaj“, primijeti poluglasno. „Zgodno kao na razglednici. Sramota je što s time rade. Posvuda dimnjaci i montažne zgrade.“ „A tko vodi brigu o tome? I tako nije ni za što drugo. A osim toga, ovdje je jezivo hladno. Reci Fredericku neka tjera dalje.“

„Pa tek je jedan i petnaest. Page nas očekuje tek poslije podne. Prije nego što se vidimo s njime, rezervirat ćemo sobu u hotelu.“ „Pretpostavljam da je to obična provincijska rupa.“

„Ne, to je pouzdana kuća. Crveni lav. Prva kategorija.“

„Dobro je što je tako. Imam osjećaj da će ovaj posao trajati duže nego što misliš.“

„Ne brini“, reče Smith. „Sad kad Mighill nije konkurent, bit će lako.“

„Ćudim se što je tako brzo digao ruke“ reče Nye zamislivši se odjednom. „To nije u duhu starog Ithiela.“

„I suviše ga je mnogo stajao njegov novi liustrirani tjednik. Ne može da doskoči cijeni koju smo mi pripravni utrošiti.“

„Stvar je sasvim jednostavna. Mighill i Vemon se vole kao pas i mačka. Ali sad ni Vemon nema novaca za rasipanje.“

„Odobrio nam je sasvim zgodnu svoticu.“ „A znaš li zašto?“

„Zato što želi Sjeverno svjetlo.“

Nye pogleda svog pratioca kao da je rekao nešto luckasto.

„Ti misliš da mu treba Sjeverno svjetlo.“ Dok su se spuštali niz brijeg, ne progovoriše ni riječi. Dolje u dolini vidjeli su se krovovi Heldstona, pokriveni škrljcem, jasni i svjetlucavi u zraku opranom od kiše, nad kojima su stršili zelena kupola gradske vijećnice i eleganti, sivi toranj crkve Sv. Marka. Iz jedne lokomotive koja je stajala na kolodvoru uzdizala se bijela perjanica od pare.

„To je dakle naš grad“, primjeti Smith. „Lijep gradić. Nemaju uopće nezaposlenih i imaju dvije napredne i dobro organizirane industrije — Sjevernu kompaniju mašina alatlička i Stricklandovu tvornicu obuće.“

Nyea se to nije naročito dojmilo. Dok su se vozili periferijom, dobacivao je sarkastične opaske, za koje je Smith morao priznati da su bile veoma uspjele. Smith, dokle god se nisu približili Crvenom lavu, nije progovorio, a tada reče:

„Slušaj, Leonai'de, onaj rani ručak koji su nam dali u avionu bio je i suviše iagan. šta bi ti rekao kad bismo gricnuli ponovo, kad se smjestimo?“

Nyeov izraz postade još podrugljiviji.

„Ala si mi ti neki proždrljivac, Smithe. Pa to je patološki. Zato što te je kao dijete svijet bio odbacio.“

„AJi me nije odbacio sada“, osmjehnu se Smith, no u suštini je bio uvrijeđen. Kao i svi samouci, hvastao se svojim mučnim početkom, koji je u razgovoru preuveličavao.

U recepciji reče službeniku kako žele dvije dobre, jednokrevetne sobe sa salonom između njih.

„Hoće li gospoda ostati duže?“

Nye ga pogleda nadmoćno.

„Strpите se, druškane. Kuda se ide u bar?“

Dok se Nye otputio onamo, Smith ode u svoju sobu. Prostorija je bila čista i mirisala na laštilo za parkete. Pored umivaonika stajali su čisti ručnici, a ni opruge, kad se krevet pritisne, nisu popuštale. On se raspakova, uredno porazmjesti svoja odijela, a zatim stavi na komodu fotografiju svoje žene, uramljenu u kožni okvir. Bio je to trenutačan ali uveličan snimak, snimljen prije

nekoliko godina, jedne zgodne, beznačajne mlade žene, časnog izraza i anemična izgleda, u najljepšoj svečanoj haljini, sa biblijom u ruci na kojoj je bila rukavica. Smith ju je promatrao s ljubavlju, a zatim, zadovoljan sa rasporedom stvari — bio je metodična osoba, pa je volio da sve oko njega bude u redu — pozvoni na zvonce, te naruči dupli sendvič sa šunkom i čašu mlijeka. To što Nye pije nije ga mnogo zabrinjavalo; on je mogao iskapiti neograničene količine a da se na njemu ništa ne vidi. Leonard Nye bio je prepreden čovjek, moglo bi se reći i previše prepreden — Smith zaključi kako mora iskoristiti zgodnu priliku i jasno mu pokazati da je g. Somerville njemu povjerio da upravlja njihovim zajedničkim pothvatom.

Pojeo je svoju užiu krupnim zalogajima, umio se i očetkao, a zatim pogledao u ogledalo, provjeravajući u sebi držanje boje će primijeniti na sastanku s Pageom. Sve činjenice i brojke držao je u glavi — ta radio je na njima tri prošle sedmice — i bio pun optimizma. Poznao je moć novca. Čak i ako pokušaj neposredne kupnje ne uspije, u centrali je već bio isplaniran, i to u seriji sastanaka, i drugi alternativni plan za akciju, koji je predvidio svaku mogućnost. On nije bio jedan od 'naših intelektualaca' — Smith bi često to izgovarao pomalo izvještačeno — ali kad se radilo o poslu, znao je šta treba. Pa, zapravo, kako bi drugačije i mogao prebroditi onu grdnu nesreću koja umalo što mu nije uništila karijeru?

Poslije smrti njegove majke, u potrazi za nekom povoljnom prilikom u kolonijama, ukrcao se na brod 'Orestes', koji je plovio iz Liverpoola za Melbourne. Na putu se susreo sa g. Glendenningom, australijskim poslovnim čovjekom, koji se uglavnom bavio prodajom mlijeka u prahu, ali i još mnogim drugim poslovima — bio je vlasnik nekoliko uzgajališta ovaca, jednog većemjeg lista, koji je zvao Odjek Melbournea i jednog kupališnog kluba na Bondi Beachu izvan Sydneya. Uveče, uoči dolaska u Melbourne, obrati se on Smithu i zamoli ga da ode na Bondi i pogleda što je sa klubom.

Mladi knjigovođa utvrdi kako je klub veoma zapušten, kako su knjige u užasnom stanju i kako je upravitelj bez sumnje nepošten, jer je odmah pokušao da došljaku ponudi mito. Smith je sa gnušanjem odbio i prihvatio se posla da stvari dovede u red, i to sa tako dobrim rezultatima da je Glendenning jedanaest mjeseci kasnije prodao klub i pri tom odlično zaradio, a svog štićenika za nagradu premjestio u uredništvo Odjeka. Želja za uspjehom nagna Smitha da se hitro baci na učenje i, poslije tri godine, bude unaprijeđen za direktora ovoga lista u Melbourneu. U to vrijeme se i oženio kćerkom jednog propovjednika — svetovnjaka, Minnie Langley, koju je prethodno bio sreo na nekom pikniku Victorijanskog kršćanskog udmženja u kome je, u međuvremnu, bio postao glavna ličnost.

Idućih devet godina uspješno je surađivao u Odjeku: dao je sugestiju da se otpočne sa izdavanjem jednog tjednog dodatka u boji, koji je uvećao godišnji dohodak listu za dvadeset tisuća funti. Osjećao je da će uskoro postati i ortak, kad Glendenning iznenada umrije, a list je otkupilo konkurentsko poduzeće Mercury, te za nekoliko tjedana Smith ostade na cjedilu bez ikakvih izgleda na namještenje, čak nije bio ni spomenut u starčevu testamentu. To je bio surovi udarac koji ga je ozlojedio ,na izvjestan način' — ne mogavši da se sa svojom propašću pomiri bez osjećaja dubokog poniženja, kako je on to uvijek nazivao.

Otpribliže tri mjeseca kasnije odluči da se sa ženom vrati u Englesku. Među putnicima na brodu nalazio se Vemon Somerville, koji je upravo bio kupio Gazettu. Poniženom Smithu izgledalo je to kao prst sudbine, kao da se prekinuta nit sudbine mogla popraviti jednim novim dodiranjem na brodu. Iako se Somerville držao vrlo povučeno, jedne večeri, poslije jela, Smithu je uspjelo da mu se približi na promenadnoj palubi. Iz početka je Somerville bio nestrpljiv, gotovo grub, ali kad Smith nastavi svoj mali pripremljeni govor, on ga stade promatrati iz prikrajka sa sve većom radoznalošću; na koncu, s jednim čudnim osmjehom, kao da je uočio nešto što treba dalje proučavati, pruži mu svoju vizit kartu, kako bi ga ovaj potražio u Londonu.

Smithov početak u uredu Gazette bio je relativno beznačajan, ali s upornom marljivošću kroz sedam godina tako je popravio svoj položaj da je postao zamjenik Clarenca Greeleya, Somervilleovog glavnog komercijalnog direktora. Kao rezultat toga pružena mu je dragocjena mogućnost da preuzme upravljanje Sjevemim svjetlom. To nikako nije htio dopustiti da mu isklizne iz ruke.

Sad je već bilo vrijeme da siđe. Zastade i uspravi se, zatvori oči i sa sklopljenim rukama uputi molitvu Gospodu za uspjeh u svome budućem susretu sa Henryjem Pageom. Nyea je zatekao u baru kako ispija kriglu piva i razgovara sa barmanom.

„Skoro su tri sata. Zar nećeš otići gore da se osvježiš?“

„A zašto?“ reče Nye. „Trebalo da se domaći nauče da me vole onakvog kakav sam.“ A kad su izišli, on doda: „Iscijedio sam nešto iz onog klipana. Page ima ženu koja voli društvo i koja je, izgleda, luckasta i pretenciozna; kćerku koja je derište i koja voli ples; i jednog zanesenog sina, koji neće da radi u novinama.“

„Zao mi je što to čujem“, reče Smith prostodušno. „Kad preuzmemo list. vrlo bih rado zadržao tog mladog čovjeka.“

Nye mu dobaci kiseli pogled.

„Ah, okani se toga“, reče on.

Kola su čekala, Fred je pozdravio i trenutak kasnije ih elegantno povezoao iz hotela. Smith je imao čvrstu namjeru da ostane miran, ali dok su se vozili preko Queen Streeta, stade mu izbijati znoj na potiljku i dlanovima. Po prirodi se i inače mnogo znojio, te ukoliko su se više približavali susretu, utoliko je ovaj izgledao sudbonosniji. Nye, s druge strane, izgledao je potpuno ravnodušan. Pet minuta kasnije našli su se u zgradi Sjevernog svjetla, gdje nisu morali čekati (pristojnost koja je izgledala da krije povoljan predznak), već im pokazaše put. do Pageova ureda.

V

Kad su obojica ušli, Henry otpusti gospođicu Moffatt, koja je upisivala pretplatničke iznose, i ponudi ih da sjednu. Smith je, otkopčavajući kaput i držeći aktovku među koljenima, bacio brz pogled na Pagea te o pojavi vlasnika Sjevernog svjetla odmah stekao ugodan dojam. Vidio je omanjeg čovjeka misaona izgleda, mirnih pokreta, koji se upravo nalazio u dobi kad čovjek postaje malo puniji u struku, a vrh glave mu se malo prorjeđuje. Imao je tople kestenjaste oči, a takva mu je bila i boja odijela, sa đobročudnim borama oko očiju. Ohrabren time, Smith sjede, pročisti grlo, otpoče s nekoliko ljubaznih opaski, a zatim s puno takta prijeđe na stvar.

„G. Page“, reče, „dopustite mi da kažem kako vam se obraćamo u najsrdačnijem i prijateljskom duhu. Svakako vam je poznat razlog zbog čega smo ovdje. Somervilleova grupa je iskreno zainteresirana za vašu publikaciju.“

Henry kao da se za trenutak zamislio.

„Ne shvaćam otkuda toliki interes za Svjetlo.“

Budući da Page očigledno ništa nije znao o predloženom nacrtu N.R.U., Smith se nije smatrao obavezan da ga u to upućuje. On mu samo reče iznijevši potpunu istinu:

„Mi bismo željeli da se proširimo. A poznat nam je i dobar glas vaših novina, g. Page.“ „Smatrate li da je zaista dobar?“ „Smatramo, gospodine.“ Pružila mu se povoljna prilika za laskanje. „Smatramo da je Sjeverno svjetlo neosporno prvi list u svojoj kategoriji.“

„Zašto onda da ga prodam?“

„Reći ću vam, g. Page.“ Smith se nagnuo naprijed govoreći tiho i uvjerljivo. „Do sada ste, zahvaljujući izuzetnim prilikama, mogli odolijevati konkurenciji velikih londonskih dnevnika. Ali takvo stanje stvari ne može trajati.“

„Ja se s tim ne slažem. Nismo u takvoj situaciji da se ne možemo održati. Posljednje brojke o našem poslovanju pokazuju povećanje za ciglo četiri tisuće iznad odgovarajućeg perioda prošle godine. Mi imamo tiraž od osamdeset hiljada, pa se pitam da li vi u ovoj oblasti prodajete više od devet hiljada Gazetta. A što se tiče Mighillovog Globa, u prodaju dolazi manje od sedam hiljada, a i popriličan broj biva vraćen.“

„Slažem se. Znamo da ste dobro poslovali, g. Page, mi ne umanjujemo vaša dostignuća u obrani tvrđave. Ali vremena se vrlo brzo mijenjaju. Ako imate u vidu ogromne tehničke prednosti, spedyjne servise u željezničkom i zrakoplovnom transportu, a iznad svega našu čvrstu namjeru za ekspanzijom, konkurencija će postajati sve oštrija. U provinciji je preostalo svega još pola tuceta nezavisnih listova vašega tipa, a uvjeravam vas da će kroz dvije ili tri godine svi ostali biti progutani.“

„Oni možda, ali ne i Sjeverno svjetlo „Prirodno je što imate pouzdanja u sebe, g. Page. Ali, ne želim ići u daleku prošlost; vi svakako niste zaboravili onu godinu kada je samo u srednjoj Engleskoj bilo zbrisano pet provincijskih listova.“

„I kad je na stotine radnika, uključivši više od stotine novinara, bilo izbačeno na ulicu.“ „Upravo tako, gospodine. A zatim, uzmite Hanbridge, na primjer. Još prije svega tri godine on je imao jutarnji list, dva večernja lista i jedan tjednik. A sad su nestali svi, osim jednog većemjeg lista, a i taj nije, kao što je ranije bio, vlasništvo mještana“

„Hanbridge nije Hedlestone.“

„G. Page, strpite se i uvjerit ćete se da ja zapravo stojim na vašoj strani. Sjećate li se slučaja West Country Bulletin prošle godine.“ „I suviše dobro. To je bila nepravda.“ „Svakako se sjećate da je za to odgovorna grupa Jonathan, a ne mi. Bila je to žalosna stvar. Jedan mali list pokušava da se suprotstavi grdnoj, bogatoj londonskoj organizaciji, ljudi gube egzistencije, mjesni akcionari propadaju, i sve samo zato što u početku nije bilo malo zdravog razuma. A sad mi se čini da je svakom razboritom čovjeku oduma i sama pomisao da bi se to moglo ponoviti.“

Henry pogleda pravo u Smitha, koji pomisli da je možda otišao i suviše daleko.

„Je li to neka prijetnja?“

„Dragi moj, g. Page“, reče Smith užurbano, „ništa nije dalje od istine nego to. Pokušao sam samo da vam ukažem kako bi ova sadašnja situacija mogla po vas biti povoljna. Molim vas, ako ste voljni, da me saslušate.“ On otvori aktovku, izvadi pregršt papira i brzo prijeđe preko niza brojki koje je sakupio iz raznih izvora u zadnja tri tjedna, u vezi s vrijednošću objekta, postrojenja, ustupnine i raznih potraživanja. Zatim reče :„Mi djenimo da cijela imovina vrijedi sedamdeset i pet tisuća funti. Prva naša ponuda bila je naravno samo pokusna. Sada sam ovlašten da prvobitni iznos podvostručim i da vam za Sjeverno svjetlo učinim solidnu ponudu od sto hiljada funti.“

Henry nije odmah odgovorio. Gledao je jednog pa drugog, dok Smith nije povjerovao da će prihvatiti. Zatim blažim glasom odgovori:

„Ja protivu vas nemam ništa. Vi vršite samo svoj posao. Ali ipak... morate imati razumijevanje za ono što se danas zbiva u našoj štampi. Nekoliko moćnih grupacija „želeći na svaki način proširiti svoja carstva, pružaju prste prema svakom listu koji zažele, bez nekog višeg cilja, samo da uvećaju promet i da sa nožem pod grlo, u divljoj konkurenciji koja danas postoji, prodadu više od svojih konkurenata.“

Smith se upravo spremio da upadne, kad Henry nastavi.

„Svi mi poznajemo moć štampe... po dobru ili zlu. Ona je neizmijena. Ona može formirati ili slomiti ličnost, ona može stvoriti ili oboriti vladu. ona može čak, ne dao nam bog, započeti i rat. I baš primjena te moći, neobuzdane i neodgovorne u ostvarenju ciljeva koji su potpuno bezvrijedni, od strane izvjesnih listova sa ogromnim nacionalnim tiražom predstavlja danas prokletstvo za našu zemlju; a sutra može lako postati i njena propast.“

Dok je Page govorio, Nye je postajao sve nestrpljiviji. Svjestan da je finansijski prikaz ponude posao Smitha, a vrlo skeptičan da će tu ponudu Page odmah prihvatiti, on je dosad namjerno šutio zavalivši se na svome sjedalu, s podignutim ovratnikom od kaputa i bezličnim izrazom lica. Ali sad se iznenada i on uplete u razgovor.

„Pretpostavljam da iz tog upropašćavajućeg posla izdvajate svoj ljljanskobijeli proizvod.“ „Svakako“, odvrati Page mimo. „On u svojoj ograničenoj sferi slijedi one velike listove koji su zadržali svoje principe — listove koji vode i odgajaju narod i koji prije pokušavaju stvoriti inteligentne građane nego naciju primitivnih zijala, odgajanih smjesom seksa, senzacija i skandaloznog naklapanja.¹⁴ „Vi kao da ne volite seks?“

„Ne, kađ mi ga iz dana u dan bacaju u lice i to u ženskim prslučićima i bikinijima.“ „Ajde, ajde,“ reče Smith užurbano, pokušavajući da ublaži stvari. „Nema razloga za prepirku, gospodo.“

Ali se Nye uspravio na svome sjedištu. „Dopustite mi da vas upozorim,“ reče on podrugljivo, „budući da to nije prodrlo u vaš neoskrvnjeni i sklonjeni kutak, kako neki naši građani vole da gledaju male flundrice u bikinijima; vole maštati o tome kako liježu u postelju s njima umjesto sa svojim starim, debelim ženama. Seks i novac su dva osnovna cilja ljudskog roda. Zašto bježati od toga? Trebalo bi da znate da ništa nije povoljnije za prodaju novina kao neko vraški uspjelo brakolomstvo. Pustite im to. Šta mislite da želi jedan radnik u šest sati maglovitog jutra, držeći svoju jutamju šalicu čaja. Svakako ne laskave, slatke prodike koje mu vi pružite, već živosti i začina, koje mu dajemo mi u Gazetti.“

„Zaista. I vi ga tako okrijepite, kako ste to učinili prošlog ponedjeljka sa tri krvlju umrljana leša.“

Page je bio vrlo blijed, a žila mu je na vratu počela ubrzano kucati, no kad je pokupio nekoliko novinskih isječaka sa svog stola, ponovo se pribrao i smirio. „Ukazali ste mi čast time što ste izvršili neku vrstu pretrage u mojoj publikaciji. Za ova četiri dana i ja sam sakupio neke izvode iz vaših publikadja. Evo upravo nekoliko naslova: GOLE ŽENE SA MONTMARTREA PRIMAMLJUJU USAMLJENE TURISTE. STIDLJIVA ZARUČNICA RASKRINKANA KAO BIGAMIST. LJEPOTANI SE PRIHVATILI PARFEMA. STRIPTIZEZA ULAZI U SAMOSTAN. ŠEZDESETOGODIŠNJA ŽENA RODILA BLIZANCE. NAPASTOVANA NJEGOVA TELJICA NE ZNA OBJASNITI NEPOSTOJANJE MODRICA. POBJESNIO MUŠKI SEKSUALNI MANIJAK. HAREMSKO BIJELO ROBLJE. ŠPIJUNKA — PLAVUŠA KOJA JE ZAVELA JEDNOG KRALJA. USIDJELICA TVRDI DA JE KĆERKU RODILA KAO DJEVICA. NIKAD LJUBAVNIKA NISAM IMALA, KAŽE MIS TOMPKINS. OZENJENI MUŠKARAC MIJENJA SPOL I POSTAJE ŽENA. Ne želim da nastavljam te vaše štetne blezgarije. Želim vam samo otvoreno reći: čak i onda kada bih morao da svoj list prodam, nikad ga ne bih prodao Gazetti.“

„Ali slušajte, g. Page“, reče Smith koji je sjedio na rubu stolice, ozbiljno zabrinut, jer mu se činilo da je sve pošlo naopako, „nemojte se prenagliti. Razmislite nekoliko dana o toj stvari.“

„Ne, moja je odluka konačna.“

„E pa onda“, reče Nye, „morat ćemo se pobrinuti da doživite jednu malu ekstra konkurentsku borbu. A vjerujte mi, bit će i oštro i vruće.“

„Mislim da mnogo griješite, g. Page.“ Smith dobaci Nyeu pogled sa zakašnjelim pokušajem da ga ušutka. „Mi smo čvrsto riješeni da se smjestimo

ovdje na pošten i zakonski način. Mi vam nuđimo kupovinu, dajemo vam najpovoljniju cijenu. Vi odbijate. Prinuđeni smo stoga da pokrenemo konkurentski list. Ovo je slobodna zemlja. Priznat ćete da imamo puno pravo da nastupimo.“

„Pravo imate“, reče Henry sporije no ranije, „ali nikada nećete uspjeti. Na prvom mjestu, naše stanovništvo nije dovoljno veliko da izdržava dva lista. A drugo, Svjetlo je postavljeno tako čvrsto da ga ništa istisnuti neće. Zar ne shvaćate da mi postojimo još od 1769, kada je iist osnovao Daniel Page, čovjek koji se borio protiv Wilkesa za slobodu štampe i pravo da se publiciraju izvještaji iz Parlamenta... i da je James Page, moj pradjed, vodio borbu da se ukine nepravedna taksa na novine — taksa na znanje, kako ju je nazvao — i da je bio osuđivan zbog toga? Ne, ne, nećete vi nikad uspjeti. Ja vam savjetujem da ne pokušavate.“

„Počekajte samo pa ćete vidjeti“, reče Nye. „Ako hoćete da se kladite, stavljam dva prema jedan da ćete za osamnaest mjeseci biti izbačeni iz stroja.“

„Ja se ne kladim. A ni prestrašiti me ne možete. Ovdje neće nikada uspjeti list koji donosi takve škrabotine.“

„Žao mi je što vam moram reći“, reče Smith, „vi se u tome malo varate, g. Page. Mi raspoložemo putevima i načinima kojih vi, bojim se, niste niti svjesni. Izmijenite svoj stav, molim vas.“

„Ne.“ Henry zaniijeka glavom.

Nastade stanka. Smith uzdahnu duboko i ustade.

„E pa, gospodine, veoma mi je žao što nismo postigli sporazum, već ulazimo u konflikt, jer, dopustite mi da tako kažem, mada je naš susret bio kratak, ja vas volim i cijenim. Jedno vam obećavam — borit ćemo se s vama časno i pošteno, sasvim otvoreno i iskreno. Mogu li vam na toj osnovi, gospodine, pružiti ruku?“

Smith pruži svoju ruku i kad mu je Page pružio svoju, čvrsto je stisnu. Nye, naravno, nije bio tako učtiv, već je zapalio cigaretu, bacio ugašenu šibicu u koš za papir, koji je stajao u uglu, i prvi krenuo prema vratima.

Cim su bili u kolima, otme mu se iz usta nekoliko neučtivih psovki.

„Rekao sam ti da neće htjeti prodati.“

„A ti meni ništa nisi pomogao“, reče Smith prijekomo. „Samo si ga još više učvrstio u njegovoj namjeri.“

„Ta on se ne bi ni u kom slučaju upustio u prodaju. On je tvrdoglava, matora budala, koja će upomo ostati pri svome, ili iz sentimentalnosti, ili iz taštine. Mi njega moramo slomiti. Slatkorječivi hipokrit i njegova služba javnosti. A kakva mu je samo oprema! Pripada kamenom dobu. U cijeloj toj mpi nema ni jednog lifta. Jesi li primijetio onu staru frajlu u pozadini? Izgleda kao duh Hamletove majke. Pa oni bradati preci po zidovima... pa požutjeli litograf, ,Otvaranje mančesterskog plovnog kanala 1894.’ nad pisaćim stolom ...“

Smith ga je pustio da sve izgovori. Udubio se u vlastite misli. Naravno, bio je duboko razočaran — umjesto brzog rezultata čekaju ih mjeseci rada i teške odgovornosti — ali nije bio obeshrabljen. Pružit će mu se još povoljnija prilika da pokaže Somervilleu svoju vrijednost.

Cim su došli u hotel, on ode u telefonsku govomicu, pa pozva glavno uredništvo. Podnio je izvještaj g. Greeleyu, svom neposrednom starješini. Poslije dugog razgovora, koji je samo potvrdio već dobivene instrukcije, pridružio se Nyeu.

„Treba ići naprijed... tačno po planu. Ne brini, možda će to trajati malo duže, ali nas dvojica zajedno izvest ćemo taj posao.“

„Mi!“ reče Nye. „Odsada predstavljamo samo par marioneta. Oni u Londonu povlačit će konce, a mi ostajmo ovdje da snosimo posljedice.“

„Ali ne, sada smo na svome. Upravo mi je sad to rekao Greeley.“

„Neka je i tako. Ali neka nam bog bude na pomoći, ako se ne probijemo.“

Smith pogleda na svoj sat — bilo je prošlo četiri — pa premda je osjećao potrebu da sjedne i popije šalicu dobrog, nortumbrijskog čaja, on je odustao jer to nije bilo vrijeme za oklijevanje.

„Krenimo smjesta pravo u Mossbum. Ukoliko se prije tamo prihvatimo te alternative utoliko bolje.“

VI

Kratko vrijeme nabon Smithova i Nyeova odlaska, Henry napusti ured i odveze se kući. Njegova žena i Dorothy su izišle (Hannah ga je izvjestila da su otišle sa gospođom Bard da pogledaju noivi film u Odeonu) i, pošto je nešto malo pojeo, popne se u svoju sobu za rad. U toj adaptiranoj prostoriji u potbrovlju, s pogledom na stražnji dio vrta, bile su mu smještene knjige i sakupljeni komadi njegove zbirke gmčarija iz Staffordshira. Tu je prosjedio cijeli ostatak večeri

razmišljajući o svemu što se zbililo i nastojeći iz sve snage, usprkos izvjesnoj duševnoj klonulosti, da se prilagodi situaciji koja iz korijena mijenja njegovu uvriježenu kolotečinu života. Sve je to u najmanju ruku slutilo na budućnost punu oblaka neizvjesnosti. Pokušavao je uvjeriti sama sebe da je prijetnja o osnivanju konkurentskog lista prazna puška. Ali ne, znao je on na što su oni ciljali sa svakom svojom riječju. Stariji, Smith, koji je istupio kao zagovornik, krupna, nezgrapna, sasvim obična pojava, ozbiljna, kao mjesec okrugla lica, dojmio ga se kao čovjek pristupačan razlozima, ne baš naročito inteligentan, premda po svojoj prilici dobar u poslu pa, i pored donekle izvještačenih kretnji, u biti dobronamjerman i pošten čovjek — ukratko, opći dojam nije bio sasvim nesimpatičan. Drugi je, na nesreću, odavao mnogo opasniju ličnost: ugladen ali rezak, oštra jezika, zamagljena prodorna oka, izgledao je kao čovjek koji se probija kroz život svojim sposobnostima. Henry je instinktivno osjetio da je od njih dvojice ovaj snažniji i daleko lukaviji, više nego onaj koji uivava strah.

Saznanje da je on sada izgovorio riječ ‚strah‘, odjednom se Pageu učini tako besmislenim da se hitro premetnuo u čvršće i uravnoteženije duševno raspoloženje koje mu je ovu nezgodu prikazivalo manje važnom, a izgleda ružičastijim. Stojeći na čvrstoj podlozi njegov list je uživao u gradu podršku, štaviše, i simpatije. Kako ga može istisnuti neki skorojevički list podržavan od jednog najbeznčajnijeg londonskog dnevnog hstića? Svjetlo je u prošlosti preživjelo i drugačije krize; preživjet će i ovu.

Slijedećeg jutra Henry dođe u ured dobro raspoložen, pripreman na svaku eventualnost. Nije dugo čekao. Poželjevši mu dobro jutro, mis Moffatt mu pruži stampani umrljani letak na običnom makulatnom otisku, još tako reći vlažan, tek donesen iz štampe.

„Otkupili su Mossburn Chronicle.¹⁴“

Tu je mogućnost mogao predvidjeti. U Mossbumu, koji je udaljen otprilike dvadeset milja, Herbert Rickaby, vlasnik Chroniclea, tjednika namijenjenog mjesnim novostima poljoprivrednog podmčja na kome se raspačavao, od prije nekog vremena želio je da ga proda jer je već bio u godinama. Iako je početni tiraž bio nesumnjivo ograničen, pružao je u najmanju ruku temelj za neposrednu akciju i dalje prodiranje. Zagledavši se u letak, Henry razabra da se radi o jednom prodajnom oglasu sa obaviješću da će se novine ubuduće zvati Daily Cronicle i da će se u velikoj mjeri prodavati u Hedlestonu i cijelom okrugu. Iza toga slijedio je pretjerani hvalospjev dobrim stranama ove nove publikacije. Mis Moffatt mu je pratila izraz lica.

„Fola tuceta ljudi uzetih iz burze rada raznosti im ovo i raspačava na stotine primjeraka. A na kolodvoru ističe se na otvorenom duga trpeza sa sendvičima.“

„Pa lijepo“, reče Page, „sad bar znamo na čemu smo.“

Prva misao mu je bila da pozove cijeli svoj štab i da mu održi neku vrstu programskog govora, ali ta ideja, neukusno teatralna, bila je toliko strana njegovoj prirodi da ju je napustio. Umjesto toga sačekao je deset sati, pa ode niz hodnik da održi na uobičajeni način jutarnji sastanak o vijestima. Pet šefova odjela već se bilo sakupilo, a kad je ušao i sjeo, tako iznenada zašutješe da se morao nasmijati, iako je bio daleko od toga da bude veseo.

„E pa lijepo, gospodo, izgleda da ćemo u gradu imati opoziciju. Pretpostavljam da i vi za to znate.“ I pokaza im letak.

„Niste ih mogli mimoići. Ima ih svuda po cijelom mjestu“, reče Horace Balmer, urednik oglasnog odjela. „Pa čak i na oglasnoj tabli braće Halley. I nakon toga što smo im dali posao. To je vrlo ružno.“

„Somervilleov novac je dobar kao i svakog drugog“, nato će nabusito Maitland, „i po svemu sudeći, on namjerava da ga dobro utroši.“ „Volio bih znati koliko je dobio Rickaby?“ razmišljaše glasno Poole, pa kako nitko ne uzvрати, on dodade, „sigurno malenkost, kladim se. Stari se koprcao da se iščupa.“

„Samo što će oni s tim postrojenjima!“ slegnu Balmer ramenima tako da mu krute manžete, ukrašene teškim dugmetima, spadoše preko zglavaka ruku. „Fenwick mi reče da je to Wharfedalov jednostruki bezopasni stroj. Tiraž nije dosegao nikad više od šest tisuća.“

„Uspjet će oni, ne brini.“ Jedini je Maitland, kako se činilo, prilazio ovoj stvari sa doličnom ozbiljnošću — ostali su, iznenađeni, radoznali, pa čak i pomalo šaljivo nastrojani, bili očigledno daleko od toga da se uznemiruju. On nastavi: „Ako mislite da će nastaviti štampanjem sa cijenama tovljene stoke, vremenskim prognozama za farmere i izgledima za krumpir i bijelu repu, vi se ljuto varate.“

„Slažem se sa Malcolmom“, reče Henry. „Čeka nas duga, teška borba. Oni će raspolagati svim Gazettinim specijalnostima, člancima za istovremeno objavljivanje u udruženim listovima i ekskluzivnim reportažama inostranih službi kojima će ih snabdijevati uredništvo iz Londona. Osim toga, još će u tančine reklamirati lokalne događaje, poslužiti se svim mogućim trikovima koje znaju da bi stekli tiraž. Vjerujem da neće uspjeti. Čak se usuđujem tvrditi kako će propasti. Ali mi moramo biti na oprezu više nego ikad, i to stalno. Radi toga vrlo rado primam svaki prijedlog, ako ga imate“

Pogledavši okolo stola, vidje da Poole, sportski urednik, koji je sjedio stisnutih pesnica u džepovima i ispruženih nogu, želi nešto reći. Bio je to visok, mršav

momak sa njegovanim riđim brčićima i veoma prezirnim kretnjama; i jedno i drugo donio je iz odreda komandosa zajedno sa manijom za održavanje fizičke kondicije, zbog čega je redovno ustajao u šest sati ujutro i sa štopericom u ruci svakodnevno trčao 5—6 milja, prije no što bi nastupio posao. Katkad je znao biti i nesnosan, zaražen onim osjećajem bivših oficira da se s njima poslije rata lošije postupa; jedan od onih kivnih mladića koji su kivni na svakoga osim na sebe. Pa ipak, unatoč svim njegovim ćudljivim navikama Henry ga je volio i znao da se na njega može potpuno osloniti. Svojim izazovnim načinom on reče:

„Mislim da ih treba tući njihovim vlastitim oružjem. Novine učiniti vedrijim. Staviti više soli i papra u naše novosti.“

„Ja bih tome prigovorio“, reče Henry. „Baš sada, prije svega, moramo održati karakter Svjetla. Ovakvi kakvi jesmo, odoljet ćemo ili propasti.“

Čulo se odobravajuće mrmljanje ostalih.

„Ali ipak, morate priznati ... zapravo ne govorim ja zato jer se radi o mom odjelu, već što kupci vole sport. Ima dana kad im ne dajemo više od nekoliko stupaca. Unesimo iscrpnije izvještaje sa takmičenja za Sjevernu ligu i o boksu u Tynecastleu. Isto tako i o trkama.“

„To neće pospješiti prodaju oglasa“, primijeti Balmer.

„Hoće, i te kako.“

„Ako se spustimo na njihovu razinu“, reče nalgo Maitland, „mi smo gotovi.“

„U redu, u redu“, reče Poole prigušenim glasom, dodajući poluglasno, „mogli bismo unijeti više živosti.“

„Ne bi li postiglo izvjesnu privlačnost izdavanje jednog nedjeljnog dodatka u slikama?“

To je rekao Lawrence Hadley, mali, dežmekasti, pomirljiv čovjek pedesetih godina, sa mžičastom, sjajnom ćelom, koji je vodio s takvom nenametljivošću fotografski odjel da ga nitko nije ni primjećivao sve dok se ne bi pojavio sa svojom tronožnom kamerom da ,snimi grupu' na godišnjem pikniku.

Maitland se kratko nasmija.

„Ako svi pridemo tome sa svog posebnog stajališta, nećemo stići daleko.“

„To je samo prijedlog“, promrmlja Hadley.

„Dobro, Lawrence“, reče Page umirujući. „Ostavimo to za drugi put.“

Nastupila je stanka, a zatim Maitland progovori ponovo, zamišljeno, izduživši prema donjoj usni svoje široko, kao opeka rumeno, hrapavo lice, koje mu klonu na grudi.

„Ovako ja gledam na tu stvar... a iz iskustva znam da je tako. Nekome iz Gazettnog društva, vjerojatno samom Somervilleu, iz nekakvih vlastitih pobuda, odjednom je palo na pamet... da se dokopa Sjevernog svjetla. E pa sad, u tim velikim organizacijama ništa nije prepušteno slučaju... sve je temeljito sagledano sa stanovišta hladnokrvnih financija ... načinjeni su planovi, vrijeme proračunato, odabrani ljudi i — a to je najvažnije — tome poslu namijenjena je određena svota novaca. Tim se iznosom može raspolagati do zadnjeg penija, ali zapamtite moje riječi, kad se iznos jednom prekorači, ni prebijene pare se neće više dodati; djelog će se plana odreći, izbrisati ga, otkinuti kao suhu granu — ili kako god hoćete — a ljudi koji su pri tome zakazali bit će također odbačeni... I sad, budući da je tako, ostaje nam jedino da ne gubimo glavu, da prionemo uz posao i da nastavimo sa izdavanjem našeg lista. Mogu nas malo i načeti, ali će ih to stajati novaca, more novaca. Neću da pogađam koliko će to trajati, ali jednog određenog dana, možda, srećom, kroz dvanaest mjeseci, a možda i osamnaest, para će iscuriti, a naši prijatelji pokupit će svoje šatore i nestati.“

Pageu je godilo da sluša ovaj miran i uvjerljiv pregled situacije, posebno zato što je to dolazilo od Maitlanda.

On kimnu glavom u znak odobravanja, a zatim reče:

„Još samo jednu stvar — naš opći stav prema njima. Mislim da ih treba ignorirati.“

„To je ono pravo“, reče Maitland odobravajući. „Ponašati se kao da ih uopće nema.“

„Ali, ne bismo li bolje uradili da im ubacimo jednog čovjeka?“ zapita Poole. „Moramo znati šta oni rade. Oni će nas uhoditi svakako.“

Henry nije pristao na tu ideju, kojom se podrazumjevalo špijuniranje; uostalom, 1 Smith je uvjeravao da će se njihovo ponašanje kretati u etičkim granicama.

„Pustimo to za kasnije.“

„Ćut ćemo mi brzo o njima“, procijedi Maitland kad se sastanak završio. „Pričekaj samo njihovo prvo izdanje.“

U toku idućih nekoliko dana bio je to događaj koji je svatko u uredništvu Svjetla iščekivao sa sve većim osjećajem napetosti. Dokle god se list ne pojavi, ne mogu znati tačno protiv čega treba da se bore. A izvještaja i zuckanja nije nedostajalo — Nye, koji je preuzeo kampanju, počeo je izbacivati parole ističući brzinu i efikasnost kojima su bili izvršeni njegovi pripremni radovi. Već je prispjelo iz Londona i znatno osoblje — među njima Tina Tingle, jedan ženski reporter, poznat u nacionalnim razmjerima zbog svojih članaka u Gazetti namijenjenih ženama — koja je odmah počela tražiti stanove kako u gradu, tako i u Mossburnu. Te je događaje pratila dalja usredsređena reklamna paljba, najprije preko plakata na oglasnim pločama, a zatim 16. marta u subotu poslije podne kada je održan paradni defile ljudi koji su prolazili kroz grad noseći table sa još vlažnim krupnim natpisima:

VELIKA NOVOST ZA HEDLESTONE DALLY CHRONICLE SLIJEDEĆI PONEDJELJAK OVDJE

Taj vikend za Henryja nije bio nilamo lak. Padala je kiša, a tamno, kapavo nebo bilo je u skladu s njegovim duševnim stanjem. On je inače stalno patio od nesanice, pa je sad bilo sumnjivo da li je sve zajedno sakupio više od petšest sati počinka. I na kraju dođe ponedjeljak ujutro. Dok se vozio na posao, pažljivo je gledao ne bi li primijetio na ulicama neke znakove neuobičajene aktivnosti i, odista, preko puta Sjeverne banke i štedionice gomila prodavača novina sakupljala je zalihe iz jednog novog svijetložutog Chroniclovog vozila. Popevši se uz stepenice do svog ureda, osjeti kako mu srce snažno lupa. Znao je da će mis Moffatt već imati novine. Da, već su bile tu, raširene na njegovom pisaćem stolu kraj vaze za cvijeće koju je ona donijela početkom tjedna iz svog kućnog vrta. On ih pogleda brzim, gotovo neprimjetnim pogledom, a zatim ga nešto zaustavi i kao da mu zadrža dah.

Polovicu naslovne strane zauzimala je upadljiva futuristička slika jednog plutonijumskog separatora, ispod koje je stajalo sedamdeset dva milimetra krupnim slovima na crvenobijelom polju:

POSTROJENJA NUKLEARNOG REAKTORA U HEDLESTONU. PREDIO UTLEY MOORANOVI ATOMSKI GRAD

U Utleyu na periferiji Hedlestona treha da hude sagrađen novi atomski centar zajedno sa prostranim stamhenim naseljem. Chronicle se ponosi time što u svom prvom broju može obavijestiti svoje čitaoce o ekskluzivnoj izjavi koju je dao jedan visoki funkcioner Odhora za atomsko istraživanje. Ova hrižno čuvana tajna, koja se sad objavljuje, mora se odraziti, apstrahirajući svoje veliko nacionalno značenje, 'kao ogromna korist za dobrobit, blagostanje i ekonomsku budućnost općine ...

Henry prekinde čitanje, pa bespomoćno pogleda mis Moffatt. Da, bila je to vijest od prvorazrednog značenja, jedna od najvažnijih stvari koje su se dogodile u Hedlestonu za posljednjih pola stoljeća, i ne samo da je on propustio tu vijest nego su je oni dobili.

Daljnji niz događaja bio je sada jasan kao dan. Od samog početka, rano saznanje o ovom projektu s njegovim ogromnim potencijalom za razvitak cijelog okruga, a ne, kao što je bio naveden da povjeruje, naročiti obzir prema njegovom listu, bio je odlučujući činilac što mu je Somerville pristupio. Unaprijed svjestan razvoja i povećanja stanovništva koje je neminovno moralo uslijediti, Somerville se njegovim nepristankom nije dao odvratiti od kupnje — on bi se toga dočepao pod svaku cijenu. Iako je informacija koja mu je procurila bila nesumnjivo tajna, nije se kolebao da je upotrijebi i pretvori u svoje oruđe, savršeno uskladivši vrijeme, kako bi zadao udarac Sjevernom svjetlu.

Henry pomisli na vlastite najvažnije vijesti koje je objavio toga jutro: iscrpan izvještaj sa Jesenje poljoprivredne izložbe u Wootonu, jedan nesumnjivo značajan godišnji događaj, ali, kako se može upoređivati s onim drugim. I prvi put, dok je stajao tako zapanjen od ovog bolnog razmišljanja, svijest o moći, nevidljivoj i svemoćnoj iza ove proračunate strategije, pritiskala ga je kao mora.

Netko zakuca na vrata.

„Naprijed.“

Ušao je mladi Lewis, utučena i skrušena izraza.

„Zao mi je, gospodine, što nisam izveo načista značenje kratica N.R.U.,“, otpoče on, „da sam samo pogodio kako ‚U‘. predstavlja Utley..“

Page je rijetko izlazio iz takta. On je volio Boba Lewisa, tog vrijednog mladića koji je mnogo obećavao i koji je išao u osnovnu školu zajedno sa Dorothy, pa čak povremeno svraćao i u kuću da joj zamoli neka iziđe s njim. Ali tog trenutka pogled na njega, sa tim njegovim žutokljunim iskustvom, koje kao da je značilo izrazito provincijsku nedostatnost sredstava kojima je Svjetlo raspolagalo, raspalio je Pagea. On očita Lewisu propisnu lekciju i otpravi ga.

Kad se smirio, on se osvrnu na mis Moffatt, koja je sjedila spremna za diktiranje i promatrajući ga, upoređivala sa njegovim ocem, čovjekom koga je ona poštovala kao da je idol, za koga je radila ropski i koji se svakako nikad ne bi našao u takvoj dilemi.

„To nije bila Bobova pogreška“, reče ona, „on nema nikakve veze sa Odborom za istraživanje.“

Page je već bio požalio ono što je učinio, ali se pravio kao da ovu opasku nije ni čuo.

„Zelim znati koliko je brojeva ovoga“ — nije mogao da nazove Chronicle njegovim imenom — „bilo rasprodano. Recite g. Maitlandu da pošalje jednog čovjeka da to provjeri.“

„Nije potrebno. Femvick nam je poslao ovamo prije petnaest minuta poruku. Nije prodan niti jedan broj.“

„Šta kažete!“

„Jutros u šest sati pojavilo se deset tisuća brojeva. Drugih deset tisuća očekuje se u devet sati. Svi se dijele besplatno. Željeli su čitaoce i imaju ih.“

U sobi zavlada šutnja.

„Dobro“, reče Henry odrešito, „za nas loš početak, ali dobar završetak. Prijedimo na posao.“

Dok se približivao pisaćem stolu, čuo je starog Toma Gourlyja — slijepog prodavača novina koji je još u vrijeme Roberta Pagea zauzeo svoje mjesto ispred zgrade — kako izvikuje Svjetlo. Tog trenutka zvučalo je to kao slabašan i usamljeni glasić.

VII

Pokazalo se da je zadati udarac s ovim prvim izdanjem Chroniclea bio manje štetan nego što se Page pribojavao. Stanovnici grada iako nisu prigovarali načinu na koji se događaj prikazao, prema samoj vijesti nisu bili ra spolozem. Osim pojedinaca koji su bili komercijalno zainteresirani, nitko nije želio naslage atomske prasme na pragovima Hedlestonea niti nicanje novog predgrađa koje će svakako izmijemti prirodne ljepote Utlea Moora. A kad je nekoliko dana kasnije podsekretar u Parlamentu objavio kako radovi na projektu neće početi do idućeg mjeseca januara, cijela ova napuhnutu senzacija kao da je splasnula.

No usprkos svemu tome, pritisak na Svjetlo je otpočeo i nastavljao se sa divljom upornošću. Henry nije nikad ni zamisliti mogao da se može upotrijebiti toliko razmetljivosti samo da bi se prodao jedan britanski list. Dan nagradnih natječaja, dani sa specijalnim brojevima koji kupcu daju kao zgoditak gamiure pnbora za jelo, porculanske servise i druge predmete za kućno domaćinstvo, besplatna avionska putovanja flipsovi, kako su ih nazvahu za Whitley Bay i natrag;

nagradna kmicenja sa kino ulaznicama, takmičenje najljepših djevojaka na kupanju, koje se još odvija, radi izbora i krunisanja mis Hedleston 1956; bombastičnosti i domišljatosti ove kampanje kojom je upravljao Nye nije bilo ni kraja ni konca.

Sam list je bio u jeku hajke, pun senzacionalizma iz Gazette, potkrijepljen još k tome dodacima neuporedivih dopisa jedne žene reporterke, čiji je upadljivi pseudonim Tina Tingle u stvari prikrivao činjenicu, koju je Maitland bez komentara otkrio Henryju, da je bila krštena kao Elisie Kidger. I doista, po mirnim ulicama ovog grada na engleskom sjeveru ova je dama upadala u oči svojom pojavom. Pogled bi se najprije zaustavio na njenom zelenom tirolskom šeširu ispod koga je virila kratko ošišana kosa, na kostimu od tvveeda boje slačice, koji je bio tijesno priljubljen uz muški stas i muškobanjaste kretnje, koje su, zajedno s naglašenim, vulgarnim dijalektom, u neku ruku podsjećale na nekadašnje šampione golfa. Svakog dana bi pripremila jedan osvrt koji je, po svoj prilici, budući da su se njezine teme nizale od porođajnih bolova do klimakteričnih smetnji, bio namijenjen osobama njezina spola, iako je Henryju postajalo jasno da je predstavljao izvrsno štivo za mladiće koji su svraćali u dvoranu za biljard kod Antonellija. Ona je još vodila, i to s nepresušnom energijom, novinarsku rubriku pitanja i odgovora, ogavnih intimnosti pod naslovom: 'Tribina Tine Tingle', koja su se pitanja automatski svodila na dvije kategorije: prvu koja je unaprijed isticala blaženstvo braka, i drugu koja je naricala nad njegovom bijedom.

S obzirom na sve to nije bilo lako održati mimoću i držati se utvrđene politike odstojanja. Henryjeva jedina utjeha bila je pomisao da su Nye i njegov kolega nemilice trošili novac. On je zasad gubio tiraž, ali ne toliko da bi trebalo očajavati — svake sedmice jedno stotinak brojeva manje — te ga je u dnu duše hvatala strava na pomisao koliko će još izgubiti.

Tog jutra poslije jedne konferencije o vijestima, koja nije bila nimalo slavna po svojoj veselosti, sjedio je prevrćući mračno stranice Chroniclea, koje miss Moffatt nikad ne bi propustila da stavi na njegov pisaoći stol. Miss Tingle, primijetio je s odumošću, bila je u izvanrednoj formi. U odgovoru na vapijuće pitanje koje je počinjalo: 'Draga Tina, moj dečko s kojim idem ne vidi ništa loše u intimnostima prije braka ...' ona je važno uzvratila: 'Draga moja Gladys, tvoj dečko želi samo da zloupotrijebi tvoje tijelo za vlastitu seksualnu nasladu. Samo ga drži na odstojanju i mimo mu reci: 'Ne čini preljube.' Tvoje drugarice koje čine 'takve stvari' smiju ti se zato što si moralno jaka i zdrava, i one će vjerojatno kasnije u sebi razviti neurozu krivnje, a ti ćeš im se smijati na kraju.' Zatim dalje, odgovarajući na jadikovke: 'Draga miss Tingle, dvadeset godina derao se moj muž na mene zbog svoje pogane naravi...' Njezin ton i dalje je bio ohrabrujući: 'Draga moja, vaš muž je duševno neuravnotežen, ali usprkos vašim tragičnim poteškoćama držite se njega s puno ljubavi, pa ćete spoznati radost i zadovoljstvo

zbog izvršene dužnosti. Ne znate nikad kako se duboko značenje može pronaći u situacijama koje izgledaju beznadne. Od koristi vam mogu biti i čepići za uši. Bavite se nekim hobiem. Pjevanjem ili sviranjem na glasoviru.'

Henry odjednom obmu list na stranicu sa vijestima, gdje je pronalazak mehanički konstruiranih ženskih prslučića zabilježen pod naslovom: DJEVOJKE, JESTE LI OPROBALE PNEUMATICNE PRSLUCIĆE? ONI ĆE SIGURNO NAPUHNUTI VAS EGO. Ispod toga, nimalo oduševljen, pročita vijest da je neki čovjek u Bradfordu tokom trideset godina braka poljubio svoju ženu 52.000 puta i da je neka žena u Meksiku rodila dijete sa dvije glave, kad se odjednom začu kucanje na vratima, i u sobu uđe Horace Balmer. Po izrazu njegova lica Henry zaključi da ovaj ima nešto neprijatno da mu kaže, pa budući da Henry već i onako nije bio dobro raspoložen, promatrao ga je možda kritičnije nego obično. Balmer je bio jedan od onih grlatih koji na prvi pogled udaraju u oči. Bio je poznat kao vrlo omiljen u dmštvu i kao rotarijanac. ‚Pripadao je' svim mogućim organizacijama u Hedlestonu, od masona, pa do Časnog reda plemenitih **Dalesmena**⁶ Bio je sklon gojaznosti i nosio kaput s dva puceta, svjetlije plave boje nego što je uobičajeno. Imao je neki umišljeno važan način hoda, vukao je noge i pri tome podizao jedno rame kao da se klati, zbog toga što je odmahivao pokretima suprotne ruke, na kojoj bi mu šaka sa otežanim malim prstom zbog teškog pečatnog prstena koji je nosio visila kao kakva bijela peraja. Nitko nije mogao srdačnije stisnuti ruku niti izustiti banalnosti na bučniji i kitnjastiji način nego on.

Dalesman — manji zemljoposjednik iz doline sjev. Engleske.

‚Henry, u neprilici sam“, otpoče on svojim običnim drugarskim tonom. ‚Ne mogu više prodavati naše oglase po ovoj cijeni.“

Budući da je Page šutio, on nastavi.

‚Oni nas na svakom koraku podrivaju nižim cijenama. Uvjeren sam da u nekim slučajevima oglašuju i besplatno.“

‚To nije baš najpametnije.“

‚Cini mi se da se neću složiti s tobom. Po mom mišljenju, to je vrlo mudra družina. Na sve strane šire glasine da će uskoro biti jedine novine u gradu i pri tome, uz povoljne cijene, nude dugoročne ugovore. Prošle sedmice izgubili smo Hendersona i Bylesa. Postaju nepouzdati i neki od naših najstarijih pretplatnika. Kad sam jutros posjetio Wellsbyjeve, a ti vrlo dobro znaš koliko su

nam oni važni, primio sam nalog, ali me je Halliday nekako čudno odmjerio. Čini mi se da nam ostaje samo jedan izlaz.“

„Sta to?“

„Moramo malo spustiti cijene.“

„Nikako.“

„Ali zašto?“

„To nije moralno. I zatim to nema ni smisla. Ako popustimo mi, oni će još više. Sto šezdeset godina davali smo svojim oglašivačima solidnu cijenu. Izgradili smo svoje standarde. Neću ih sad snižavati zato da bih se upustio u tu razbojničku borbu sa cijenama.“

Na Balmerovu licu ocrta se ojađen izraz.

„Mislim da griješiš. Ali, naravno, ti snosiš odgovornost. Moje je da te opomenem. Slučajno sam onomad naletio na njihovog g. Smitha — on je, znaš, također rotarijanac — i mogu ti reći da je pravi poslovan tip.“

„Drago mi je što to čujem, Horace. Ali i ti si dobar poslovan čovjek. A sad možeš ići i pokušaj sve što možeš sa našim standardnim cijenama.“

Njihov gospodin Smith ... dmgt rotarijanac, razmišljao je Henry kad je Balmer otišao — te rečenice s prisnim značenjem imale su neki zloslutan prizvuk. Jedanput, dvaput susreo je Smitha u Highstreetu, blizu ureda koji je Chronicle zakupio u zgradi osiguravajućeg društva, i ovaj ga je pozdravio s nekom mješavinom izvještačenosti i uvaženja, koja kao da je ukazivala na želju za prijateljstvom. Ali ako Smith počne uspostavljati prijateljstva sa njegovim suradnicima, to je nešto sasvim drugo. Razgovor sa Balmerom zapravo je predstavljao za Henryja samo početak jednog lošeg dana u kome kao da ništa nije išlo kako treba. Miss Moffatt bila je veoma neugodna, prodaja je opala opet za nekoliko stotina, a njegovo nemirno srce stalno mu je zadavalo brigu sa svojim iznenadnim aritmijama i povremenim snažnim lupanjem, da bi, zatim, pojurilo kao kakav trkač na trci od sto jardi. Nije htio da se odviše oslanja na nitroglicerinske pilule koje mu je prepisao dr Bard, već je pokušavao da bude bez njih. Ali oko pet sati odlučio je da se svega riješi i pokuša naći mira kod kuće.

Na nesreću atmosfera u kući posljednjih se mjeseci izmijenila. Henry je još nakon vjenčanja uvidio da je pogriješio i da se mora pomiriti sa činjenicom da mu Alice ni duševno ni tjelesno ne odgovara, pa je stvorio filozofski zaključak izražen njegovim rječnikom ‚pomiriti se sa neugodnom situacijom’. Ako Alice nije ostvarila

svoje snove, pa što se onda u životu uopće ostvarilo? I tako je, ulažući mnogo takta i suzdržljivosti, godinama uspijevao da podnosi Alicine ćudljivosti, njezinu nedosljednu prevrtljivost i povremene nastupe histerije, kako bi sačuvao prijateljski odnos s njome i održao uravnotežen domaći život. Međutim, sada se u ponašanju njegove žene, pa čak i u ponašanju Dorothy — jer se po Hanninim riječima Dorie — umetnula na mafku — mogao osjetiti kroz hladnoću glasa kad bi ga oslovila i kad bi, kao slučajno, izmijenile značajne poglede, neki neprijateljski ton. Zato ga je iznenadilo, kad je te večeri ušao u kuću, što su ga pozdravile s izvjesnim prizvukom veselosti. Sjedile su u dnevnoj sobi pijući čaj, a kad se on pojavio, Alice se odmah nasmijala.

„Hajde popi jednu šalicu, Henry. Baš je simpatično što si se tako rano vratio. Imamo sjajnu novost.“

„Lijepo“, reče Henry, „dobro će mi doći.“

Primivši šalicu sjede i poče mdješati čaj.

„No, što misliš? Nikad nećeš pogoditi, nikada.“ Alice duboko udahnu. „Dorrie je zaradila dvadeset gvineja.“

„Zar nisam bila sretne ruke!“ uskliknu Dorothy. „I pametna.“

Henry je bio umoran; mozak mu nije radio kako treba; upitao se nije li nekim ćudljivim hirom slučajnosti posrijedi kakva nagrada koju je dobila u umjetničkoj školi.

„Bravo“, reče on rasijano, pa mu onda postade jasno da o tome ne može biti riječi. Pogleda Dorothy. „A kako se to dogodilo?“

„Dogodilo se ovako. Vraćala sam se kao i obično pješice sa kolodvora. Kad sam došla do naše ulice, primijetih dva momka na uglu, nisu ovdašnji, znaš, kako razgovaraju kao da su se izgubili. I tad se u stvari dogodilo ovo. Kad sam im se približila, jedan od njih, s malenom crnom torbom, obrati mi se s riječima: ‚Izvinite, gospođice, je li to Hanley Drive?‘ ‚Da, to je,‘ rekoh, a zatim spazih crvenobijeloplavu kokatdu u njegovoj rupici od kaputa, pa mi kao munja bljesnu kroz glavu, i odmah mu rekoh: ‚A, vi ste ‚Mister Srećko!‘“ Nato mi se on srdačno nasmiješi. „Naravno“, reče, „a vi ste vrlo dobra glava, mlada damice, kad ste me prepoznali?“

„Zar to nije uzbudljivo, Henry?“ I dok je on sjedio ukočivši se, Alice nije mogla odoljeti da i ona ne učestvuje u razgovoru, pa je preuzela riječ od Dorothy. „Štaviše, taj čovjek joj je rekao još i ovo: ‚Budući da me četiri dana nitko nije prepoznao, vi ne dobijate pet gvineja, nego dvadeset.‘“

I on otvori svoju malu torbu, pa odbroja dvadeset i jednu novu novčatu novčanicu, tek izišlu iz kovnice, u Dorrienu ruku.“

„Zaista je bilo uzbudljivo“, upadne Dorothy. „Tada otpočesmo razgovor. Onaj drugi momak je bio još zgodniji od prvog. Veoma dobro izgleda. Veoma dobro izgleda... od onih hladnokrvnih i ravnodušnih, zanosi na američki. Čak su me i slikali. šta je, ali šta se dogodilo?“ „Kako si mogla primiti taj novac?“ začu se Henryev glas, koji odjednom postade neprirodan i piskav. „Da bi dobila taj zgoditak, morala si imati u rukama jedan broj Chroniclea.“

„Pa da, jesam.“

»To znači da si kupila njihove novine?“

Alice izmijeni izraz lica, pa je obli slaba rumen.

„E pa sad, Henry“, reče. „Nemoj dizati nos. Hoću da znam šta se sve događa,“

„Znači, Dorothy kupuje novine za tebe?“

”A zašto ne?“ Rumen joj se pojača još više, no ona potraži pribježište u jednoj od svojih najđamskijih poza. „Ja uživam u njihovim društvenim vijestima. A, tako mi boga, od tebe ja čujem malo ovakvih vijesti. A i Tina Tingle je sasvim zabavna. Pa šta ima u tome lošeg?“ „Lošeg!“ Iako je znao da su je neostvarene društvene ambicije dovele do članka o tračevima, Henry je jedva mogao progovoriti. „Ti ljudi su zapeli svim silama da nas unište, a ti mirno podržavaš njihov list. Pa to je nečuvena neloyalnost. A to“ — pa se okrene prema Dorothy ~ „šepuriš se sa svojom srećom kao neka mala blesavica... zar ne shvaćaš da su samo čekali na tebe? Cijela je ta stvar bila obična smicalica. Lijep li je bio taj razgovor! Koža mi se naježi pri pomisli šta li su samo od tebe izmamili. Ali znat ćemo mi to, svakako već sutra. Saimo kad im to ne bi pružilo više materijala za pisanje, vratila bi ti taj prokleti novac njima.“

Dok je ustajao i, gušeći se od gorčine, približavao se vratima, Dorothy počne vikati:

„Ala si ti nesnosan. Uvijek pokvariš sve.“

Alice, na kojoj se vidjelo da je pogođena i uznemirena, nije je ovoga puta podržavala.

„Ne razumijem“, reče ona, kao da govori sama sa sobom. „otkad oni... ako su toliko protiv tebe... hoću reći, zašto bi oni dali Dorothy dvadeset gvineja?“

Razgovarati o tome i dalje bilo je sasvim suvišno; Henry je već predbacivao sebi što je uopće dao oduška svome srcu, osjećajući s gorčinom da bi taj bijedni sukob, iako ga nije tražio, morao obeshrabriti svakoga tko ga se dotakne. Znao je šta treba očekivati od nedavnog događaja, a sutradan se njegova bojazan uvelike obistinila. Na srednjoj stranici Chroniclea nalazila se slika njegove kćeri, u naravnoj veličini, ispod naslova: DOROTHY PAGE DOBILA NAŠU VELIKU PREMIJU. Ona se smiješila, jednom rukom razmetljivo pokazujući primjerak lista, a drugom primajući pregršt novčanica. Savlađujući se, pročita on slijedeće retke:

Sedamnaestogodišnja Dorothy Page, dražesna, živahna i zgodna brineta (a što se niste prijavili, nestašna djevojko, za naš konkurs ljepotica, mogli ste dobiti zgoditak i na toj lutriji) jučer je uspješno prepoznala našeg .Mister Srečka' i kao od šale stigla kući s masnim zalogajem uz zvečkanje dvadeset zlatnih gvineja. Naše najsrdačnije čestitke, Dorothg!

Mis Page, poznata svojim bliskim prijateljima kao Dorrie, a stjecajem okolnosti i kći gospodina H. Pagea, izdavača našeg prijateljskog rivala Sjevemog svjetla, dala je interesantnu izjavu našem reporteru. Obadvije, i ona i njena mati — hvala vam gospođo Page — redovne su i predane čitateljke Chroniclea koji kako obje osjećaju, unosi mnogo potrebne svježe krvi u žile Hedlestona i dkolice. Jedna iz mlade garde, Dorrie, student umjetničke škole, koja se ni po parketu za ples ne vuče kao vreća, voli dobre filmove, ploče Jackie Dibbsa i, izvinite ponovno, Chronicle. Kao i mnogi drugi, i ona je nezadovoljna ustajalim načinom života, pa ni ona nema vremena za tmurni, staromodni duh koji je godinama gušio sve što je napredno i progresivno u gradu. ‚Na koncu', nasmiješila se Dorothg. ‚živimo u atomsko, a ne u kameno doba; moramo živjeti malo brže nego u danima starih poštanskih kočija. Ja sam za rock and roll. Vjerujem da će i Chronicle tome pridonijeti'. Lijepo rečeno, Dorrie! Cijenimo vaše riječi koje dolikuju kćerci Henrgja Pagea. Uvjereni smo da će se i naši čitaoci složiti da su te riječi zaista vrijedne hvale. —

Kad je Henry ušao u salu za sastanke, u zraku se osjećala izvjesna tjeskoba. Maitland, ne podižući glave, dobacio mu je ispod oka brz pogled, Poole, uvrćući svoje brčiče. ispitivački je u tavanicu upro oči, dok je Hadley pokušavao da se prarvi kao da uopće nije prisutan. Jedino je Balmer sjedio uspravno dajući dojam kao da se pomalo osjeća da je bio u pravu. Page osjeti izvjesnu zahvalnost prema Maitlandu kad je ovaj prekinuo opći tajac.

„Pa, Henry, baš nije zgodno, no nad preliveanim mlijekom ne vrijedi suze roniti. Napravili su sa jadnom Dorothy vrlo dobar potez.“ „Djelimično je kriva i ona.“

„Svakako, ali, naravno, ona ni slutila nije u čemu je zapravo stvar.“

„Na koncu, barem nas nisu > ^...,li, već su samo natuknuli da nam je vrijeme prošlo.“ Nato će Balmer nabusito:

„Po mome mišljenju to nanosi više štete od vrijeđanja.¹¹“

„To je taj neotesanac Nye“, reče Poole. „On je sve to izmislio; vidio sam ga prošle noći kako igra biljar. To je opasna bitanga.“

„Preostaje nam da preko svega toga prijedemo smijući se“, reče Maitland.

„Kako se možemo tome smijati“, uzrujavao se Poole, „ako smatramo da ih treba ignorirati? Kad samo pomislim da sam ja u Sjevernoj Africi krv propljuvao dok se taj frajer lagodno baškario po New Yorku, tvrdeći da radi za obavještajnu službu. dođe mi da mu odrubim glavu.“

„Gle, gle!“ nasmiješi se Maitland, „hoće li se još tko tome pridružiti?“

„Ja ne“, kiselo reče Balmer. „Ako su oni tako mudri da ovakve stvari izmišljaju. trebalo bi da mi izrruslimo nešto još bolje. Nasilje ne vodi ničemu.“

Henry osjeti da mora završiti diskusiju prije nego što počnu među sobom da se svađaju.

„Sasvim je prirodno što čovjek želi da uzvratu udarac“, reče on, „i siguran sam u to da će nam ovi napadi izvjesno vrijeme nanositi štetu. No duboko sam uvjeren da će politika uzdržljivosti na koncu konca početi donositi svoje dividende. A grad će nas zbog toga cijeliti. Jedino što nam može pomoći da nadživimo sva podrugivanja, jeftin prezir, sve ono blato kojim se mogu na nas nabacivati — to je uvaženje naroda.“

„Narod!“ eksplodirao je Poole, zabacivši glavu unazad.

„Nemoj ga otpisivati“, reče mirno Maitland. „Uvjeren sam da će, kad zagusti, biti na našoj strani. A ja se slažem sa Henryjem da svi mi moramo uložiti sve što imamo u list i pičekati da stvar dozrije.“

„Daj bože da si u pravu“, reče Poole, „ali ako nastavimo gubiti tiraž, može nam se dogoditi da primijetimo kako smo čekali predugo.“

Nastala je veoma mučna šutnja, a zatim, bez daljih objašnjavanja krenuše dolje na posao.

Pa ipak je cijelog dana u Henryju tinjalo uvjerenje da njegovi konkurenti nisu samo zabilježili uspjeh, već su ga u očima svih koji ga poznaju učinili i smiješnim.

Zbog toga je napustio uredništvo u šest sati i svnuo u Klub sjevernih pokrajina. Odnedavno je počeo izbjegavati nepotrebne lične kontakte. Kako mu je bilo odvratno da se jada na svoje brige, tako nije želio ni ohrabrenja, ni saučešća, ali sad, u interesu lista, osjeti potrebu da pokaže javno svoje ravnodušno držanje zbog nedavnog slučaja.

Klub sjevernih pokrajina, u Hedlestonu poznat jednostavno kao Klub, bio je stara i uvažena ustanova, liberalno obojena, poznato sastajalište uvaženih građana kraljevskih gradova. Sagrađena od siva, klesana kamena sa ravnim krovom, središnjim portalom koji je pridržavalo par masivnih kariatida, spolja je izgledala kao kakav mauzolej, i, zaista, Henry je, služeći za vrijeme rata u njoj kao stražar civilne potuavionske zaštite, često pomišljao, kad bi se razlijegao tresak bombi, kako bi se mogla i srušiti dokazujući time trošnost svoga izgleda, u samoj zgradi bilo je svijetlo, toplo i ugodno uz miris dobra duhana, koji se u njoj širio. Klimnuvši glavom vrataru Duncanu, Henry iz navike zastade pred oglasnom pločom, i tu mu, sasvim neočekivano, među grupiranim, naročito istaknutim upozorenjima pogled zadrža i prikova zapisano ime Harolda Smitha. Da, urednik Chroniclea bio je predložen za člana od strane Herberta Rickabyja, a podržan, kraj tolikih drugih, baš od rektora crkve Sv. Marka. Henry za trenutak zastade potpuno nepokretan, poražen. Da će Smith tako brzo osigurati sebi prijem od strane najuglednijih članova općine, bio je drugi i nepredviđeni udarac. Međutim, on se uz tešku muku pribra i odluči da tome ne obraća pažnju, pa pođe prema glavnoj klupskoj prostoriji. Kad je ušao, u njoj nije bilo mnogo članova, ali je osjetio kako je njegova pojava izazvala izvjesno meškoljenje. Zatim, između pompejanskih stupova od umjetnog miramora, koji su podupirali kitnjasti viktorijanski strop, ugleda sir Archibalda Wellsbyja i dr Barda kako stoje kraj vatre. On im se približi.

„Lijepo!“ pozdravi ga Wellsby sa srdačnim tapšanjem po ramenu. „Evo nam osobno i ponositog tate.“

Onizak, nabijen, ćelav i rumen u licu, s malim dobroćudnim i vragolasto živahnim, zacrvenjelim očima, Archibald Wellsby, ili, kako je on više volio da ga zovu, „sir Archi“, odavao je nestašnog šaljivdžiju koji skriva u sebi oštru poslovnu pronicavost zbog koje se obogatio trgujući cipelama i koja će ga, kako je u sebi bio duboko uvjeren, odvesti još mnogo dalje.

„Cujem da si one momke iz Chroniclea opasno prepao. Ni tri mjeseca nema kako su u gradu a već ti bacaju gvineje u krilo. Kako ti to uspijeva, čovječe?“

„Bolje pitaj Dorothy“, nasmija se Henry.

„Ona je vrlo vješto prepoznala onog derana“, upadne prijazno u razgovor Bard.

„I sasvim se dobro iskazala“, prigušeno se smješкао Wellsby. „Volio bih da je netko od mojih tako snalažljiv.“

Page je, naravno, znao da su obojica unatoč zadirkivanju svjesni da je on povrijeđen. Njihova proricanja o eventualnoj pobjedi činila su mu se kao unaprijed pripremljena i slatkorječiva. Edward Bard, njegov najstariji prijatelj, sa svojstvenom ljubaznošću skrenuo je na drugi predmet, ali Henry nekoliko puta primijeti Wellsbyja kako ga fiksira pogledom, odmjerava težinu i utvrđuje štetu nanijetu njegovom ugledu i njegovom listu. On je oduvijek osjećao da Wellsby prema njemu osjeća neki prikriveni prezir, kao prema čovjeku koji nije ni pio, ni pušio, ni ribario, ni lovio, niti pričao sočne priče — sve ono u čemu se Wellsby isticao neuporedivim elanom i užitkom. Page jednostavno nije bio njegov tip. Pa ipak, kad su razgovarali, kao i kasnije kad su im se pridružili neki drugi članovi, major Seaton iz Civilne zaštite, Harrington, direktor industrije mašina, pravnik Paton i bankar Fran Holden — Henryju je uspjelo da hrabro izdrži, a kad je pola sata kasnije odlazio, bio je sasvim uvjeren da je to zavrijedilo truda. Dr Bard izišao je u isto vrijeme s njime. Obojica zastadoše za časak na pločnikru. Iznenada, i nekako čudnovato, doktor mu reče:

„Znaš, mi smo na tvojoj strani. Odbor nije bio oduševljen primainjem Smitha. Ali“ — Bard sliježe ramenima — „izgleda da je on ispravan građanin. A osim toga, imao je i dobre pismene preporuke.“ Zatim nastavi, brzo, na svoj normalan način: „Ti sasvim dobro izgledaš. Samo gledaj da ne pretjeruješ. Nemoj otići suviše daleko.“

„Neću.“

„A kako je David?“

„Izvanredno. Opet je sasvim dobro.“

Bard pogleda u stranu lupkajući po pločniku metalnim drškom svoga kišobrana. Sa svojim prosjedim zaliscima, svojim dugim misaonim licem, finim nozdrvama i napućenim usnama, pobuđivao je dojam mima rasuđivanja i dobro promišljenog opreza.

„Pazi, nemoj ni u tome pretjeravati, Henry. ojeti se šta sam ti rekao: uvijek postoji opasnost recidiva.“

„Ali zašto?“ reče Page, uznemiren ovom upornošću. „Imao je slom živaca i prebrodio ga je.“

„Da, ali primarna sklonost ostaje.“

„Kakva sklonost?“

Edward Bard oklijevaše, pogleda svoga prijatelja, pa zatim skrenu pogled. Očigledno je u glavi imao istu onu misao koju je ranije bio natuknuo i zbog koje se umalo ne posvadiše. Sađ, međutim, Henry nije želio o tome raspravljati, već samo kratko reče:

„Ede, ti si pravi baksus. Kad bi mladića samo vidio... on se potpuno oporavio.“

„Pa lijepo...“ reče Bard i zastade. „Drago mi je što to čujem.“

Nasta šutnja, zatim rekoše jedan drugome laku noć i razidoše se: doktor krenu prema svojoj večernjoj ordinaciji u Victoria Streetu, a Henry drugim putem prema Hanley Driveu.

VIII

Te godine je ljeto bilo vlažno i hladno. I u uredništvu, i kod kuće, Pageov život je bio isto tako tmuran kao i vrijeme. U prenapregnutom i izuzetnom stanju u kome je bio, Alicino držanje uvrijeđene veličine, koje je ona sada zauzimala, počelo ga je zamarati. Zbog djetinjaste sklonosti njene prirode da mu zamjera što neće da se prilagodi njenim željama, ona se istinski osjećala da je neshvaćena i zlostavljana. Koncem juna, kad joj je saopćio kako ove godine neće moći koristiti godišnji odmor i predložio joj da povede Dorothy u svoj omiljeni Torquay, ona s prijekornim osmijehom zanijeka glavom.

„Ne, dragi. Ako ne možemo zajedno, kako piristoji, radije neću poći.“

Dorothy je još vidljivije je pokazivala svoju ozlojeđenost, pa bi na stepenicama projurila kraj Henryja promrmljavši samo po koju riječ. On se nije uljuljkivao nekim pretjeranim obiteljskim sentimentalnostima, ali ga je taj nedostatak nježnosti i podrške ipak pekao. I ukoliko su sedmice prolazile, on nije znao da li mu se to samo čini, ili su se njegovi znanci u gradu zaista odjednom počeli nelagodno osjećati kad bi ih susreo? Prvog tjedna u augustu susret s velečasnim Gilmorem na Victoria Streetu otvorio mu je oči. Rektor je Henryja primijetio prekasno da bi ga mogao mimoići, pa, uhvaćen u očiglednoj namjeri da prijeđe ulicu, nadoknadi ovaj svoj naum bujicx>m srdačnosti.

«O, Hemy, dragi prijatelju, kako si?“

Page se odnedavno grizao u sebi zbog podrške koju je Gilmore ukazivao Smithovu prijemu u klub, pa je sada odlučio da mu to otvoreno kaže.

„Biju me teška vremena“, reče nabusito, „tako teška da bi mi dobro došla tvoja moralna podrška.“

„U kome smislu?“ upita Gilmore oprezno, stresavši kapljice sa svog kišobrana.

„Da me podržiš protiv onog smeća koje se zove Chronicle. Ja sam ti pomogao u prošlosti... što ti sada ne bi pomogao meni?“

Osušivši kišobran i provjerivši da li se nebo lazvedrilo, rektor pogleda Pagea iz prikrajka.

„Ti znaš, Henry, da se crkva ne miješa u politiku znaš da nam je to zabranjeno — ja bih doživio svakojakih neprijatnosti s biskupom, ako učinim tako šta. Uzgred budi rečeno, ne misliš li ti da pomalo u ovom slučaju imaš unaprijed određen stav. Danas moramo biti nešto liberalniji u svojim nazorima. Dopuštam da naša braća iz Chroniclea kadšto malo i zabrazde, ali to su modema vremena. Njihov g. Smith je potpuno dobronamjeran momak. Potražio me je odmah poslije svog dolaska, te smo imali vrlo interesantan razgovor o njegovoj aktivnosti u organizaciji Y.M.C.A. u Australiji. Svake nedjelje ga redovno viđaju u Sv. Marku. A znaš li. .. da su mi poslali veoma lijep prilog u fond za toranj?“

„Razumijem“, reče Page kruto.

„Mi smo, naravno svi uz tebe, Henry, ali moramo čuvati dobre odnose. U svakom zlu ima i dobra. Nedavno su — pri tom stidljivo pogleda Pagea — odštampali nekoliko mojih malih nadahnutih članaka. I to s uspjehom, da, s uspjehom. Imam pismo od g. Nyea u kome čak upotrebljava izraz ‚oštar pogodak‘.“

Henry ode u ured, kipteći u sebi od bijesa. Izgleda da mu je jedino Maitland ostao blizak. Ali Malcolmova tvrdokoma, šutljiva neprobojnost, mada ju je cijenio, nije pokazivala saosjećanja.

Tmurna jesen oteгла se u zimu. Kiša, grad i teške snježne oborine u februaru, koje su sedmicama poslije toga pokrivala ulice s prljavom bljuzgavicom, malo su pridonijeli moralu osoblja u Sjevernom svjetlu. Page cijelog života nije toliko napomo radio, smišljajući i planirajući, ohrabrujući ostale, boreći se za nevidljive uštede koje bi mogle sniziti cijenu koštanja, dolazeći u uredništvo prvi a napuštajući ga posljednji, ustajući u pola noći kad nije mogao spavati da bi pripremio i dotjerao svoje uvodnike, naprežući svaki živac da bi svako izdanje uzdigao do najvišeg savršenstva. Pa ipak se ova ubilačka i jednolična borba

produžavala. Još u početku bio je rekao Smithu kako u Hedlestonu za dva lista nema dovoljno mjesta. Tokom mjeseci novac mu je brzo izmicao, pa su njegovi gubici, iako je vjerovao da su Chronicleovi mnogo veći, za prošlih pet sedmica rasli zabrinj avaj ućim tempom.

Pageov osnovni cilj sa Svjetlovn, zapravo cijela njegova obiteljska tradicija, sastojao se u tome da služi javnosti, a ne pukom nagomilavanju bogatstva. Novine je prodavao po solidnoj cijeni, upotrebljavao prvorazredni materijal i prema svome osoblju bio velikodušan, naročito u rješavanju penzija starih službenika. Sam sebi je odredio minimalnu plaću od petnaest stotina funti i, osim kuće u Hanley Driveu, koja je bila na imenu njegove žene, nije imao nikakva privatnog imetka. Osim imovine lista, koju je visoko cijenio, sva su potraživanja firme — slijedeći jednu rodoljubivu odluku svoga oca poslije prvog svjetskog rata — bila investirana u ratne obveznice, u visini od sto tisuća funti. To je uvijek smatrao kao odgovarajuću i zadovoljavajuću rezervu.

Ali sada, na dan 1. marta, kad je Henry proučio posljednju bilancu Svjetla, bilo mu je i suviše jasno koliko je duboko zahvatio u taj fnd. Dugo je razmišljao o tome, a zatim, suzdržavši se da ne uzdahne, iskoristivši pogodan trenutak, kad miss Moffatt nije bila u svojoj sobi, on podiže telefonsku slušalicu te ugovori sastanak s Frankom Holdenom, direktorom banke Sjevernih gradova.

U jedanaest sati tog istog dana bio je u Holdenovom uredu. Nalazio se u nekoj maloj uredskoj prostoriji iza blagajne, mračnoj, ograđenoj panel pločama od mahagonija, s mutnim staklom, s jednim istrošenim smirna-ćilimom, koji je bio izgažen nogama solidnih i imućnih

Northumberlandana. Kad je Page ušao, direktor otpusti službenika s kojim je razgovarao, stisnu Henryju ruku i ponudi mu sjedalo. Visok i mršav, s naočarima koje su imale rožnat okvir i podšišanim brčićima, Holden je imao pronicljiv i prijatan izgled čovjeka kome je stalo i da se sviđa i da uspije. Bio je dvanaest godina mlađi od Henryja, porijeklom iz jedne stare hedlestonske obitelji — u stvari njegov otac, Robert Holden, bio je najprisniji prijatelj Pageova oca i s njim, kao i sa Robertom Harbottleom, sačinjavao tijesni prijateljski kružok, pa su ih zbog toga u razgovoru prozvali ,tri Boba’.

Iz tih razloga Henryju nije bilo tako neugodno da raspravlja o stvari koja ga je tištala, te poslije nekoliko uvodnih opaski reče:

„Frank, došao sam k tebi da zatražim zajam.“

„Tako?“ reče Holden. „A ja sam zapravo mislio da ste došli da malo porazgovaramo.¹¹

Nastupila je stanka, a zatim, kako Page nije odgovarao, direktor se nasmiješi, kao da želi ublažiti ono što je htio reći.

„Znate, g. Page, u posljednje ste vrijeme od nas uzimali prilične svote. Slučajno sam u ponedjeljak pogledao vaš tekući račun. On je ... pretpostavljam da znate koliko ste premašili svoj konto.“

„Stvamo“, potvrđivaše Henry, „pustio sam da mi se nakupe računi. Ali vi za osiguranje imate moje ratne obveznice.“

„Da, ratne obveznice.“ Činilo se da Holden razmišlja. „Pošto ste ih ono kupili... čini mi se oko sto i četiri, zar ne?“

„Mislim da je toliko.“

„A sad su pale ispod šezdeset šest... šezdeset tri i pol, da budemo tačni. A vjerujem da će padati i dalje. Što ih niste prodali kad sam vam govorio?“

„Zato što sam kao dobar građanin smatrao svojom dužnošću da ih držim.“

Holden pogleda Pagea začuđenim pogledom.

„U naše vrijeme dobar građanin gleda samoga sebe. Zar ne uvidate kako je naš propust da kontroliramo inflaciju osiromašio svakog imaooca ove državne emisije? Sigurno su mi to papiri od vrijednosti... a rodoljubi kao vi, koji irnaju u njih povjerenja, propadaju.“

Kako se Henry spremio da negoduje, on nastavi.

„U svakom slučaju, izgubili ste više od trideset devet tisuća svoga kapitala i, koliko ja poznam tržište novca, izgubit ćete još i više. Ako vam stavka za dugovanje kroz drugih sedam ili osam mjeseci bude rasla po istoj stopi, na stavci potraživanja nećete imati pokriva.“

„Toga sam potpuno svjestan“, reče Henry. „I zato se i nalazim ovdje da sredim pitanje jednog zajma.“

„A na što?“

„Pa naravno, na Sjevemo svjetlo ... zgrade, postrojenja i ustupninu.“

Holden podiže sa svoje mape na stolu ravnalo od abonosa, pa gledajući ga s prividnim interesiranjem, poče ga vrtjeti među prstima. Nastade značajan tajac. A zatim reče, ne gledajući Henryja:

„Žao mi je, g. Page, više od ičega drugog volio bih da vam mogu pomoći. Ali to se jednostavno ne može.“

Henry je bio teško pogođen. Nijednog trenutka nije pomislio da može biti odbijen.

„Ali zašto?“ uzviknu on gotovo izbezumljeno. „Pa ti me poznaješ ... poznaješ Svjetlo ... tu je i naše ime... mi imamo imovinu. Kroz sve ove godine bili ste nosilac našeg računa.“

„Znam ja to, znam... teško vas je odbiti. Ali su vremena takva da se nalazimo u krajnjoj stisci s novcem. Zapali smo u kreditni škripac, koji zapravo ne dopušta nikakve bankovne predujmove. Vlada jednostavno ne želi da dajemo bilo kakve zajmove.“

„Ali to je lokalna, gotovo lična stvar“, negodovao je Henry. „Ta barem dopusti da razgovaramo o tome.“

„To je nepotrebno.“ Zatim, izvinjavajući se, pogleda Henryja. „Nemam ovlaštenja da prihvaćam obaveze za banku. Trebalo bi da svoj zahtjev dostavite mojim direktorima.“ I tu zastade, zagledajući ponovo ravnalo. „A što ne odete i potražite predsjednika upravnog odbora?“

„Wellsbyja?“

„Da, vi ga vrlo dobro poznajete. Sada mora biti u tvomici. Mogu li mu javiti telefonom da ćete doći?“

Henry je šutio. Imao je žalosno osjećanje da ga se Holden želio na najljepši mogući način otresti. On polako ustade, misleći: Wellsby... posljednji čovjek, možda, kome je želio iznijeti svoju nevolju. Pa ipak, drugog nije bilo — treba mu zajam i on ga mora dobiti.

„U redu“, reče on, „Bit ću ti zahvalan ako mu telefoniraš“.

Dvadeset minuta kasnije stigao je u Wellsbyev ured, koji se nalazio u visokoj zgradi, nedavno podignutoj na uskoj traci pustog zemljišta tik uz tvomicu. Taj komad zemlje, koji je odavno u Hedlestonu bio poznat pod nazivom Cowp, proizvođač cipela bio je stekao jednim posebnim prepredenim poslom i zbog skretanja nove ulice iz Victoria Streeta uvelike je umnogostručio njegovu prvobitnu vrijednost. Kad je Henry ušao, Wellsby je stajao kraj velikog staklenog prozora nasuprot Victoria Streeta zadovoljno se smješkajući i grcajući od dima svoje cigare.

„Hodi ovamo, Page, i pogledaj.“

Ulicom je prolazila i polako kretala oko skvera, zaustavivši saobraćaj, duga povorka žena koje su gurale dječja kolica, laka kolica, sva moguće vozila koja mogu da povezu neko dijete, čitava procesija pred kojom se nalazila trikolica, koja je dizala veliku buku noseći dvostruku plakatnu tablu:

VELIKA PARADA DJEČJIH KOLICA

TAKMIČENJE ZA NAJZDRAVIJU BEBU DANAS

U GRADSKOJ VIJEĆNICI ČITAJTE DAILY CHRONICLE

„Nije loše, ha?“ potapša on Henryja po rarnenu. Nosio je golf hlače i crvenožute kockaste čarape, koje su njegove ogromne listove činile još snažnijima. Izgledao je još crveniji, zdepastiji i ćelaviji, a isto tako srdačniji nego iltad zračeci onim samozadovoljstvom kojim bogatstvo stečeno poslom obdaruje sretne trgovce. „Šta ti o tome misliš?“

Page se usiljeno nasmiješi.

„Poduzetno, nema sumnje. Naročito dostojanstveno nije.“

„A zašto, do đavola, čega ima tu lošeg? Pa to je prokleta zgodna zamisao za reklamu. Dograbiti se majki. Oni samo pokušavaju da proguraju svoj proizvod, kao što ti činim i ja sa svojim. Gledaj, tamo je i onaj momak Nye. On je mozak svega toga. A onaj drugi — Smith — samo je beznačajna ništarija. Ali Nye, taj zaista vrijedi. Moj ga je Charlie prošlog vikenda povezao svojim Jaguarom u Tynecastle i vratio se kući oduševljen njime.“

„Je li?“ reče Page kruto, smatrajući to sasvim prirodnim, da Charlie Wellsby, glavni kicoš u gradu, smatra da mu je Nye srodna duša.

„Svakako. Izvanredno su se proveli. Prema tome, nemoj ga gubiti iz vida“, doda Wellsby vragolasto. Napusti prozor, zavali se u svoju pokretnu stolicu i s malim naporom prebaci svoje kratke noge jednu preko druge. „E pa lijepo; šta mogu učiniti za tebe? Imam popodne partiju golfa; prema tome prijedimo na stvar.“

Henry ukratko prijeđe na stvar sa svom uvjerljivošću kojom je raspolagao. Pa ipak, dok je govorio, osjeti kako je Wellsby već bio upozoren o cilju njegova posjeta i zapravo znao isto toliko za njegove poslove kao i on sam. Njegov otvoreni, veseli način pdkrivao je njegov duboki, ispitivački pogled. Kad je Page završio, on pomaknu svoju cigaru i pogleda žar na njenom kraju.

„Našao si se u skliskoj situaciji, Henry. Spomenuo si svoje vrijednosne papire. Ali, koliko mi je poznato, oni ti padaju... koliko vrijede? Tvoje uredske prostorije su zastarjele; cijeli taj blok zgrada u Adamstilu treba da se ruši; na to ne možeš dobiti ni marjaša. Tvoja štamparija nešto i vrijedi, priznajem, ali ona je vlasništvo Harbottlea; ti je držiš samo pod zakupom. Prema tome, tu se ne da mnogo učiniti. A što se tiče tvoje ustupnine, tko bi za nju dao i prebijene pare, ako te Chronicle izbaci iz sedla.“

„Neće.“

„To ti tako kažeš. Ali kako si došao do tog zaključka? Ti momci možda i nisu naročito dostojanstveni, ali im je otvoren put k uspjehu. A njihov list nije baš sasvim beznačajan. Naravno, sa Svjetlom se ne može mjeriti", ubaci on žurno. "Ali.. dozvolit ćeš ... on dočarava novosti pod drugim uglom." Osmijeh, kao da se nečeg prisjeća, iskrivi mu usne. „Jučer je u njemu bio jedan vraški dobar članak, sočan doduše, ali zabavan, o onom pogrđnom slučaju... znaš, kad su onaj talijanski grof, koji je krijumčario heroin, i njegova prijateljica uhvaćeni goli u kupaonici."

„Da“, reče Page sa gorčinom. „Oni love na to... na prijevaru i razvrat... na pogrde. Ama čovječe, za ime boga, novinarstvo' je časno zanimanje. Ono ima velikih ljudi i još ih ima. .. inteligentnih i principijelnih ljudi sa dubokim smislom za svoj poziv i svoju dužnost prema javnosti. Ali taj prostak Nye ... zar ne shvaćaš da će širenje takvih novina u ovome gradu zagaditi zrak.“

„Ajde, ajde, Henry. Ti baš pretjeruješ. Da ti samo kažem protiv čega si ustao. Prošle godine vidjeli smo u Cannesu Somervilleovu jahtu, moja supruga i ja, prekooceansku, ogromnu mrcinu...“ Njegov glas postade tiši, pomirljiviji. „Kao prijatelj i susjed ne mogu gledati kako sam sebi stavljáš omču oko vrata. Što se ne povučesh, sad, dok je vrijeme? Budi pametan, čovječe! Izvuci se još dok možeš. Ako hoćeš, pomoći ću i ja i potrudit ću se da dobiješ još i sada dobru cijenu.“

Henry je uviđao da mu želi pomoći, da je ono što je govorio bilo uvjerljivo i da je razum na njegovoj strani. Ali sad ga više nikakva logika ne bi pokrenula. Bio je iznađ toga.

„Ne. Ja sam se odlučio.“

Wellsby premjesti svoju cigaru, uvrćući kažiprstom jedan odmotani vlažan listić. Promatrao je s vremena na vrijeme Pagea, revidirajući svoje mišljenje o njemu, očigledno primoran da ga revidira, sa značenjem koje je, ukoliko se to đalo prosuđiti po njegovom izrazu, po Pagea postajalo povoljnije. Je li to značilo đa popušta? Henryevo nespokoјstvo, sve sumnje, neizvjesnost i poniženja, koje je

nedavno iskusio, usredotočili su se, iznenađa narasli tako da mu nije bilo moguće ni da govori. Čekao je, jedva dišući. Wellsby napokon reče:

„Uvijek sam te smatrao pametnim čovjekom, Henry. mada, oprosti, malo mekušcem. A sad mislim da si pravi luđak, ali barem imaš hrabrosti. Uzgred rečeno, dopusti mi da kažem da ti se divim.“

„Onda mi daj zajam. Dvadeset tisuća funti od početka slijedećeg mjeseca.“

„Ne, ne. To ne mogu obećati. Mogu razgovarati sa Holdenom i drugima, i onda ćemo te izvijestiti.“

„Kada?“

„Kasnije . . . kasnije.“

Wellsby ustade sa svoje stolice, rasijano odmahnu rukom kao da pokazuje Henryju kako može otići. Industrijalac cipela je, u stvari, razmatrao ovaj slučaj u vezi s vlastitom situacijom. Prije izvjesnog vremena, osjećajući se odveć velikom ribom u ustajalim vodama Hedlestonea, odlučio je da zapliva u široki ocean, ili, da budemo određeni, da se kandidira za Parlament i postane poznat cijeloj naciji kao sir Archibald Wellsby, član Parlamenta. Čvrsto riješen da se kandidira na slijedećim izborima, bio je duboko svjestan koliko mu je za to potrebna podrška lokalne štampe. Ali, hoće li to biti Svjetlo ili Chronicle? Bio je gotovo siguran da će to biti ovaj drugi. Pa zašto onda popuštati sentimentalnosti? Zajam pod tim okolnostima bio bi besmislen.

Nešto od tih misli, premda vrlo dobro prikrivenih, odrazilo se i na Wellsbyjevu licu, tako da se nada koja se u Henryju budila počela hladiti. Vidio je u Wellsbyjevim očima odbijanje, a taj je dojam potvrđivala i pretjerana srdačnost kojom ga je ovaj tapšao po ramenu, pridržavao objema rukama za laktove, raspitivao se pomno o Alici i dopratio ga do vrata.

Ne treba ni spominjati da je ovo odbijanje Pagea bacilo u duboku potištenost. No nekakvom čudnom duševnom protutežom njegovo je raspoloženje istovremeno postalo još upomije, a razum još aktivniji u potjeri za iznalaženjem puteva i načina kako da nastavi borbu. On će ići dalje, dalje i još dalje. Pa ako banka baš i neće da osigura predujam za uredske prostorije Svjetla, Hedlestonsko građevinsko udruženje će se sigurno pokazati sklonijim, pa će posuditi nešto na njegove privatne nekretnine. Ali kako to iziskuje vremena, morat će najprije zamoliti Alice da stavi hipoteku na kuću. On se ustručavao da to učini, ali će morati da učini. Ukoliko je više nailazio na protivljenje, utoliko se više učvršćivao u svojoj odluci i toliko je upomije ustrajala u njemu izvanredna vjera da će pobijediti.

Takva mu je vjera bila zaista potrebna. Vrativši se u ured, nije bio u svojoj sobi ni pet minuta, kad naiđe Maitland.

„Izgleda“, reče, „da će nas na današnjem sastanku biti jedan manje. Balmer je otišao.“

„Otišao?“

„Otišao... napustio . . . kidnuo . . . kako ti se više sviđa. Evo njegova otkaza.“

Henry se tupo zgleda u omotnicu koju je Maitland stavio na pisači sto. Pa ipak, nije trebalo biti iznenađen. Balmer je u zadnje vrijeme postajao sve teži i teži; nisu se nikako slagali.

„Ali... on je morao dati jednomjesečni otkaz.“

„Ne mora ... ako odmah prelazi na drugi posao.“

„Da nije ... u Chronicleu?“

„Tako je.“ Maitland ušuti. „Pretpostavljam da nije imao smjelosti da ti to kaže, pa ti je napisao ovo lijepo, učtivo pismo u kome izražava svoje žaljenje. Znao sam da će do toga doći. Znaš, on je stalno nešto šurovao s onim njihovim g. Smithom... Balmer bi otišao bilo kuda gdje više daju novaca. A tamo ga je očigledno više.“

Kako je Page šu/tio, on nastavi.

„Henry, žao mi je što imam još jednu pregršt loših vijesti. Dvojica od naših slovoslagara, Perkins i Dodds također su nas napustih.“

To Pageu nikako nije išlo u glavu.

„Što to treba da znači? Je su li tako sigurni u našu propast?“

„Ne ... nisam baš tako uvjeren . . . premda znaju da se borimo za opstanak. Vjerojatno je posrijedi novac ... i ponuda dugoročnog ugovora... koji garantira Gazetta. Osjećaju, pretpostavljam, da ne mogu biti na gubitku.“

Henry, pokušavajući da zadrži kontrolu nad sobom, snažno se ugrize za usnu. Ako se na nešto oslanjao, onda je to bila privrženost njegovih radnika, Svjetlo čak ni u najboijim vremenima nije imalo suvišan broj osoblja, a dobre radnike nije bilo lako naći.

„Treba se odmah obratiti burzi rada“, reče na koncu.

Maitlanid, koji je, zamišljeno trljajući podbradak, stajao kraj njega, pođe prema vratima. „Foslat ću S.O.S. u Tynecastle.“

„Probaj i u Liverpool, pa i u Manchester.“ On klimnu glavom. „Nekako ćemo se snaći. Do viđenja.“

Cijeli taj dan borili su se oko zamjene i na sreću osiguraše jednog slovosiagara iz Liverpoola sa obećanjem da će početkom iduće sedmice nastupiti jedain drugi iz Tynecastlea. Henry se raspoložio kad mu je mladi Lewis došao pooudivši se da radi prekovremeno i rekao da će se latiti bilo koga posla samo da bude od ponoći. Pa i na Poola se moglo računati, razmišljao je Henry, da će usprkos svom nestalnom temperamentu i svojoj mrzovolji raditi prekovremeno. Ovaj je zaprijetio Myeu osvetom i mračna lica hodao unaokolo ne bi li ga sačekao negdje iza ugla. Hadley, unatoč zabrinutom izrazu čovjeka koji ima troje djece da izdržava, bio je također ličnost na koju se sasvim moglo osloniti i poslati ga da pregovara sa mjesnim davaoima oglasa. Što se planiranja tiče, taj posao će za idućih nekioliko sedmica preuzeti on sam. Ta su prilagođivanja olakšala situaciju, no njih je još uvijek bilo malo, te je Henry, promislivši o tome, na kraju zaključio da pozove i svoga sina. Drugog izbora nije imao. David, makar privremeno, mora napuštiti Sleedon i popuniti proboj.

IX

U pet sati Henry završi svoj posao i krenu za Sleedon. Zbog događaja toga jutra imao je jaku glavobolju koja je trajala cijelo popodne, ali sad mu je okrepljujuća svježina sa močvarne zemlje kraj mora donijela izvjesno olakšanje. Dok je vozio uiz dobro pozmati strmi. put preko stjenovite morske obale, prvi dah večernjeg sjeveroistoonjaka počeo je nadimati me'ku travu po dunama. Kako nije najavio svoj posjet, Cora nije bila na vratnicama da ga dočeka. Kuća je imala izgled neuobičajene mdmoće. A zatim spazi i nju kako sjedi kraj prozora, pognuta nad svojim radom. Začuvši njegove korake, ona podiže glavu, a njen ozbiljan i nekako čudno zamišljen izraz razvedri se zbog ugodna iznenađenja. Ona skoči i začas je bila na vratima. Henryu je sada više nego ikad gođilo da je vidi. Prvi put poslije mnogo dana osjeti izvjesno duševno okrepljenje.

„Zaželio sam da svratim časak ovamo. Smetam li?“

„Ne, nikako“. Ona ga uhvati za obje ruke. „Vidjeti vas, to je zadovoljstvo. Upravo sam se bila pripremila za pravo dosadno veče.“

„U to ne moigu vjerovati. Tebi nikad nije dosadno.“

„Pa, nije baš tako. Ali sada mi nije dosadno. Uđite.“

„Gdje je David?“ Upita Henry skidajući svoj ogrtač.

Očekivao je da će mu reći kako radi. Umjesto toga ona ga pogleda i reče sa skanjivanjem: „Otišao je u Scarborough — juitros je krenuo — da posjeti dra Evansa.“

Ova vijest je bila tako neočekivana da Henry u mailom predlsoblju zastade.

„Ne osjeća se sasvim dobro?“ upita poslije jednog trenutka.

„Ne. Reklo bi se da je sasvim dobro. Ali u zadnje vrijeme malo se zabrimuo.“

„A zbog čega?“

„Zbog sebe. Bio je stalno zabrinut.“

„Da miu opet ne bude loše!“ reče Henry. „Hoću reći, da mu se opet ne vrati bolest?“ „Djelomice i to.“ Govorila je tiho i s teškoćom, ali kao da joj je to olakšalo da se rastereti. „To je dolazilo mekako postepeno, prije jedno dvije sedmice. Najprije je izgubio interes za svoju knjigu. Zatim je stao pričati kako mu je bilo loše prije no što smo se sreli. PbhušaJa sam da mu skrenem misli na drugu stranu; zerala sam da mu to ne čini dobro. Ali on je nastavljao — ,ako ikada ponovo krene tim putem, Cora,’ i tome slično. Zatim je prošlog ponedjeljka sišao iz potkrovlja. ,S kime si to razgovarala?’ zapitao me je. Rekla sam mu ni s kim. ,Ali sam nekoga čuo, siguran sam da sam čuo’, reče. ,Nisi valjda razgovarala sa samom sobom?’ Ja sam mu naravno zanijekala i pokušala da se na račun toga našalim. Ali time nije bio zadovoljan; počeo je pretraživati svaki kutić po kući, sve ormaire i ostalo, pokušavajući da se uvjeri ima li koga u kući. Naravno, nije bilo nikoga... uopće nikoga. Tad me pogleda nekako ošamućeno. ,Cora’, reče, ,ja čujem nešto.’ Rekla sam mu da se vara. Ali danas poslije podne reče mi da mora potražiti doktora. Nije htio da vam to kažem. Nije čak htio ni da pođem s njime. Ja sam htjela... ali mi nije dao. On sam mora raščistiti tu stvar, reče, i ne želi da zavisi od ljudi, jer se inače rdkad toga neće osloboditi.“

Nastade stanka za koje Henry pokuša da se prilagodi situaciji u kojoj su se izjalovile njegove nade. Bio je došao da traži pomoć, a sad se pokazalo da on mora pružati pomoć. Primijeti kako joj se oči cackle od suza i smjesta posuminja da je između nje i Davida došlo do nesporazuma i da je to više od onoga što je ona otkrila u ovom kraitkom i suzdržljivom objašnjenju. On je naglo uhvati za rufcu.

„Hajde. Pođirno u šetnju. Malo svježeg zraka dohro će nam doći.“

Krenuli su na svoju uobičajenu šetnju duž dugog gata. Mada su rijetko progovorili koju riječ, šetnja im je oboma pomogla. Kod svjetionika vjetar je jenjao, a suiton je bio providan i tih. Laka je izmaglica zastirala vidik, tako da se more, valovito, pa ipak glatko kao staklo, prostiralo u beskraj. Kroz tišinu probijao se jedva čujni, umilni zov roga, koji je dopirao kroz sumaglicu iz nekog nevidljivog ribarskog čamca. Stojeći šutke sa Corom, Henry osjeti kako su više no ikad bliski jedno drugome. A kad su se vraćali kući, ona ga obuhvati pogledom u kojem je bilo i simpatije i zahvalnosti.

„To nije lijepo prema vama, zar ne?“ reče on. „Vi već i onako imate dovoljno svojih briga.“

„Ja sam u stanju da ih prebrodim.“ Zastao je pred vratima i pogledao na svoj sat. „E pa sad ... mislim da treba krenuti.“

„Ne, nećete krenuti, jer to sebi ne bih mogla nikad oprostiti.“ Govorila je odlučno. „Vi ćete ući i malo založiti.“

IzgledaJo je da ona neće dopustiti nikakvo odbijanje — a zapravo i Henryjevo protivljenje nije bilo tako upomo. Nije želio tako rano otići, a i njen poziv da nešto pojede izazvao je u njemu osjećaj gladi. Kad su bili u predsoblju, ona odlučno zatvori vrata kao da je htjela isbljučiti svaku mogućnost odlaska.

„Sjedite negdje u sobi dok ja sve ni pripravirn.“

„Ne, sjedit ću u kuhinji, gdje te mogu promatrati.“

To je bilo zadovoljstvo koje mu je djelomično olakšalo neraspoloženje zbog loše vijesti o njegovom sinu. Njeni pokreti, skladni i graciozni, godili su pogledu. Napetost koju je osjećao tjednima, splasmula je zbog neke tajanstvene sile koja je iz nje izbijala. A tad, iznenada, bez razmišljanja, čuo je sebe kako joj govori:

„Cora... pored tebe se osjećam ponovo mlad.“

„Milostivi bože“, odvrati mu ona s osmijehom. „Pa niste vi stari. Ni govora o tome. Nikad mi to ne pada na paimet kad na vas mislim... ne... nikad.“

Objed koji je pripremiia bio je jednostavan (u više mahova izvinjavala se što ,nema ništa u kući’): sastojao se od slanine i jaja s čajem i toplom prženicom premazanom maslacem, a zatim tanjur kuhane rabarbare iz vrta. Dok je bio dječak, ljetujući u Sleedonu, a poslije provedenog dana u ribarenju na kraju gata,

dobivao je često isto takvu večeru. I on se prihvati jela s apetitom koji ga je podsjećao na apetit iz mladosti, a pri tome je nadirala bujica uspomena.

Zahtijevao je da Cora jede s njim zajedno, budući da je već odavno primijetio kod nje dar da sve daje, a ništa ne uzima, a isto tako utvrdio kako bi ona, da nije bilo njegova posjeta, sigurno pojedala samo ono malo bajatog peciva i čašu mlijeka što je sklonila sa stola kad su ušli u kuhinju. Trudeći se da je raspoloži, nije u razgovor uvlačio brige koje su ih oboje tištale. Bio je odlučio da ujutro telefonira dru Evansu, a dotle nije htio da spominje tu stvar. Što se tiče vlastitih problema, ovaj trenutak počinka, kao da je ukraden s nekog drugog svijeta, bio mu je i suviše dragocjen da bi ga uludo utrošio razmišljajući o njemu. Nije se on pitao kako je došlo do takvog predaha. Dovoijno mu je bilo da strese sa sebe teret koji je mjesecima teglio, pa da zaboravi kako ga mora ponovo natovariti na se čim napusti ovu kuću.

Dok su razgovarali, pade mu pogled na jednu knjigu, Carlyleov Sartor Resartus, koja je poluotvorena stajala kraj prozora gdje je Cora obično sjedila. Primijetila je da mu se pogled na njoj zaustavio, pa je obli blaga ruanen po licu, kao da je kriva.

„Danas nisam pročitala svoje poglavlje. David će se ljutiti. Glupo je, ali prosto ne mogu sebe primorati da čitam.“

On se iznenađeno zagleda u nju. Zar joj je David odista postavio takav zadatak da bi poboljšao njeno obrazovanje? Očito je tako bilo, jer ona nastavi turobno objašnjavati:

„Čini mi se da to nije za mene. Ja volim samo raditi. Neću nikada postati obrazovana.¹ Srce mu se stisnu od sažaljenja.“

„Ti imaš mnogo razboritosti u sebi, Cora, što je važnije. A ova knjiga bi bila dosadna za svakoga.“

Ona mu ne odgovori, ali kad završiše, ona ustade i zapali drva u kaminu.

„Za ovih martovskih večeri postaje hladno“, reče ona. „Volim vatru. Tako je ugodno kraj nje. A volim i miris drva. Kad se samo sjetim svih onih sobičaka u kojima sam bila... sa jednom plinskom grijalicom. David, međutim, ne mari mnogo za to, ili se barem pravi da ne mari. To je dio njegovih novih ideja.“

„Kakvih ideja?“

Ona zašuti, držeći oboren pogled, a zatim reče ustežući se, kao da nagoni sebe na govor: „Nešto ga koji put spopadne. Tada pokušava, kako veli, da se

suzdrži. Željela bih da to ne čini. Sigurno je da ne postojimo zato da se lišavamo svega. Kad bi samo malo popustio i malo prirodnije shvatio život... ne valja da bilo tko od nas ustaje protiv prirode . . . ni on , a ni ja.“ Ona prestade pogledavši Henryja brzim, zdvojnim pogledom, kao da je rekla i suviše. On je, naravno, shvatio što je ona time mislila, i to mu zada čudan, oštar bol. Dosad je taj brak promatrao samo s gledišta koliko to koristi njegovu sinu. Ali sad je mislio i na Coru, pa iznemada reče:

„Cora, je si li ti sretna?“

„Jesam“, odgovori ona tiho „ili barem toliko koliko i David. Cinim za njega sve što najbolje mogu. Ali neki put se on ne ponaša tako kao da me stvamo želi...“

„Pa to je samo njegov način. Siguran sam da si mu draga.“

„Nadam se i ja“, reče ona.

Nastade nova stanka, a zatim s jednim nervoznim pokretom, kao da želi odagnati misli od sebe, nagnu se i podstaknu vatru.

„Trebalo je da se drva još suše. Sakupila sam ih za plime duž obale. To je prilična ušteda... a ja to i volim.“

„Voliš biti na zraku.“

Ona potvrdno klimnu glavom.

„Kadkad miljama i miljama hodam duž obale ... ni žive duše na vidiku. Iznenadili biste se da znate kakve sve stvari nalazim.“

„Kakve, na primjer?“

„Nikad ne biste pogodili.“

„Stare čizme iz mora?“ izusti on u šaljivom tonu, u namjeri da je malo razvedri.

„Ne ... ove sedmice pravu košaricu s jajima.“ „Nije moguće, Cora.“

„Istina je... sigurno ju je more odnijelo s palube nekog broda.“

„Zar se nisu pokvarila?“

Lice joj postade vedrije. Tiho se nasmijala osmijehom koji je u sebi nosio trag tuge.

„Pa pojeli ste dva jaja vederas s čajem. Sreća da sam ih imala. To vam je plima. Nadire tako snažno. Pokupi sve po Sjevernoj obali... sve.“

Sve što je govorila bilo je jednostavno, otvoreno i, kao svi njeni pokreti, potpuno prirodno. Plamenovi koji su lizali iz ognjišta pravili su rneđu sjenama jezičoe svjetla i davali njezinu licu toplinu.

Nastade šutnja. Godinama je Page živio bez istinske nježnosti u svom domui. Dorothy svojim mladenačkim egoizmom, svojom bučnosti i nadmjenošću, svojim okrutnim, tvrdoglavim izgledom malo se brinula za njega.

Bezdušnom neosjećajnošću nove generacije nije ga uzimala u obzir, ili je, u najboljem slučaju, bila spremna da ga trpi, sve dotle dok god je on bez protesta financijski podržavao njeno pohađanje Umjetničke škole, gdje je ona, kao i ostali od njena soja, trošila svoje vrijeme nabacajući apstraktne mrlje na četvrtasti komad kartona. Nije se čak moglo reći da će od toga odustati.

I sa Alice je bilo isto tako. Page je uvijek prezirao oovjeka koji je tvrdio da ga njegova žena ne razumij e i ne cijeni. Svjestan vlastitih nedostataka, učinio je sve što je mogao da svoj odnos sa Alice postavi na ravnopravnu i prijateljsku osnovu. Pa ipak je sada, u jednom svijetlom trenutku, iz nekog razloga shvatio koliko je njegov brak bio jadan i jalov time što ga je primorao da godinama živi u jednoj potpuno umjetnoj zajednici. Kako su rano iščezle njegove mladenačke iluzije o ljubavi, kad se na kratkom i tmurnom medenom mjesecu u škotskim brdima, za vrijeme dvonedjeljne upome sitne kišice, Alice ponašala kao uvrijeđeno nevinašce, sasvim zaokupljena sitnim događajima i vremenom, kao i činjenicom da li će brzojaviti kući da joj pošalju toplije donje rublje. Brak je za nju već odavno postao, ako ne baš mučenje, a onda ono što je nazivala ‚velikom nevoljom‘. Pa ipak, koliko god je njezina čežnja za njim slabila, utoliko je jačao njezin osjećaj posjeda. Koliko li je samo puta bivao predmet tih ćudljivih raspoloženja, samosažaljenja i dječje naburenosti, prevrtljivih ideja, časovitog ushićenja i poraznog pomanjkanja logike, strasne zaokupljenosti tričarijama i potpune odsutnosti svakog interesa za njegov rad, tih eksplozija nerazložnih raspoloženja koji su napinjali i njegove i njezine živce.

Koliko je različita, pomisli, ova visoka, smirena mlada žena, tako šutljiva, ali toliko osjećajna, koja, eto tu sjedi piljeći u vatru zarnućenih očiju, pa ipak smirenih pokreta. Ona je širokogrudno nudila simpatije i činilo se da ih isto tako traži za sebe. U njezinoj suosjećajnoj mirnoći bilo je sućuti i razumijevanja. Pod teškim pritiskom borbe za opstanak, Henry je odnedavno gotovo bolesno čeznuo za tim da bude shvaćen. Smatrao je to mekoćom, slabošću svoga karaktera, ali ipak nije mogao odagnati od sebe — čežnju da nježnost daje i da je prima. Jedino je u Cori pronašao takvu nadoknadu, nešto rijetko i dragocjeno, nešto što mu je užasno nedostajalo.

Na koncu se Page sjeti da mora ići. Ona ga šutke doprati do auta. Pod hladnim nebom boje indiga, koje je bilo osuto zvijezdama, valovi su bučno udarali o obalu. Oboje je osluškivalo šum valova što ga je pratilo povlačenje krupnog šljunka. Njezin dah se blago ubrza, a grudi joj se počеше nadimati. Ona prošapta odjednom:

„Morate li zaista ići?“

„Vrijeme odmiče“, odgovori on.

„Nije tako kasno . . . kad odete, bit ću potištenija nego ikad.“

Izgleda da ju je odjednom spopala neka iznenadna uznemirenost. Drhtala je. Njezina ruka, koja je još stalno držala njegovu, bila je meka i hladna.

„Da li se dobro osjećaš?“ upita je Henry. „Prsti su ti kao led.“

„Kažu da je to znak toplog srca. Kakve li noći! Sramota je biti u kući. Ne bismo li se mogli malo prošetati obalom?“

„Ali mi smo se već prošetali, draga.“

„Da . . . ali tako je lijepo i svijetlo! „Glas joj je bio nesiguran. „Tamo na kraju nalazi se mala koliba . . . u njoj su mreže. Mogla bih vam je pokazati. Odvojena je od drugih . . . sasvim suha. . . mogli bismo ondje sjesti i promatrati valove.“

Ona ga gledaše plahovito. nervozno, sa čudnim, nemimim ispitivačkim pogledom. Kad on zanjeka glavom, ona obori oči.

„Stvamo je kasno, draga Cora... Blizu je deset. Moram se vratiti. Ići ćemo drugog jednog dana.“

„Hoćemo li?“

„Hajde, razvedri se. Sve će biti u redu... i s tobom i Davidom... i sa svima nama.“

Da li ga je ona čula? Nije odgovorila. Podigla mu je ruku, koja se još stalno nalazila u njezinoj, i pritisnula je uz svoje tijelo. Zatim reče:

„Tako ste dobri. . . tako dobri.“ Pa zatim nastavi: „Vratite se brzo ... molim vas.“

Naviralo joj je to pravo iz srca. On je poljubi nježno u kosu.

Stajala je nepomično i gledala ga, dok je palio motor i udaljavao se.

Nekih pet minuta Henry je vozio kroz prozirnu mjesečinu koja je pretvorila duigu, pravu cestu u mliječnu rijeku, a zatim zakoči: kola odskočiše i motor se zaustavi.

Pomisao na Coru, na njen tužan i kolebljiv izgled, dok je stajala sama kod vratnica, parala mu je srce. Zašto ju je ostavio! Nije učinio dovoljno da joj pomogne. Neki divlji podsticaj gonio ga je da okrene kola, da se vrati i umiri je. Ali ne, ne. to nije moguće, to bi bio postupak izvan razumnih granica, koji bi se krivo razumio, koji bi je neminovno kompromitirao. I dok se borio u sebi sa željom da bude ponovo s njome, da joj kaže samo jednu jedinu riječ, grlo mu se stislo i presušilo. Zatim uzdahnu, pa poslije duge i teške stanke upali motor, uključi benzinu i nastavi put u Hedliestone.

X

Cijelo to večer gđa Page je sjedila u knjižnici Hanley Drivea i nije mogla da savlada dosadu od samoće. Hannah je imala slobodan dan, Dorothy je nešto nazebla i otišla rano u krevet, a Catharine Bard, doktorova žena, koju je odmah poslije večere pozvala na kavu i partiju bridga udvoje, bila je posljednog trenutka spriječena da dođe, ispričavši se sumnjivim, neuvjerljivim razlogom da joj je iznenada stigla tetka iz Tynecastla.

Alice je voljela društvo i nikad joj nije bilo drago da bude sama. U ovakvim okolnostima njezino raspoloženje nije bilo naročito prijazno. Osjećala se zanemarenom i napuštenom, pa je u nedostatku boljeg poželjela da Henry dođe što prije. Gdje li je samo, pitala se ona. Njegovo kretanje u posljednje vrijeme bilo je vrlo čudno. Kad ga je pozvala telefonom, malo poslije sedam sati, u uredu ga nije bilo. Kadšto bi, kad je kućna pomoćnica imala slobodan dan, večerao u Klubu, ali u osam sati, kad je telefonski pozvala vratara, nije ga bilo ni tamo. Ostala je još jedna jedina mogućnost, ili možda i izvjesnost da je otišao u Sleedon. Sigurno je opet bio tamo. Zaista je vrlo ružno od njega što je zanemaruje, da bi, čim ugrabi zgodnu priliku, pohrlio tamo.

Alice je namjestila jastučić iza svojih leđa, pa kako joj nije uspjelo da izađe na kraj sa križaljkom, i po treći put se dohvati kačkanja svojih čipaka. Sitni su joj bodovi zamarali oči — ta i ovako ju je ova šara već zamorila, pa je odlučila da je preda Hanni, kako bi je ova dovršila u svom slobodnom vremenu, Pokušavajući da

se srairi, stade igrati pasians. Ali ni to nije koristilo ništa; razočaranje zbog propuštene večeri još ju je više uzrujalo, te potaklo u njoj snažan osjećaj samosažaljenja, zbog čega je zapala u sanjarenje, koje večeras nije bilo ispunjeno čežnjama o budućnosti, već čudnim prisjećanjima na prošlost. I dok je tako sjedila, čeznutljivo držeći karte u rukama, rojile su joj se uspomene na dane svoga djevojaštva kad joj je život bio svijetao i bezbrižan.

Koliko li je samo bila sretna u Banksholmeu, na tom malenom posjedu koji je kupio njen otac u istoonom Lothianu, kad su se preselili iz stana u Momingside Terrace, tako mimom i rustičnom, s pogledom na Forth i brežuljke Bass Rocka, a ipak blizu udobnosti i zabava glavnog grada. Ona je imala širok i odabran krug prijatelja. Njen otac, čak i prije nego što je postavljen za člana Vrhovnog suda Škotske, bio je jedan od najpoznatijih dvorskih savjetnika Ediniburghške advokatske komore — pa iako je smrt njene majke, kad je Alici bilo sedamnaest godina, privremeno poremetila navike cijele obitelji, Rose, njena starija sestra, vješto se prilagodila dužnosti da vodi kuću i bude domaćica. Ali je budućnost bila prepuna. .. prepuna nada koje su obećavale. Da li je ikad i slutiti mogla da će joj se život pretvoriti u ovo što je sada, ili da će njen brak, od koga je toliko mnogo očekivala, utnuti u jednoličnost i dosadu provincijskog života i dostići vrhunac u zanemarivanju i — a u to se nije više moglo sumnjati — u finansijskom bankrotstvu.

Alici su suze navirale na oči kad je počela ponovo proživljavati u sjećanju svoj, toliko nepredviđen, a ipak toliko koban prvi susret s Henryjem. Na univerzitetu (koji je pohađala ne zato da diplomira, već jednostavno zato što je tečaj umjetnosti bio ‚potrebna stvar‘ za djevojke njenog društvenog položaja) on nije bio niti u jednom društvenom klubu koji je ona posjećivala i gdje se skupljao najzgodniji mladi svijet njezina godišta. Kako su samo svi bili veseli kad bi, ruku pod ruku i čavrljajući kao svrake, nakon jutarnjeg predavanja prošetali kroz Princes Street, i ručali kod ‚Mac Vittievog gosta‘, uvijek za istim okruglim stolom koji bi za njih zadržala kraj prozora ona konobarica sa kovčavom, crnom kosom iz Perthu — kako li se samo zvaše? — da, Lizzie Dewar, bila je tako zgodna djevojka, zgodnija od ijedne druge u tom kraju, a i svoj posao je dobro poznavala. Poslije toga bi se uvijek događalo nešto zanimljivo i uzbudljivo; jurila bi uzbuđeno unaokolo, bila u toku svih događaja, priređivala slijedeći ples Udruženja ili naredni sastanak Debatnog kluba sa Queen Margaret College.

Rasprava u Debatnom klubu dovela ju je u dođir sa Henryjem, tada skromnim, mimim, nespretnim mladićem, na koga nitko nije obraćao naročitu pažnju. mada je napisao nekoliko dobrih stvari za studentske novine. Ona mu se baš iz tog razloga obratila s molbom da joj predloži neki predmet za diskusiju i dade nekoliko ideja za njenu uvodnu riječ... sam bog zna da se ona nije trsila da bude u tim stvarima nešto naročito. On je to tako predusretljivo učinio i nekako

zagolicao njezin interes prema njemu, te je utvrdila da živi u namještenoj sobi i da je vrlo usamljen. Tako ga je ona pozvala da dođe k njima u Banksholme.

I onda ga je naravno pozvala još jednom, pa su u dugim šetnjama odlazili kod Gullana na kobasice, ne na golf, jer se on nije bavio sportom, provodeći vrijeme samo u razgovoru, često i o najobičnijim stvarima. Koji put, kad bi se spustila plaha kiša, potražili bi sklonište u kakvom zaklonu, šćućureni jedno pored drugoga i gledajući preko Firtha. On nije bio onaj izraziti tip koji se njoj sviđao, jer nikako nije mogla podnijeti da je guraju u stranu ... nikako. A poslije, u jednom zapuštenom, malom mjestu koje je on volio, po imenu Neuk, kraj starog mlina na cesti za sjeverni Berwick, pili su fini čaj sa škotskim pogačicama, medenjacima i crnim kolačićima.

Potom bi otišli kući, a njen bi otac na povratku iz suda u Edinburghu ili, ako je duže odsustvovao, iz svog okruga u Škotskim brdima, lupio Henryja po ramenu i šalio se s njime riječima: „Mladiću, zar nije krajnje vrijeme da mi kažete kako su vam namjere sasvim nečasne?“ potom bi zapodjenuli duge političke diskusije ili govorili o knjigama, pri čemu bi otac natjerao Henryja da govori, a poslije, kad se

Henry ponovo vratio u svoj Belhaven Crescent, uhvatila je očev pogled na sebi, a on joj je rekao: „Ima nečega u tom mladiću, Alice. Ako imaš malo pameti, zakači se za njega.“

I ona je stvarno vjerovala u Henryja, iako joj je bilo sasvim jasno da joj nije bio sasvim po volji. No mislila je da mu u društvenom smislu kao i u svakom drugom može biti od pomoći kako bi stvorio sebi ime, a kad se, sasvim iznenada, razbolio stari g. Page, i on morao napustiti univerzitet pa otići u Hedlestone kao novinar, vjerovali su se u posljednjem trenutku pred sam njegov polazak. Ali, ah, ni slutiti nije mogla da će je poslije više od dvadeset godina privrženosti i odanosti, taj muž potisnuti u stranu, zapostaviti i gotovo potpuno zaboraviti da postoji.

Alice je upravo htjela da zasuzi kad začu kako se otvaraju ulazna kućna vrata. Jedva je stigla da se uredi, skloni karte i da se prihvati svog ručnog rada prije nego što je Henry ušao u sobu.

„Ti još nisi legla?“ reče on, kao iznenađen. „Je li Dorothy kod kuće?“

„Ona je odavno otišla u krevet.“ Alice pogleda značajno na sat koji se nalazio iznad kamina i koji je pokazivao deset i četvrt, dodajući sa pristojnotm uzdržljivošću: „Već sam se počela brinuti za tebe.“

„Zar ti u uredu nisu rekli?“ On sjedne umorna izgleda, skrivajući pogled od svjetla. „Bio sam u Sleedonu.“

„Zaista“. Ta jedina riječ kao da je bila dovoljna — više ništa nije rekla.

„David nije kod kuće. Otišao je da posjeti dra Evansa... ipak, mislim da nije ništa ozbiljno. Sutra ću ujutro telefonirati u Scarborough. U kući je ostala Cora, siroto dijete, i tako sam se malo zadržao s njome.“

Alice izvede nekoliko brzih bodova, i to sve pogrešno. I ako je sagnula glavu, osjeti kako joj krv navire u lice. Dakle, tamo je on proveo posljednjih pet sati! Pokušala je da mirno odgovori.

„Pa ti si tamo bio vrlo dugo.“

„Da, mislim da jesam. Prošetali smo se gatom, a zatim je ona pripremila večeru i izvrsno me počastila. A poslije toga smo sjedili kraj vatre i razgovarali.“

Mirni, gotovo neusiljen način na koji je on to rekao, stvori u Alice uvjerenje da joj želi baciti prašinu u oči, te u njoj zakipi. Još prije nekog vremena počela je sumnjati da su njegova osjećanja prema Cori prešla sve razumne mjere i granice. Od prvog trenutka kad se pojavila na pragu sa tim svojim mekim, privlačnim pogledom, s tim zovom u očima ‚želim da budem voljena‘ on je stalno piljio u nju, bio na njenoj strani, poklanjao joj razne stvari, kvario je u pravom smislu riječi. Ali sad je zaista zabrazdio. Biti s njom cijelo veče, gore u kući, dok je ona sama u kući, prepuštena samoj sebi, to je upravo skandalozno. Alice je čvrsto odlučila. O tome ona mora raspraviti, jedanput zauvijek, i tome učiniti kraj. Ali kad je digla pogled, vidje kako ju netremice promatraju njegove oči na neki čudain, gotovo smjeran način. On otpoče prije no što je stigla izustiti ijednu riječ:

„Alice, draga moja... nešto bih ti želio reći... jedna poslovna stvar koja me muči. Već je kasno. Hoćeš li mi zamjeriti ako to učinim sad?“

„Sto to?“ upita ona instinktivno, zaboravivši za časak Coru.

„Znaš“ — reče oklijevajući — „kad sam ono kupovao kuću, upisao sam je na tvoje ime. Želio sam da i ti imaš nešto. Ali sad ... na žalost, treba mi tvoja pomoć. Odlagao sam to dokle god sam mogao. Radije bih učinio ne znaš što nego da te molim... ali shvatit ćeš da sam u stisci. Moram imati gotovog novca. A ako ti potpišeš ovaj dokument, moći ću podići znatnu sumu na hipoteku.“

Promatrajući je netrenice izvadi on jedan papir iz unutrašnjeg džepa i razvi ga na koljenu. Alice je čitav minut stajala bez riječi. Tada ju spopade takav val opravdanog negodovanja da se jedva mogla obuzdati. Počela je drhtati cijelim tijelom.

„Zar se ne stidiš samog sebe?“ reče ona, „kako možeš i spomenuti takvu stvar...“

On je bio pognuo glavu pridržavajući je rukom.

„Da ... u neku ruku. To mi veoma teško pada.“

„I treba da se stidiš. Ma šta do sada mislila o tebi, nikad ne bih pomislila da ćeš jednu stvar dati, a poslije je natrag tražiti.“

„Ali ti, Alice“ — govorio je strpljivo, nagnuvši se naprijed, što je nju više nego išta izbacivalo iz takta — „sigurno shvaćaš situaciju u kojoj se nalazim.“

„Mislim da shvaćam! Ovih posljednjih mjeseci doveo si nas do potpune propasti... pošto si odbio prekrasnu ponudu koja je mogla, pod najpovoljnijim uvjetima, da nas izvuče iz ovog groznog škripca zauvijek. Čak i sad kad si gotovo likvidiran i propao, nisi zadovoljan. Hoćeš da nam uzmeš i sam krov nad glavom i baciš nas na ulicu.“

„Ne, Alice ...“

„Ova kuća je još jedina trunka sigurnosti koja nam je ostala, a ti sad pokušavaš da mi je izmamiš, kako bi i nju mogao profučkati sa svim ostalim.“

On duboko, teško uzdahnu.

„Znam da ti to teško pada, Alice. Ali pokušaj razumjeti, molim te. Kako čovjek može dopustiti da ga primoravaju i nasilno lišavaju njegovih prava? Nisam se mogao pomiriti s time. A sad ne mogu natrag. Sve da sam i pobijeđen, mada ja još stalno osjećam da neću biti pobijeđen, moram tjerati stvar do kraja.“

„Do kraja, zaista do kraja.“ Glas joj se prekidao. „A što će biti sa Dorothy i sa mnom?“ On pogleda u stranu i ne odgovori. Reče nekakvim drugim glasom, kao da misli naglas: „Čak i u najgorem slučaju mogu se uvijek za vas pobrinuti.“ A zatim poslije izvjesne stanke: „Mislio sam da ćeš kao moja žena na to gledati drugačije.“

„Kao tvoja žena? Zar ti sa mnom postupaš kao sa svojom ženom, osim kad nešto od mene hoćeš? Cijelo veče sam sjedila sama dok si ti provodio sate i sate s onom kreaturom Corom u Sleedonu.“

On se uspravi, najprije polako, kao da nije dobro razumio na što misli, a zatim iznenada podiže glavu:

„Sto ti to, za ime božje, govoriš?“

„Nemoj se praviti kao da ništa ne znaš. Vidjela sam je ja kako te guta onim svojim velikim očima, stiska ti ruku kad joj nešto daš, da, zanosi se tobom kao da si najdivniji čovjek na svijetu.“

On preneraženo pogleđa pa brzo reče:

„To su besmislice, Alice, a zašto me ona ne bi voljela... a i ja nju? Pa ona je naša snaha.“ „Znači, ti to i ne poričeš?“

„Ne želim ni poricati. Meni je Cora vrlo draga.“

„Drugim riječima, ti je voliš.“

„Ako se izražavaš na taj način, onda da. Naposljetku, ona je član obitelji.¹⁴

„I to mi je izgovor!“ Jedva je dolazila do daha, ali je morala nastaviti. „Pa to je i dijete moglo prozreti. Zar ne uviđaš da samog sebe obmanjuješ ... time što se svakog dana sve više i više s njome zaplićeš?“

On ju je gledao preklinjući.

„Nemoj da se svađamo, Alice. Ta već i onako imamo neprilike do grla.“

„Ti to nazivaš svađom, kad ja samo ustajem u svoju odbranu i pokušavam da te spasim od tebe samog. Znam ja što se događa s muškarcima u tvojoj dobi ...“

„Kako možeš govoriti takve stvari!“ reče on, pa ga obli rumenilo. „Kad su se djeca rodila i kad si ti poželjela svoju vlastitu sobu, dušom i tijelom sam se posvetio našem listu, nisam čak ni pogledao koju drugu ženu. Dobro ti je poznata moralna klima u kojoj mi ovdje živimo, u ovom malom gradu... to što ti pretpostavljaš ne da se ni zamisliti...“

„Ali to za Coru ne važi, je li?“ Alice spopadne drhtavica, a riječi su joj navirale sve brže i brže. „Možeš slobodno reći da sam puna predrasuda, ali ja nju nikad nisam voljela; ima nešto u njoj... ona je prosta, a nisam sigurna da je dobra. I suviše mnogo seksa ima u njoj ... to ti mogu reći, jer znaš koliko mrzim takve stvari. U stanju je dokopati se svakoga čovjeka koga zaželi. Ako se ne varam, radije bi ona tebe nego Davida, a ne sumnjam da bi i ti u svojoj duši radije imao nju nego mene.“

Henry je toliko bio preneražen da je otvorio usta, a zatim ih ponovo zatvorio. Alice se uplaši kad vidje koliko ga je to pogodilo. Lice mu je bilo tako blijedo kao da je to bilo nešto na što ranije nije nikad ni pomislio, ali što sada neće više moći izbiti iz glave, tako da ona nije mogla više izdržati. Htjela je da vrišti, znala je da

će imati jedan od svojih nastupa' i željela je da ga ima. Očni kapci počеше joj podrhtavati, a obrazi grčiti. Osjeti kako se cijela koći i prije no što je mogla ustati, počе lupati petama po podu. Henry joj žurno priđe i naže se nad nju.

„Nemoj, Alice, nemoj ... nemoj tako glasno ... probudit ćeš Dorothy.“

„Ah ... Henry ... Henry ...“

„Smiri se Alice... znaš koliko te ti napadi iscrpljuju.“

Ugledavši njegovo blijedo, zabrinuto lice tik uz svoje, odjednom se promijenise njezina osjećanja. Bio je to tako karakterističan i potpun preokret da ga ona obgri rukama oko vrata.

„Nije me briga. To i zaslužujem. Ja sam ljubomorna, bezrazložna žena... Ali morala sam ... morala sam reći... oprost mi, Henry. Učinit ću za tebe što god hoćeš... raditi za tebe, giadovati za tebe... slcakati u vatru i u vodu... što god hoćeš. Znaš što sam sve prošla rađajući djecu. Znaš koliko sam se napatila, Henry, ja sam tako sitna. Doktor Bard ti je vjerojatno rekao, što ti je rekao... da sam bila jednom nogom u grobu. I to je bilo za tebe, Henry. čim sam te ugledala u predavaonici profesora Scotta, shvatila sam da si ti jedini. Sjećaš li se Neuka, zar se ne sjećaš, Henry, i pogačica, i kobasica kod Gullana? Potpisat ću onaj papir. Zelim to, želim to, daj mi ga odmah ... i pero, brzo... brzo —“

„Ujutro Alice. Suviše si... sad si suviše umoma.“

Kosa joj se zamrsila; činilo se da će je spopasti i drugi nastup, ali na svu sreću je naišla prije toga Hannah, kojoj je završio izlazak, i odmah je, onako kako je došla, ušla u sobu. Snalažljiva i iskusna, ona je brzo donijela mirisne soli, nešto aromatičnog octa, pa je, bez riječi i mirno, pomogla Henryju da Alice smiri.

„Samo lezite časkom mimo, gospođo Page“, reče ona naposljetku, „a onda ćete gore u svoj krevet.“

„Hvala ti, Hannah. Vrlo si pažljiva prema meni“, promrmlja Alice. „Svi ste vi vrlo dobri prema meni.“

Ona se nasmiješi na Henryja. Sad je sve bilo izmijenjeno, u blagoj užarenosti reakcije željela je svim svojim srcem da učini ono što je on htio, da ga poslušā u svemu. Kratko se vrijeme odmarala na kauču, a zatim, kad je Hannah otišla u kuhinju i zagrijala malo mlijeka, on joj je pomogao da ode gore. Kad joj je mlijeko bilo donijeto, Alice je već bila u postelji. Ona ga zahvalno ispi. Ruka joj je pomalo drhtala, pa umalo što nije prolila nešto mlijeka na novu presvlaku jorgana.

Zatim je progutala tri pilule s bromom, koje joj je dao Henry. Kad je Hannah izišla, reče mu tihim, veoma blagim glasom, gotovo šapatom:

„Papir, Henry.“

On je čudno pogleda, pa joj, ne govoreći ništa, pruži papir i dade svoje nalivpero. Alice, onako kako je ležala postrance na jastucima, potpisa svoje ime gdje je olovkom bio označen križ.

„Eto, Henry. Vidiš li što ja sve činim za tebe. Laku noć, dragi, i bog te blagoslovio.“

Kad je ugasio svjetlo i napustio sobu, ona zatvori oči. Osjećala je smirenost i olakšanje, čak i neko očišćenje, svjesna da je učinila svoju dužnost. Odmah je zaspala razmišljajući o svemu, o staroj mis Taggart, koja je držala lokalčić u Neuku na cesti za sjeverni Berwick i koja je nosila broš od žuta biljura u obliku čička.

XI

Nekoliko sedmica kasnije, upravo poslije deset sati, 21. juna (datum koji je trebalo da postane značajan), Leonard Nye uđe u službene prostorije Chroniclea u novoj zgradi osiguravajućeg društva. Nye izjutra nikad nije bio mnogo razgovorljiv, pa nije otpozdravio na pozdrav kojim ga je Peter, mladić koji je radio na telefonskoj razvodnoj ploči, pozdravio. Dok je prolazio hodnikom, Smith, koji je čuo kako ulazi, pozva ga kroz otvorena vrata.

„Je si li to ti, Leonarde?¹⁴ A zatim dodade glasnije: „Želio bih da te vidim.“

Nye se činio kao da ovaj uzbuđeni poziv i ne primjećuje. Smithove pokušaje da uspostavi autoritet, ma koliko bili rijetki, najbolje je ugušiti u samom početku. Ako je baš želio savjet ili da nekome izlije svoje sve veće žalopojke, neka Smith njega potraži i k njemu dođe.

Stoga je otišao u svoju kancelariju, u lijepu, zračnu prostoriju, koja je gledala na park Victora Gardens i koju je on bio lijepo namjestio kožnatim naslonjačima, televizorom i kaučom. Ovaj posljednji, naručen u rijetko optimističkom trenutku, pokazao se kao prilično nekori-sna investicija.

Nyevo ponašanje tog jutra, iako naizgled isto onako ležerno kao i uvijek, odavalo je izvjesnu unutrašnju napetost, koja kao da je bila pojačana nekim iščekivanjem. Još dok je skidao svoje kožne rukavice, odmah se uputio pravo do pisaćeg stola, pa, stojeći ondje, letimice pregleda poštu, kao da čeka neko saopćenje naročitog značaja. Ono što je tražio izgleda da je bilo jedno pismo u mrkožutoj omotnici, na kojoj je pisalo 'Ured gradskog inspektora rada' s pečatom gradskog grba na poledini. On ga brzo podiže i otvori palcem. Pri čitanju lice mu zasja od zadovoljstva.

„Dobro je“, reče samom sebi. Upravo je bilo onako kako je i očekivao; u stvari, onako kako je predvidio. Pošto ga je ponovo pročitao, ovaj put laganije, stavi pismo pažljivo u svoj novčanik, zatim zapali cigaretu, pa stojeći kraj prozora, duboko uvukavši dim, stade ozbiljno razmišljati. Poslije nekoliko minuta klimnu glavom, okrenu se i sjede za svoj pisaći sto kako bi pregledao ostatak pošte, koja očigledno nije sadržavala ništa značajnije. Naposljetku prihvati novine, uze najprije Svjetlo, ostavivši Chronicle poslije njega. Format mu je već postao standardan, a, osim toga, znao je u tančine šta je u novinama pisalo. Bio je upravo pročitao jedan Henryjev članak o muzičkom programu u parku ove sezone, zbog koga se ironički nasmiješio, kad se vrata širom otvoriše, i upade Smith.

„Zar me nisi čuo?“

„Kad?“ reče Nye suho. „Zar si me zvao?“

Smith ga sumnjičavo pogleda, uze stolicu — onu tvrdu — a zatim pogleda značajno svoj sat na ruci.

„Ti si nešto zakasnio; zar ne?“

„Jesam, ti znaš da nisam neki naročiti ranoranilac. Nemam ja zato temperamenta. Ima li kakvih novosti?“

„Da, ima“, i zastade tmumo. „Telegram od Greeleva. Danas dolazi ponovo?“

„Kad?“

„Danas. Vlak mu stiže na kolodvor u Tynecastleu u dva i dvadeset. Moram mu poslati kola. Ja ću ga naravno dočekati. Brinem se, Leonarde, mislim da stvari stoje vrlo loše.“

Nye je morao priznati da je dolazak Greeleya, komercijalnog urednika, bio u svako doba loša novost. Pravi lovački pas, sposoban da nanjuši najslabija mjesta u nekoj bilanci i da zbog računa o troškovima ubija. Ali je u tome bilo nešto više,

mного više u tom posjetu, trećem za šest tjedana — Nye je to očekivao i znao da to predstavlja konačno polaganje računa.

„Zašto ne dolazi avionom?“ požali se Smith pažljivo zagledajući telegram u ruei, kao da hoće da ga zapamti. „Aerodrom je sada mnogo prikladniji.“

„Komercijalni urednik nikad nije sjeo u avion u svom životu. On je od onih opreznih kao i ti.“

„Umukni, Nye. Zar ne shvaćaš da je za nas obojicu situacija ozbiljna ako ga ne uspijemo uvjeriti. Mi smo već gotovo pri kraju naše odobrene stavke. London se jučer ponašao vrlo čudnovato. Kad su opozvali Tinglea, odmah sam znao da je to loš znak. A prošle sedmice je u glavnom uredništvu Somerville to jasno istaknuo. Kad nas je ono bio pozvao marta mjeseca, bilo je toga i previše. Izgrdio me tada na pasja kola. Moramo izgurati pod svaku cijenu. Strašno sam zabrinut.“¹¹

Nye ga pogleda s jedva prikrivenim prezirom. Nekoliko mjeseci poslije njihova dolaska u Hedlestone trajala je obostrana veza koju je učvrstio Page svojim odbijanjem. Ali su ova dva čovjeka bila u osnovi različita, tako da su Smithova dosadna ličnost, prozaične metode i neizrazit izgled na Nyea veoma izazovno djelovali. U stvari, cijelo to vrijeme morao se natezati s tim nezgrapnim kolegom, a da mu pri tome nije pokazao šta on zapravo misli o njemu, šta zna o njemu. Zalosna je istina bila u tome što je Smithova karijera bila nešto manje svijetla nego što ju je on prikazivao, a njegov način da kiti stvari, između skromnosti i nadmenosti, bio je u opreci sa sumnjičavim duhom jednog realiste kao što je bio Nye. On je smatrao da je Smith klipan, a osim toga svojim plitkoumnim poštenjem i pretjeranim samopouzdanjem, još i užasan gnjavator. I jedno i drugo podržavao je opsjenom kako je miran, uspješan tip, dok se u stvari cijelo vrijeme preznojavao zbog trzavica, zapetljavao u nezgode, nervirao da postigne bolje rezultate, trsio da stekne prijatelje i postane utjecajan.

„Čini mi se da tebe sve to mnogo ne uzrujava,“ prekide Smith tišinu.

„Za ime boga, prestani s tim cviljenjem“, eksplodirao je Nye. „Zar još nisi shvatio da sam na vraški ozbiljnom tragu. Da dovedem Pagea, da tako kažem, u situaciju da propišti. Onog trenutka kad sam bacio pogled na tog otmjenog zagovornika moralnosti i britanskog ustava odlučio sam da ga isključim iz aktivnog života. Ali ja ne udaram to na sva zvona; to nije moj stil.“

Nastala je stanka, a zatim Smith, stalno misleći na Greeleya, poče neprilično mozgati.

„Pitam se da li će on ovdje i prenoćiti. Ili će se vratiti spavaćim kolima“

„Neće on ostati.“

„Možda ćemo ga morati zabavljati. Otkuda ti ta sigurnost?“

„Zato što znam“, reče Leonard podrugljivo. „Nemoj se ni truditi da za njega organiziraš zabavu.“

Smith zamišljeno pogleda na Neya, ali ne reče ništa, već odmah ustade i krenu prema vratima.

Kad je izišao, Nye odgumu papire u stranu, pa se namjesti i stade ozbiljno razmišljati. I ako je navikao sebe da u svim okolnostima bude miran i pribran, to ga nije sprečavalo da u slučaju potrebe svoje misli koncentrira s nekom vrstom naglašene zburadosti. Od samog početka bilo mu je jasno da sva energija i inicijativa mora poteći od njega — Smith može na prikladan način voditi nadzor nad financijskim poslovanjem, ali osim toga on ne može pridonijeti ništa. Nyeovo pokretanje i publicitet lista, ako se pogleda unatrag, bili su zaista uspješni. Pustio je Chronicle u promet s ogromnom reklamom. a potom je. po njegovom vlastitom kazivanju, neumorno radeći i kao urednik i kao pisac osvrtu, uskomešao stvari u tom ustajalom gradu. Unatoč tome, pokazalo se jasno još prije nekoliko mjeseci da treba nešto više učiniti ako Chronicle hoće da izbije na čelo. Dok je Smith zadavao udarce u nadi da će Pagea iscrpsti, Nye je na drugoj strani shvatio da ovaj rat nerava ne može vječito trajati. Po svim znacima (sada je to potvrdio ovaj iznenadni posjet Greeleya) glavno je uredništvo jasno dalo na znanje da Somerville neće i ne može više čekati. Nye je znao, nešto mu je iznutra govorilo, da Vernon ima financijskih poteškoća. Zato je postalo prijeko potrebno da se smjesta nešto učini, i to odlučno. Neki sasvim drugačiji strategijski potez od onoga uobičajenog, pomno smišljena vještina, jedan sjajan udarac koji bi Pagea slistio jednom za svagda.

I tako se od posljednjeg dana mjeseca marta, nakon prvog Somervilleovog poziva, Nye svim svojim silama bacio na posao. Nije bilo lako, ali je on tim stvarima bio vrlo vičan, te je sasvim neočekivano, pri kraju prošlog mjeseca naišao na nešto što mu je dalo novu ideju. Vješto i taktično obrađivano, prometnulo se to u nešto što je mogao spokojno smatrati za potpuno sigurno. Analizirajući, dok je sjedio, jednu po jednu pojedinost, došao je do zaključka da to mora uspijeti. Svoj plan nije htio iznijeti (bilo bi zanimljivo još neko vrijeme držati Smitha u neznanju), ali sad, kad se Greeley nadnio nad njih, došlo je vrijeme da se zec izvuče iz šešira.

Jedan sat kasnije, Smith je sa Freedom, koji ga je vozio, krenuo za Tunecastle. Kad je ovaj već bio podmakao, Nye pođe na ručak, rekavši Peteru gdje će ga naći. Utvrdio je da je u tom provincijskom gradu rafiniranost života, najblaže rečeno, ograničena. Tako na primjer, nigdje se nije mogao pristojno podšišati, a za manikiranje je morao ići u Tynecastle. Međutim, kod Crvenog lava dobro se jelo, a i podrum je bio izvanredan.

Mada je vodio brigu o svojoj liniji i uvijek nadzirao svoje kalorije, danas ga je spopala želja da ugodi samom sebi. Još dok je 1949. radio za Jothama u Parizu, razvio je priličan smisao za gastronomiju, te je vrlo često običavao da ruča kod Maxima ili Laperousea. A, također i u New Yorku, nekoliko pomno ubačenih laskavih napisa omogućilo mu je da besplatno večera u najodabranijim restoranima i noćnim lokalima. Danas je naručio nešto račića iz Morecamba, pa naročito pripremljeni filet mignon i zelenu salatu, a zatim malo zrelog sira iz Cheshira. Uz odrezak, za piće je naručio bocu Pouillyja iz 1947, uz sir čašu Dovesovog portoa, a uz kavu konjak.

Činjenica da je Pageu podmetnuo minu, koja je morala da eksplodira, činila je ovaj ručak naročito slanim.

U elegantnom Nyeu postojala je aktivna zla namjera, izvor stalne osvetoljubivosti. koja je proizlazila, ako ne iz urođenih sklonosti, onda od porijekla i odgoja. Leonard je zapravo došao na ovaj svijet nepozvan. kao slučajan proizvod jedne od onih veza za koje se pretpostavlja da su na višoj osnovi, a koje se s vremena na vrijeme događaju u književničkom svijetu. Njegov otac Augustus Newall, krupan, snažan, sjajan čovjek, sa žutim zubima i sklonošću prema mekim crnim šeširima sa širokim obodima, ranih dvadesetih godina ovog stoljeća frenetično je bio pozdravljan zbog zbirke avangardističke poezije 'Vrani pastuh', koja bi po priručniku o rodoslovlju konja, sasvim lijepo mogla biti proizvod Beaudelairea i Gertrude Stein. Njegova mati, Charlotta Nye, emancipirana i još mlađa žena, koja je nekoliko godina ranije završila koledž u Girtonu, s naročito razvijenim duhovnim sposobnostima, s čvrstom vjerom u vlastiti talent i intelektualnim prezirom za buržoaske konvencionalnosti, osjetila je naročitu pobudu da s puno pažnje napiše obožavalačko pismo tom novom lučonoši, koji je u svom cilju uspio i ovo dvoje povezao.

Bio je to susret dviju srodnih duša. Najprije je sjedila učitelju kraj nogu, a potom mu ih je grijala u krevetu. Stvorili su i zajedničko kućanstvo. No Charlotta je imala nezgodnu narav, a nije bila ni dovoljno zgođna da samo za sebe zadrži zaljubljevog Augusta, koji bi, za vrijeme svog kratkog i raznježenog zanosa, često i s mimom požudnošću okušao svoje ženske obožavateljke na najbližem divanu — pa čak, kadšto i na salonskom sagu. Poslije jedno osamnaest mjeseci zlosretna slučajnost Leonardova začeca raskinula je to općenje duša, koje se, započeto na razini estetskog ushićenja, sada spustilo do gnjevnih protuoptužbi i završilo ubrzo poslije Leonardova rođenja, u uzajamnoj mržnji dvaju razočaranih egoista.

Leonard je najprije živio sa svojom majkom, koja se ponovo vratila kazalištu i počela dobivati manje uloge u provincijskom repertoaru. Dijete je, kao neku moru, nevoljko vukla sa sobom po cijeloj zemlji, a kad je utvrdila da je dijete dovoljno odraslo, vratila ga ocu, koji je, iscrpavši vrelo poezije, sada postao kritičar, s

profesionalnim bijesom kritički prikazivao djela svojih suvremenika. Nakon toga dječak je išao od jednog roditelja drugom, prihvaćan s prikrivenom zovoljom, a otpreman s očiglednim olakšanjem, sve dok ga njegov otac, koji je bio odlučio da živi u tuđini, nije smjestio kod neke dotle nepoznate tetke koja je bila vlasnik jedne neugledne trafike u Fulham Roadu.

Ova dobra žena nije sa svojim štićenikom postupala loše; ona ga je i dalje hranila kad su Augustusove novčane pošiljke postajale sve rjeđe. Ali je odgojni utjecaj ovoga nestalnog života bez roditelja djelovao na osjetljivi temperamenat dječakov i u mnogome ogorčio i učinio zajedljivim njegov duh. Vidio je da nekome ne duguje ništa, što je u njemu, kad je postao stariji, razvilo razumljivu, ali ciničnu odluku da ne vjeruje nikome ništa, da se ne osvrće nikad na osjećaje drugih, i da živi samo za sebe. Kada se u dobi od dvadeset i jedne godine instinktivno opredijelio za novinarstvo, te su osobine zajedno sa njegovim naslijeđenim umnim sposobnostima i prirodnim darom da poput oštre žaoke izrazi svoje misli, odredile osnove njegova uspjeha.

Poslije ručka Leonard se osjeti nadahnutim i spremnim za sve što bi mu popodne moglo donijeti. Kako još nisu bila dva sata, a Smith se prije tri sata nije mogao vratiti, on prijeđe u sobu za biljar i tamo na stolu oproba nekoliko teških udaraca. Joe, markirant, ponudi mu partiju, ali se Nye nije htio vezati, već reče Joeu da će igrati večeras. Zatim u dva i pol uđe u telefonsku kabinu, pa pošto je za sobom pažljivo zatvorio vrata, nazva Hedleston 7034.

„Halo, halo.“ Morao je nekoliko minuta čekati dok je dobio vezu, a tada izusti svojim najuglađenijim i najslađim tonom: „Halo, jeste li to vi, gospođo Harbottle? Kako ste? Dobro. Veoma mi je drago što to čujem. A reumatizam... da svakako... da, to je dosadna stvar. Sad čujte, draga gospođo Harbottle. samo sam vam htio javiti da ću gotovo sigurno danas popodne doći s još dva gospodina k vama da — obojica su veoma zgodni ljudi — da dovršimo naš mali posao. Čujete li me? Šta! Blagi bože, ne nije to podlo s vaše strane. Naprotiv, vi ste više nego u pravu. Dajte, gospođo Harbottle, pa mi smo o svemu tome već razgovarali kad ste mi potpisali onaj papirić. Sjećate se, zar ne? Sad se to ne da povući; to bi bila vrlo ozbiljna stvar, morali bismo dovesti tada i svoje pravnike. A. osim toga, pruža vam se izvanredna prilika. Što to? Pa da, prirodno, stari prijatelji su najbolji prijatelji, ali šta ćete kad su vas oni prevarili i nametnuli vam se. Zapravo, oni su vas godinama varali, a sada nećete od njih dobiti više niti penija. Dakle, u redu je... doći ćemo k vama. Dobro. Nemojte se truditi da pripremate čaj. Doći ću k vama na čaj jednog drugog dana u ovom tjednu, na one vaše fine pite ... Baš su izvanredne. Dobro ... izvrsno ... do viđenja popodne, gospođo Harbottle.“

Kad je Nye izišao iz zagušljive male kabine, gdje se već počeo kreveljiti od napora da objasni stvar onoj ‚matoroj vještici‘, kako ju je nazivao (koja ne samo

što je bila tvrdica i teške naravi, nego i gluha kao top), osjeti potrebu za još jednim konjakom, kako bi mu se opustili mišići na licu. On ga ispi pa se vrati u ured.

Došao je na minutu tačno. Tek što se bio smjestio za svojim pisaćim stolom, kad naiđoše Greeley i Smith.

Glavni komercijalni urednik bio je čovjek od preko pedeset godina, vrlo visok i pretjerano mršav, s dugim upalim, hladnim licem. Uvijek se doimao Nyea kao da je uskrsnuo iz groba, nalik na leš, ali leš koji je odisao uljudnošću i doličnošću, kao da je prepariran od nekog poznatog pogrebnog poduzeća. I njegovi su interesi imali nešto mrtvačko: o godišnjim odmorima posjećivao je razvaline i istraživao katakombe, a prošlog ljeta je bio poduzeo, u potrazi za crepovljem, iskopavanje u pećinama Južne Italije. Iako je dan bio topao, nosio je kaput, koji je sada svukao pošto je prethodno u svaki vanjski džep sistematski spustio po jednu od svojih rukavica sa vunenom postavom. Nosio je kao i obično tamno odijelo i krut, na krajevima previjen Giadstonov okovratnik, ispod koga mu je vidno stršio koštunjavi grkljan, koji se, kao da je zabijen u gušu, pomicao gore dolje svaki put kad bi nešto progutao. No, usprkos svom čudnovatom izgledu i donekle ekscentričnom ponašanju, imao je prodoran, pravnički duh, s obzirom da je, prije no što ga je Somerville pridobio za poslove, bio poznati advokat.

„Niste smogli vremena da dođete sa G. Smithom.“ Njegov strogi pogled imao je nešto prijekomo.

„Netko mora čuvati tvrđavu“, objasni Nye.

Konferencija započne s ispitivanjem računa i opadanjem prodaje u posljednjem mjesecu. Nye je sjedio i gledao dok su dva stručnjaka ispitivala brojke. Dok su Greeleyevi skeletno tanki prsti promicali kroz gomile papira. lice mu je bivalo sve ozbiljnije, pa postepeno dobi izgled državnog tužioca. Na koncu skide svoje naočari sa rožnatim okvirom, pa se nasloni na stolicu.

„Sve ovo čovjeka obeshrabruje. Gore je nego što sam mislio.

„Smanjili smo osoblje¹¹, promrmlja Smith. „smanjili opće troškove. Kad bi samo počeli ostvarivati utleyski projekt. Znae da smo računali na to da ćemo imati velik priliv novih čitalaca. Ali oni ga stalno odgađaju... sam bog zna da zato ne mogu biti odgovoran.“

„Pustite Utley. Vi gubite sada tiraž koji ste već bili postigli. A to znači da ga Page ponovo dobiva.“

Smith odmah počne sa već ranije pripremljenim opravdanjem, ističući sve što su učinili, teškoće koje su imali, obećavajući u bliskoj budućnosti poboljšanje

razultata. Greeley ga je pustio da se do kraja namuču, dijelom zato što je Smithu bio sklon, a i zato što je želio da sve sam čuje i odmjeri. Tada, iskrivivši vilicu, kao da želi sažvakati svaku riječ prije no što je izgovori, reče:

„Od svote novaca predviđene za ovaj zlosretni projekt preostalo je još nešto manje od deset tisuća funti. Ako se troškovi i prihodi zadrže na sadašnjoj razini, smatram da će predviđeni gubitak iscrpsti to za vrijeme od šest tjedana. A što, ako smijem upitati, kanite učiniti tađa?“

„Mi se, razumije se, nadamo ... tako smo blizu svog cilja... pa ... trebalo bi nam odobriti daljnju svotu za tu svrhu.“

Greeley značajno odmahnu glavom.

„Velika šteta za vas, Smith; znam da ste dobar radnik i da ste savjesni, ali, bojim se da, neću moći savjetovati g. Somervillea da prvobitni budžet poveća. Po mom mišljenju, cijela ova stvar morat će se otpisati, ukoliko se ne dogodi nešto sasvim nepredviđeno.“ Pogledavši poprijeko, on zateče Nyea kako zuri, pa doda nezadovoljnim tonom, koji je obično upotrebljavao obraćajući se njemu: „Možda g. Nye ima kakav prijedlog?“

„Pa da“, reče Nye „zapravo ga i imam.“

On polako pripali cigaretu. Neće on dopustiti da ga ponizi Greeley koji je možda i večeravao u Inner Templu i sjedio u kraljevskoj komisiji, ali koji, po njegovom mišljenju, nije bio ništa drugo do nepopravljiva tvrdica, koja je, kada je on bio u Americi, pokušala da smanji njegove izdatke, i koga je jednom vidio kako na kiosku knjiga na kolodvoru Paddingtona mijenja šiling da bi svom nosaču mogao dati šest penija. Međutim, u ovom trenutku nije želio da mu se suprotstavlja. Reкао mu je stoga na taktičan i razuman način.

„Čini mi se da obojica jednostrano gledate na tu stvar. Toliko ste zabrinuti vašim brojkama, troškovima i procentima da od njih ne vidite dalje. Sa Chronicleom je bio mučan posao — onaj čovo Page bio je jači nego što smo očekivali — i tako usprkos prvorazrednoj reklami, u koju sam uložio mnogo truda, izgubili smo adut i nismo pokupili sve novce sa stola. To je ono što vi vidite. Međutim, g. Greeley, dok ste vi u glavnom uredništvu lomili ruke i nas promatrali, ja sam motrio na drugu stranu. Mogu vam reći da je Page isto tako nemilice rasipao svoj kapital kao i mi, a u posljednja dva mjeseca pokušavao je očajnički da dođe do gotovog novca. Prije jednog tjedna otišao je u banku i tražio zajam. Nije ga dobio. Otišao je kod predsjednika upravnog odbora, i opet ga nije dobio. I šta sad? Počeo je crpsti svoj lični kredit. Kad su se računi nagomilali, založio je svoju kuću, ustupio svoje životno osiguranje, prodao svoju zbirku porculana, od svog pomoćnog urednika posudio nekoliko stotina, čak je i od svojih službenika tražio

da im može ograničiti plaću za dvadeset procenata. E pa sad, sve to još ne znači da se on neko vrijeme neće moći održati i da nam neće praviti poteškoće. Ali, to pokazuje da mu je krenulo veoma loše i da je došao trenutak za onaj završni udarac koji će ga dokrajčiti."

Greeley je veoma pažljivo slušao, pa se sad nestrpljivo pokrenu, mada pomalo ispitivački.

„Premda ima nekog smisla u tome što govorite, ova se pat pozicija ipak može otegnuti u beskonačnost. A odakle će, dopustite mi da upotrijebim vaš sportski izraz, doći taj završni udarac?“

Nye se nagnu naprijed govoreći tiho i logično. Mada nije volio komercijalnog urednika, želio ga je uvjeriti; trebalo ga je nagovoriti.

„Sama zgrada Svjetla je vlasništvo Pagea. Ali on nije vlasnik i štamparske hale. Ona je pripadala g. Harbottleu, prisnom prijatelju Pageova oca, a sad Harbottleovoj udovici. Godinama je hala izdavana Svjetlu za više manje nominalnu rentu na osnovu godišnjeg dugoročnog prijateljskog ugovora — imam ovdje fotostatsku kopiju ugovora o zakupu.“

Greeley se konačno zainteresirao, ali nekako sumnjičavo — Nye se, međutim, kretao na svom području. Sto se tiče Smitha, on je slušao poluotvorenih usta kao hipnotiziran.

„Pronašao sam to nešto prije mjesec dana i, da vam pravo kažem, dobro sam se namučio da to iščeprkam. Pa šta sam s time postigao? Ništa. Nisam htio da preuranjeno počnem obrađivati gospođu Harbottle. Ali počekom juna, pomoću onog prijana Balmera, koji je prešao k nama, uspijelo mi je da se upoznam sa tom starom damom. Potrudio sam se da joj se dodvorim, da odem k njoj na čaj, naveo kao slučajno razgovor na zakup, dokazao joj kako su je udesili s niskom zakupninom, i poslije znatnog truda, doveo je dotle da je odlučila prodati halu... nama. I sad, možete li zamisliti šta bi to značilo za Pagea, koji je već i ovako u ogromnim poteškoćama, ako iznenada, bez ikakve prethodne opomene, utvrdi da ne može štampati svoj list? “

„Kakve vi to besmislice govorite?“ reče Greeley. „Pokažite mi tu vašu kopiju zakupnog ugovora.“

Nye mu dade ugovor, te pričekala da ga Greeley pregleda. Nakon kratkog vremena on skide svoje naočari i prezirno dodade:

„To je potpuno pravovaljan godišnji ugovor o zakupu. Tok za obnavljanje ističe za četiri mjeseca. Pa čak ako i dopustimo da se ograničenje zakupnine ne

primjenjuje na poslovne prostorije, zakupnik je obavezan da podnese tromjesečni otkaz. Sve u svemu, sedam punih mjeseci. Vaša zamisao je bezvrijedna.“

„Čekajte malo“, reče Nye. „Ima još jedna sitnica u Zakonu o tvornicama iz 1901.“

Greeley se iznenadio, što je Nye i očekivao, pa na koncu reče:

„A šta?“

„Rekao sam vam da je hala stara zgrada.“

Ona je stvarno stara. Dobro sam proučio ovo pitanje i možete smatrati da je to što kažem tačno kao evanđelje. Ta štamparska hala iz tri razloga ne odgovara odredbama Zakona o tvornicama. Prvo, njezini prozori ne iznose deset posto od njezine ukupne površine. Drugo, ne postoje dva odvojena izlaza — što u slučaju požara onemogućava spasavanje. Treće, unutrašnji zidovi i prolazi za posljednjih četrnaest mjeseci nisu bili krečeni. A sad“, nastavi Nye brzo, prije no što se Greeley mogao umiješati, „kad kupimo halu, mi smo, kao vlasnici obavezni da izvršimo zakonom predviđene izmjene. Poći ćemo gradskom inženjeru, kome sam već zaprijetio da ću ga tužiti zbog zanemarivanja službene dužnosti, što je to dopustio, i on će zgradu odmah rashodovati. On to mora učiniti, i učinit će to. To je po zakonu. Dok ne izvršimo popravke — a to stoji nama na volju — hala će biti zatvorena. Svjetlo će, kao od šale, biti na ulici, a Page pred nepremostivom teškoćom da nađe neku novu zgradu u koju bi uselio svoje štamparske mašine, jednom riječju, izbačen je iz stroja.“

Nastupi tajac, a zatim Smith dugo i glasno odahnu.

„Tako je“, reče on. „Ovoga puta si pogodio. I sve je potpuno zakonito.“

Greeley je ispitivački promatrao Nyea. Nije želio da pokaže kako ga se stvar dojmila i protiv njegove volje.

„On može naći druge prostorije — da useli svoje mašine.“

„Bez prebijene pare — a zadužen do grla?“ „Ne. ne“, revno je navaljivao Smith. „On se neće više nikada oporaviti. Nikad.“ „Postupak nije baš naročito etički.“

„Potpuno je zakonit. I još više“, nadodā Nye nevino, „mi ćemo biti ti koji postupaju prema zakonu.“

Greeley nezadovoljno odmahnu glavom ,ali produži da gladi bradu, razmišljajući još uvijek o tome, a ujedno i o onim neodložnim instrukcijama koje mu je pred polazak dao Somerville.

„Možete li predvidjeti približno koliko bi stajali prepravci?“

„Oko petnaest tisuća funti, a možda i manje. Tada bi hala bila gotovo nova ... spremna da se u nju uselimo.“

Ponovo zašutješe; Greeley je veoma ispitivački gledao u Nyea.

„A koju prodajnu cijenu traži ona osoba?“

Nye ga pogleda pravo u oči. Imao je spreman odgovor.

„Naravno, pobrinuo sam se za objektivnu procjenu vrijednosti. Svota iznosi nešto malo ispod četiri tisuće funti. Gospođa Harbottle je spremna da primi tri tisuće pet stotina funti. A spremna je da danas potpiše i kupoprodajni ugovor.“

Ispruživši vrat, Greeley još jednom obazrivo razmotri sve mogućnosti. Bio je jedan od prvih zagovarača plana da se kupi Sjevemo svijetlo. Bilo je protiv njegovih interesa ako stvar ne uspije. Stoga pročisti pažljivo grlo i reče:

„Sve u svemu, ne mogu reći da se slažem. Mada, ako stvari tako stoje kako vi tvrdite, tu nema nikakvih zakonskih prigovora, ipak je to nepropisan postupak.“ Lice mu se isceri odjednom u mrtvački smiješak. „Ja nikako ne želim da učestvujem u vašim bilo kakvim daljim postupcima, ali u sadašnjoj situaciji mislim da bismo mogli poći da izvidimo stvar.“

On obuče kaput i rukavice, sporo i metodično, pa iziđe ispred njih napolje. Dok su išli za njim, Smith potajno uhvati Nyevu ruku i stisnu je mlohavo.

„Spasio si nas, Len“, prošapta on promuklo. „Tako mi boga, ti si zaista dobra glava.“

Nye s ubistvenim pogledom oštro istrže ruku.

XII

Ujutro prvog jula Page je došao u ured ranije nego obično. Dan je bio lijep i činilo se da će biti toplo — u zadnje vrijeme je postajalo sparno s iznenadnim pojavama žarkog sunca i kratkih toplih pljuskova. Prvi mu je posao bio da brzo i gotovo podsvjesno pogleda knjigu prihoda. Tad udahnu duboko od zadovoljstva. Prodaja je pokazivala određeno povećanje, samo devet stotina brojeva više, pa ipak, predstavljalo je to produženje onog pozitivnog preokreta koji ga je podržavao i ohrabrivao tokom prošlog mjeseca. Spopao ga je val pomalo plašljive nade da o tome više ne može biti sumnje — tendencija je bila jasna. Samo ako izdrži još malo, bit će spasen.

Ali nitko bolje od njega nije znao koliko je teško bilo održati se. Zadnja četiri tjedna za njega su bila prava mora. Kako je uopće proživio to vrijeme? Čak i sa najstrožom štednjom, napinjući do krajnjih granica svoju kreditnu sposobnost, koristeći se svakojakim sredstvima da odgodi sve veće i veće zahtjeve za plaćanjem, životareći od danas do sutra s obećanjima, odgađanjima i dobrom voljom svoga osoblja, oslanjajući se sve više na ustrajnu Maitlandovu podršku, došao je gotovo do kraja svojih moći. Kakva situacija, pomisli on, sa gotovo bolnom napetošću — pa ovo smjenjivanje između nade i neizvjesnosti koje mu je postalo gotovo nepodnošljivo .

Mis Moffatt se još nije bila pojavila; čuo je kako u susjednoj sobi skida šešir i kaput. Henry, ne čekajući, pokupi s njezina stola neotvorenu poštu, gumu u stranu ono što mu se činilo da su računi, i razreza prvu čvrstu omotnicu koja je nosila poštanski žig Manchestera. Tada se trže kao da ga je zmija ujela. Pismo je bilo od firme Sjevernih tvornica papira i papimatih prerađevina koja je u zadnjih dvadeset godina snabdijevala Svjetlo papirom. Izražavala je žaljenje što njegovu namđzbu od dvadeset petog juna neće moći izvršiti.

Dok je sjedio i zurio nepomično u pismo, u sobu uđe mis Moffatt. Po već uobičajenom poslu ona je svakog mjeseca nabavljala zalihe, pošto bi od Femvicka dobivala pribilježenu potrebnu količinu, te je slala narudžbu koja je slijedećeg tjedna bila isporučivana. Henry, ne podigavši glavu, reče:

„Povežite me sa g. Spancerom iz firme Sjevernih tvornica.“

„Sinoć kasno, kad naša narudžba nije stigla, pokušala sam ga dobiti... kažu da nije tamo.“

„Nije tamo? Je li na dopustu?“

„Sumnjam.“

Njen naglasak natjera Henryja da naglo podigne glavu.

„Dajte mi njihov broj.“

Za nekoliko trenutaka dobio je Manchester. Spencera se navodno nije moglo pronaći, pa je bio primoran govoriti s najglavnijim službenikom, koji je odbacivši svaku odgovornost, upomo dokazivao da se isporuka ne može izvršiti.

Henry, veoma uzbuđen, spusti slušalicu. Papir... on mora imati papir . . . ne može bez njega odštampati ni jednu jedinu riječ. Mis Moffatt još uvijek prisutna, namjerno okrenuta pogleda, lupkala je olovkom po svojoj stenografskoj bilježnici, očekujući s bolnom rezignacijom njegov slijedeći potez. Napor je i na njoj ostavio traga: izgledala je tanja, sasušena i nepristupačnija nego ikada prije. Dok se prisiljavala da radi i dalje sa herojskom odanošću i neumomom energijom, raspoloženje joj je bivalo neujednačeno, a njen stav prema Pageu postao je tako kritički da se ponekad graničio s otvorenim neprijateljstvom.

„Shvaćate li vi to da oni žele svoj novac“, reče ona bezlično, kao da ga hoće podsjetiti na neku osnovnu stvar.

„Kad smo im platili?“

„Nismo im platili od kraja aprila. Pisali su nekoliko puta. To je velika svota.“

„Koliko?“

„Dala sam vam tačnu cifru prošlog tjedna.“

„Znam. Ali ja ne mogu držati sve u glavi.“

„Radi se o hiljadu devet stotina šezdeset i pet funti i deset šilinga. Treba li da vam dam izvod računa iz dosjea?“

„Ne treba, hvala.“

Nije trebalo ni da pogleda u svoju knjigu dugovanja, pa da se uvjeri da Svjetlo u banci ima još tačno sedam stotina deset funti i pet penija. Osim toga, još ni plaće stampara nisu tjedan dana bile plaćene, a neki iz ekspedicija nisu bili isplaćeni već dva tjedna. I Poole i Lewis su odlučili da rade bez plaće dobrovoljno do daljnjega, a Maitland, osim toga što mu je posudio dvije stotine funti, nije već četiri posljednja mjeseca podizao svoj ček.

„Izvidite kod Fenwicka koliko imamo još papira.“

Ona se ubrzo vrati .

„Imamo dovoljno za osam dana. Ali ne više. Mi smo praktično bez rezervi.“

„Nije moguće. Zašto mi to niste rekli?“

„Rekli ste da skrešemo troškove što god je više moguće... i da nastavimo raditi s rezervom za tri tjedna. Zato nam je tako malo ostalo.“

Bila je to istina; on je u tu situaciju bio natjeran zbog nedostatka gotovog novca. Henry se snažno ujede za usnicu, samo da bi spriječio da ne jaukne, a zatim sjede, napregnuvši što je više mogao svoj um ne bi li pronašao najbolje rješenje. Premda je racionalizacija novinskog papira bila ukinuta i nadomjestio ju je kartel za reguliranje cijena, situacija s papirom je bila još uvijek teška. Čak i da je imao gotovog novca, trebalo bi mu nekoliko tjedana da uspostavi vezu s nekom drugom firmom. Mora odmah lično poći do Spencera.

„Pogledajte kad ide slijedeći vlak za Manchester.“

„Ne možete nikamo ići. Danas prije podne dolazi predsetnik sindikata štampara da s vama razgovara o zaostalim plaćama osoblja.“

„Zavarajte ga nekako... barem do idućeg tjedna.“

„On će o tome obavijestiti ljude.“

„Neće, ako mu kažete da ću ga primiti u ponedjeljak.“

»A što će se dogoditi u ponedjeljak?“ dobaci mu ona.

Henry se s velikim naporom savlada da se na nju ne razdere.

„Molim vas, dodajte mi vozni red.“

Jutarnji ekspres je bio već otišao, pa budući da do večeri nije bilo ni jednog brzog vlaka, morao je putovati putničkim. U jedan sat i pol, poslije razdražljivo sporog putovanja, napokon je stigao u Manchester i ravno pošao u tvornicu u Rose Streetu.

On je tu bio poznat gotovo cijelom osoblju, te su ga obično puštali ravno u direktorov ured. Danas ga međutim zamoliše neka pričeke u sobi za uzorke. Ondje je sjedio nekih petnaest minuta dok se nisu otvorila vrata i ušao Spencer.

„Ponadao sam se da nećeš doći, Henry.“

„Što znači sve to .. . ?“

„Hajde da mimo poraizgovaramo. Sjedni.“

On uze stolicu kraj stola za kojim je sjedio Page. Bio je to nezgrapan čovjek, koji se bližio onim godinama kad se čovjek povlači s posla, odmjerenih kretnji, govorio je sporo i neizvještačeno, kao da teško nalazi riječi. Na njegovu licu vidio se izraz zabrinutosti i zbunjenosti.

„Izbjegavao sam susret s tobom. Zato sam im rekao da te ne puste gore.“

„A zašto?“

On obrisa sa stola nepostojeću prašinu.

„Teško je to čovjeku kao što sam ja, da kaže čovjeku kao što si ti, Henry. Moram li ti baš reći?“

„Znam da sam s plaćalnjem malo zaostao“, porumeni Page. „Ali ime mi je na dobrom glasu. Često si mi puta davao šestomjesečni kredit.“

„Sada stvari stoje drugačije.“

„Ne vidim zašto. Pa ti znaš da ćeš svoj novac dobiti.“

„Hoću li?“

Henry osjeti da mu je vrela krv navrla u glavu od poniženja.

„Priznajem da smo neko vrijeme imali teškoća, ali sad se situacija ponovo poboljšala. Morate nam dati malo vremena, Mi smo vam jedna od najstarijih mušterija.“

„Svjesni smo mi toga. Nama ova situacija isto tako ne odgovara kao ni vama. Ali vremena su teška, posao je posao. A i zakoni su zakoni. Ovako organizirani u kartelu, ne bismo mogli nastaviti snabdijevanje ako postoji veliki dug. To sam naređenje dobio iz uprave i ja preko njega ne mogu prijeći. Nema smisla raspravljati o tome, Henry. To je konačno i neopozivo.“

Henry je šuteći zurio u njega, pokušavajući da svlada svoje uzbuđenje i sredi svoje misli, ali nije imao snage. Naposljetku reče:

„Ja moram dobiti papir, i to toliko da mogu izdržati dotle dok ne isplatim vaš račun. Gdje da ga nađem?“

Spencer slegne ramenima. „Zaista gdje? Ti znaš koliko mi je stalo do toga da ti pomognem.“ On razmisli trenutak, pa tada reče neuvjerljivo: „U gradu ima

nekoliko mjesta gdje bi mogao pokušati. Istina, to su špekulanti. Napisat ću ti za njih nekoliko riječi."

On izvadi komadić olovke iz džepa na prsluku i napisa dva imena i adresu.

„Žao mi je što su stvari ovako krenule", reče on. „Nadam se da neće biti zle krvi među nama.“ On ustade, pruži mu ruku i, poslije kratkog oproštaja, Page iziđe na ulicu.

Tada poče za Henryja jedno popodne kakvo ni u najružnijem snu nije mogao predviđati. Razgovor sa Spencerom doveo ga je u stanje živčane prenađraženosti koja je tokom dana sve više jačala. Sve njegove druge brige postale su beznačajne u poređenju s bolnom činjenicom da, ukoliko u roku od deset dana nešto ne učini, Svjetlo više neće moći izlaziti. Mučila ga je jedina misao da odmah i na licu mjesta smogne dovoljno papira koji će mu pomoći da prebrodi ovu posljednju nevolju. Sva ostala rješenja naći će se kasnije. Ali u tom neuravnoteženom stanju, činila mu se ta misao iluzoma i daleka. Najvažnije je bilo to da odmah utvrdi na čemu je.

Otišao je na prvu adresu koju mu je dao Spencer — bilo je to daleko na istočnoj strani grada — i našao ondje poznatu firmu špekulanata. Na nesreću, početkom prošlog tjedna iscrpli su svoje zalihe te nisu mogli obećati nikakvu ispomku. Pošao je stoga na drugu adresu i poslije mnogo teškoća stigao do jednog velikog, zapuštenog magazina u Hassocks Laneu. Sve je još izdaleka odavalo cmu burzu. Ali taj je čovjek imao papira, i u ovoj neprilici ništa drugo i nije bilo važno. Poslije beskonačnog cjenkanja i posjete trgovčevoj banci, odakle je Henry telefonirao Holdenu da pošalje potvrđen čeki na šest stotina osamdeset funti, uspio je osigurati dvanaest tona novinskog papira s garancijom da će biti isporučen za dva dana.

Bila su skoro tri sata kada je taj posao dovršen, pa kako nije mogao naći taksi, morao je požuriti do stanice da uhvati ekspres u tri i deset. Popeo se u vlak baš onda kada je ovaj počeo napuštati peron, i sav zađihan, našao mjesto u uglu jednog kupea.

Osjetio se iscrpljenim i poniženim, ali je bar postigao svoj cilj. Skinuo je šešir, obrisao čelo i pokušao se odmoriti. Nekoliko trenutaka je bilo sve u redu, a onda se poče osjećati vrlo čudno. Disao je opet normalno, ali osjeti odjednom vrtoglavicu, a u lijevoj mci sve do vrha četvrtog i petog prsta, poče ga mučiti neka čudnovata bol. Probadalo ga je i intenzivno mučilo poput zubobolje. Prvo je mislio da je iščaošio rame, i da je ovo sada neuralgija, no vrtoglavica se pojačavala, i kako ju je pratio napad drhtavice, on shvati da je u toku ovog grozničavog popodneva precijenio svoje srce. On instinktivno potraži svoje pilule s nitroglicerinom, ali otkri da ih je jutros u brzini zaboravio ponijeti. Ništa mu drugo nije preostalo nego da se

zavali unazad, da zatvori oči, i kako je znao da ga radoznalo gledaju njegovi suputnici, da pokuša ne praviti oH sebe budalu.

Nekako je prevalio ovaj put. Na hedlestonskom kolodvoru, čim je izišao iz vlaka, ponovo je oživio od svježeg zraka, uzeo je taiksi i pošao u ured. Mora ih umiriti zbog toga papira, a smatrao je da će mu, kad proguta nekoliko onih pilula, biti opet lakše. On se u zgradi Svjetla obazrivo pope uz stepenice, pa otvori vrata svoje sobe. Mis Moffatt je bila tu i nemarno sređivala neke papire.

„Pozovite g. Maitlanda.“ Kako se ona nije maknula, on doda: „Uredio sam ono s nestašicom papira.“

Ona se okrenula sporo sa izrazom lica koji joj je bio tako čudnovat da se on naglo zaustavi. „Mogli ste sebi prištedjeti taj trud.“

„Šta hoćete time reći?“

„Da ste jutros pregledali cijelu svoju poštu, vidjeli biste ovo.“ Ona se mračno, nekako optužujući, približi pisaćem stolu, pa mu gurnu jedno pismo i produži, prije no što ga je on uspio i pogledati, istim ravnomjernim prigušenim glasom. „Kupili su štampariju i onemogućili pristup. Ne možemo je upotrebljavati barem tri mjeseca; obustavili su svjetlo i vodu. Ispred zgrade su postavili čuvara. Sad smo udešeni.“ Trebalo je još dugo dok je kroz naslage Henryjeva umora to prodrlo do svijesti. A kad se to dogodilo, odjednom mu se u glavi ponovo uskovitlalo. U sobi se ništa nije pomaklo, samo se on na neki čudni način zavrtio i stropoštao kao zvrk koji se na kraju prestao okretati.

XIII

Kad se Henry osvijestio, vidje da leži na podu sa otkopčanim okovratnikom i da mu je čelo, iz nekog svog neshvatljivog razloga, miss Moffatt kvasila vlažnom krpom. Oba su prozora bila otvorena, a kraj njega, klečeći na jednom koljenu i hladeći ga jednim brojem Svjetla, nalazio se Maitland.

„Sad si dobro“, reče Malcolm. „Samo mirno.“

„Oh, bože“, promrmlja Henry „kako sam samo mogao napraviti takvu budalu od sebe?“

Ljutnja koja ga je spopala zbog vlastite slabosti još se više pojačala kada je doznao da je miss Moffatt telefonirala dru Bardu.

„Nije to trebalo činiti“, reče on sjedajući i uređujući ratobomo svoju kravatu i odijelo.

Miss Moffatt je na vrhu jezika bio odgovor, ali ona samo čvrsto stisnu usnice. Doktor je naišao baš kad je Maitland pomagao Henryju da sjedne na stolicu.

Bard mirno uđe, nakloni se Maitlandu i miss Moffatt, pa još uvijek ne govoreći ništa, privuče stolicu i stavi dva prsta na Pageovo bilo, promatrajući ga s onim izrazom ravnodušnog i akademskog istraživanja zbog čega je više ličio na nekog profesora više matematike nego na liječnika.

„Svemu je kriva vrućina“, reče Henry, kome je doktorova šutnja postajala nelagodna.

„Da, danas je bilo prilično toplo.“

„Bio sam u Manchesteru i malo se premorio ... to je sve.“

Nije mogao prikupiti snage da otkrije razlog svoje nesvjestice.

„Upravo tako.“

Bard produži oslušivati, bacajući s vremena na vrijeme pogled na Maitlanda, koji je zabrinuta lica stajao u pozadini.

„Sad ću te povesti kući“, reče na kraju. „A uz put ćemo se zadržati kod mene.“

U kolima Henry nije ni pokušavao da govori, budući da je bio duboko obuzet mislima. Kratka njegova nesvjestica ublažila je udarac, koji mu je tako naglo i iznenadno bio naneo Chronicle. Mozak mu je radio sada jasno i logično i već je bio odlučio što će učiniti. Pred opasnošću proganjanja njegova je blaga priroda postala čvrsta, nepokolebljiva, sposobna za bezgraničan otpor. Kad je odlučio, prostruji mu u žilama nova snaga.

Stigavši u ordinaciju, Bard ga natjera da se ispruži na divanu. Iako je prezirao salijetanje bolesnika i čuvao se uobičajenog klišea popularnih liječnika, Bard je ipak imao najbolju praksu u Hedlestonu, a naročitu pažnju je poklanjao tome da ide ukorak sa napretkom nauke. Izmjerio je Pageu krvni tlak, i dok ga je Henry, ne skidajući pogleda sa sata, sa suzdržanim nestrpljenjem promatrao, dogura električni aparat sa uspravnim valjkom za bilježenje otkucaja srca.

„Prestani s time“, reče Henry. „Zašto ne upotrijebiš svoj stetoskop i završiš pregled?“

„Pokušat ćemo ovo, ako nemaš ništa protiv, baš s obzirom na naše staro prijateljstvo.“ Henry se morao pokoriti, a Bard je pritisnuo malu olovnu pločicu na zglavak njegove lijeve ruke i na različita mjesta po grudnom košu, dok je kroz aparat prolazila struja sa kojom su pločice bile spojene. Na koncu doktor izvuče nekoliko crteža pa ih je dugo zagledao kraj prozora.

„Henry“, reče on prilazeći i sjedajući kraj njega na rub divana, „sjećaš li se što sam ti rekao kada si bio stražar u civilnoj odbrani?“ „Donekle... da.“

„Tada me nisi htio slušati. Ali sada moraš. Zelim da se oslobodiš svega i da se odmoriš barem šest tjedana.“

„Kasnije, možda.“

„Ali ja insistiram.“

„E, ja cijenim sve ono što ti činiš za mene, ali ja sada jednostavno ne mogu obećati ništa.“ Nastade stanka, a tada će Bard ozbiljno: „Slušaj me, Henry. Ti imaš vrlo osjetljivo srce kome je potrebna naročita njega. Ako budeš pazio, vjerojatno ćeš živjeti duže od mene. Ako ne... On učini mali, ali rječit pokret. „Nastojat ću da budem oprezan.“

„Možda ti to misliš, ali se varaš. Kad te čovjek pogleda, ti izgledaš prilično mirno, ali si sav napet i iscrpljen od pretjeranog rada. Ti si mjesecima živio pod najgorom vrstom napetosti. To je vrlo blizu samoubojstva.“ On spusti glas i produži kao da ga nagovara. „Pametan čovjek zna kad mu je dosta. Ja sam tvoj liječnik, tvoj najbolji prijatelj i kažem ti da fizički ne možeš izdržati ovu borbu. U ovakvim okolnostima nije poraz ako se popusti. Sjeti se starog Sokrata: ‚Kada se radi o neizbježivoj predaji, to nije poraiz... treba znati kad treba prestati s borbom... i to je neka vrsta pobjede.‘“ „Nudiš li ti meni lak izlaz iz situacije?“

„U tvom vlastitom interesu... da.“

„Ne, Ed“, reče Henry. „Bojim se da ću morati nastaviti.“

Ponovo nastade tajac, koji je prekidala samo buka uličnog saobraćaja.

„E pa lijepo, ako se želiš ubiti, ti samo nar stavi.“ Bard se bezosjećajno diže sa divana, otvori jednu staklenu ampulu i počne puniti malu brizgalicu za potkožne injekcije. „U međuvremenu dat ću ti jedno blago sredstvo za umirenje. I onda ćeš pravo kući u postelju.“

Kada mu je dao injekciju, Henry se diže i obuče. Bardovo pesimističko proricanje ga nije mnogo uznemirilo. I suviše je imao drugih briga; osim toga, on je

oduvijek smatrao da je Ed čovjek koji obazrivo pretjeruje. No ipak nije htio dopustiti da ovaj pomisli kako on uopće ne prihvaća njegov savjet. „Za jedan tjedan, ili tako nekako, usporit ću“, reče on, pa dođa čudnim tonom: „a možda još i prije.“

„Bolje je da tako učiniš“, Bard podiže obrve. „Ti si loš pacijent, ali u suštini nisi loš čovjek. Dođi sutra k meni, dat ću ti injekcije dicumerola. Uzmi ovo“ — i on predade Pageu jednu kutiju kapsula pokrivenih vatom — „ako se ponovo budeš osjećao loše, prelomi jednu od njih i udiši je.“

Telefonirao je na taksi stanicu, smjestio Henryja u taksi i rekao šoferu neka vozi u Hanley Drive. Page je pustio da kola krenu kroz Victoria Street u pravcu njegove kuće, ali kada su na uglu Park Streeta stigli do semafora, on reče vozaču da skrene udesno i poveze prema zgradi Svjetla. Osjećao se potpuno oporavljenim od napada, zapravo bolje nego što se već tjednima osjećao. Glava mu se razbistrila, bol prošao, nije osjećao zaduhu, a valjda ga je nakon injekcije koju mu je bio dao Bard, oblilo neko čudesno osjećanje mira koje mu je razbistrilo i okrijepilo maštu. Po svemu sudeći, sudbina Svjetla nije mogla biti gora. Nalazio se na rubu propasti — zadužen na sve strane, fondovi blokirani, plaće neisplaćene, papir izdat samo za gotov novac, poruka od vođe sindikata ‚neka likvidira ili plati ljude‘, — i sada... štamparija zaitvorena. Ali u takvim okolnostima Henry nije mogao ići kući, nikako nije mogao. Pogleda na svoj sat — još nije bilo pet, bilo je još dovoljno vremena.

Platio je taksi i mimo se popeo uz stepenice. Maitlanda je zatekao za pisačim stolom kako rastreseno crta po upijaču, sav utonuo u tmurna razmišljanja. Kad ugleda Henryja, on se trže:

„Što je pobogu?“ vidjelo mu se po očima da je iznenađen i zabrinut. „Zašto si se vratio?“

„Radi izdanja lista.“

Maitlandovo crveno, otvoreno lice probljedi. Pomislio je da je Page sišao s uma. Odgurnuvši uz škripu svoju stolicu, on pođe prema njemu.

„Hajde, Henry. Težak si dan preturio. Trebalo bi da si u postelji.“

„Kasnije“, reče Henry.

Maitland izgledaše još više obeshrabren. On reče, ne prikrivajući svoju uznemirenost:

„Čovječe, čuj. Znaš da mašine ne mogu raditi i da ne možemo odštampati ni jedan redak.“

„Nije to važno. Za ime boga, ne gledaj me tako! Zar ne shvaćaš da Svjetlo još nikad nije propustilo niti jedno izdanje, i to za sto osamdeset godina? Čak ni onda kada je James Page morao izdavati biltene pisane vlastitom rukom za vrijeme Napoleonovih ratova. Dokle god budem živ i imao dvije pare u džepu, ja ću ga nekako izdavati.“

„Nekako?“ ponovi Maitland. „Ne razumijem.“

„Izdat ćemo izvanredno izdanje pomoću umnožavanja. Tekst može biti otkucan na specijalnom roto stroju i propušten kroz našu mašinu za umnožavanje.“

Maitlandovo lice se razvedrilo: nije više mislio da je Henry lud, ali ga je sumnjičavo gledao.

„Ali ti ćeš pomoću specijalnog roto-stroja dobiti u najboljem slučaju osam stotina primjeraka, a posljednja stotina će vjerojatno biti nejasna.“

„Upotrijebit ćemo više specijalnih rotostrojeva. Smanjit ćemo format na minimum. Ako nam šest daktilografkinja radi cijelu noć, možemo izdati pet hiljada primjeraka sa po jednim listom. Prestanimo govoriti i počnimo. Reci miss Moffatt neka telefonira u ured miss Renshaw da nam pošalje sve raspoložive daktilografkinje i pisaće mašine. Piatit ćemo im prekovremeni rad i još polovicu. Donesi mi sve teleprintere. I reci Femvicku, Pooleu i mladom Lewisu neka odmah dođu k meni.“

Petnaest minuta kasnije Page svuče svoj kaput, pa ispunjen nekom mimom opijenošću i lucidnom ponesenošću, sjeđe u svoju stolicu, dok su se Fenwick, Poole i Bob Lewis okupili oko njegovog pisaćeg stola, spreman da izdiktira sažeto izdanje lista. Miss Moffatt, kojoj su oduzeli njenu uobičajenu stolicu, unijela je svoje sjedalo za tipkanje. Maitland je sjedio kraj Henryja i snažno trljao donju usnicu, dok mu se u očima nazirao odsjaj neke slutnje.

„Upoznat ćemo cijeli grad s tim šta su nam ovi klipani napravili.“

„Ne, ni riječi, Malcolme. Ovo izdanje će govoriti samo za sebe i cijela zemlja će ga čuti.“ U Henryju je iskipjelo neko divlje i neobuzdano likovanje — možda je bio i pomalo lud u tom trenutku. „Govorit će tako glasno da može začepiti usta Chronicleu zauvijek. Da, tako mi boga, oni misle da su prepređeni, ali zapamtite moje riječi, čini mi se da su se na koncu prebacili.“ On se okrenu prema miss Moffatt koja ga je gledala kao da pred sobom ima neku sablast. „Naslov će biti velikim štampanim slovima — ‚SJEVERNO SVJETLO‘ — a ispod toga: ‚Možemo odštampati samo ove vijesti.‘“

XIV

Slijedeće jutro, poslije doručka, nakon svog uobičajenog dogovaranja u kuhinji, gđa Page se uputila pješice u grad. Unatoč Hanninom ponovnom upozoravanju ,da ne sažaljeva samu sebe', Alice je bila snuždena, ne toliko zbog uvjerenja što je pala u neimaštinu, koliko zbog toga što ju je počela sve više moriti sumnja da ju je poslije svega zahvatio društveni ostradzam.

Prošlog tjedna lady Wellsby je imala veliko primanje, a ni ona, ni Henry nisu bili pozvani. Bila je to gorka pilula za Alice, koja se uvijek hvalila da je sa Eleanor Welsby veoma ,intimna', pa je sve to nekako zloslutno predskazivalo isto takvo pogoršanje u njezinim odnosima sa Catherinom Bard i ostalim prijateljicama. Osim toga, počela je sumnjati da i trgovci pokazuju prema njoj manje poštovanja nego prije. Mesar, g. Scade, prošle subote bio je veoma neugodan kad je zatražila da joj odmah isporuči but, s obzirom da ga je bila zaboravila naručiti ranije. Iz ovih razloga Alice se nerado pojavljivala na prometnim ulicama. Međutim je osjetila potrebu za nekom rasonodom, pa je krenula svojoj maloj krojačici mis Jennie Robinson, koja joj je prekrojila haljinu od sivog moarea, istu onu što je prošlog proljeća kupila kod Jennersa, kada je posjetila svoju sestru u Edinburghu i kod koje, kako je to bila objasnila Hanni, ,nikada nije voljela rukave ukrašene riševima'.

Dok je koračala kroz Park Road, bilo je ugodno i bez nekih naročitih zbivanja, no kad se približila centru grada, zastade ugledavši sasvim neobičan prizor. Na Victoria Squareu, pred jednim štandom za novine, sakupila se velika gomila građana koja je nešto uzbuđeno raspravljala među sobom gurajući se preko štanda da kupi neku vrstu biltena.

U Alice se probudi radoznalost. Stala je u red i poslije izvjesnih poteškoća pođe joj za rukom da se domogne jednog primjerka koji je predstavljao jedan list teksta s pomalo umrljanim tiskom. I onda vidje naslov — Sjeverno svjetlo. U početku nije shvatila. Mislila je da se radi o nekoj vrsti obavještenja, a onda joj tu zbunjenost kao ubod nožem probode saznanje. Pa to je sadašnje izdanje lista! Spopadne je drhtavica od oćavanja. Koraknu par koraka naprijed kao pijana kokoš, a zatim, zaustavivši se, reče sama sebi: „Ja to ne mogu podnijeti.“ Odustavši od svoje posjete miss Robinson, ona se okrenu i vrati prema Handley Driveu, zaobilazeći glavne raskrsnice i ponavljajući naglas više puta za sebe: ,To je kraj'.

U međuvremenu komešanje oko štanda za novine nije popuštalo, tako da je sir Archibald Wellsby, zamišljeno promatrao i pratio neobični prizor sa prozora svoga ureda, odakle se pružao vidik na trg. On je sebi laskao da nitko bolje od njega ne može procijeniti raspoloženje grada, ali ga je reakcija koju je

izazvalo litografirano izdanje Svjetla zaprepastila. Prilikom njegovoga obilaska tvornice, koji je svakodnevno vršio i upravo obavio, ovaj je događaj na svakom odjelu bio predmet ogorčenih komentara. Halliday, njegov direktor, koji ga je pratio, osuđivao je sekvestraciju štamparije u korist Chroniclea kao vapijuću nepravdu — sramota je što jednu staru hedlestonsku ustanovu ovako pritjeruju uza zid izvjesni došljaci. Šest stopa visoki poslovođa, Jim Davies, kapetan i half međunarodne ekipe Rugby lige petnaestorice, poznata i omiljena ličnost, kome je čak i Welsby bio prijateljski sklon, sažeto je bio izrekao opće mišljenje kad je prijekomo izjavio:

„To je zaista prljavo, sir Archie. Baš sad, kad je Page počeo stjecati prednost. Trebalo bi učiniti nešto, ali čini mi se da od toga neće biti ništa.“

Te opaske, a posebno ona sugestivna i ohrabrujuća primjedba ,sad kada je počeo stjecati prednost' prolazila je Welsbyjevim moždanim vijugama, dok je još uvijek stajao oslonjen na prozor, pušeci toga dana svoju prvu cigaru. Njega lično taj događaj nije mnogo uzbudio, ali ga je, ipak, kao lukavog i uspješnog špekulanta, jedan vid te situacije veoma privlačio. Njegova prilična taština, stvorila je u njemu uvjerenje da je glavna ličnost u tom gradiću. Kad bi dijelio pehare na lokalnim, sportskim priredbama ili razdavao nagrade u srednjoj školi, onaj trostruki poklič koji je uvijek pripadao sir Archieu predstavljao bi u njegovim ušima isto takvu milozvučnu muziku kao smijeh i aplauz koji bi ga pozdravili, kada bi, s cigarom u ruci i peharom portovina, održao neku od svojih poznatih zdravica na godišnjem banketu Časnog reda plemenitih Dalesmana. Vraćajući se s takve neke priredbe, udobno zavaljen, pod krznenim prekrivačem, na zadnjem sjedištu svoga daimlera, često bi dobroćudno rekao svojoj ženi, koja ga je od sve publike najmanje cijenila: ,Ellie, udata si za najpopularnijeg čovjeka u Hedlestonu.'

A sad, zažmirivši na oba oka, kao da želi sve sagledati u perspektivi, počela mu je u svijesti sazrijevati misao da mu se pruža prilika za još veće stjecanje popularnosti kod javnog mnjenja ako postupi prema svom osnovnom motivu ,da uz put pomogne malo i sebi'. Zajam od deset, petnaest, pa čak i dvadeset tisuća funti za njega nije značio bogzna što, ali je gotovo sigurno bilo da bi spasio Pagea i Sjeverno svjetlo. Vijest bi o tome grunula kao grom iz vedra neba. Gospode, kakvo li će sjajno mišljenje svijet imati o njemu kada kroči tamo gdje je izvršen proboj i stane čvrsto uz pravdu i poštenje, držeći visoko zastavu prava i časti Hedlestona. Osim toga, smišljao je mudro sir Archie, bit će to i sasvim korisna investicija kad se bude kandidirao za Parlament. Premda nije bio čovjek koji je unaprijed preuzimao obaveze, Page bi ga svakako na slijedećim izborima podržavao do kraja. Henry je prije svega čovjek na koga se može osloniti, što se baš ne da reći o onom druškanu Nyeu koji izgleda i suviše prepredeno da bi mu se povjerovalo. Wellsby, kao čovjek koji je bio brz u donošenju odluka,

povuče nekoliko snažnih dimova iz svoje cigare (kod njega znak jake duševne koncentracije), a zatim pozva zvonom svoju tajnicu.

„Povežite me sa Sjevernim svjetlom“ Dok je stajao i čekao, sinu mu u glavi jedna druga misao. „Ne... hoću da govorim sa lady Wellsby.“

Za to vrijeme gospođa Page je stigla kući i, zahvaljujući jednoj od onih čudnih promjena koje su za nju bile tako karakteristične, nestalo je onog osjećaja odvratnosti što joj se javio pri zaobilaznom vraćanju. Njen osjećaj samoopravdavanja izazvao je ovaj preokret. Otišla je u biblioteku, sjela, pa podržana sve življim obrambenim osjećajem, odlučila je da ostane mirna, sređena i pribrana pod svaku cijenu. Eto šta joj je Henry priredio. Od samog početka ga je upozoravala, on se oglašivao, i eto, ovo je bio rezultat. Dopustivši sebi na kraju i tu malu slabost da se tragično osmjehne, prešla je (što joj se koji put dešavalo kad bi govorila sama sa sobom) na seljački sjeverni dijalekt: ‚E pa, gospođa moja fina, sad nikad Havaje vidjeti nećeš. A i taj tvoj krasni prijem filharmonije pao ti je u vodu‘. Zatim prisili sebe da smjelo i hrabro razmisli o budućnosti. Bit će lojalna prema Henryju — uvijek mu je usprkos svemu bila dobra žena — pa ako joj i ne bude moguće da se koji put suzdrži od nekih prijekornih riječi, ublažit će ih izjavama sažaljenja. Već su joj se počeli javljati u glavi konkretni i požrtvovni planovi za pomoć i obnovu svoje obitelji. Naravno. prvo će otići njen nakit, i to ne zato što ga je bilo suviše, jer Henryjev ukus se nikada nije razvijao u tom pravcu, a ni ona se, suprotno od Eleonore Wellsby, uopće nije mnogo kindurila. Alice će s ono nekoliko uzoraka ipak moći osigurati svima kruh.

Ali osim toga može ona učiniti i više, mnogo više: i kako joj se razigrala mašta, pred njom su se počele stvarati najuzbudljivije mogućnosti. Zar ne bi mogla otvoriti prodavnicu svojih čipkanih umetaka, ili možda čajanu, u kojoj bi se na miran, profinjen i gospodski način svako popodne sakupljala otmjena klijentela? Pošto je neko vrijeme razmišljala, odlučila je da je nazove kavana kod gospođe Lavande, te je u svojoj mašti počela skicirati čak i jednu dražesnu uniformu koju će nositi Dorothy i ona pri posluživanju, i to u boji koja je uvijek odgovarala njenom tenu. Zatim joj bljesnu u glavu sjajna ideja, sjetivši se onih divnih, domaćih, mekih, raženih kolačića, koje je pekla Rosa u Banksholmu i koji će sasvim sigurno u njenom novom lokalnu djelovati vrlo privlačno. Pisat će Rosi, dragoj Rosi, za taj recept, i to već danas ... No ta pomisao na njenu sestru i roditeljski stari dom prenijela je Alice iz budućnosti u prošlost. Sad ju je svu obuzimao život njenih snova, pothranjivan fantazijama, kamo ju je prenosila neka riječca, miris, jeka nekog povika iz daljine, slabašan, skladan zvuk crkvenih zvona ili blagi zvukovi klavira u toku nekog tihog, nedjeljnog popodneva, i za tili čas duh joj se izgubi u labirintu nostalgčnih uspomena. Vraćala se natrag u svoje djetinjstvo. Osjećala je raskošan miris pečenih kolačića u velikoj, tamnoj kuhinji, vidjela je samu sebe kako uzima iz pećnice topli raženi medenjaka sa koga curi

zlatnožuti maslac, te kako je, smijući se, istrčala do ljuljačke iza grma, čula njezinu škripu, kaskanje ponija njenog oca dok su se dvokolice penjale kolovozom do ulaza u kuću, jedva čujno tanano blejanje ovaca sa cheviotskih bregova i prodoran, otegnut uzvik seoske prodavačice riba koja je vikala povijena pod svojom košaricom za ribe: „Svježe ribe... sasvim svježe ... svježe ribe iz Firtha...

Na vratima se začu kucanje i uđe Hannah.

„Mislite li ručati, gđo Page?“

Alice se naglo vrati u Hedlestone, trenutak zažmiri, postade ponovo spasilac domaćinstva, te izusti:

„Uzet ću samo nešto pržena sira i čašu mlijeka.“

„Ništa više?“

„Ništa više, hvala vam, Hannah.“

Zna ona, reče Alice sama sebi. kad je Hannah izišla, pa osjeti da će joj njena stara škotska djevojka iskazivati poštovanje ne samo zbog njene umjerenosti već i zbog ovog prvog koraka prema odricanju. Ali kada se pojavio taj isprženi sir, lijepo postavljen na poslužavniku, a radilo se o jednoj pozamašnoj porciji, Alice se dobro počastila. To je zapravo bilo jedno od njenih najdražih jela, a Hannah ga je možda i zbog ove izuzetne prilike posehno dobro pripremila. Pojela je do zadnje mrvice, a zatim pođe gore na uobičajeni odmor.

Na svoje iznenađenje odmah je zaspala, i već su bila prošla tri sata kada je probudi zvonjava telefona. Ona diže slušalicu i odmah začu glas lady Wellsby.

„Alice, draga moja, je si li to ti? Ovdje Eleanor Wellsby. Alice, željeli bismo da idućeg ČETVRTKA ti i Henry dođite k nama na večeru. To nije nikakvo primanje; bit će samo jedno malo ugodno večerice za nas četvero. Pristaješ li?¹“

Kako se tek prenula iza sna, Alice, još pomalo bunovna, nije mogla vjerovati svojim ušima. Uspjela je reći tek toliko:

„Da ... da... mislim da smo slobodni.“ „Dobro, mnogo se radujemo što ćete nam doći. Baš jutros je Archie rekao kako smo vas u ovo zadnje vrijeme malo viđali...“

„Istina je“, nije se mogla uzdržati da kaže Alice. „Moram priznati da sam pomalo bila i uvrijeđena što nisam dobila pozivnice za vaš prijem prošlog tjedna...“

„Draga moja, to je bila strašno dosadna stvar. Osim toga, znali smo da je Henry u brizi, a bila sam uvjereni da si i ti i da nemate volje da dođete. Ali sada bismo naravno htjeli da vas vidimo oboje. Kakav čovjek taj tvoj muž ... cijeli je grad postavio na glavu! Dakle, do viđenja u četvrtak. Dođite ranije.“

Kad je Alice spustila slušalicu, obuze je osjećaj topline. Usprkos svojoj nevolji, bila je poštovana, i to zbog nje same. Ali da će joj od svih njenih prijateljica baš Eleanor Wellsby pružiti podršku, to je bio najveći kompliment koji je ikada doživjela.

Uredila je kosu, ispitivački se pogledala u ogledalu i sišla dolje, gdje je Hannah donijela šalicu jakog čaja i neke lagane biskvite.

„Hoćemo li ovčeginu za večeru, gđo Page?“

Alice ponovo osjeti Hanninu naklonost prema njoj, ali se uzdrža. Ona reče Hanni da skuha but, kao i obično. Naposljetku, bio je u kući, a tko zna odakle će moći nabaviti slijedeći obrok.

Popodne je odmicalo sporo. Osvježena snom i čajem, Alice odluči da se prihvati nekog posla. Henry se još nije vratio; i ništa nije čula cijeloga dana o njemu. U očekivanju da dođe napisat će pismo svojoj sestri; ne samo da zatraži recept za ražene kolačiće, već i zato da joj saopći vijest o svojoj nesreći. Sjela je za svoj pisaći stol, uzela list papira, pa pošto je malo razmislila, nagnu se i potpuno otkrivajući svoje srce započe:

Draga moja Rose,

Dogodila se sasvim užasna stvar...

Prekinuo ju je šum automobila odozdo. Kada je podigla glavu, začu Henryjev ključ u ulaznim vratima, a nekoliko trenutaka kasnije pojavi se i on. Bila je smislila mnogo toga da mu kaže, manje u ljutnji, a više u tuzi, ali prije no što je uspjela progovoriti, on joj priđe, poljubi je, pa je onda uze za ruku. Bio je veoma blijed, a na svakom obrazu vidjela mu se mala rumena mrlja.

„Alice“, smjesta će on, kao da se nije mogao suzdržati, „moja vjera u čestitost, ispravno mišljenje i suštinsku dobrotu ljudi vratila mi se ponovo.“

Oči joj se širom otvoriše na ovakav uvod, toliko tipičan za trenutke Henryjeve razdraganosti, no sad toliko neočekivan da ju je zaprepastio. Ali on je sasvim zaprepasti kad nastavi.

„Jutros mi je banka — Welsby, ako hoćeš, jer je to zapravo iz njegova džepa — dala zajam. Daleko širokogrudije nego što sam očekivao. I na kakvu garanciju? Na ime Sjevernog svjetla.“

„Ne razumijem“, promuća ona uznemirena njegovom razdraganošću. „Vidjela sam onaj bijedni, mali list.“

„To je baš ono što je izazvalo reakciju, draga moja.“ Sada je govorio manje uzbuđeno, pokušavajući da se obuzda, no ona ga nikad nije vidjela tako potresenog. „Naš napor da održimo izlaženje lista konačno je osvijestio ljude. Cijelo jutro smo bili preplavljeni telegramima i telefonskim pozivima. Izišao je prekrasan uvodnik u večerašnjem Tynecastle Echo... sutra će biti drugi u Manchester Courieru.“ Nasmiješio se drhtavo, prvi put poslije mnogo tjedana. „Čak je i svećenstvo u posljednjem trenutku stalo uz nas. Gilmore me je pozvao telefonom da mi saopći kako će se njegova propovijed u nedjelju odnositi na nas. Tekst „Neka bude svjetlo...“

„Ali Henry“, uzvratila ona ne sasvim uvjerenom „kako misliš nastaviti?“

„S ovim izvanrednim izdanjem na specijalnom rotostroju do idućeg ponedjeljka. A to će nam pomoći.“ I nasmiješi se ponovo.

„Tom Gourlay mi reče da mu ljudi plaćaju čak i po pola funte, jer je to kolekcionarska stvar — obogatit će se. U ponedjeljak počinjemo opet sa normalnim štampanjem. Major Seaton nam je iznajmio zgradu arsenala za onoliko vremena koliko nam bude potrebno; sutra useljavamo mašine. Poole i Lewis, svi, pa čak i Hadley, zavrnuili su rukave i latili se posla.“

„Ali, Henry, ne misliš valjda stalno štampati u arsenalu?“

„Nikako. To je samo privremena mjera dok ne nađemo nešto stalno. U stvari, ako se ne vairam, bit ćemo mi opet u svojim prostorijama još prije no što prođe ova godina. Zar ne vidiš kako se to osvetilo onima iz Chroniclea? Kupili su štampariju, a ja još imam ugovor o zakupu. Zakonom su prinuđeni da izvrše predviđene izmjene u roku od tri mjeseca. A kad to vrijeme istekne, ako ja pravilno sudim, oni više neće imati posla i sretni će biti ako je se riješe. Kažem ti, Alice, nikada nisam bio toliko sretan. Sredio sam naš prekomjerni račun sa firmom Sjevernih tvornica, platio sam osoblje i isplatio sve svoje račune. I sad sam, hvala bogu, čist i izvukao se iz nevolje, a ti, samo ako budeš strpljiva žena, nećeš dugo čekati, pa ćeš ponovo imati kuću na svom imenu.“

„Znači, ti zaista misliš ...?“ reče ona još uvijek nepovjerljivo, gotovo ne vjermjući u taj preokret, s obzirom da se već bila pomirila s propašću.

„Pa, recimo da sam pun nade, Alice... a i duboko zahvalan. A sada“ — i on umomo stavi ruku na čelo — „moram natrag u arsenal. U šest sati treba tamo da se nađem sa Seatonom. No morao sam prekinuti da bih ti donio dobre vijesti.“

„Ako je zaista sve tako dobro, Henry“, pogleda ga ona upitno, „hoću reći, možeš li, na primjer, i ove godine dovesti filharmoniju?“

„Svakako. S koncertima nastavljam. To je najbolja vrsta reklame, a osim toga, mi u tome uživamo.“

„Onda... znači da ću moći održati primanje, kao i obično?“

On se sretno nasmija i dodimu joj obraz.

„Pa, draga moja, održi ga svakako. Ti znaš da je meni stalo da budeš zadovoljna. A govori se i o organiziranju neke svečane večere u moju čast. Možda ćeš i u tome naći zadovoljstva.“

Kada je on otišao, Alice je dugo sjedila šutke, raspravljajući sama sa sobom. Tada klimnu glavom, kao da shvaća kako su izvjesne stvari izvan njena domašaja, pocijepa polako pismo koje je bila započela, uze novi list i započe iznova:

Draga moja Rose,

Dogodila se sasvim čudna stvar . . .

DRUGI DIO

I

Kada je Leonard stavio svoj tak na stalak i pogledao, zureći kroz prozor sobe za biljar, na mokru, gotovo sasvim opustjelu ulicu, napolju je padala kiša. Brojač Joe stajao je kraj njega prevrćući među prstima komadić zelene krede.

„Veoma je vlažno“, reče on. „Mogli bismo odigrati još po jednu partiju od sto, g. Nye.“

No njemu je bilo dosta — nije bio dobre volje, a i stol se toliko bio nakrivio da su kugle ostavljale trag u jednoj od rupa na biljarskoj tabli. Napolju su u tom sivom popodnevu pred jednom žeravicom s koksom čučali neki radnici i pili čaj. Izgledalo je kao da ništa drugo ne rade već stalno piju čaj i da je jedan od njih određen da ga, u jednom ogromnom limenom loncu stalno održava u ključalom stanju. Rupa koju su iskopali prije dva tjedna još je stajala tamo s naslaganim kamenjem od kaldrme i bočno postavljenim svjetiljkama zaštićenim od vjetra.

Nyea se ovaj prizor stojičke inercije, koji bi ga u običnim prilikama zagolicao, dojmio kao da mu dođaje još jednu cjepanicu više na breme koje je nosio na leđima. On i Smith nalazili su se u sličnom sosu, samo što je njima čaja ponestajalo, i to brzo.

„E pa, do vraga s tim“, pomisli on. Uze svoj kišni kaput i kišobran iz garderobe, napusti hotel, pa ode u ured, Drugo mu nije preostalo. Tokom prošlog mjeseca izlaženje Chroniclea postalo je sasvim mehanička stvar — spali su na svega dvadeset pet tisuća primjeraka, dok je Svjetlo prodavalo čistih sedamdeset tisuća i gotovo dostiglo svoj normalni tiraž. Nyeu je bilo potpuno jasno da nikada neće uspjeti smanjiti prednost koju je Page nad njima stekao. Najveći dio njihovog rukovodećeg osoblja vratio se u London, samo je Smith bio još uvijek tu, zajedno s njim, rukovodeći listom sve u iluzomaj nadi da će se netko naći da ga kupi. Pokušali su ga ponovo utrapiti Rickabyju, ali ovaj nije htio ni čuti. Razborita je bila zamisao glavnog uredništva da se spasi barem dio gubitka, ali do sada nije pala niti mrvica, a neće ni pasti, koliko se Nyeu čini. Smith je i dalje održavao neku aktivnost koja se sve više činila besciljna i grozničava, ali je on dobro znao da je sve potpuno upropašteno. Ako se prodaja sa ovakvim opadanjem nastavi, Somerville neće izdržati dugo, te je Nye sada svakodnevno očekivao da dobiju obojica završni udarac.

Nye je nastavio uvjeravati sebe da za njega to i ne predstavlja neku naročitu promjenu, da se on malo razlikuje od onog prosječnog, bijedno plaćenog novinara, koji skače na svaku gazdinu riječ i kom se rijetko pruža prilika da popravi svoju situaciju. Njegova spretnost da dođe do vijesti bila je opće poznata u Freet Streetu, pa ako mu se i dogodi da mora zakucati na nekoliko vrata, što to mari samo ako on uspije prije od ostalih. Bio je svjestan da ima pameti, talenta i individualnosti — da poslove obavlja lako i dobro. Lako je naučio francuski i njemački i tečno ih govorio. Dobro se snalazio i u modernoj umjetnosti, pa je mogao začas skalulupiti neki članak o Picassou, Buffetu ili Mondrianu. Imao je nekog pojma i o muzici, pa premda nikad u životu nije imao ni jedan muzički sat, mogao je sjesti za klavir i odsvirati po sluhu bilo što. Tenis je igrao nadprosječno, a na biljaru je svakog dana u tjednu mogao pokupiti više od stotinu poena. Ako nije žalio truda, malo je bilo muškaraca i žena kod kojih ne bi uspijevao; govorilo se kako on ima neki svoj poseban način. Dok je bio Jothamov inozemni dopisnik za Evropu, pravio je sjajan posao dopisima o međunarodnoj garnituri u Antibesu i Deauvilleu — sve zahvaljujući svojoj spretnosti da uđe na mjesta kao što su Eden Rock i Normandija, te da se tamo osjeća savršeno lagodno, dok bi svakog drugog prosječnog novinarskog svata izbacili van. Tada je prvi put razvio svoju čudesnu sposobnost da izobličiti neki intervju, tako da bi usprkos navođenju tačnih riječi svojih žrtava uspijevao da stvori štetne dojmove koji su uvijek mogli zagolicati interes čitalaca. Kako li su ga znala zabavljati ona jadna protestna pisma koja bi uvijek objavio na nekom sporednom dijelu lista. Zabavljalo ga je i to da s vremena na vrijeme izazove neku žestoku polemiku o nekoj, u tom trenutku, vrlo popularnoj knjizi iz koje bi izvukao pojedine rečenice, krivo tumačeći piščevu zamisao, pa na taj način napravio od njega hulju ili budalu.

Kasnije, radeći za Somervillea, taj mu se talenat još više raavio kad je iz New Yorka, u doba ratne oskudice, slao svoje komentare stalno podvlačeći u njima američki prosperitet, što je u Britaniji u to vrijeme izazvalo osjećaj gorčine. Gotovo je sigurno mogao računati na novo dopisništvo u Americi, vjerojatno kod Mighilla, što bi značilo da će se izvući iz ove proklete engleske zime, ili bi mogao, ukoliko bude sreće, slati izvještaje sa filmskog festivala u Cannesu... O tome će još razmisliti. Imao je on raznoraznih veza na Rivijeri, razmišljao je on s priličnim ponosom, gdje je intervjuirao sve vodeće ličnosti, počev od sestara Gabor pa do Age Khana. Da, bilo ga je svuda unaokolo, znao je on što radi i uvijek je mogao naći prvorazredno mjesto.

Unatoč nastojanju da što više napuhne svoje ja, ipak je najviše mučilo njegovu taštinu, stalno izazivalo njegovu gorčinu to što mu ovdje nije uspjelo, a iznad svega, to što ga je porazio čovjek kao Page. Još od njihovog prvog susreta Nyeovo je neprijateljstvo prema vlasniku Svjetla stalno jačalo, tako da se pretvorilo gotovo u pravu opsesiju. Naravno, govorio je on bijesno sebi, da samo Smith nije bio tako prokleta obziran u svojoj taktici, dobili bi oni već bitku. Tačno je da im se

osvetila njegova ideja u vezi sa štamparijom (pušilo mu se u glavi pri samoj pomisli na to), ali je stvar bar bila dobro postavljena. Polumjere ne koriste čovjeku u borbi. Sve ili ništa, a Smith nikada nije išao do kraja. Naposljetku, Smith će morati uhvatiti bika za rogove. Zanosio se da će to biti lako, igrao na siguran uspjeh, naročito zato da bi uspostavio prvobitne odnose sa svojom ženom, a sad je bilo upravo smiješno vidjeti kako mu se moral srozao. Ovih posljednjih sedmica izgubio se onaj njegov važan izgled, pa, iako se preznojavao i nadalje tražeći svuda naokolo nekakav izlaz, svatko je, pa i čorav čovjek, mogao vidjeti koliko je teško pogođen.

Nye se sada nalazio na Commarketu. Pred starom vijećnicom stajao je plakat koji je najavljivao koncert — prvi iz filharmonijske grupe — koji je Page organizirao u korist fonda za zvonik crkve Sv. Marka i koji se imao održati u nedjelju 15. septembra. Iako je Nye govorio u sebi da su imena koja je Page iščeprkao predstavljala drgorazredne, umišljene talente, to mu nije mnogo pomoglo. Ostavio je plakat i kada je prelazio preko trga, vidje Pagea kako silazi niz stepenice iz zgrade Svjetla. Nye je u posljednje vrijeme pokušavao da ga izbjegava, jer njegovo prisustvo nije mogao podnijeti. S njim je bila neka mlada žena. Bila je to pristala žena, zgodna, visoka, lijepo građena, baš onako kako treba. Čak i na rastojanju moglo se reći da je privlačna. Nye se za trenutak upita tko bi to mogao biti, i tad se pojavi Pageov sin — bio ga je vidio dva puta prije toga, visok čovjek, duge kose i pjesničkog izgleda — pođe za njima, a ona se nasmiješi i uze ga pod ruku. Nitko od njih nije spazio Leonarda — on to nije ni želio — i prateći ih ispod oka, on se okrenu prema jednom izlogu da bi zapalio cigaretu. Ušli su u Pageov pet godina stari Vauxhall (Nyeu je sve to izgledalo kao paradiranje s malim zastarjelim automobilom) i odvezli se.

Leonard produži u uredništvo. Kao što je i očekivao, Smith se već nalazio ondje pokušavajući da izgleda zaposlen za svojim stolom, dok je u stvari pisao pismo svojoj Minnie — znao je Nye da se o njoj radilo već po samom načinu kako je, kad je on ušao, gumuo pismo pod upijač. Nije mu umaklo oku ni to koliko je Smith izgubio na težini; izgledao je kao da su ga vrane isključivale.

„Ima li šta novo?“ zapita Nye bacivši se u jednu stolicu.

„Baš ništa.“

Zvučalo je patetično. On je još uvijek negdje duboko u sebi gajio izvjestan tračak nade. To je Nyeu smetalo, te ga je htio pogoditi u živac.

„Šta javlja velečasni Vemon?“

„Ništa.“ Smith se useknu nekoliko puta — opet je dobio prehladu. „Pa, ako ništa drugo, nikakve vijesti su dobre vijesti. Kad bi se samo ...“

„ ... nešto dogodilo." Doprvi Nye umjesto njega, oponašajući njegov glas.

Smith pocrveni.

„Tvoja sjajna ideja nije nam mnogo pomogla. Zapravo ona nas je potpuno i nasukala.“

„A kako sam mogao ja znati da će Page izvući onaj prokleti specijalni rotostroj. S prenemagalom kao što je on čovjek nikad ne zna na čemu je. Bože“ — u Nyeu se počeo kuhati — „nikada neću zaboraviti onaj prvi dan kada je nastupio pred nama s propovijedi o svetosti štampe. Ako postoji ikakav tip na ovom svijetu koji ne mogu podnijeti, onda je to taj slatkorječivi dobrotvor, prosvjetitelj, koji svojim nacifranim malim letkom hoće da stvara UTOPIJU. Mislim da poznam ljudsku prirodu. A što se novinarskog posla tiče, njega u dušu znam. To je krvav posao, kao i svaki drugi, s dva glavna cilja: novac i moć. Da se to postigne, potreban je promet. Za promet se mora mušterijama dati ono što žele. A što oni žele — bar većina njih? Zele sočne pričice — seks, skandal i senzaciju. Stari Jotham je to najbolje dokazao kada je doveo do granice od sedam milijuna Sunday Enquirer i uspio se održati na tom nivou s određenim programom izvještaja iz policije i suda, kao i s onim što se vidi kroz ključaonicu. Zašto zbog toga dizati takvu graju? Svijet ima ljudskih slabosti. Ja sam tip koji ne vidi štete od malo zabave; dajte nam je, pobogu, prije nego nam padne na glavu ona velika bomba. Svijet se srozava i ovako i onako, i svi Pagei i prosvjetitelji na svijetu neće ga više izvući.“

Smith, koji je ovaj napad saslušao šutke, reče:

„Možeš ti govoriti što god hoćeš. Ja prema Pageu ne osjećam nikakve mržnje. On je fin čovjek.“

„Da“, reče Nye gorko, „sad sam ga baš sreo. Fino izgleda... kao da je njegov cijeli svijet.“ On ugasi cigaretu. „I sin je bio s njime. S njima je bila neka suknja.“

„Mlada žena? Zgodna?“

„To je u najmanju ruku premalo rečeno. Ona je pristala žena, zgodna, visoka. lijepo građena, baš onako kako treba. Čak izdaleka, mogu reći, čini se privlačna.“

„To je Davidova žena.“

„Davidova“, isceri se Nye. „Dragoviću, pa to zvuči kao da si član obitelji.“

Smith nezadovoljno počne preturati po papirima na svome stolu. Sad kad je u nevolji, pomisli Nye podrugljivo, budi se u njemu ona milosrdna, vjerska žica. Neki

dan, kad je naletio u njegovu sobu, našao ga je kako kleči pored kreveta pokušavajući da molitvom dobije nešto malo pomoći s neba ... pa to je gore nego presvijetli Ithiel Mighill koji svaku nedjelju uveče u svojoj kući na imaju u Surreyu pjeva himne.

„Kako to da je nikada nismo ovdje vidjeli?“ zapita Nye poslije stanke.

„Koga?“

„Pa onu damu, razumije se.“

„Oni žive vrlo povučeno ... u Sleedonu.“ „Ona meni baš ne izgleda neki povučen tip.“ „Ah, ostavi Pageove na miru“, reče Smith sasvim kratko. „Oni su pristojan svijet.“

„Nije to ništa lično. Ja naprosto mrzim njihovu dušu, sve njih, iz principa.“

„Ti znaš jako mrziti.“

„Ima žuči u meni. Priznajem. A sada idem na pivo.“

Leonard ustade i ostavi Smitha, pa pođe niz ulicu do Victoria bara gdje je popio Scotch i liker iz Bassa. Smatrao je da je to sasvim prirodno u gradu poput Hedlestonea, gdje nije bilo ničega, osim nekoliko uličarki, koje su se, kad padne mrak, skitale negdje oko kolodvora; ali nekako nije mogao izbiti sebi iz glave mladu Pageovu ženu. Ostavila je dojam na njega i čudio se kako to da je nikad ovdje nije vidio. Mladi Page je vjerojatno drži vrlo strogo. Neki ljubomorani tip, izgleda, i zaljubljen u nju — to se moglo vidjeti na prvi pogled.

Nye nije bio podložan ženskom utjecaju. Iz razloga što im nije vjerovao. I, kako se on to delikatno izrazio, bio je s njima kuhan i pečen da je već postajao blaziran. Premda je pomislio kako ova ne bi bila nimalo loša u krevetu, bilo je tu i nečeg drugog — zanimala ga je na jedan sasvim poseban način. Činilo se da ona ne pripada vrsti kakvi su Pageovi, već se nalazi na njegovoj strani ograde. Kao da je među njima postojala neka podsvjesna veza, nešto skriveno, sasvim neočekivano.

Kako da objasni ovaj neodređeni, čudnovati osjećaj? Pitao se, ali nije bilo odgovora. Pao mu je na pamet, premda to nije bilo sasvim isto, jedan drugi doživljaj koji je izazvao sličan osjećaj. Jedne noći, već prilično davno, kada je kao mlad i neiskusni reporter počeo raditi u Fleet Streetu, izišao je na večeru s nekim prijateljima. Popili su više nego što je trebalo, a kad ih je ostavio i pošao u svoju jazbinu, upeca ga na Piccadillyju neka bluđnica. Otišli su u Hyde Park — bilo je potpuno mračno i jedva joj je vidio lice. Deset godina kasnije, baš kad je

uskakao u jedan autobus na Victoria Station, sišla je neka žena. Na stepenici toga autobusa, valjda svega dvije sekunde, naglo im se, uz obostrano prepoznavanje, sudariše pogledi, i on razabra ne toliko po onome što je vidio, koliko po nekoj vrsti unutrašnjeg šoka, da se radi o neznanci s kojom je doživio onu vrstu izričite intimnosti.

Mada je, ako je baš morao, Leonard umio s ukusom napisati dvostruki stupac o Freudu, a psihologija mu nije baš bila najjača strana, bio je potpuno siguran da sa Pageovom mladom ženom nikada nije progovorio niti riječi, a niti je ikada prstom dodirnuo. Nije znao zašto, ali nije mogao sebi objasniti kako je izazvaia u njemu istu onu vrstu reakcije koju je već ranije doživljavao — da je u izvjesnim prilikama, ne baš izuzetno časnim, nekad bio s njom u vezi. Govorio je sebi da je to čisto uobraženje. Možda ju je samo letimice vidio kada je dolazila da kupuje u Hedlestone, pa je to, zabilježeno u njegovoj podsvijesti, moglo izazvati iluziju nekakve ranije povezanosti. No ipak... u to nije bio sasvim uvjeren. Ova ga je neizvjesnost već počela zamarati, kada Smith uđe imutra. Nye ga je promatrao kako sjeda, skida svoj šešir i briše svoj vrat koji je iza ušiju bio vlažan od kiše.

„Nisu javili ništa“, reče on, „pa tako pomislih da ti se pridružim. Peter pazi na telefon. Hladno je u uredu.“

„Hoćeš li popiti nešto?“

„Mislim da bih mogao.“ On nervozno ovlaži svoje usne.

Nye je čekao. To je već neko vrijeme očekivao. Poznavao je Smitha ... u dušu. Znao je da on, iako je smatran za veoma dosljednog člana Guttemplarskog reda, u pravoj nevolji uvijek zakaže. Za njega je to bio otrov, i iza toga bi ga spopala užasna grižnja savjesti. Međutim, koliko je Leonard znao, u tri slučaja se bio žestoko nakresao — i to ne iz zadovoljstva, već zato što nije mogao da se obuzda: kad je ono izgubio svoje namještenje u Australiji koa Melbourne Echo, a imao je toliko novaca da je mogao izdržati samo tri mjeseca. Pred dvije godine, onoga ljeta kad ga je napustila žena, cijeli svoj dopust proveo je u jednoj krčmi u Brixtonu i bio na rubu delirijum tremensa. Nye je stoga radoznalo čekao.

„Šta ćeš ti piti?“ zapita Smith.

„Scotch i pivo.“

„U redu...“ nasmiješi se on ljubazno i nekako bolno. „Ja ću uzeti slatko pjenušavo piće.“

„Još ne, druškane“, pomisli Leonard. „Ali to ti u svakom slučaju ne gine.“

Nastupio je dugi tajac. Kiša je lupala o prozor. Kavana je bila prazna. Samo su u baru dva čovjeka raspravljala o rezultatima nogometnih utakmica za iduću subotu, mučeći se nad tablicama s prognozama u Mighillovu Globeu, koje nitko nije mogao razumjeti. Nye je pokušavao da misli na Cannes i na mogućnosti koje je pružao filmski festival, ali nikako da mu se misao na tome zadrži.

„Slušaj, Srnith“, reče na kraju. „Možda će te začuditi, ali ja mislim da bi trebalo otići na onaj koncert.“

„Na koncert?“

„Onaj dobrotvorni, Pageov, koji se održava u subotu.“

Smith se zagleda u Nyea, utonu u svoju stolicu, a kaput mu se oko njega nabra.

„Ne misliš valjda ozbiljno.“

„Ne znam da li je ozbiljno ili ne. Ali ja sam za to

„Zašto?“

„Tako, neka moja ideja.“

„Ti i tvoje ideje.“ On namrgođeno pogleda u Nyea i brzo ispi slatko pjenušavo piće. „Ona zadnja ti je bila prava krasotica.“

Nye nije namjeravao započinjati tim povodom novu raspravu. Čekao je, znajući da Smith neće moći odoljeti a da ne pokuša otkriti o čemu on to misli.

„Reci zašto?“

„Mislim“, reče Nye podrugljivo i ironično, „da bi dobro bilo da se društveno pomiješamo sa svim tim finim svijetom. Ti i tako uživaš u visokom društvu. Osim toga, mi ne želimo da se samo išuljamo iz ovoga grada. Hajde da se posljednji put pokažemo u javnosti i da bučno iziđemo. Možeš li dobiti ulaznice?“

Smith je sumnjičavo gledao u njega.

„Mislim da mogu.“

„Fino. Nastoj da dobiješ mjesto što bliže sceni.“

Prije no što je Smith uspio smisliti slijedeće pitanje, Leonard ustade, plati svoje piće i iziđe.

II

Dva dana kasnije, jednog poslijepodneva, kada se Dorathy vratila iz Tynecastlea i po svom običaju pošla u smočnicu po čašu mlijeka i biskvit, gđa Page, koja je užurbano radila po kući, zaustavi je u hodniku.

„Ah, tu si, Dorrie. Htjela bih da odneseš jednu poruku Davidu i Cori.“

„U Sleadon!" pobuni se Dorothy, izgovorivši to kao da se radilo o sjevernom polu.

„Da, draga. Baš malo prije me je iz ureda pozvao tvoj otac, Zelimo da u nedjelju prije koncerta dođu k nama na ručak.“

„Ali, majko, ja imam težak dan. To znači da moram uzeti autobus. Ono staro sleadonsko tandrakalo čovjeku sve kosti rastrese.“

„Pa uzmi svoj bicikl, draga. Nisi ga gotovo ni upotrijebila otkad si ga dobila. Krasno je popodne.“

„Splasnula mi je prednja guma.“

„A ti je ponovo napumpaj. Dobro će ti doći izlet. U zadnje vrijeme se nisi baš mnogo kretala.“

Razlog za ovaj neočekivani nalog, kao i neuobičajena pojava Henryja sa Davidom i Corom na hedlestonskim ulicama, bio je izvještaj koji je dr Evans iz Scarborougha bio poslao Pageu. Taj nasmiyani psihijatar, koji je uvijek bio optimistički raspoložen, natuknuo je kako bi dobro bilo za Davida da s vremena na vrijeme napusti savršeni mir svoga života u Sleadonu i češće dolazi u grad i ,više se druži s ljudima'. Ovaj savjet, koji se slagao s njezinim što ga je još prije izrazila svome mužu, ugodno se dojmio gđe Page i izazvao raspoloženje puno razumijevanja. Smješkajući se, ona gurnu Dorothy poruku u džep flanelskog kaputića.

„Evo, draga!“

„Pa dobro“, reče Dorothy pomireno. „Ali ako mi ovo, majko, naškodi, ti ćeš biti odgovorna.“

U stvari, Dorothy je krenula sasvim rado. I onako nije znala šta će raditi. Bob Lewis je telefonirao u Umjetničku školu i rekao joj da ima još dugo da radi i da je ne može povesti u kino, zbog čega je perspektiva da posjeti Coru unijela vedrine u jedno veče koje bi po svemu sudeći trebalo biti dosadno. Iako je nije često viđala,

Dorothy je voljela svoju šogoricu, nadajući se da će joj, kao i uvijek, pripremiti dobar čaj. Otišla je u šupu po svoj bicikl, a zatim, nagovorivši Hannu da joj pomogne pri pumpanju — budući da je gumeni kraj pumpe s vremena na vrijeme obično ispuštao zrak — pođe za Sleedon.

Međutim, nije bila stigla daleko — samo do raskršća Draycot Avenue i Park Streeta — kada ugleda kako joj netko sa pločnika daje znak da stane. Ona instinktivno zakoči i skoči sa bicikla. Tek tada prepozna Leonarda Nyea.

„Pa, miss Dorrie, veoma mi je drago što smo se susreli. To je neočekivano zadovoljstvo.“

„Jelte?“ reče Dorothy preko volje.

Ona prema Nyeu nije gajila neku posebnu netrpeljivost zbog njegova sukoba s ocem. To nije imalo nikakve veze sa stvarima koje su nju zaokupljale, iako je, u neku ruku, bilo uzbudljivo promatrati Henryja, koga je smatrala za priličnu dobričinu, kako se, na svoj uobičajeni, bolesno osjetljivi način vadi iz blata. Osim toga, postojao je zapravo još jedan naročit momenat, misleći da su se mogli naći na ulici sa svim svojim krpama i traljama, ili s onim što bi ih još bilo preostalo, i to po najboljim tradicijama siročića prepuštenih snježnoj buri. Ali to nije bilo tako važno; razlog je bio više lične prirode. Ona je sa Nyeom imala svoje neprečišćene račune, i dok se on rastapao od osmijeha kao da svuda cvetaju ruže, ona nikako nije zaboravila šta je on za nju napisao kad je prepoznala onog prokletog „Mister Srećka“. Istina da je otada prošlo već izvjesno vrijeme, ali su je u Umjetničkoj školi smrtno zavitali zbog toga — tjednima su joj kasnije još uvijek dobacivali one delikatnije odlomke članka. Poslije toga ga je vidjela na ulici, i on bi je uvijek pozdravljao, ali se nikad do sada nisu razgovarali.

„Mislila sam da ste otišli“, reče mu ona glasom u kome se osjećala želja da ode.

„Morat ćemo uskoro.“ Nije to shvatio kao uvredu. „Mislio sam da bi vam trebalo reći zbogom prije no što odem, da se pokaže kako nije bilo nikakve zlonamjernosti među nama.“

„Da li je zaista tako?“

On se i dalje smješкао, ne baš prirodno, kao da mu se osmijeh prikovao za lice.

„Nadam se da je tako. Vaš nam je tata zadao prilično muke. Ali, hm, znate, u našem poslu moramo se navići na to da prihvaćamo zlo i dobro.“

On je ponudi cigaretama, i ona uze jednu, jer nije htjela da izgleda i suviše mlada. Kada je upalio upaljač — bio je jedan od onih koji nose upaljač koji uvijek pali — upita:

„Jeste li krenuli u šetnju?“

„Da.“

„Lijep vam je ovaj bicikl. Marke Humber, zar ne? Otkad ga imate?“ a zatim, kad ona malo porumeni u licu, on brzo dođa, „ah, izvinite ... nisam želio biti indiskretan.“

„Dobila sam dozvolu da ga kupim jednim dijelom od onog novca što sam ga od vas dobila. Otac me je natjerao da jedan dio dadem u dobrotvorne svrhe.“

„Znači“, reče on obazrivo, „da ste ipak imali neke koristi od njega.“

Iako se on pravio kao da ne primjećuje, Dorothy se počela vrlo neugodno osjećati, stojeći tu, na javnom mjestu, početnički ispuštajući dim od cigarete. Cesto bi popušila koju u Ekspressu kada bi s drugim djevojkama pila kavu, ali ovo sada bilo je sasvim drugo — u stvari, sasvim nekonformistički, pa ako Henry dozna ikad za ovo, bit će izvan sebe, i to s pravom. Tražila je u sebi izgovor da krene, ali prije no što ga je uspjela smisliti, on joj reče:

„Baš sam pošao u hotel na šalicu čaja. Ne biste li mi se pridružili?“

„Žao mi je. Idem na čaj kod moje šogorice u Sleedon.“

„Oh, da“, klimnu on brzo glavom. „Viđio sam je nekidan u gradu. Zgodno izgleda.“

„I jeste zgodna.“

„Čudno je“, ljubazno će on kao da razmišlja, „već sam drugu godinu u Hedlestonu, a nikad je ranije nisam vidio. Mora da provodi vrlo miran život.“

„Da, živi vrlo mirno“, reče Dorothy kratko. „Vi vjerojatno znate da je moj brat bio ozbiljno bolestan. Shvatila je da je za njega najbolje ako žive van grada.“

„Nešto sam o tome načuo“, klimnu on saosjećajno glavom. „Sretan je što ima tako dobru ženu. Jesu li se sreli kada je bio u vojsci? Je li bila bolničarka?“

„Ne, zaboga“, uzviknu Dorothy. Bilo joj je na vrhu jezika da ga prezrivo ispravi, kada joj odjednom sinu u glavi, i ona shvati kako je ispituje upravo onako kao i prije. Isti onaj pretjerano ljubazan način, isto posredno pokušavanje da iz nje

nešto iscijedi. E pa to je, pomisli ona, zaista i suviše, pa videći u tome priliku da mu vrati milo za drago, umjesto da ga grubo odbije, ona napravi ljubazno lice i nasmija se.

„Zašto je to smiješno?“ zapita on.

„Oh, ništa. Smijem se što ste na sasvim krivom putu. Kako vam je to samo palo na pamet?“

„Mora da sam je zamijenio s nekom drugom. A tko je onda ona?“

„Pa“, poče izmišljati Dorothy, praveći stvari što god je mogla više zagonetnijim, „ona je kći jedne stare škotske prijateljice moje majke. David i ona se znaju još otkada su bili djeca.“ „Oh“, reče on izgledajući vrlo razočaran. „Njen otac i mati su oboje vrlo bliski prijatelji naših roditelja. Mi smo obično svi zajedno provodili odmor, u St. Andrews. Imali su kuću sasvim blizu ... Banksholma ... Naravno, to je bilo prije no što je odrasla i otišla da podučava.“ „Da podučava? Kamo?“

„U jednu školu za djevojke u Sjevernoj Škotskoj ... u Aberddenu, da budemo tačni.“ „Razumijem.“ Izgledao je još više razočaran. „Kako se zvala prije udaje?“

„Elizabeth Castleton“, odgovori Dorothy ni ne trepnuvši. Nije znala odakle joj to ime; vjerojatno iz nekog filma koji je gledala, ali zvučalo je sasvim dobro. „Oni su vrlo stara obitelj iz zapadnog Lothiana, iako nisu veoma imućni. Stric joj je bio advokat.“

„Castleton“, ponovi on kao da se pokušava prisjetiti imena, ali to nikako nije uspjelo. Pokušavao je još nekoliko puta, gledajući mrko najbližu svjetiljku, ali bez ikakvog uspjeha. Dorothy se veselila što ga je smela, činilo joj se da je sada pogodan trenutak da krene. Doveda je u red svoje pedale i zajašila bicikl.

„Bojim se da ću morati otići. čeka me Elizabeth.“

„Oh, da“, pribra se on, bacivši cigaretu, ne zaboravljajući da opet bude šarmantan. „Drago mi je što smo se ponovo vidjeli. Do viđenja.“ „Zbogom“, reče Dorothy učtivo.

Kad je skrenula iza ugla avenije, pogleda preko ramena. Stajao je još uvijek na mjestu gdje ga je ostavila, mračna izgleda, vrlo pokunjen. Uskoro je izišla iz grada u prirodu i pojurila vrlo zađovoljna sobom. Sad su izravnali račune. Iz nekog prljavog razloga želio je da mu ona otkrije Elizabethino, ili zapravo — tu se nasmiješi — Corino nisko porijeklo, a ona se silno radovala što ga je nasamarila. Jedno je vrijeme pjevala, tjerajući bicikl bez upravljanja rukom, improvizirajući na ime Castleton i održavajući brz tempo. Nije potrajalo dugo, i ona stiže pred

Sleedon. Kada se spustila niz brijeg u selo, spazila je Coru kako šeta po gatu. Trenutak kasnije prokrčila je put preko neravnog kamenja. Baš kada je stigla do kraja nasipa, Cora se okrenula.

„Dorothy! Ugodna li iznenađenja! Oh, pazi draga, na biciklu zna biti opasno.“

„Ni najmanje“, reče Dorothy, ali prestade praviti krugove oko Core i sjaši — primijetila je kako se Cora nervira kađa se približi rubu. „Donijela sam od majke jednu poruku.“

„Za Davida?“

„Ne, za tebe. Zašto ne? Nemoj se praviti tako iznenađeno.“ Dorothy izvadi pismo i predade joj ga.

Cora ga sumnjičavo uze u ruku, s nekim izrazom nepovjerenja, što je bilo sasvim prirodno, imajući u vidu prijašnje držanje gđe Page prema njoj. No kada ga je otvorila i pročitala, izraz lica joj se izmijeni. Zasjalo je od zadovoljstva.

„Tvoja mati je vrlo draga, Dorothy. Pozvala nas je sutra na večeru — hoću reći na ručak.“

„Pa šta? Naša hrana nije baš slavna.“

„Oh, ne radi se o tome... ja cijenim već to što se sjetila.“ Ona pažljivo prevrta pismo, stavi ga nazad u omotnicu, kao da se radilo o nečem što treba sačuvati, a zatim ga poravna. „Hajdemo gore u kuću.“

„Nećeš li ostati da pogledaš more? Znam da to voliš. Stalno si napolju.“

„Samo kad David radi“, nasmija se Cora. „A sad idem da ti spremim čaj.“

Krenule su gurajući između sebe bicikl. Razlog zbog koga je Dorothy voljela svoju šogoricu sadržan je u vlastitim Dorothyinim riječima: ‚Cora je na svom mjestu’. Ona je bila tiha i bez pretenzija. razmišljala je Dorrie, nikada se nije pretvarala da joj je drago što vas vidi, ako to nije bilo zaista tako. Nikad se nije pretvarala i mnogo se trudila da zadovolji sve oko sebe. Način na koji je pazila Davida, kuhala, prala i krpala, divno uredila vrt, a osim toga podnosila njegovo visokoumno i oholo držanje, kao da su njegova književna djela kombinacija Shakespearea i Miliona, dojmila se Dorrie kao svijetli primjer pristojnosti. Ali bilo je tu još nečega što se teško dalo objasniti, neka vrsta nježne blagosti, osjećaj naprezanja koji se nazirao u njenom tihom držanju, pa se činilo da je to održava u stanju krajnje napetosti i čini tužnom. Sada, međutim, nije tako izgledala, već je bila stvamo dobre volje.

U kuhinji, dok je Dorothy postavljala stol, Cora pripremi čaj, hrpu toplog maslom premazanog prepečenca, i otvori konzervu sardina. Potom, usprkos Dorothyinom protivljenju da se ne muči, utuče tijesto od mlijeka i jaja, pa ispeče čitavu gomilu palačinki, koje su se prosto topile u ustima.

„Cora“, reče Dorothy kad je šogorica konačno sjela sa svojom šalicom čaja, „otkad si ti takva čarobnica u pravljenju palačinki?“

„E pa znaš, Dorrie, ako mi obećaš da ćeš čuvati tajnu, reći ću ti“, odgovori ona veselo, još uvijek oduševljena zbog poziva gđe Page. Dok je sjedila, izgledala je neobično lijepo, onako zajapurena od vatre na ognjištu, dok joj je propuh, koji je kroz otvoren prozor nailazio, mrsio njenu gustu kosu. „To je zato što jedno ljetno ništa drugo nisam radila. Imala sam samo tu vrstu posla, znaš. Morala sam praviti na stotine palačinki za ogladnjele putnike. Da, stotine i stotine sam ih načinila.“

„Za ime boga! Nadam se da si nešto i pojela.“

„Ne, nisam... bar ne mnogo. Miris masti padne ti na želudac... cijeli dan imaš posla s time.“

Dorothy se to učini tako komičnim da prasnu u smijeh.

„Šteta da to nisam danas popodne znala kad sam razgovarala s onim njuškalom Nyeom. Da sam mu rekla kako je Elizabeth Castleton pekla palačinke da bi zaradila za život, sigurno bi mu se kosa digla na glavi.“

Cora se napola smiješila i nije uopće shvaćala u čemu je stvar. Dorothy joj je morala objasniti tu šalu, pa joj između gutljaja čaja i palačinki ispriča iscrpno svoj susret sa Nyeom. Mislila je da će Coru to mnogo zanimati, ali, na njeno iznenađenje, učini joj se da to Cori nije nimalo zabavno. U stvari, lice joj se sasvim uozbilji, čak i uznemiri, tako da je ponovo dobilo svoj zabrinuti izgled.

„Što je on to htio“, zapita ona, „zaustavljajući te tako... nasred ulice? Odakle mu to pravo.“

„Ah, takvi su oni... ti reporteri. Uvijek će da ponize čovjeka. Znaš kako je ono sa mnom izveo.“

„Da“, reče ona sporo, kao da i dalje razmišlja o toj stvari, „ali to je bilo sasvim drugo. Ja uopće toga čovjeka ne poznajem, a sigurno ni on mene.“

„E pa ne poznajete te ni sada“, nasmije se Dorothy, „Vjerujte mi, miss Castleton, preveslala sam ja njega.“

„Jesi li? Ljepo je to od tebe, Dorrie.“ Ona odmahnu glavom kao da se pokušava otresti nečeg što joj nije uspjelo, pa će poslije stanke: ..Mislila sam da su otišli... svi ti iz Chroniclea.“

„Uskoro idu. Rekao mi je to on sam. U stvari se sa mnom već oprostio.“

„Je li?“ To ju je umirilo, te joj se izraz lica ponovo razvedri. „Svanut će nam kad ih se otresemo. Tvom ocu . . . nama svima. Od samog početka nisu bili od ikakve koristi. Oho... vrijeme je za Davidov čaj.“ Pogleđa na sat koji je stajao na ploči kod kamina, pritisnu zvonce koje je stajalo kraj nje na stolu, pa se nasmija Dorothy. „To je naš signal. Toliko je zaposlen, draga; nemoj ga uznemiravati ovim o čemu smo razgovarale.“

Nekoliko trenutaka kasnije pojavi se David. Dorothy, koja ga nije vidjela neko vrijeme, iznenadila se koliko joj se činio slabijim; a ponašanje mu je bilo više nego ikad odsutno: činilo se da je ipak zadovoljan što je vidi. On uze od Core šalicu čaja, osloni se jednom nogom o željeznu polugu pred kaminom, pa poče polako pijuckati, u stavu sličnom kakvoj statui, kako se obično držao u prisustvu svoje sestre.

„Probaj jednu od ovih palačinki¹⁴, reče Dorothy. „Izvrzne su.“

„Stari Grci“, nasmiješi se David, „nikad nisu nudili nešto dobro Trojancima, a da dio toga nisu željeli i za sebe. Daj djetetu još jednu palačinku, Cora.“

„Ali ja neću“, pobuni se Dorothy, „ja sam mislila baš na tebe.“

„Tako je, uzmi jednu, Davide“, reče Cora. „Tako si malo jeo za ručak.“ Ona stavi jednu palačinku na tanjur i ponudi ga.

„Hajde, Davide“, nagovarala ga je Dorothy.

„Komediya o jednoj palačinki.“ On prijazno podiže obrve. „Jesti ili ne jesti... to je pitanje. Pa ipak ... hvala draga moja.“

On učtivo prihvati tanjur, ali ga stavi na ploču od kamina, pa nastavi pijuckati svoj čaj i poče raspravljati o programu predstojećeg koncerta i opširno ga kritizirati što Mahler i Hindemith nisu na programu.

Uvijek ista stvar, pomisli Dorothy, gledajući ogorčeno svog brata. Zašto je uvijek tako u oblacima? Kad se s njim razgovara, čovjek se osjeća kao da ga netko udara nogom. Primijetila je i to da je palačinka, kada je konačno pošao u svoju sobu, ostala netaknuta na ploči od kamina. Cora ju bez riječi vrati među ostale, uvi ih u ubrus i stavi u kredenc. Ponovo je izgledala kao ma ima nešto na duši, ali

kada j'j j^e Dorothy pomogla oprati čajno posuđe — posao koga se Dorrie ni u snu ne bi prihvatila kod svoje kuće — uspjela je da se toga otrese.

„A sad“, reče ona veselo, „hajdemo nabrati nešto cvijeća za tvoju majku.“

Otišle su u vrt gdje Cora nabra veliku kitu lijepih kata. Umotala ih je u mrki papir i konopcem privezala za upravljač od bicikla.

„Baš mi je bilo lijepo, Cora. Hvala ti na svemu. Vidjet ću te na koncertu.“

Dorothy ni za šta na svijetu ne bi sebi dopustila kakav izraz raznježenosti, nego se brzo oprostila i, potjera bicikl strmim putem niz brijeg prema obali i, pritiskujući orno pedale, nastavi put prema kući.

III

Bilo je pet minuta do tri u nedjelju popodne kad su Harold Smith, direktor Chroniclea, i njegov urednik Leonard Nye izišli zajedno iz hotela Crveni lav.

„Ne vidim razloga za ovo što mi sada činimo“, uzrujavao se Smith, dok su silazili niz hotelske stepenice. „Ja još uvijek mislim da nije trebalo da idemo.“

„Šta govoriš!“ reče Leonard. „Sad kad smo već potpuno spremni.“

„Bio je lošije raspoložen nego obično. Posljednja četiri dana razdirala su ga svakovrsna zbunjajuća saznanja koja se nikako nisu mogla iščahuriti, ali usprkos toj vlastitoj neizvjesnosti i Smithovom u posljednjim trenucima izraženom negodovanju, bili su se uputili na koncert. Kako nisu više imali Freda ni automobil, pošli su pješice i pridružili se na uglu Park Streeta rijed ljudi koja je išla prema gradskoj vijećnici. Došli su upravo na vrijeme. Orkestar je već ugađao instrumente u prepunoj dvorani, a gotovo svi najistaknutiji građani sa svojim suprugama u njihovu najljepšem izdanju sjedili su na svojim rezerviranim mjestima. Obitelj Wellsby se pojavila u punom sastavu. Tu je bio i dr Bard sa gđom Bard i njenom tetkom, pa zatim Gilmore, vikar Sv. Marka, advokat Paton, major Seaton i Harington od Industrije mašina, koji je sjedio pored gospodina i gospođe Franka Holdena. Neki su od njih došli zato jer je prihod bio za jedan ‚častam cilj‘, drugi zato što su bili prinuđeni da kupe ulaznicu zbog filantropske obaveze, a ostali opet zato što su u Hedlestonu ti jesenji filharmonijski koncerti

postali priznati društveni događaj. No, mnogi su bili tu samo zbog Henryjeve neumome upomosti kojom je godinama dizao razinu ukusa u gradu, pa je priličan broj njegovih čestitih građana naučio cijeniti dobru muziku.

Nye, međutim, nije dijelio to mišljenje.

„Kakva bagaža“, reče on Smithu pošto je osmotrio salu. „Svi hoće da izgledaju kao da ne mogu živjeti bez velike opere, a kladim se za jedan prema deset, da ne razlikuju Chopina od kineskih štapića za jelo.“

On naglo prekide govor — u tom trenutku, primajući znake poštovanja, uz žamor pljeska — uđe Page sa ženom i kćerkom; a za njim David i ona. Nye je gledao kako zauzimaju svoja mjesta u sredini prvog reda, samo nekoliko redova naprijed i tačno ispred njega. Ako ništa drugo, Smith je barem nabavio dobre karte: poslije se pokazalo da ih je dobio od samoga Pagea besplatno.

Nye je zapravo u zadnjem trenutku gotovo popustio pred Smithom i htio odustati. Posljednja dva dana se on okolo raspitivao da nadopuni svoj razgovor sa Dorothy, ali prema njegovim riječima, nije postigao ništa. Smatrao je glupošću sjediti tu u sali, praviti cirkus od sebe sada kada svatko zna da su obrali bostan, a i Smith je očigledno bio istog mišljenja — jer dok je zurio u svoj program, izgledao je kao netko tko se osjeća do zla boga nelagodno. Ali kad god bi ponovo bacio pogled na nju, Nye je znao da nije loše učinio što je došao. Nečega je bilo ... bilo je nečega ... što ga je ponovo žacnulo, i to jako.

Iz početka se smiješila; kao da se pomalo ustručavala, tiho razgovarajući sa svojim mužem, no, u stvari, bilo je očividno da se radovala događaju. Na sebi je imala tamnocrvenu opravu, ni novu ni elegantnu, ali joj je dobro pristajala — očigledno je crveno bila njena boja. Bez ruža na usnama, bljedolika, tamnih očiju i kose izgledala je nesvakidašnja i vraški zgodna. Upravo se okrenula da razmijeni s nekim nekoliko riječi kad odjednom ugleda Leonarda. Smjesta joj se izmijeni izraz lica, ukoči se malo, i osmijeha nestade. Potom nekako brzo, smeteno, okrenu pogled. On se oštro bio u nju zagledao, pa je shvatljivo što je skrenula pogledom, no ipak, mogao se zakleti da se zbunila kad ga je vidjela.

Počeo je koncert. Najprije s jednom uvertirom, a zatim je nastupila neka malena, debela žena, sa krupnim grudima koja je lijepo otpjevala jedan Schumannov Liecl. Potom se pojavi slijedeći izvođač, muškarac, i poče svirati solo violinu. Nye, odsutan, kao iz daljine, prepozna Kreislerov Schdn' Rosmarin, ali nije slušao; mislio je, mislio i proučavao mladu Pageovu ženu, sada potpuno uvjeren da ga je Dorothy, taj mali štakor, namjerno navela na krivi put.

Ona je morala osjetiti njegovo promatranje; jer je u nastavku koncerta postajala sve nemirnija i bivalo joj je sve neugodnije. To ga nije iznenadilo: sasvim

je prirodno, jer ga zna kao nekog iz grupe koja se borila protiv Pagea. Nije nimalo čudno što joj nije simpatičan. Nekoliko puta je osjetio kako je htjela da se ponovno okrene, ali se svladala. Na kraju, David primijeti da ona ne prati muziku, nagnu se prema njoj i prošapta:

„Je li ti dobro, draga?“

Nye nije mogao čuti šta mu je odgovorila, ali je izgleda umirila svoga supruga, jer je on još jedno dva puta pogledao u nju, a zatim se zagledao u pozomicu, gdje je orkestar upravo ugađao instrumente za glavnu tačku programa, Cajkovskoga VI simfoniju u hmolu. Slijedećih nekoliko trenutaka nije se dogodilo ništa, a tada, da bi utvrdila da li je Nye još uvijek promatra, ona vrlo sporo i oprezno okrenu glavu, kako ne bi time privukla pažnju ostalih. Jedno drugog su pogledali pravo u oči. Sada je Leonard bio posve siguran da je prestravljena — naravno ukočena od straha. Probljedjela je i tako se vidno trgla da se okrenuo i David, te ugleda Nyea. Dobaci mu ljutit pogled, naže se prema njoj i uze je za ruku.

Nye začu kako je pita: „Šta se događa?“ „Ništa ... ništa.“

„Je li ti dosađuje tkogod?“

„Ne... vrlo je toplo ovdje... ne osjećam se sasvim dobro.“

„Hoćeš li izaći na trenutak?“

Nye primijeti da je željela otići, ali se plašila priznati. Spustila je glavu, iz torbice izvadila maramicu i stavila na nos. Osjetio je kolonjsku vodu. Cini se da joj to nije pomoglo, jer prošaputa:

„Pa i bih, ako mogu dobiti čašu vode.“

„Dobro draga.“ David se zabrinu. Podigao se napola sa svog sjedala, ali budući da napolje nije mogao, naže se prema svojoj sestri koja je sjedila na kraju reda, te ju je morao osloviti glasnije, tako da ga je Nye čuo sasvim razgovijetno.

„Brzo iziđi“, rekao je David, „donesi čašu vode za Ccwu.“

Cora! Ovo ime pogodi Nyea kao metak. Pobogu, pa to je! Cijelo se popodne domišljao, a sad je eto otkrio. Pa naravno ... Cora Bates ... Blackpool... ono ljetno prije tri godine.

Nije sačekao da vidi koliko joj je voda pomogla, već smjesta dohvati ispod sjedišta svoj šešir.

„Hajdemo“, reče Smithu.

„Sta ... zar već?“ Smith je poluzatvorenih očiju duboko bio utonuo u neku vrstu drijemeža. „Pa ne možemo odavle dok oni sviraju.“

„Ne brini ništa. Hajdemo odavle.“

„Ali...“

„Zar ne vidiš da je važno.“

On se podiže, pa u pratnji Smitha, koji se nelagodno osjećao, i uz očito negodovanje svojih susjeda, prokrči sebi put do prolaza među redovima. Blijeda kao krpa, Cora je bila duboko svjesna njihova odlaska, a i Page ih je ozlojeđeno pogledao. Ali Nye se nije osvrtao... bar ne sada.

Na svom putu u hotel Nye nije progovorio ni riječi i odbijao da odgovori na uporna Smithova zapitkivanja, no kad su stigli, on pođe ispred njega u bar, poruči piće i poče govoriti.

U početku Smith nije potpuno shvatio što se sve skriva u onome što mu je Nye govorio. Njegov um je bio sporiji i kretao se različitim putevima. Bio je preneražen, u nevjerici i nekako kao u neprilici, ali je iz Leonardova držanja shvatio da je u tom Nyeovom pričanju bilo nečega više nego što se golim okom dalo sagledati.

„Ne mogu vjerovati“, reče on sav zbunjen na kraju.

„Ne?“

Nye nije imao namjere da se objašnjava; izvjesnost njegova uzbuđenja činila je to čistim gubitkom vremena. Konobar mu donese pivo. On otpi dug gutljaj. Nikad mu pivo nije bilo ukusnije.

„Jesi li siguran?“ upita Smith, ponovo kao na iglama.

„Tako siguran kao što sjedim ovdje. Što se mene tiče, ja nikada ne zaboravljam neko lice.“

„Pa kako to da je nisi odmah prepoznao?“

„Vidio sam je svega trenutak, u Blackpoolu. Pred tri godine. To me nije interesiralo ... barem ne onda.“

„Ali... svega jedan trenutak. Ti mora da griješiš.“

„Slušaj“, reče Nye, „ja sam reporter. Moj je posao da se sjećam. Baš sam se nekako vratio iz Pariza, poslije one afere Lanson. Vernon je dao ideju da podem i napišem osvrt o Wakesu. Blackpooi u augustu nije baš po mom ukusu, aii mislio sam, odmorit ću se. Nije bilo naročito ni loše. Cesto sam obilazio naokolo s nekim momkom koga zovu Haines, a koji je radio za Mighillovu grupu. On se bavio tim slučajem, a ja, kao što sam rekao, nisam bio zainteresiran. No, to sam popodne slučajno došao po njega... i nju vidio samo načas. I to se usadilo u sjećanje.“

„Ona izgleda kao posljednja na ovome svijetu koja bi...“

Tako se teško dao uvjeriti da je u jednom trenutku gotovo pokolebao Leonarda, koji je ljutito uzviknuo:

„Zar nisi vidio kako je bila uzrujana? Ona nešto krije.“

„Nisam primijetio ništa.“

„Onda si slijep.“

„Svi su oni tako pristojan svijet.“

„Ali u svakom žitu ima i kukolja, Smithe.“

„Misliš li da Pageovi to znaju?“

„Vrag me odnio ako znaju. To i jeste ono zbog čega smo na sigumom.“

Smith shvati na koncu šta je Nye naumio.

„Ne, ne“, negodovao je on uzbuđeno, „s tim se ne mogu složiti. Čak i ako si u pravu, ne možemo ...“ i tu iznenada prekine. Cijelog ga obli znoj, koji ga je uvijek mučio u napetim trenucima. Obrisao je svoje velike i vlažne ruke o porube hlača. Između njih nastane kratka stanka tokom koje Nye podrugljivo pogleda, pa zatim, neodlučno oklijevajući, izusti: „Bilo bi kobno kad ne bi bio u pravu. Pa to bi bila.. . bila bi... obična klevetnička paskvila!“

„Umiri se, Smith“, reče Nye vedro. „Popi nešto. Znam što si sve prošao u posljednje vrijeme. Potrebno ti je nešto za okrepljenje.“

„Ne, Len, ne usuđujem se ni pomisliti na to. Progutao je pljuvačku. „Moram se dobro pribrati. Jer ako si ti u pravu, to bi moglo... u neku ruku... izmijeniti cijeli naš položaj.“ „Pobogu!“ grohotom se nasmiija Nye, tako da su drugi u baru počeli zagledati. „Bili smo propali, a sada smo, s malo sreće, spaseni.“

„Ne, ne... ne tako brzo. Neću da me navodiš na brzopletost. Najprije moraš učiniti nešto.

Otići ćeš pravo u Sleedon da vidiš onu djevojku. Kađ bismo samo mogli dobiti od nje neko priznanje, onda ... onda . . . onda barem znamo na čemu smo.“

„Ne brini, vidjet ću ja nju“, reče Nye. „Ali moram najprije otići u glavno uredništvo. Ništa im neću reći... oni ne moraju imati ni pojma o tome... jednostavno ću im se zakleti da ćemo im, ako nam još za tri tjedna produže pomilovanje, donijeti Svjetlo na tanjuru.“

On ispi svoje piće, ustade, pa pođe u ured.

IV

Kada su se iste večeri David i Cora vratili kući, David je i dalje duboko razmišljao o čudnom ponašanju svoje žene na koncertu. Još joj se nikad nije dogodilo da je slabost toliko svlada, pa iako je u sali bilo zagušljivo, samo mu se objašnjenje činilo prije kao kakva isprika. S onom preosjetljivošću, koja je zapravo bila njegovo prokletstvo, osjetio je za vrijeme koncerta da je uzrok Corinoj rastresenosti bilo prisustvo urednika Chroniclea koji je sjedio upravo iza njih. Cora je, međutim, sada izgledala neobično sumorna. Dok je ona spremala njihovu jednostavnu večeru, nije uopće spominjao događaje toga popodneva, ali se nadao da će to učiniti ona. Njezina šutnja i n\$prirodna odsutnost duha, po čemu se vidjelo da su joj misli odlutale na sasvim drugu stranu, samo su mu potvrđivali sumnju. Međutim, ona mu je rekla da je boli glava i otišla je gore. On pokuša da radi jedan sat, ne toliko da nešto završi koliko da joj pruži priliku da aspirin, koji je uzela po njegovu nagovoru, postigne svoje djelovanje. No kad je legao u postelju, ona je još uvijek bila nemirna i budna, pa ga odmah zagrlila i prošapta s nekakvim uznemirenim žarom, koji je, u vezi s popodnevnim događajima, samo još više pojačao njegov osjećaj nelagodnosti:

„Jesam li ti još uvijek draga, Davide?“

„Ti znaš da si mi draga.“

Ona se čvrsto priljubi uz njega.

„Jo mi sada nikada više ne pokazuješ.“

Osjetio je da ga želi — osjetio joj srce kako udara kao u uhvaćene ptice — poželio je i on nju, ali ne htjede popustiti, samo joj je strpljivo rekao:

„Ti znaš, Cora, šta ti ja stalno objašnjavam. Moram u svakom pogledu ojačati svoju volju. Osim toga, ako se jedan drugog odričemo, više ćemo se voljeti.“

„Ali to nije dobro. To je loše za nas oboje.“

Ne, ne, to samo profinjuje i održava našu ljubav.“

„Ja to ne razumijem... meni je to potrebuo . . . noćas posebno.“

„Pokušaj Cora, draga moja... mi moramo nešto više pružiti jedno drugome nego naša tijela. Svoju fizičku želju moramo izdići na duhovnu razinu.“

„Ja ti više nisam potrebna“ — progovori ona gotovo s gorčinom — „više ne, tebi ne.“

„Naprotiv, potrebna si mi i te kako, u tome i jeste cijela stvar. Sjećaš li se kada prije nekoliko dana nisam htio pojesti palačinke koje si napravila? Ja sam ih iza toga želio više nego ikad ranije.“

Ona je dugo šutjela, a zatim se povuče polako na svoj kraj postelje. Naposljetku reče sasvim različitim glasom:

„Mislila sam o onome što si mi bio rekao da si malo premoren od one tvoje knjige .. i postavila sebi pitanje ne bi li za nas bilo bolje da odemo odavde za neko vrijeme. Promjena bi nam mogla koristiti.“

U prvi čas nije mogao progovoriti od iznenađenja.

„Ja sam mislio da ti voliš Sleedon.“

„Ah, pa naravno, volim ga. Ali ipak bi nam dobro došlo malo promjene.“

„A kamo bi ti željela ići?“

„Kamo bilo. Uvijek si govorio da ćeš me jednom voditi u Francusku. Voljela bih otići s tobom u neko mimo, malo francusko mjestasce...“

Iako je postajao sve uznemireniji, neprirodan prizvuk njenog glasa duboko ga je dirnuo, a isto tako i njena neposrednost, nedostatak svake lukavosti, čime se

tako iskreno otkrila. Sada je uviđao, sa sve većim strahom, koliko je susret sa Nyeom bio ozbiljan kad je mogao pobuditi u njoj instinkt za bijegom.

Jeđva je znao što je odgovorio, osim da je stvar ostavio neriješenu. Ona nije dalje bila upoma, već je poslije izvjesnog vremena mirno zaspala. Osluškujući u tami njeno disanje, mučeći sebe najgorim pretpostavkama, počeo tražiti razlog njenoj patnji. Bilo je očigledno da je ona poznavala Nyea, prije no što ju je on sreo, ali u kome svojstvu? Da li kao poslodavca, svoga ortaka, svoga prijatelja? Živci mu ustreptaše od bola. Od svih ljudi koje bi on želio da ih ona ne pozna, upravo je ovaj bio najizrazitiji primjerak. Već na prvi pogled osjetio je prema njemu instinktivnu antipatiju, ne samo zbog njegova neprijateljstva prema Svjetlu već zbog nečega u samom tom čovjeku. Razmišljajući o tome, David osjeti da mu nešto kao obruč steže čelo. Poznavao je dobro svu opasnost ovakvog razmišljanja, te pokuša ograditi svoj um od toga, kao što su ga na klinici naučili. Ali sad mu se mirne i bezlične slike nisu nikako mogle ustaliti u mašti, pa je ležao potpuno nepomičan, razdiran sumnjom, sumnjičenjem, ljubomorom, a iznad svega strahom za samog sebe, onom povremenom stravom koja ga je tjerala na pretjerana samoodricanja, u nadi da će otvrdnuti, i ^koⁱa je. smjenjujući se s kratkim razdobljima razdraganosti, sačinjavala zatvoren krug njegove psihoze.

Upravo prije nešto više od dvije godine doživio je, kako se to učtivo kaže, živčani slom. Počelo je kao opća klonulost, neka čudna obamrlost duha, iza koje je nastupila strahovito snažna depresija. U toj duhovnoj pomračenosti on postade plijenom strave, ne samo strave da će poremetiti umom, već i da je predodređen za žrtvu neke strahovite nesreće. To se razvilo i pretvorilo u maniju gonjenja pa, budući se još nalazio kod kuće, počeo je skrivati pod uzglavlje svoj vojni revolver kako bi bio spreman kad se pred njim pojavi njegov nepoznati neprijatelj. Najprije ga je liječio dr Bard, a onda su ga prenijeli u jednu privatnu ustanovu na stjenovitoj obali Scarborougha. Tu ga obuze potpuna otupjelost, razdoblje u kome se apsolutno ničeg nije sjećao. Vjerojatno su mu dodijelili da plete košare, što je on obavljao u nekom stanju obamrlosti. Sjeti se svog iznenađenja kada mu se šest tjedana kasnije mrak počeo razrjeđivati i kad je otkrio da je vlastoručno ispleo čitavo tuce košarica od pruća, i to sve sa nekom veoma gustom i spletenom šarom, nešto što nikada ne bi umio načiniti u svom normalnom stanju.

Evans, doktor ove ustanove, zdepast i zadihan omanji čovjek, živahan i govornjiv, sa vedrim smiješkom mu reče da se dobro izvukao.

„Dobro si se izvukao, mladiću.“ Naime, iako se tako lijepo oporavio, izgledalo je kao da od daljeg oporavka neće biti ništa. Spavao je i dalje loše, i dalje bio prestravljen, šutljiv, potišten, isključen iz života.

S obzirom na takvo stanje, Evans, u želji da mu ulije samopouzdanje, dopusti mu da svako večer po jedan sat napusti područje sanatorija, i posavjetova ga da se prošee šetalištem, te da se ondje malo pomiješa sa svijetom. David to nije želio, no kako je volio doktora i stekao naviku da ga automatski sluša, on pođe, — ali ne na pretrpano šetalište, koga se instinktivno klonio, već u gotovo napuštenu staru ribarsku luku, gdje je sjedio i gledao kako oseka i plima donose i odnose škrljce.

Jedno večer začu on kako ga netko zove — prva osoba koja mu se obratila za ova tri mjeseca, a da nije imala veze s njegovom bolešću. On podiže glavu i ugleda neku visoku djevojku, veoma blijedu, gotovo sirotinjski odjevenu i smiješno mršavu kako ga mjeri odozgo velikim tamnim očima, boje lješnjaka. Nešto u njenom izrazu, neki izgled duboko ukorijenjene tuge, instinktivno ga podsjeti na beznadnost sličnu njegovoj, ako ne još i veću. On joj nešto odgovori i ma koliko to izgledalo banalno, uspije mu da je nagovori da sjedne na klupu kraj njega. Osjećaj njene prisutnosti, blagi dodir njene tanke ruke, pod jeftinom pamučnom bluzom, prouzrokovao je u njemu neko nejasno uzbuđenje. Nije se raspitivao o njoj. Ni ona nije pokazivala onu netaktičnu radoznalost, koja bi se mogla očekivati od tako slučajnog poznanstva. Prišli su jednostavno jedno drugom kao što prilaze dvije izgubljene duše u usamljenom hodniku prokletih. Govorili su veoma malo, i to samo o najobičnijim stvarima, ali u onom što je izrečeno bilo je neke utjehe. Kada mu je došlo vrijeme za odlazak, on oklijevaše kao da mu se zavezao jezik, a zatim nešto iz njega provali i on je pozva da se sutra navečer opet nađu na istom mjestu.

Našli su se i nastavili sastanke; uskoro su svako večer provodili zajedno, kao i srijedom popodne kad je ona bila slobodna. On osjeti da mu nestaje mraka pred očima i da vidi svijet drugim očima. Pod neiskazanim milovanjem njenih tankih prstiju, probudiše mu se čula. Predmeti, koji su mu se toliko dugo pričinjavali neprirodno dalekim, približiše se, boje oživješe ponovo, ponovo osjeti osmijeh sunca, rosu na travi, slast ljetnje kiše. Bilo je to kao da mu se život vratio.

Dr Evans pratio je ovo poboljšanje s blagim razumijevanjem koje nije bilo lako izdržati. Bio je obaviješten o sastancima sa Corom: za prvih dana Davidovog slobodnog kretanja izdao je nalog jednom pomoćniku da ga prati, plašeći se da ne učini ‚kakvu glupost‘ — vedri eufemizam kojim je on označavao samoubojstvo, jer se taj mračni oblak dugo provlačio kroz glavu mladog Pagea. Samo što Davidu to posredno ohrabrenje nije bilo potrebno — zapravo mu je samo smetalo. On je na svoj poseban, čudnovat način bio zaljubljen u Coru. Nikakvih iluzija nije imao u vezi s njom, vidio ju je onakvu kakva je bila, zajedno sa svim nedostacima odgoja, gramatičkim greškama, s priprostim jednostavnim razborom. Ali je u sebi otkrio da svi nedostaci naizgled zapravo predstavljaju one osobine koje su činile da se u njenom društvu osjećao ugodno, oslobođen svih onih složenih trzavica, a iznad svega onih sumnji, zbunjenosti i vlastitih zebnji koje su ga ranije mučile kada bi

mislio na druge žene. Svojom nježnošću ponovo je u njemu probuđila povjerenje, svojom odanošću ga podigla, tako da je, iako ga je još uvijek mučila bojazan od budućnosti, mogao sebi reći: ‚Imam nekoga tko će mi pomoći‘. Dva tjedna prije no što se morao vratiti u Hedlestone, vjenčali su se u općini Scarborougha.

Sve je to novom snagom prostrujalo kroz Davidovo sjećanje dok je ležao budan, uzaludno pokušavajući da u samom početku njihovog poznanstva pronađe kakav razlog za sadašnje Corino ponašanje. Negdje pred zoru kao da je zadrijemao jedan sat. Probudivši se vidje da je Cora sišla dolje. Kada joj se pridružio, uzeli su kavu i prepečenac iz kuhinjske niše, pa, iako je izgledalo kao obično, on je znao da je ta njena vedrina neprirodna. Razgovor im je bio usiljen, i ni jedno od njih nije spomenulo njene primjedbe od prethodne večeri.

Poslije dorueka nikako nije mogao da sjedne za svoj pisaći stol. Kada je rekao Cori da će se prošetati do lukobrana, mogao se zakleti da joj je laknulo. Što je više o tome mislio, idući krupnim koracima po kamenitom putu, sve mu je jasnije postajalo da je ona iz nekog razloga željela da on ode iz kuće. Obuze ga žarka želja da se vrati i o tome raspravi s njome. Ali ne, to nije mogao učiniti. Ona mora progovoriti prva i prva mu otvoriti svoje srce. Ali zašto... zašto nije to već učinila?

Njegovo lunjanje po lukobranu samo mu se još više učini kao neka mučna pokora. Ma koliko ga tištalo nestrpljenje da sazna šta se sve kod kuće događa, on se još uvijek nije htio žuriti. Na kraju luke se prema svome običaju zaustavio da izmijeni koju riječ sa Marthom Dale, staricom koja je nasuprot dućanu držala kiosk sa novinama. Najzad se vrati natrag i poče se penjati uz brijeg. I tad, na samom zaokretu ceste, gotovo pred vratima vlastite kuće, naglo se zaustavi — njegova najgora sumnja bila je potvrđena.

V

Tog istog ponedjeljka ujutro, Nye, pošto je doručkovao i pregledao na brzinu poštu, pozva garažu Victoria da iznajmi jedan auto. Zatim, odmah poslije devet sati, pođe za Sleedon. Namjerno je sačekao da prođe noć kako bi Cori pružio vremena za razmišljanje, a to ju je, po njegovom mišljenju, trebalo učiniti popustljivijom. Osim toga, nije bilo razloga nekoj neumjesnoj žurbi; uspjelo mu je uvjeriti glavno uredništvo da je nešto zaista važno na pomolu, i da je cijela stvar, kao što je pri drugoj šalici kave bio uvjerio i Smitha, već osigurana.

Bio je prekrasan jesenji dan, sunce je već raspršilo jutarnju izmaglicu i pozlatilo bukove šumarke po eldonskim brežuljcima, a nad dunama su, brzo kao strijele, letjele i kružile čiope, puštajući oštre i piskutave krikove. Nye prije ulaska u Sleedon zaustavi kola, parkiravši ih kraj puta pored nekog napuštenog ambara (znao je da je potrebno očuvati najveću diskreciju), a tad pješice uđe u Sleedon. Samo mjesto izgledalo je gotovo kao zapušteno malo smetlište, koje je smrdjelo ribom i trulim, morskim algama, s nekoliko starih glomaznih čamaca kojima se oljuštila boja i koji su ležali izvučeni na obali. Bio je tu i jedan kameni gat s nekim kioskom provaljena krova u kome su se prodavali papir, Kodakovi filmovi i gotovi slatkiši, ali ni šetališta, ni postolja sa nadstrešnicom za muziku, a od dućana bio je sarno jedan jedini. U stvari, osim mora drugo se nije ništa vidjelo. Ne slični baš nimalo na Blackpool, reče on u sebi.

Kuća se lako mogla pronaći — ni ona nije bila bog zna što; stari Page, kao širokogrudan čovjekoljubac, mogao se baš potruditi i učiniti više za svoga sina. Leonard je preleti pogledom, Pa Pođe vrtnom stazom i zazvoni. Osjećao se u odličnoj formi. Bio je pun prkosa, i po njegovim vlastitim riječima nije mu bilo stalo ni do koga zapravo u proteklih deset godina nije ni trepnuo pri izvršenju bilo kog zadatka. Kako se nitko nije odazvao, on pozvoni još jednom --bilo je to jednostavno zvono na povlačenje. I tad začu korake. Vrata su se otvorila. Bila je to Cora.

„Dobro jutro¹, nasmiješi se on vedro. „Kako mi se čini, gospođa Page. Ja sam Leonard Nye, predstavljam Daily Chronicle. Da li biste htjeli da mi poklonite nekoliko minuta.“

Njeno lice se nije mnogo izmijenilo kad ga je ugledala. Mogao je istina primijetiti na njoj da se prepala, ali je ona očekivala njegovu posjetu, te se bila pripremila za taj susret.

„Što želite?“

Imao je spremnu već cijelu litaniju, pa je uz smiješak nastavio.

„Čuo sam da vaš suprug piše neku knjigu. To uvijek pobuđuje opći interes. Radovao bih se kad bih mogao doznati o tome koju pojedinost.“

„Moj muž trenutno nije kod kuće.“

„Nadam se da ćete mi vi učiniti tu uslugu, gospođo Page.“ On brzo izvadi svoju bilježnicu, pa revno i ljubazno nastavi da uspostavlja kontakt. „A sad kakav je naslov te namjeravane knjige?“

„To morate pitati mog muža“, reče ona. „U svakom slučaju mi ovdje ne želimo nikoga od vašeg soja“, i ona odgurnu vrata da ih zalupi.

Ona bi ih možda i zatvorila da Nye nije već bio stao nogom u dovratnik — bio je stari lisac u toj igri; nije se dao iznenaditi. On okrenu ponovo na šalu, kao da se ništa nije dogodilo, držeći se vragolasto.

„Pa onda, gospođo Page, recite mi barem nešto o sebi“, reče on. „Vi ste nedavno udati, zar ne?“

Ona mu ne odgovori.

„A prije svoje udaje zvali ste se, koliko mi je poznato, miss Cora Bates.“

Lice joj sada sasvim izgubi boju, a tamne oči poprimiše neki ukočen izraz. Bilo je nečega u tom pogledu što mu je govorilo da je mnogo pretrpjela u prošlosti.

„Uh, zaista mnogo znate!“

„Pa“ — nasmiješi se on — „to nam je posao da pabirčimo neke stvarčice. Vi ste u augustu prije tri godine bili u Blackpoolu, zar ne?“

„Pa što ako sam bila? Ne možete me zato ubiti.“

„Znači, priznajete da ste bili.“

„Ne priznajem; to je laž. Nisam nikad ni privirila u Blackpool.“

„Cudno.“ Nye klimnu glavom kao da je iznenađen; to ga je počelo zabavljati. „A ja bih se, vidite, zakleo da ste vi bili jedna od onih plesnih djevojaka u Alhambra Palais de Dance.“ „Mislite li na jednu od onih bijednica što ih vama slični povlače naokolo za šest penija po jednu rundu?“

„Upravo tako“, reče Leonard, kao da je odlično raspoložen. „To ste vrlo dobro sročili.“

„Nikada vi niste bili u Palleyu u Blackpoolu. Nikad, nikad, života mi.“ Cora se od svoje udaje počela mnogo bolje izražavati, ali se sada, prestravljena, vratila jeziku i naglasku svoje mladosti.

„Nisam ja od onih koji vole plesati“, reče Nye. „Čuo sam samo da ste bili tamo.“

„Tko vam je to rekao?“

„Jedan prijatelj.“

„Zar štakor poput vas ima prijatelja?“

„U pravu ste.“ Leonard se nasmije kao da mu je načinila kompliment. „Ja sam prilično odvratan tip. Nitko me baš ne mari. To je više bilo kao neko profesionalno poznanstvo. Zvao se Haines, ako to za vas nešto znači?“

„Jok, ne znači ama baš ništa.“

„Oh, onda, ništa zato“, reče Leonard nehajno. „Tek sam se slučajno našao s njim u sudnici kada vas je sudac osudio.“

Najjači udarac je sačuvao za kraj. To ju je dotuklo. Cijelo vrijeme se još nadala da on nešto naslućuje, ali da ne zna sve. Sada ju je borbenost potpuno izdala. Oslonila se na dovratak, razrogačenih tamnih očiju, koje su sad na njenom problijedjelom licu, koje se nekako smanjilo, odskakale tamnije nego ikad .

„Što nas ne ostavite na miru?“ reče ona naposljetku jedva čujno. „Ta i ja imam osjećaj kao i svatko drugi. Što dolazite da čačkate po tuđim životima?“

„Ja sam reporter, dragička.“

„A to znači da imate pravo razgoliti svu ljudsku bijedu, nevolje i patnje. Ah, vi ste zaista uzvišen, igrate na moral, a što je s vašim vlastitim?“

„Hajde, Cora, u tome još nema zla... ne još.“ „Prvi put sam u životu sretna... i to ovdje... sa mužem koga pazim...“

„Pa on je zaista sretnik. Ne ustručavam se reći kako mu zaviđam.“ On joj dobaci pogled, ali je izgledalo kao da ga ne shvaća. Dugo nije progovorila, a zatim, gledajući ga netremice, reče tihim, nerazgovijetnim glasom:

„Što vi hoćete?“

Nye u jednom mahu osjeti da je u iskušenju. Bila je vraški dopadljiva, kuća prazna, a činjenica da ga mrzi činila je stvar još interesantnijom. Ali ne, nije smio iskoristiti priliku — nije to bio provod, već posao, i to važan posao.

„Želimo samo, da tako kažem, vašu pomoć u razgovoru sa starim Pageom“, reče on sasvim nemarno. „Trebalo samo da otvorite srce kada dođe za to vrijeme, i to je dosta.“

Ona sasvim polako izusti:

„Zar biste imali tako malo obraza da me ocmite?“

„Hajde, Cora, iz svega toga naposljetku može i ne biti ništa. Samo ako smo pametni, nitko neće biti previše pogođen.“

„Shvaćam“, reče ona nekim neopisivim tonom, „vi ste zaista neka dobričina ... dobričina... zaista.“

Nastupila je poduža stanka i tada, oborena pogleda, okrenu se i polako za sobom zatvori vrata. Sada Nye nije pokušavao da ih zadrži. On zastade još koji trenutak čekajući neće li ih ona ponovno otvoriti, ali kako to nije učinila, °n stavi bilježnicu u džep i iziđe kroz vratnice. Nije ni deset koraka učinio cestom kad pravo naleti na mladog Pagea. David instinktivno uzmaknu korak unazad, te razrogači oči na Nyea. „Sta radite vi ovdje?“ reče on naposljetku. „Setam se“, odvrati Nye hladno.

„Pa vi ste bili u mojoj kući.“

„Želio bih da jesam. Ali sam ostao pod vedrim nebom. Ne smeta ništa. Doktor je rekao da mi dobro čini morski zrak.“

„Slušajte vi“, reče mu David podrhtavajući, dok mu se lice grčilo, „ja ne znam što vi hoćete, ali neću trpjeti ovo vaše motanje ovuda.“ „Pa ovo je slobodna zemlja.“

„Ali vama nije slobodno da dosađujete mojoj ženi.“

„Tko joj dosađuje?“

„Jučer ste joj na koncertu dosađivali.“

„Tugo moja“, reče Nye „nikad ni riječi s njome nisam progovorio.“

„Ne namjeravam, gospodine, da s vama više vodim prazne razgovore. „Davidov glas pope se za čitave dvije oktave. Njegova mršava, patetična figura, u hlačama od rebraste žućkaste tkanine, s istrošenim cipelama i džemperom, drhtala je. „Ja vam tek toliko kažem da ću vam, ako samo budete i dalje dosađivali mojoj ženi ... da ću vam zavrnuti šiju.“

„Pripazi ti na vlastitu šiju, druškane“, reče Nye, pa otide učinivši prezrivi pokret. Nije imalo nikakva smisla dalje zaoštravati situaciju: Leonard se nikad nije trsio da bude virtuoz u napadačkoj vještini, a osim toga postojala je mogućnost da ova mlada budala u razdraženosti postane i opasna.

VI

Davidovo srce, dok je savladan uzbuđenjem stajao gledajući kako Nye silazi niz prašnjavi stjenoviti put, nastavilo je lupati kao čekić.

Taj iznenadni susret ga je prenerazio; Nye je bio kod njegove kuće, a Cora ga je očekivala. Misli su mu se uzmutile, a u glavi mu je uzavrelo. Saznanje da se pred drskim ispadom i okorjelom nepristojnošću ovoga čovjeka nije baš naročito pokazao (iako fizički nije bilo udarca koji mu on ne bi sa zadovoljstvom nanio) još je više u njemu pojačavalo gorčinu i ljutnju.

Ali je barem tajna djelimično bila riješena: Cora i Nye su se u prošlosti poznavali, a njihova veza mora da je bila bliska. Kako bi se drugačije mogli objasniti Corino uzbuđenje i brzina kojom je izveden taj ugovoreni sastanak, kao i Nyeova naduta samouvjerenost prema njemu? Osjećao je kako mu se tijelo koči od hladne, bolesne ljubomore. Zašto mu nije poklonila svoje povjerenje? Njena neprirodna šutnja, to bijedno pretvaranje kao da je sve u redu, poražavalo ga je najviše. Znao je da bi netko manje bolesno osjetljiv od njega već bio zatražio objašnjenje. Ali on nije bio stvoren po tako normalnom kalupu, a i unutamji glas, koji je tako često čuo u sebi, zabranjivao mu je da tako postupi. Ako Cora ne bude htjela govoriti, on je na to neće tjerati. Ne smije on nikakvim znakom pokazati da je sreo Nyea, mora prihvatiti i složiti se s njenim tvrđenjima, sve dok mu ona po vlastitoj slobodnoj volji ne otvori svoje srce. S takvom namjerom krenuo je polako prema kući.

Ona je sjedila kraj prozora koji je gledao na vrt bludeći pogledom u daljinu, pri čemu su joj crte lica postale nekako grublje. U prvi mah ga nije zamijetila, a potom se malo trgla, pa se, udahnuvši, brzo pribra i reče:

„Jesi li se ugodno prošetao?“ Premda je leđima bila obrenuta prema svjetlu, vidio je da ima podbule oči. „Hoćeš li sada na posao?“ „Mislím da hoću.“

Nastupi tajac. Na to će ona, kao da se ispričava zbog svoje neaktivnosti:

„Jutros nisam uradila ništa, niti jednu jedinu stvar.“

„Nisi bila ni u vrtu?“

„Nisam. Ili bar nisam dugo.“

Ponovo zašutješe. Ona skrenu pogledom. „Zakasnila sam s tvojim ručkom. Moram sad zbog toga otrčati dolje u radnju.“

„Jesi li nešto zaboravila?“

„Jesam.“

„Pusti onda mene da ti to donesem.“

„Ne, ne... baš bih željela malo zraka. Zadržat ću se samo trenutak.“

Primijetio je kako je pri izlasku izvadila iz ladice velške komode svoju tašnu. Budući da su u seoskoj radnji imali mjesečni račun, odmah mu postade jasno da je otišla telefonirati. Providnost tog njenog postupka odavala je takvu nesposobnost varanja, da mu je to samo povećalo očajanje.

Počeo se šetkati gore dolje po sobi, shvativši prvi put nakon toliko mjeseci kako je on sasvim ovisan o Cori. Svojim zaštitničkim vladanjem i smišljenom ravnodušnošću stekao je naviku da njeno prisustvo smatra kao nešto sasvim obično. Sad je opasnost da je može izgubiti ponovo probudila sa dvostrukom jačinom sva njegova prvobitna osjećanja prema njoj. Ona je bila njegova... samo njegova ... i nitko ne smije stati između njih. Ali pri tome je morao ostati miran i za svoje i za Corino dobro. Nije ga dr Evans uzalud upozoravao da se kloni bilo kakvih emotivnih kriza, i govorio mu da ne daje oduška osjećaju tugovanja? Ali kako je prema Nyeu mogao savladati svoju gorčinu? U glavi mu je snažno lupalo, osjetio je toliku vrtoglavicu da je jednog trenutka morao otvoriti oči i uhvatiti se oslanjajući se na rub od stola. Boreći se da obuzda sama sebe, pođe gore u potkrovlje, pa iz navike navi jednu ploču. Ali ju je odmah morao zaustaviti. Danas mu omiljeni Berlioz nije pružao utjehu, samo je u njemu podsticao još veće uzbuđenje. Ni rukopis na svome stolu nije mogao da pogleda. Ta mu je knjiga, na kojoj je tolike nade gradio, sada izgledala potpuno beznačajna,

Sjeo je i počeo oslušivati ne bi li čuo kad se Cora bude vraćala. Poslije čekanja koje mu je izgledalo beskonačno, ulazna vrata se otvoriše i do njega doprije iz hola bat njezinih koraka. Ona pođe u kuhinju, i on je povremeno čuo kako priprema ručak. Obično bi pozvonila svojim ručnim zvoncem u dvanaest i pol, ali danas, kako je bila zakasnila, pozvala ga je poslije jednog sata.

Kada je sišao dolje, vidje da je uredila lice, da joj oči nisu više podbule, ali je bljedilo postalo još izrazitije — izgledala je kao bolesnik. Pa ipak, s nekom vrstom očajničke upornosti, ona je nastojala da bude živahna, kao da mu se nekako pretvomo, što nije odgovaralo njenoj prirodi, htjela umiliti. U početku je nevezano razgovarala, a potom, i to ne baš veoma spretno, navede ona razgovor na predmet koji je prošle noći bila pokrenula.

„Sigurno si, Davide, mislio da sam poludjela... kada sam ono govorila o tome da bi trebalo otputovati.“

„Ni najmanje.“ Morao je odgovoriti pretvarajući se isto kao i ona. „Sasvim je prirodno da se poželi promjena.“

„Ali ti to ne bi mogao zbog svoje knjige?“

„Knjiga nije sve. Ako ti zaista želiš tu promjenu, mislim da bismo mogli poći.“

„Misliš li zaista tako?“ i prije no što je stigao odgovoriti, ona nastavi malo ubrzanim glasom. „Nekidan sam pročitala u jednom ilustriranom listu o nekom čoveku koji je pošao u Kaliforniju i tamo gajio naranče. Klima je krasna, topla i sunčana. Osim toga, zaradio je svu silu novaca. Ne bismo li i mi mogli učiniti tako nešto, Davide?“

„Pa ja se ništa ne razumijem u gajenju naranača.“

„Mogli bismo naučiti. Radila bih kao ... kao orv. Možda bi to i za tvoje zdravlje bolje bilo nego Sleedon.“

Da nije bila tako jadna, ta bi situacija bila u pravom smislu riječi lakrdijaška. Iako je bio preko mjere napet, David ipak pokušava da se svlada.

„A ja sam mislio da želiš Francusku.“

„Ali to bi bilo samo za jedan godišnji odmor.“

„A ovo bi bilo stalno?“

Ona klimnu glavom, i baš kad htjede progovoriti, spriječi je u tome iznenadan grč. Ona se cijelo vrijeme prisiljavala da bude što prirodnija, pokušavala da silom proguta nešto hrane. Sad joj se pobunio želudac, zgadilo joj se, i ona se zagrcnula i zakašljala, mašila se rukom za čašu vode i počela plakati.

Prišao joj je. Sve njegovo suzdržavanje ga je iznevjerilo. Znao je da ne treba postavljati pitanja, ali više nije mogao.

„Ama, za ime božje, Cora, šta se to desilo?“

I ono čega se bojao, to mu se i dogodilo. nije htjela da mu kaže.

„Ništa. Ništa se nije dogodilo.“

„Nešto se ipak dogodilo. Toliko si uzbuđena. „Nisam, nisam.“ Nekako joj je uspjelo da zadrži suze. „To je samo jedan od onih dana kada sve pođe naopako.“

On je pogleda strogim pogledom.

„Bit će nešto drugo; tebi netko dosađuje... onaj druškan Nye.“

„Ne dosađuje mi, ne dosađuje mi. Nitko mi ne dosađuje. Ja njega uopće ne poznam. Nikada ga nisam ni poznavala. On ne znači za mene ništa, ama baš ništa ...“

„Pa što je onda jutros dolazio ovamo?“ „Dolazio je da se raspituje za tvoju knjigu.“ Postala je gotovo histerična. „Kunem ti se, Davide ... da je istina. Prije današnjeg dana nikad u životu nisam progovorila s njim ni jednu riječ.“

Sada je već i David bio u takvom stanju da je jedva mogao govoriti.

„Ako on misli da ti nešto učini nažao, bolje je neka se dobro pripazi, jer ću svršiti s njim po kratkom postupku.“

„Nemoj, nemoj ... nemaš nimalo razloga. Mi ga i onako nikad nećemo više vidjeti.“

„Ali moram nešto učiniti.“

Ona ga uze za obje ruke, pa ih čvrsto stisnu. Osjećao je da drhti cijelim tijelom. A i njegovi živpi tek što nisu popustili.

„Samo ostani sa mnom, Davide. Nemoj dopustiti da se išta ispriječi između nas. A i neće... vidjet ćeš... vidjet ćeš...“

VII

U međuvremenu Nye se vratio u Hedlestone. Vozio je polako, jer je trebalo smisliti neke izmjene u planovima, a blago strujanje zraka izazvano kretanjem kola bilo je pogodno za koncentraciju. Njegov susret sa Corom, strašno uzbuđenje i potištenost koju je kod nje izazvao, sve ga se to ni najmanje nije dojmilo. Već je odavno poznao suštinu svoga posla, pa je mirne duše mogao svakodnevno prljati svoj obraz.

Put je trajao nešto manje od jednog sata, pa je u jedanaest i pol bio vratio auto u garažu i našao se ponovo kod Lava. U praznom holu je zatekao Smitha koji nije sjedio u svom uglu kao obično, već je šetao kraj prozora gore dolje. Nye je uglavnom bio zadovoljan sa sobom i načinom na koji su se stvari razvijale, ali to nije htio pokazati. Samo je rekao:

„Dobro je. Tačno onako kao što sam ti rekao. To je ona.“

„Da... da“, reče Smith zureći tupo u pravcu Nyea, kao da je mislio na nešto drugo.

„U čemu je teškoća? Kažem ti da je Cora ta ptičica.“

„Znam. Prije pet minuta mi je telefonirala.“

Nye sjede i pogleda ga. Koga je vruga to učinila? Smith je bio nespokojan i uznemiren, nije mogao mimo stajati, već nastavi sa svojim šetanjem, držeći stisnute šake u vanjskim džepovima svog kaputa.

„Rekia je svome mužu da ide u dućan, te je otrčala u selo do telefonske kabine. Tako je bila smušena da sam je jedva razumio. Morao si vrlo loše s njome postupati.“

„Smithe, bio sam blag kao janje“, reče Leonard.

„To je prljava stvar.“ On zaklima glavom kao lovački pas kad stresa vodu sa sebe. „Gadna, prljava stvar. Otvoreno ti kažem da ja s time ne želim imati posla.“

„Ti si lud“, reče Nye. „Upravo su nam se postavili onako kako smo željeli.“

„Ne. Ja to neću učiniti. Ja sam pošten čovjek. Barem sam uvijek živio pristojno ... pokušavao da živim.“

„Ne govori takve melodramatične gluposti. Pomislit će čovjek da smo opet u starom Liceju. Mi tu nudimo samo jedan quid pro quo. Pagea nećemo ucjenjivati; odluku će donijeti on. A i inače, šta se to koga tiče?“

„Rekao sam ti da neću.“

Leonard ga nikada tako rastrojena nije bio vidio. Znao je da su mu već nekoliko tjedana nervi pri kraju, a sada su mu, izgleda, sasvim popustili. Pomislio je: kad se jedan slabić kao što je Smith raspekmezi, čuje se to na milju daleko. Ali je on s njime znao postupati.

„U redu“, reče Nye. „Molila te je da je ostaviš na miru. Budimo dva preblaga Isusa, pa je ostavimo na miru, tako mi bog pomagao, amen.“

»Ne upotrebljavaj uzalud ime Gospoda svoga, prekide ga Smith, gotovo se izderavši na njega. „Ja to ne trpim. Ti si... ti si, bezvjemo pseto.“

„Spakirat ćemo svoje stvari“, produži prijazno Leonard ne obraćajući pažnju na njega, „i vratiti se natrag Somervilleu. Ja ću podnijeti ostavku. A tebe će najuriti... šutnut će te u tu tvoju debelu zađnjicu i izbacit će te... i to zauvijek.“

Poslije ovog loše izvedenog posla — imajući u vidu sav novac koji si ovdje izgubio — nikada ti nećeš dobiti dmgi posao. Da, upravo tako mislim, nikada. Tvoje ime zasmrdjet će po cijelom Fleet Streetu. Bit ćeš gotov.“

Smith prestade sa svojim šetkanjem i sjede na rub stolice. Nagnuvši se naprijed, grizući nokat na palcu, pokušavao je da ne gleda u Nyea. Puce na njegovom ovratniku pozadi otkopčalo mu se i ovratnik se digao. Naposljetku izusti:

„Greeley se nikada ne bi složio sa ovakvom stvari. On je ispravan čovjek; on se drži zakona.“

„Pa i mi ćemo se držati... nećemo učiniti ni jedan krivi korak. Osim toga, Greeley je na dopustu, iskopava rusevine. On u ovo doba godine uvijek ide u Italiju. A Challoner, koji ga zamjenjuje, čovjek je željan uspjeha. Kada se Greeley vrati, bit će sve u redu. On će biti očaran.“

»Ali, Leonarde“, pobuni se Smith, „čak i kad bismo učinili... to što ti predlažeš ... i Pagea uvjerali da proda, kako ćemo mu platiti? Somerville stvarno nema novaca... posljednje vrijeme Mighill mu je zadao snažnih udaraca. Nakon toga što sam onaj novac —• hoću reći, što smo morali ovdje potrošiti, on ne može da dalje stvara kapital. Nikada on to ne bi učinio.“

„Ala si ti dijete, Harolde“, hladno ali nekako drugarski se nasmiješi Nye. „Zar ne uviđaš da sada o pravoj prodaji ne može biti govora? I to ne samo iz razloga koji si spomenuo. Izričita kupovina Svjetla još jednom bi podigla cijeli grad protiv nas. Ne, ne, mi ćemo predložiti prijateljsko poravnanje, na bazi pedeset prema pedeset. Svoje smo nesuglasice izgladili, svaki će list dati svoja postrojenja, zgradu i ustupninu — nemoj zaboraviti da mi još uvijek posjedujemo štamparsku halu. Page će se povući i biti isplaćen u procentima od realizirane vrijednosti svake godine. Tako nećemo utrošiti ni peni kapitala.“

Dok je zurio u svoga ortaka, očaran tom njegovom posljednjom domišljatošću, Smithovo knjigovodstveno oko zablista.

„Pa... na taj način bili bismo sasvim fer... a ipak, napravili bismo veoma uspjeti posao. Mogli bismo se složiti da uplaćujemo podjednaku amortizaciju, a tad bismo izračunali Pageove procenete na bazi sadašnjeg stanja stvari. Kada dođe atomsko postrojenje, tiraž će se povećati ... ne, ne“ — i tu naglo ustuknu — „ne mogu se s time pomiriti.“

Ušutjeli su. Nye zapali cigaretu, ne pokušavajući da prekine šutnju, a zatim reče gotovo zamišljeno:

„Mislio sam da si ambiciozan, Harolde ... da si želio stvoriti položaj na svojoj rodnoj grudi “

Siruth nije odgovorio, samo je nekoliko puta progutao pljuvačku. Nye uvjerljivo nastavi: (

„Zar ti nemaš i obiteljskih razloga zbog kojih bi želio uspjeti... tvoja žena...?“

„Da, da ... postoji Minnie. Neću to od tebe kriti. Mnogo bih učinio da mi se vrati. Ali ovo ... još je stalno grizao nokat sve do živog mesa, „to mi zvuči još uvijek kao nešto neispravno.“

Nye primijeti da popušta, pa uze grublji ton.

„Oh, budi realist, za ime Krista. A šta je inače drugo sva ova igra do krvava, koljačka stvar. Mighill hvata Somervillea za gušu. Jotham hvata Mighilla. A Vernon bi dao zjenicu oka svog da jednog ili drugog probode nožem. Ubiti ili biti ubijen, o tome je riječ. Ti sebe ne možeš osuđivati. Ti si Pageu bio ponudio vraški više nego što mu je list vrijedio. Trebalo je da prihvati. Ali ne, on se htio hvatati s nama u koštac. I evo, pošteno nas je upropastio. A sad kad ti ja poklanjam na tanjuru način kako će se ponovo svaliti sve na njega, ti se vučeš ovuda poput bolesne krave. Ta budi odlučan, čovječe. Otvoreno ti kažem, ako ovu priliku propustiš, žalit ćeš za njom cijelog vijeka.“

Smith skrenu pogledom, pa zatim ponovo pogleda Nyea. On ovlaži usne, pa, pomalo se ustručavajući, reče:

„Ta me je stvar sasvim dotukla, Len. Nešto popiti ne bi bilo loše. Misliš li da bi mi naškodilo?“

„Ama ne, dragi bože, samo bi ti dobro došlo, čovječe.“

Nye nehajno pritisnu zvonice kraj sebe. Konobar donese dva dupla viskija. Smith uze svoj, prvo ga okuša, a zatim brzim gutljajima iskapi kao da je upravo prešao Saharu, pomisli Nye.

„To mi je bilo potrebno“, uzdahnu on. „Nisam se dobro osjećao u posljednje vrijeme. A sada ovo ... teško da se čovjek odluči... to me je sasvim porazilo.“

„Popi još jedan.“

„Kasnije ... pa dobro, ako baš hoćeš.“

Nye reče konobaru da još jednom donese. Donio im je.

„Znaš, Len“, razmišljao je Smith glasom koji je počeo da omekšava, „muka ti je sa mnom u tome što sam ja u srcu još uvijek pobožan čovjek. Dok sam bio u Australiji, stalno sam podučavao u nedjeijnoj školi. Moja sirota mati me je odgojila veoma strogo. Kao dječak dobio sam dobre osnove. Prije no što sem napimio jedanaest godina, znao sam napamet cijelo XIII poglavlje Prve poslanice Korinćanina. Ali kad s druge strane pogledam situaciju, ja je vidim u drukčijem svjetlu. Nemojmo biti i suviše grubi. Postupit ćemo diplomatski. Page bi stvamo trebalo da se povuče — on je bolestan čovjek.“

„Samo ćeš učiniti dobro djelo.“

„A što se Core tiče...“ on prekide.

„Ništa“, reče mu Nye brzo, „nitko van obitelji neće doznati ništa. Onaj stari panj se uspalio zbog nje? Oprostit će i zaboraviti.“

„Daj mi još jednu čašu. Ja ne vidim drugog izlaza osim ovog kako ti postavljaš stvar. To

se može opravdati... to je prava riječ. Šta predlažeš da učinimo? Da telefoniramo Pageu?“ „Ne. Poslat ćemo mu pismo napisano rukom. Da zatražimo sastanak.“

Smith je razmišljao trenutak, gladeći bradu rukom:

„Još nešto ... važno. Trebat će nam tvoj prijatelj Haines. Bolje da mu odmah telefoniraš.“ Lijep je to prepredenko koji je nekada znao napamet XIII poglavlje o Korinćanima, reče Nye u sebi.

„Već sam mislio na to“, reče on, „on je još uvijek kod Mighilla. Ali najprije pismo.“

Sačekao je dok je Smith popio svoje piće, pa onda ustadoše i pođoše u kancelariju.

VIII

To poslijepodne u dva i pol Henry Page napusti Klub sjevernih pokrajina, pa se odmjenim korakom rputi u svoj ured. Upravo je ručao sa Wellsbyem koji je želio s njim raspraviti pojedinosti o budućoj svečanoj večeri koju je trebalo održati

u Pageovu čast i koja je sada bila predviđena za 25. septembar. Bio je to susret pun vedrine, pa je Henry, koga je raspoložio izvršni Chablis što ga je njegov domaćin forsirao, bio najbolje volje. Nasmijao se u sebi sjetivši se načina na koji mu je Wellsby spretno dao na znanje svoje parlamentarne ambicije. Pa dobro, sir Archie neće biti loš kandidat; bar će kao solidan Northumberlandanin čvrsto, što bi se u dijalektu reklo, navijati za Sjever.

Zaokrenuvši na uglu Park Streeta, Henry pođe prečacem kroz Rimmer's Lane. Dok je skretao, opazi u izlogu Bissetove antikvamice jedan komad porculana. Smjesta prepozna rijedak primjerak svog omiljenog Straffordshirea, lijepu, mliječno bijelu pocakljenu pectonsku školjku ukrašenu rijetkom pozlatom. Odmah je utvrdio da je to komad iz ranijeg doba. Bilo je gotovo sigurno da ga je izradio John Elers, stariji od braće Elers, koji su se naselili u Burslemu 1690. — a cijena na listiću iznosila je svega pet funti i deset šilinga.

Kakav li pronalazak! I to primjerak koji bi mogao predstavljati početak jedne nove kolekcije, koja će zamijeniti vrijednosne komade što ih je bio žrtvovao na javnoj dražbi u Tynecastleu. Henry, naravno, nije mogao odoljeti. Ušao je unutra i poslije uspješnog cjenkanja sa Bissetom kupio je komad za pet gvineja. Vrativši se u ured, odmotao je svoje blago i, stavivši ga na pisaći stol, stao mu se diviti, kada uđe miss Moffatt noseći jednu poruku za koju reče da je upravo stigla lično za Pagea. Dopustila je, s izrazom dobrog raspoloženja, da joj Henry objasni crteže i oznake, čak je i postavila nekoliko ljubaznih pitanja, što je ukazivalo na znatno poboljšanje njenog mišljenja o njemu — premda je nesumnjivo u sebi bila uvjerenjena da se on uspio održati samo pukim slučajem. Poslije toga ona pođe u svoju sobu.

Dodirujući rasijano prekrasnu školjku, Henry zadovoljan dobrim ručkom što ga je pojeo, zanese se u ugodno sanjarenje. Poslije dugih tjedana napetosti i nenasnosnih strepnji njegova pobjeda u nametnutoj borbi predstavljala je neizrecivo olakšanje. Uspio je očuvati veliki moralni princip. Njegov list je mogao sada slobodno izlaziti, jači, čak i sigurniji nego prije. I ostali ukućani također su učestvovali u općem popravljanju situacije. Dorothy je pokazivala izvjesne tragove poštovanja prema njemu, pa čak i znake poslušnosti. A postojala je i nada da će njegovi odnosi sa Alice ući u uravnoteženiju fazu. Kad je vidio koliko se obradovala vijesti da je njezino dugoželjeno primanje određeno za četvrtak, da će se održati javna večera i svečani banket u njegovu čast slijedeći tjedan, osuđivao je samog sebe zbog svoje nekadašnje ravnodušnosti prema tome obliku njezina života. Naivnost kojom je prihvatila takvu aktivnost bio je dio njezine prirode. On je imao svojih nastranosti, zašto ne bi prihvatio i njezine? Na taj bi je način bar naveo da se donekle tolerantnije ponaša prema Cori. Samo kad bi mogao stvoriti stalan osjećaj obiteljske povezanosti, negovo bi zadovoljstvo tada bilo potpuno.

Odjednom se sjeti pisma koje je bila donijela miss Moffatt. On ga uze, otvori i pročita. Zatim, poslije jednog trenutka, pocijepa list s usklikom gađenja i baci otpatke u koš za papir.

Svjetlo je s vremena na vrijeme bivalo cilj pogrđnih, prostačkih, gotovo uvijek anonimnih prijetećih pisama. Ovo, međutim, nije bilo anonimno — stajao je potpis Harolda Smitha — pa ipak Henry nije mogao vjerovati da je ovaj sposoban za tako glup i zloban završni udarac.

Pošto je odbacio stvar kao dostojnu prezira, on sjede i počne raditi. Za sutrašnje izdanje predvidio je ekonomski osvrt na budući evropski sporazum, koji se u svjetlu prošlih pariskih konferencija činio pun obećanja. Ali mu misli nisu slobodno tekle; stalno su se vraćale onom čudnovatom pismu koje je, što god je duže na nj mislio, postajalo sve manje razumljivo. Bio je u uredu sam. Gotovo mimo volje nagnuo se, uzeo iz košare pocijepane papiriće i s malo truda ponovo ih sastavio. Već sama forma takvog ponovo skrpljenog lista odavala je nekakav nejasan i zlokoban izgled.

Dragi moj gospodine Page,

Doznali smo nešto veoma važno što bi vas moglo ozbiljno pogoditi. U vašem vlastitom interesu vas savjetujem da meni i mome kolegi zakažete sastanak što brže možete kako bismo tu stvar mogli raspraviti s vama. Stvar je hitna i važna.

Primate uvjerenja mog osobitog poštovanja

vaš odani Harold Smith

Henry uzdahnu duboko. Našto to oni, pobogu, ciljaju? Neodređenost stilizacije, po kojoj se vidjelo da je pažljivo sastavljena, bila je dovoljna već sama po sebi da stvori neizvjesnost i uzbuni čovjeka. Henry je kiptio od uvrijeđenosti. Upotrijebljena formula ,nešto veoma važno' — kao da nagovještava neka vrlo štetna otkrića? A one dvije dvosmislene riječi ,savjetujem vas', zar ne podrazumijevaju neku skrivenu prijetnju? Ali ne, nije mogao sebi dopustiti da na osnovu tih činjenica stvara takve zaključke. Bilo mu je poznato da Smith i njegov ortak uskoro napuštaju Hedleston. Pismo je bilo samo posljednji udarac i kao posljednji ubod zgnječene osice nosilo u sebi otrova. Bio je čvrsto odlučio da mu ne poklanja pažnju, zgužvao je papiriće i bacio ih ponovo u koš.

Slijedeći sat se dobro koncentrirao. Tada nahrupi Malcolm Maitland da se oprost. Htio je iskoristiti nekoliko slobodnih dana da ode u Nottingham na jesenski sajam konja, nadajući se da će tamo kupiti kakvog mladog kasača.

„Još prije izvjesnog vremena bacio sam oko na jednog zgodnog konja“, reče on Henryju. „Zgodna mala kobilica, koja vodi porijeklo od Spitfiera i Arapske noći. Prava ljepotica.“

Otkada je Svjetlo isplivalo, stalno je bio u naročito dobrom raspoloženju, pa je, smijući se, prigušeno dodao:

„Sad kad smo opet solventni, osjećam da to mogu sebi dopustiti.“

Henry se više nego ikad vezao uz Maitlanda. Tokom cijele prošle godine mnogo se oslanjao na njegovo znanje, iskustvo, prikupljene informacije, kao i na njegov čvrst i iskren karakter. I privatno mu se često obraćao za savjet, te odjednom osjeti želju, misleći stalno na ono pismo, da mu kaže nešto o njemu. Ali je Maitland ovoga puta bio zauzet vlastitim poslovima želeći da ode. Henry nije imao srca da mu se nameće, te tako odluči da ga pusti nek ode.

„E pa, provedi se lijepo, Malcolme.“ Pružio mu je ruku, pa mu dodade raznježeno: „Znaš koliko ćeš mi nedostajati.“

Pageova sentimentalnost zabrinu Maitlanda — u tome i jeste bila razlika između ova dva čovjeka — Malcolm ne bi ni u snu pomislio da da oduška svom dubokom osjećanju poštovanja prema Henryju, taman toliko koliko ni da zagrlj svoga konja.

„Uskoro se vraćam“, reče on suho, napučivši usne. I osmijeh mu tad obasja ružno lice.

„Pazite da štamparija stalno zuji dok mene ne bude.“

Oko četiri sata članak je bio gotov i tada uđe Hadley, pomalo nezgrapan, smješkajući se stidljivo, kao i obično zanijet, zaokupljen svojim poslom. Donio je fotografije koje su morale ilustrirati Henryjev članak; nekoliko interesantnih snimaka o prizorima građevinske djelatnosti u vezi sa stambenom izgradnjom na kontinentu, snimke aerodroma, mostova i modernih tvornica. Kada je on otišao, Henry je upravo htio pozvoniti po miss Moffatt kad začu neko tiho kucanje na vratima.

„Slobodno“, oglasi se on.

Podiže glavu, i s neodređenim osjećanjem nečeg neočekivanog ugleda kako pred njim stoji Cora.

„Smetam li vam?“

Imala je na sebi novu, smeđu haljinu, koju on još nije vidio, a oko vrata je nosila nisku bisera koju joj je bio poklonio za Božić prije dvije godine. Nikad je nije vidio da tako lijepo izgleda; oči su joj bile nekako naročito sjajne. Ona otpočne odmah pomalo žurno, kao da se izvinjava.

„Imala sam nekog posla u gradu ... nešto za Davida ... pa nisam mogla zamisliti da se vratim kući a da ne skoknem do vas. Ali ako imate posla, ja idem odmah.“

„Da se nisi usudila. Hodi unutra, pa mi reci šta ima novog.“

Premda je ona iz urođenog nepovjerenja u uredništvo rijetko navraćala, njene su posjete Henryju uvijek uljepšavale dan. Sada se posebno radovao što ju vidi tako vedru i tako neobično živahnu.

„Kako si?“ zapita on.

„Oh, ja ... a kako drukčije nego dobro.“

„Jesi li se sasvim oporavila od one nesvjestice na koncertu?“

„Nije to bilo ništa. Odvikla sam se od gužve. I u sali je bilo toplo.“ Nastade stanka, a zatim nastavi. „Da ja pitam vas ... kako ste vi?“

„Ako se sve uzme u obzir, prilično čilo.“

„Kada ste posljednji put posjetili svog liječnika?“

„Prije jedno tjedan dana, ili tako nešto .. . zapravo, zaboravio sam. Po pravilu odlazim jedanput mjesečno.“

„Morate li još uzimati one vaše male pilule?“

„Pa, da ... one mi mnogo pomažu.“

Ona klimnu glavom kao da žali što on ima toliko povjerenja u nitroglicerinske pilule, ali to nije učinila na svoj uobičajen način, nego onako kako to čini loša glumica kad pokušava odglumiti žaljenje. Tada se približi naslonu za ruke njegova naslonjača. Njene širom otvorene oči kao da su ovoga puta preklinjale da im se pokloni pažnja.

„David i ja smo dugo razgovarali o vama prošle noći.“

„Zaista?“ reče on, pogledavši je blago. Tamnosmeđa haljina odgovarala je njenim očima i bacala blag odsjaj na njezine obraze koji kao da su se malo

zarumenjeli. Pod uticajem njene brižljive srdačnosti on osjeti odjednom neku čudnu napetost kad mu se ona pomalo užurbano obratila:

„Vi znate koliko ste nam dragi... a mi smo oboje vrlo zabrinuti. Mislimo da ste suviše radili, daleko više nego što ste smjeli. Mi zapravo mislimo da bi za vaše dobro bilo“ — tu ona brzo udahnu — „kad biste uzeli duži odmor.“

„Koliko dugo?“ nasmiješi se on.

„Pa“ — i opet nastade ista nervozna i bolna stanka — „trebalo bi da se povučete sasvim.“

On je od silnog zaprepaštenja gotovo zanijemio. Potom reče:

„Draga moja ... ti u ovoj posljednjoj fazi... savjetuješ me da dignem ruke od lista?“

„Da, tako nešto.“

„Ali ja sam upravo uložio svoju najveću životnu snagu da ga održim.“

„To ste i postigli. I to je baš ono pravo. Iskazali ste se. Niste popustili. Bilo je divno. I sada to možete iskoristiti. Oni bi vam sada dali novaca koliko god hoćete... koliko god hoćete.“ Ona ga uze za ruku s nježnim smiješkom koji joj je prije vremena nestao uz slabi drhtaj usnica. „Predajte ga... to bi zaista bilo najbolje ... za ljubav vašeg zdravlja ... i svega.“

Prigušena nasrtljivost njezina glasa još više od njenog sasvim neočekivanog posjeta izazva odjednom u Henryju određeno nepovjerenje. Je li moguće da između njenog posjeta i Smithovog pisma postoji neka veza? On zabrinuto pogleda u stranu. Nije se mogao odlučiti da nešto kaže o tom pismu, niti je želio da nešto loše misli o Cori, ali je ipak morao postaviti ovo pitanje:

„Da ti nisi u nekoj neprilici, Cora?“

Ona se trže — no to je moglo biti od iznenađenja.

„Ne ... nimalo, nisam.“

„Ako jesi, želim da mi to kažeš.“

„Svakako bih vam rekla da jesam. Ali nisam ... nisam.“

Na usnama joj zatitra preplašeni smiješak. „A zašto bih i bila?“

„Onda je sve u redu“, reče odlučno Henry, „a što se tiče moga povlačenja iz posla, ja namjeravam uskoro poći na odmor. A mogu ti reći da ću se jedanput i povući, i tada će David preuzeti posao. Ali to još neće biti tako skoro.“

Nastupila je usiljena šutnja. Osjetili su oboje da je situaciju spasila miss Moffatt koja je po svojoj uobičajenoj praksi unijela poštu od pet sati. Ona očito nije puno pažnje polagala osobama svoga spola, ali je Cori odmah od početka bila veoma sklona. Miss Moffatt je toplo pozdravi te porazgovaraše nekoliko trenutaka, a tada Cora reče da mora ići.

Kad se vratio, pošto ju je bio dopratio do vrata, gdje ga je ona, s nekoliko užurbanih riječi nagovarala da razmisli ponovo o onome što mu je bila rekla, Henry je još uvijek bio uznemiren. Posljednji njezin pogled, pun neke šutljive molećivosti, pokoran i gotovo jadan, toliko ga je smeo da se nije mogao prihvatiti nikakvog posla. Vani na cesti mijenjali su pločnik. Buka pneumatične bušilice probijala mu je uši, ometajući sve njegove napore da pronađe izlaz. U pet i pol napustio je uredništvo u nadi da će naći kod kuće vremena za mirnije razmišljanje. Čim je prešao ulazna vrata, iziđe mu u holu u susret Alice.

»Zaista je pametno od tebe, Henry, što si tako rano došao!“ uskliknu ona. „Ti si baš čovjek koji meni treba — i to baš na vrijeme, prije no što nestane svjetla.“

Birala je novu boju za gostinjsku sobu, pa nemajući povjerenja u mjesnog soboslikara, latila se sama da napravi mješavinu boja. Nemoćan da se obrani, Henry pristade da ga ona povede gore gdje mu je slijedeća tri četvrt sata, obučena u nekakav plavi otrcani ogrtač miješala i pokazivala čitav niz boja o kojima je morao davati svoje mišljenje. Poslije mnogo razgovora i iskrene neodlučnosti, pošto je prešla cijeli spektar, odlučila se naposljetku za boju koju mu je najprije bila pokazala.

Ovo međuzbivanje, koje je samo moglo pogoršavati Henryjevo raspoloženje, izazvalo je u stvari sasvim suprotno djelovanje. Bilo je nečeg intimnog i utješnog u toj brizi njegove žene za bojenje sobe, što ga je smirivalo, pa mu je njegov duševni nemir od poslijepodne izgledao nekako nestvaran. A zašto on uvijek mora tražiti nekakve brige? Smith je pokušavao samo da mu dosađuje, a Cora je došla, jer su se ona i David brinuli za njegovo zdravlje. Između ta dva događaja nije moglo biti baš nikakve veze.

Slijedećeg jutra u uredništvu sve je izgledalo normalno —nikakvih zloglasnih poruka, nikakvih daljih Smithovih saopćenja. Henry je upravo čestitao sebi što se njegova odluka da na pismo ne obraća pažnju pokazala djelotvornom, kad mu u jedanaest sati stiže još jedna poruka, još bezobzirnija od prijašnje.

Ako za dvadeset četiri sata ne dobijemo od vas odgovora, bit ćemo prinuđeni da objavimo izvjesnu informaciju vrlo štetne prirode, koja se tiče vaše snahe, a koja se sada nalazi u našem posjedu.

Henry je ukočeno zurio u poruku, držeći je na udaljenosti od sebe, kao da mu je žegla ruku, ponavljajući sam sebi riječi, „koja se tiče vaše snahe”. On bi se možda i ustrašio da mu zbog tona poruke krv nije uzavrela. Što god ju je duže proučavao, to mu se činila gorom. Tako nepotpisana ona se toliko razlikovala od normalnog toka života, ili bar njegova života, da joj prosto nije mogao vjerovati. Da će on, Henry Page, primiti takvu prijetnju u svom vlastitom uredu, u gradu Hedlestonu — pa to je bilo infamno.

Sada, dakako, nije mogao više oklijevati; nametala se snažna i neposredna akcija. Pošto je razmislio, on naredi miss Moffatt da telefonira Smithu da će ga primiti danas u tri sata popodne. Tada se sjeti Core: i ona, razumije se, mora već i zbog obzira prema samoj sebi biti prisutna. U njihovoj kući nije bilo telefona; nije bilo lako doći do nje. Stoga joj je brzojavio da dođe u uredništvo u isto to vrijeme.

IX

Henry uloži svu svoju duševnu snagu da bi izdržao cijeli dan, toliko je bio obuzet mislima o budućem sastanku sa Smithom. Bio je nestrpljiv podržavan nekim osjećanjem da se prema njemu postupa siledžijski, čak je želio da se sastanak što prije održi. Ni za ručak nije otišao, već je umjesto toga pojeo nekoliko biskvita iz limene kutije koju je držao u ladici svoga stola. Promatrao je nemirno kazaljke na uredskom satu kako se polako približavaju popodnevnu.

Prva se pojavila Cora; došla je ranije, u četvrt do tri.

Po njenom izgledu napetog iščekivanja vidi^o je jasno da je krivo protumačila njegovu poruku. Da li je uobražavala kako je on, dobro razmislivši, prihvatio njezino jučerašnje nagovaranje? Nije joj htio pružiti priliku da ponovo pokreće tu stvar. A kako je nije htio zbunjivati, nije joj također pomenuo ni zbog čega želi da ona bude tu. Pod izgovorom da je zaposlen, zamolio ju je da pričeka u sobi kod

miss Moffatt, dodavši pri tom kako će joj miss Moffatt sigurno pripremiti šalicu čaja.

Slijedećih petnaest minuta oteglo se u beskraj. Iako je Henry nastojao da bude pribran, osjećao je da mu srce lupa... i to sve jače i jače. Kad god je mogao, izbjegavao je upotrebu amyl — nitrata koji mu je dao Bard, jer ga je doktor upozorio kako često uzimanje ovog lijeka otupljuje djelovanje. Pa ipak, bio je primoran da otvori jednu od tih ampula, koje je sada, za slučaj potrebe, nosio u jednoj kutijici na lancu svoga sata.

Čim je prestao udisati, lica pocrvenjela od lijeka, naiđe Smith u pratnji Nyea i još jednog mladog čovjeka koga Henry nije vidio nikada ranije. Neočekivana pojava ovog stranca, iako je on izgledao miran, učtiv, sve u svemu pristojan, za Pagea je iz nekog neshvatljivog razloga bila pravi pravcati udarac — izgledalo je kao da njegovo prisustvo unosi u postupak neke nove i nepoznate komplikacije. Stajali su tako, sva trojica, gledajući u njega kako sjedi za svojim pisaćim stolom, a Fenwick, koji ih je doveo gore, ostao je u pozadini. Smith prekide šutnju.

„Primili ste moja pisma.“ Glas mu je zvučao čudno, gotovo nerazgovijetno, promuklo; izgledalo je kao da se napreže u govoru.

„I jedno i drugo“, odgovori Henry. Tada reče, budući da je odlučio ostati prije svega miran: „Hoćete li sjesti?“

Oni sjedoše poput tri automata, neznanac s nekom zbunjujućom bezosjećajnošću, a Nye sa svojom uobičajenom drskošću. On pogleda Fenwicka koji im je dodao stolice.

„Je li nam on potreban?“

Page reče Fenwicku da može ići.

„Poslije ćete mi zato zahvaljivati“, reče Nye. On zapali cigaretu dodajući, kao da se tek kasnije iz pristojnosti sjetio: „Nadam se da nemate ništa protiv?“

Nastupila je kratka stanka, a tada se Smith nakašlja. Njegovo lice koje je imalo lojanu boju znojno, blijedi, postalo je sada još blijede zbog plave, neobrijane brade i tamnih podočnjaka. Izgledalo je da se veoma neugodno osjeća, njegov ovratnik je bio prljav, kravata mu je visila, pa i čitav njegov izgled odavao je neki grozničav nered. Henry ga još nikada nije vidio takvog.

„G. Page“, počeo suzdržljivo, kao da je to već uvježbao unaprijed, „ja protiv vas lično nemam ništa. Ja vas cijenim i ne želim vam stvarati neprilika. Nadam se čak da i vi prema meni gajite slične osjećaje. Međutim, mogu nastupiti prilike u kojima

je čovjek u mojoj situaciji primoran da poduzme izvjesne korake u vlastitom interesu. G. Page, to nije lako reći... ali mi imamo informacije za koje smatramo da vam ih moramo prenijeti.“

„Ako treba da vjerujem vašim pismima, to se odnosi na moju snahu.“

„Upravo tako“, ubaci Nye, stresavši pepeo svoje cigarete.

„Tada bih volio, premda vam se to može činiti kao pretjerano istjerivanje časti, da to kažete u njenom prisustvu.“

„Čekajte, g. Page. Bolje je da najprije saslušate nas. Mi ne želimo vrijeđati jednu ženu.“

„Ah, presijeci jednom, Smithe“, reče Nye. „Prijeđi za ime božje na stvar.“

„E pa, vrlo dobro“, nato će Henry. „Saslušat ću vas, ali se nadam da poznajete propise koji se odnose na klevetu.“

„G. Page, to nije lako reći.“

„Slušaj“, upadne Nye. „Dopusti meni da je kažem.“ On ugasi cigaretu zgnječivši je, pa pogleda Pagea svojim hladnim iskolačenim očima. „Vi izdajete sasvim čistunski list, jel'te? Zalažete se za čistunsku štampu, čistunsko društvo i sve same čistunce. Toliko ste bijeli kao ljljan, i iznutra i izvana, da vjerojatno nikada niste ni čuli za riječ pobačaj.“

„Pa... poznata mi je ta riječ“, reče Page iznenađeno.

„Mislio sam da je poznajete“, reče Nye podrugljivo. „To olakšava stvar. U tom slučaju vjerojatno vam je poznato da se mlada, neudata žena, kad se nađe u nevolji i želi sačuvati obraz, povjerava nekoj matoroj vještici iz zabačene ulice koja je oslobađa njenog tereta. Međutim, na nesreću, postoji mali neugodan propis, poznat pod imenom: Zakon o povredama, nanijetim osobama, iz 1861, i on predviđa da je žena koja nezakonito dopusti upotrebu nekog oruđa ili drugih sredstava radi pobačaja, kriva za teško krivično djelo za koje je predviđena kazna doživotnog prisilnog rada, ali ne manje od tri godine, ili zatvora do dvije godine... šteta, zar ne?“

„Dosta“, prigušeno reče Smith. „G. Page, bolno je to što moram reći. Prije tri godine, mjeseca augusta, vaša snaha, tadašnja Cora Bates, na osnovu tog zakona bila je osuđena od strane Porotnog suda sjeverne Engleske.“ Henry je zurio u njega kao skamenjen. Cijelo mu se tijelo ukočilo i kao smrзло. Izgubio je svaki osjećaj za

okolinu i ništa drugo nije vidio osim zamagljenog, drhtavog priviđenja Smithovog nekako izobličena lica.

„Neće biti tako... nikako, ne ... ne vjerujem ja u to.“

»Ali to je istina. I mi možemo to dokazati.«

„Ne , ponovi Henry s nekom mehaničkom upomošću. „To nije istina.“

„Dosta s tom svirkom“, reče Nye, pa pokaza na onog trećeg. „Evo, Haines je upoznat s tim slučajem... pratio ga je od početka do kraja. Je li tako, Jack?“

„Bojim se, gospodine, da je tako.“ Haines pogleda u Pagea nekako neodređeno kao da se izvinjava ili barem kao da se pravi da mu je žao. „Za vrijeme suđenja bio sam na sudu. Moram reći da je sud, s obzirom na posebne okolnosti, bio vrlo blag. Presuda je bila blaga.“

„Presuda?“ upita Henry uhvativši se za ručke svoga sjedala, uspijevajući jedva da to izgovori.

„Šest mjeseci.“

Henryjevo srce zastade; kucanje se zaustavilo čitav jedan dugi trenutak. On je mislio da može iskrsnuti kakva optužba, da se može iščepkati i pretjerati kakva budalaština koju je počinila, možda kakva glupa afera s onim mladim Hainesom, ali pak nešto što bi se odnosilo na njeno siromašno porijeklo i muke u ranoj mladosti, ali nikako nije mogao pretpostaviti tako zlokobnu stvar, izvan domašaja najgorih njegovih pretpostavki, pa u njemu odjednom sve nabuja u neku pobunu... on niti je mogao niti htio sve to prihvatiti kao tačno.

„To nije moguće... to je najobičnija laž. Evo . . . ona je tu. . . ona će to odmah poreći.“ „Onda je uvedite“, reče Nye s nekom hladnom, nabusitom sigurnošću, koja sledi krv u žilama Pagea. „Pa da vidimo tko je lažov.“ Henry se podiže da je pozove, ali tada klonu na svoje sjedalo. Naprosto nije imao snage pozvati je da odgovara na tako užansu optužbu.

„Hajdete, zovite je“, navaljivao je Nye. „Riješimo to već jednom. Zapitajte damicu kako je to dospjela u buharu.“

Henry, sav sleđen od sumnje, nije se mogao odlučiti što da učini. Dok se on kolebao, bočna vrata, koja su vodila u sobu miss Moffatt, odjednom se otvoriše. Cora je, umoma od čekanja, došla da vidi je li slobodan. Nikada neće zaboraviti njezino lice tog trenutka kada je shvatila šta znači scena koju je vidjela pred sobom. U sobi je zavladała smrtna tišina, a tada ona užasno zavapi:

„Ah, izvinite me ... nisam znala ...“ pa se okrenu da iziđe.

„Počekajte malo“, reče Nye „tu je jedan gospodin koji je došao izdaleka da vas vidi.“

Ona se zaustavi, kao da nema snage da se suprotstavi.

„Mislim da me se sjećate?“ reče Haines. „Ne... nikada vas ranije nisam vidjela.“ Odgovor je bio tako nejasan da se jedva čuo.

„Oprostite, gospođice... bar tada ste bili gospođica Bates .. . imam isječke iz štampe sa slikama i izjavu koju ste potpisali u bolnici.“

On posegnu u unutrašnji džep, a Page pomisli da će se Cora srušiti. Počela je plakati, duboki suhi jecaj bez suza potresao joj je cijelo tijelo. Henry to nije mogao više podnositi.

„To je dovoljno“, reče on Smithu. „Ostavite nas same, za ime božje.“

„Jeste li se uvjerali?“ reče Nye ustajući.

I Smith je bio ustao. Stajao je kraj pisaćeg stola sa aktovkom u ruci, ne gledajući Pagea, dok su mu izbijale graške znoja sa čela.

„E pa slušajte me sada, g. Page. O ovome nitko ne mora znati ništa. Mi ćemo čuvati tajnu kao u grobu. Neće biti nikakvih neprilika. Ama baš nikakvih. Postoji sasvim jednostavno rješenje. Sastavio sam nacrt jednog malog ugovora; sve savršeno otvoreno i ispravno.“ On, nespretno baratajući, stade otvarati svoju aktovku. „Siguran sam da ćete biti voljni da ga prihvatite. I u tom slučaju nećemo ni spomenuti u štampi ovu vašu malu nezgodu. A vjerujte mi, dragi moj g. Page, zaista nema potrebe da bude među nama i malo zle krvi.“

„Idite, molim vas, svi. Govorit ću s vama kasnije.“

Smith stavi na pisaći stol jednu dugu omotnicu od čvrstog papira i pođe prema vratima.

Kad su izišli, Page se okrenu prema Cori. Nije znao što će joj kazati. Baš ništa. Riječi kao da su mu se sasušile u grlu. Cora je još uvijek plakala zaklanjajući rukom lice i tako, ne gledajući, oslonila se na zid. Pokušao je pronaći koju utješnu riječ, ali nije mogao, Na koncu šutnju prekide Cora i poče govoriti kroz suze, još uvijek u onom istom opuštenom stavu.

„Istina je ... sasvim je istina... to što su vam rekli. Ali vjerojatno vam nisu sve rekli .. . da sam već od svoje šesnaeste godine bila prepuštena sama sebi, i uglavnom radila po jeftinim prodavaonicama, za tezgama na ulici. Jednog ljeta otputovala sam na sedam dana u Blackpool. Mjesecima sam zato štedjela, boga mi. Otišla sam na ples u Palej. Vidio me je direktor i ponudio posao. Prihvatila sam ga. Bio je prema meni dobar, a ja sam bila tako sama. Uvijek sam bila sama. Postala sam ‚zaljubljena‘, željna nekog koga bih voljela. Nisam uopće znala da je on oženjen ... bar ne u početku, eto, nisam. Baš je briga bilo njega za mene, bitanga jedna. Kad je saznao da sam u drugom stanju, spopao ga bijes. I tada je pokazao pravo lice. Pobjao se da će mu to doznati žena. Onda je kazao da zna on dobro šta treba raditi. Postala sam sasvim apatična. Pustila sam nek me odvede tamo gdje je neka žena obavila sa mnom tu stvar. I onda sam se razboljela, teško razboljela, mislila sam da ću umrijeti i željela sam samo da umrem. Žena se prepala, te je dovela liječnika. Ovaj me poslao u bolnicu i tada počeo bruka.“ Bila je na izmaku svojih snaga, ali se upinjala da nastavi. „U bolnici sam ostala osam tjedana. Imala sam groznicu i šta ti ja znam šta sve. Kada su me pustili, odvela me policija. Vjerojatno su morali to učiniti. Tražili su da svjedočim u krivičnoj tužbi protiv one žene. Ali to je bila sirota kao i ja, bez ikoga; nisam to mogla. Kad se rješavao moj slučaj, sve su činjenice bile protiv mene, ali me je sudac ipak osudio samo na šest mjeseci. Sažalio se, mislim. Tjelesno sam bila propala. U bolnici su mi skratili kosu i bila sam sama koža i kost. Bilo mi je svejedno pa da su mi odrapili i punu kaznu. I tako mi je bilo svega dosta. Ja naprosto nisam više mogla biti ono što sam.“

„Prestani Cora ..Sažaljenje ga natjera da ustane i da joj priđe. „Dosta si rekla.“

„Moram vam sve ispričati, pa makar krepala. Kad sam izašla, htjeli su me zaposliti u Blackpoolu — preko dobrotvornog društva. Ali je meni bilo dosta tog mjesta. Nastalo je ponovo ljeto. Vidjela sam oglas za moju vrstu posla u Scarboroughu i otišla tamo. Posao je bio lak. U jednom kiosku u luci prodavala sam uštipke i slične stvari. Ali nikako nisam dolazila k sebi. Nigdje nisam pripadala. Svi su me osjećaji iznevjerili, osjećala sam se kao živi mrtvae. Svake večeri, kad god bih u šest sati završila posao, pošla bih u šetnju lukom. I tamo, na kraju jedne klupe vidjela sam obično njega, Davida. Bilo je nečega u njemu. Jedne večeri nisam se mogla suzdržati, zaustavila sam se i oslovlila ga.“

Tad je spopade novi grč.

„Eto, to je bio početak. Nisam se usuđivala da mu pričam o sebi, jer se on nalazio u istoj kaši kao i ja. Vidjela sam čim sam ga pogledala. Htjela sam mu pomoći i, mislim, pomogla sam mu. Nisam mu bila loša žena, ali ako on dozna za ovo, onda je kraj; ne znam što nam se oboma može dogoditi.“

Naposljetku zajeca, pa, grčevito se okrenuvši, pođe prema njemu kao netko kome je cijeli svijet okrenuo leđa, izgubljena i usplahirena, no ipak još uvijek bolno željna sreće, preklinjujući ga da joj pomogne.

„Nemoj plakati“, reče on pridržavajući je, „i o tome nemoj nipošto govoriti Davidu. Morat ćemo nešto pronaći.“

„Nisam to mogla izbjeći... eto, dogodilo mi se... i to je sve. Nemam više da što dodam. Ali šta ćete vi o tome misliti... posebno vi? Poslije svega što ste učinili za mene, ja sam vam još ovo spremila. Ah, zar ne uviđate... da mi je do vas najviše.“

Kad je to rekla, ona se iznenada prenu, nekako ga podivljalo pogleda i prije no što ju je mogao zadržati, otme mu se iz ruku pa istrča iz sobe.

Ništa mu drugo nije ostalo već da je pusti. Spustio se teško na svoje sjedalo i nagnuo nad pisači stol, pa držeći glavu objema rukama, pokuša pribрати svoje rasute snage i suprotstaviti se ovom konačnom, ubitačnom udarcu sudbine. Kakve li gužve, pomisli on, kakve li užasne gužve! Njegova prva reakcija ljutnje i gađenja je nestala, nadomjestilo ju je sažaljenje. Nije je mogao osuđivati, ali su posljedice bile kobne i za njega i za Svjetlost.

On instinktivno podiže ugovor koji mu je Smith spustio na pisači stol, pa ga, bezizrazna lica, pročita. Nije to bio neki lupeški sporazum; u stvari, bio je na neki način izrazito ispravan. Smith je, pokušavajući da rastereti savjest upotrijebio sve snage da ga učini takvim, pravedno podijelivši doprinos obaju listova i odredivši vrijednost njihove ustupnine na bazi relativne vrijednosti njihove prodaje u posljednjih dvanaest mjeseci. Pa ipak, premda je konačni rezultat financijski mogao biti i pvojan, Page u vezi sa svojom situacijom nije mogao imati nikakvih iluzija. Bit će lišen svih svojih prava. Ako odbije da ustupi Svjetlo, cijela pripovijest o Corinoj prošlosti, vezana sa njenim sadašnjim stanjem i još k tome dotjerana na odgovarajući način, bit će objavljena pod krupnim naslovima u Hedlestonu i svakom Somervillevom listu širom zemlje.

Henry cijelim tijelom zadrhta pri pomisli o kakvom se užasnom publicitetu radi. Kako bi samo iskasapili i njega, koji je uvijek stremio višem cilju, bivšeg predsjednika općine Hedlestona u čiju se čast pripremala svečana večera, njega čovjeka od poštenja i načela, koji je uvijek ustajao protiv svake korupcije. Ni Alice, sa svojim društvenim ambicijama, neće biti pošteđena, a ni David, razočarani suprug; čak će i Dorothy morati podnijeti svoj obol — nitko od njih neće tome izbjeći. Sve će ih po blatu povlačiti te ruke vične ovakvim stvarima, koje su se tim zanatom već odavno bavile. Rezultat će po njega nedvojbeno biti društveno i političko uništenje. Što bi to značilo za Davida, nije se usuđivao o tome ni misliti. Taj bi ga udarac uništio i bacio opet u onaj smeteni, mučiteljski pakao iz kog se možda nikad više ne bi izvukao.

A što se tiče Core, zar se ona ne bi napatila od svih njih najviše? Saznanje da im je nanijela tu nevolju, da će, stotruko uveličano, opet sada morati preživljavati bol i poniženja onog svog nesretnog iskustva, kao i saznanje da će onaj njen teško stečeni mir, sa sigurnošću i duševnom smirenošću, biti nepovratno srušen, sve će joj to sigurno slomiti srce.

On odjednom ustade pa poče koračati gore dolje. Otkud on može dozvoliti da joj se u njegovoj obitelji nanose ovakve uvrede: — mora popustiti, mora predati Svjetlo. Ali čak i sama pomisao na to izazva mu bolno probadanje s lijeve strane. Pokušao je uvjeriti sebe da je to samo povrijeđeni ponos zbog pretjerane privrženosti jednom dugogodišnjem, dragom obiteljskom posjedu i da je on, Henry Page, samo preživjeli idealist koji piše plitkoumne članke i pridaje previše značaja svome vlasništvu nad jednim malim provincijskim listom. No sve to nije pomoglo ništa. Kad bi samo pomislio na dugu, ogorčenu borbu koju je vodio, tešku pobjedu koju je izvojevao samo zato da mu je u zadnjem trenutku otmu, krv bi mu jurnula u glavu. Svjetlo je bilo njegovo nasljeđe, njegova obiteljska tradicija, njegov život.

Kao omađijan pođe hodnikom do krajnje sobice gdje su se čuvali najstariji primjerci lista, pa ih preko reda poče izvlačiti sa polica. Evo izvještaja iz 1785. o pionirskom Blanchardovom balonu, koji je nadlijetao Kanal, pothvat izveden jednog petka 'usprkos lošim predviđanjima', a potom, bilo je to deset godina kasnije, našao je prvu publikaciju Paineovog Doba razuma, jedne serije članaka koja je Danielu Pageu navukla na leđa od strane vlade prijetnju optužbe, a koja je konačno oborila Pitta. Pa onda onaj poznati izvještaj o pobuni na brodu *Nori* 1797, kada je Engleska banka obustavila isplate u zlatu. Neko drugo izdanje sadržavalo je izvještaj o društvenom životu u Margateu od Charlesa Lamba, koga su onamo poslali da prikupi podatke o dolasku poznatih lica, i još jedan, veoma živi izvještaj o velikom skupu chartista. Henry se bacio na grozničavo prevrtanje požutjelih listova, ne vodeći računa o vremenu njihovog nastajanja, a svaki je od njih bio otisak povijesti engleske: Trafalgar, pad Kabula, Balaklava, pokušaj atentata na kraljicu Viktoriju iz 1842, Napoleonovi ratovi sa strašnim crtežima o korzikanskom ljudožderu, bilten o Browningovoj smrti, njegov sprovod u Westminsterskoj Opatiji, rat u Južnoj Africi, fond koji je tom prilikom osnovao Robert Page za snabdijevanje vojske potrebnim rekvizitima — ne, nije to mogao preboljeti. Zaječao je glasno, pritiskujući dlanovima sljepoočnice u kojima mu je snažno udaralo. Samo Svjetlo bilo je historija, nije ga mogao prepustiti nekome tko će ga nepovratno poniziti.

Okrenu se i vrati u svoj ured s nekim novim osjećajem određenoga cilja. Pogleda na sat koji je pokazivao sedam i pol — ne osjećajući da prolazi vrijeme, izgubio je gotovo tri sata. Miss Moffatt je sigurno, kao i obično, otišla u šest ne sluteći da nešto nije u redu. Pa ipak, poslije preturanja po ladici njezina stola pođe mu za rukom da pronađe Bradshawov red vožnje. Noćni vlak za London

polazio je u sedamnaest do osam. Neće imati vremena ni da ode kući po kofer, već će morati uzeti kola i poći direktno na vlak. On brzo napisa poruku za miss Moffatt, objašnjavajući da je iznenadno pozvan u London, pa je stavi na navlaku njene pisaće mašine. Zatim telefonira kući: Alice je bila izišla, ali joj po Hanni ostavi poruku da će u najgorem slučaju biti odsutan od kuće dvije noći. Zatim uze šešir i kaput, napusti uredništvo, pa žurno pođe na koldvor.

X

Slijedećeg jutra, poslije jedne nemirne noći, David je došao do zaključka kako više ne može podnositi šetnju, usiljenost i to bolno pretvaranje između Core i sebe. Mora pronaći neki izlaz. Kada je u devet sati napustio kuću pod isprikom da ide u svoju uobičajenu šetnju, on pođe na autobus za Hedlestone koji je polazio iz Sleedona u devet i pol. U njemu su bila još samo dva druga putnika, pa kako su obojica sjedila naprijed, on se smjesti sasvim pozadi kako bi se van domašaja njihovih ispitivačkih pogleda lakše odlučio za ono što treba uraditi.

Najprije mora vidjeti svoga oca. David, iako to nije želio pokazati, iako ga njegov osjećaj manje vrijednosti navodio na izuzetno superiorno ponašanje, ipak je u dnu duše prema Henryju gajio i zahvalnost i privrženost, pa premda se nije slagao sa mnogim gledištima svoga oca, ipak je prešutno vjerovao u njegovu dobrotu i zdrav razum. Te su mu osobine baš sad bile najpotrebnije, i na njih će, ako potraži savjet u svoga oca, moći svakako računati.

Sporo putovanje sa mnogo truckanja, uz dugo zadržavanje u Lacey Hummocksu i Hurst Greenu, otešlo se u beskraj, ali se na pomolu napokon pokazaše, kroz rasklimane i zamagljene prozore, nejasne konture Hedlestonea i, odjednom, stara se kola stresošu i zaustaviše na postaji Victoria Squarea, koja je bila i krajnja stanica.

Kada je izišao, kiša rnu poču škropiti čelo, ali on, ne obazirući se, krenu pješice prema uredništvu Sjevernog svjetla. Ulazak u ovu zgradu, koja je sva odisala idealima njegova oca i koju je Henry smatrao kao logičnu baštinu koju će naslijediti njegov sin, za Davida je predstavljao teško iskušenje koje je on obično izbjegavao. Čak i danas, opsjednut drugim strepnjama, dok se penjao uz kamene stubu i zakucuo na Pageova vrata, osjećao se kao uljez.

Kada je ušao, soba je bila prazna, a zatim se odjednom pojavi mis Moffatt. Ova ga pogleda iznenađeno, budući da je tako rijetko ovamo navraćao.

„Kako ste, miss Moffatt?“ upita on, a zatim produži znajući da s njom mora govoriti otvoreno: „Došao sam da vidim svoga oca.“

„Naravno“, odgovori ona s onim svojim polušaljivim tonom, koji je upotrebljavala prema njemu još od onoga dana kada je bila došla u Hanley Drive da ga vidi u dječjim kolicima. „Ali on nije ovdje.“

„A kada će se vratiti?“

„To ne mogu reći. Otišao je u London.“

„U London!“

„Tako je. Zašto — ne znam. Nenadno je otišao prošle noći i ostavio samo poruku navodeći u njoj da su ga pozvali. Mislim, bit će u vezi sa onom ekonomskom konferencijom.“ A zatim, poslije kraće pauze, dodade: „On ne može biti dugo odsutan. Sutra tvoja majka ima primanje.“

Učinilo joj se da ga je ova nepredviđena prepreka oneraspoložila, jer ga je brižljivije i sve više ispitivački promatrala.

„Gdje ti je kaput? Pa ti si strašan. Nemaš ni kišobrana. Zar ne vidiš da lije kao iz kabla? Pa ti si skroz mokar. A gle kosa... Čekaj, dopusti da te malo uredim.“

Dok je tu stajao kao prikovan i opsjednut mišlju šta da sada radi, ona mu priđe, zakopča gornje dugme na njegovoj flannelskoj košulji, strese kišne kapi s njegova gornjeg kaputa i s nekoliko pokreta dovede ga u red.

„Eto tako . . . sad je bolje. Ja upravo sada jedem svoj jutarnji obrok. Ostani i ti na šalicu čaja. I žena ti je jučer sa mnom popila čaj. Baš je zgodna osoba, Davide. Hajde . . . pođimo u moju sobu.“

„Ne... nemojte“, i on se podiže. „Morate me izviniti. .. hvala vam. Moram ići.“

»Ali, Davide... pričekaj samo trenutak ..“ On nikako nije htio, nije mogao ostate. Okrenuo se, trkom sjurio niz stepenice pretrčavši preko ulice upravo pred nekim kolima koja su prolazila. Ne obraćajući pažnju nastavio je i dalje, uvjeren da je iznenadni i nepripremljeni odlazak njegova oca bio u neku ruku povezan s ovom mrskom zagonetkom koju nije mogao riješiti, i, koja se, kao ona razlivena nafta što se katkad pojavi na obali Sleedona, podmuklo rasprostirala zagađujući na sve strane.

S naporom volje on opet ovlada sobom. Šta će sad? U Hanley Drive, da potraži savjeta i

pouke od svoje majke? To nema nikakva smisla. Ali se nije mogao vratiti u Sleedon da ondje i dalje usamljeno razmišlja o svojim nesrećama ovako poražen. Pred njim je samo jedan put otvoren, pa iako je znao kakvo će opterećenje sve ovo predstavljati za njegove živce, on se na to nije osvrtao; bilo je ionako! neizbježno da ranije ili kasnije pođe tim putem.

Zgrada osiguravajućeg društva bila je sasvim blizu. Prolazeći kroz nasade stigao je do ulaza za nepunih pet minuta. Na tabli je stajalo da se uredništvo Chroniclea nalazi na trećem katu. On ne uđe odmah, već se počne vani šetati gore dolje pripremajući se za ono što namjerava reći i prikupljajući sve svoje snage. Svjestan svoje slabosti u nekoj krizi, odlučio je kako neće dozvoliti da ga ovom prilikom dovedu u nepriliku. Ali njemu je već i sam proces ovog pripremanja škodilo, jer dok je pokušavao da sebi predstavi sliku buduće scene, uvrede koje će mu nanositi i koje će uzvraćati, počne se u njemu raspaljivati ljutnja, grlo mu se stisnu, a usta osušiše.

Nije to mogao više podnijeti. Oštrim, neskladnim pokretom on se zaustavi, uletje u zgradu, pa ne primijetivši lift, bez daha se pope na treći kat. Na staklenim vratima stajalo je ispisano pozlaćenim slovima: DAYLY CHRONICLE: redakcija lista. On bez kucanja uđe.

Iznenadio ga je opći utisak nereda i praznine. Jedan dječak sedamnaestih godina lijeno je tipkao na niskom stočiću postavljenom kraj prozora pored razvodne telefonske ploče. Glasom koji je i sam jedva mogao da prepozna kao svoj, David mu reče kako želi vidjeti Nyea. Mladić se zavalio u svoju stolicu, pa ga pogleda preko ramena.

„On nije ovdje. Otišao je u Tynecastle.“

Kad spazi Davidov brzi, nepovjerljivi pogled, dodade: „Nema tu nikoga od njih. G. Smith je u glavnom uredništvu u Mossburnu.“

David se bio tolifeo naoštrio da čitavu stvar lazmrsi, da mu još uvijek nije mogao vjerovati. Na kraju uskog hodnika dvoja mala vrata vodila su u ostale prostorije, koje su sačinjavale uredništvo. On brzo pogleda u svaku sobu. Obje su bile prazne. Tada se vrati u ulazni trijem.

„Kada će se vratiti?“ zapita on.

„A otkud bih ja to znao?“ odgovori dječak kao pomalo uvrijeđen. „Ovdje sad nema nikakva posla... ili bar ne mnogo. Najvjerojatnije će cijeli dan biti odsutan.“

„Cijeli dan“, ponovi David nekako tupo, pa se poslije kratke stanke okrenu i iziđe.

Na ulici, još uvijek stisnutih pesnica i napregnuta tijela, s nekom gorčinom zbog izjalovljenih namjera, on opet klonu. Ništa nije otkrio, ništa uredio ili postigao. Obuze ga snažan osjećaj vlastite nesposobnosti. Vrijeme je bilo za ručak, pa je pločnik vrvio od svijeta koji se žurio po kiši i gurao ga tamo amo, dok je on, onako neodlučan, nepomično stajao i osjećao kako mu bruji u ušima i krv udara.

Na koncu krenu prema Victoria Squareu. Iza svega ovoga ništa se nije dalo učiniti, baš ništa, jedino se budalasto vratiti u Sleedon. Jedan gotovo pun autobus upravo je bio pred polaskom. Našao je mjesto u sredini kola, pokušavajući da odoii nasrtajima zbrkaniiii misii koje su ga opsjedaie. Ubrzo je primijetio da ga neki putnici promatraju podrugijivo, a neki lzricito neprijateijski. Spustio je giavu, pogied. prikovao za pod, nesposoban da postigne onu bezizraznu ravnodušnost kojom je obično presretao izazove gomiie. Aii on nije mogao postići tu ravnodusnost; vrtiog je u njemu ostao i daije. Staviše, tokom cijeiog putovanja sve je više jačao. Ni brza šetnja prema kući, kad je stigao u Sieedon, nije ga rastresla.

Kada je ušao, kuća je izgledala prazna. Na peći se u kuhinji pušio jedan kotao, a kroz prozor vidio je Coru kako se šeće vrtom po šljunkovitoj stazi. Osjeti žarku žeiju da joj priđe. Nestaio je onog nenametljivog prokroviteijstva, pukog prihvatanja njenih usiuga; istisia ih je ijubomora, neizvjesnost i očevidnost njene patnje. Umjesto toga osjeti siinu potrebu za njom, te se u njemu ponovo pojavi žudnja iz onih prvih dana u Scarboroughu. Došlo mu je da odmah, još istog trenutka, pođe u spavaću sobu, pozove je s prozora, i kad dođe, da je obgrii. Ali ne, mora se pribrati. Ona ne smije dokučiti ništa o rastrojenosti njegovih misli, ništa o jalovom njegovom pothvatu, ništa što bi joj još više pogoršalo vlastitu nevolju. Otišao je gore u potkrovlje i sjeo za jednostavni stol od jelovine, koji je upotrebljavao kao pisaći.

Kao umirujuće sredstvo dr Evans mu je preporučio da uzme list papira, pa da brzo, automatski ispiše sve misli koje mu prolaze kroz glavu. On uze pero, pa otpoče s olakšanjem.

„Bol isuviše duboke ljubavi“, pisao je on, „može često premašiti sreću koju ona donosi... i čovjek se može prepustiti bolu s isto onoliko popuštanja kao i sreći. Koračam po nekom labirintu. Pritišće me tama, ali pobijeđen nisam. Svaku teškoću mogu prebroditi, svakog neprijatelja pobijediti, ako mi volja ostane čvrsta. Uskoro ćemo se osloboditi ove nevolje. Cori se ne smije dogoditi ništa loše. Ja ću je štititi. A sada, hajde da udahnem s dubokim osjećajem mira i počinka ...“

Nije napisao više od ovih nekoliko redaka kad odjednom zastade, okrenuvši glavu u stranu, u stavu osluškivanja.

„S dubokim osjećajem mira i počinka.“

Je li to samo neko zujanje, neka zvonjava koju mjesecima osjeća u ušima, obično kao odjek zvona, a katkad i kao tanki, piskavi zvižduk, ili pak čuje samo neki glas koji pomalo podrugljivo ponavlja njegove vlastite riječi, onako kako ih je on izgovorio. On oslušnu pažljivo: nije se čulo ništa, ali kada ponovo počne pisati, glas ponovo prihvati riječi koje je on stavljao na papir: ‚kada se svjetlo rasprostire i mir ublaži...‘ i ponavljao ih je sve glasnije, u savršenom skladu i ritmu sa svojim perom. On pokuša ušutkati taj glas pišući sporije, ali uzalud; tada pođe brže, samo nabacujući riječi preko stranice, ali glas se rasprostirao i dalje jasan, određen, vratolomnom brzinom.

David ispusti pero kao da je od usijanog željeza, pa se čvrsto uhvati za rub od stola, pokušavajući da se pribere, sjetivši se ozbiljnog savjeta dra Evansa, kada mu se prvi put povjerio da čuje neke glasove.

„To je čisto uobraženje. Mi to nazivamo slušnom halucinacijom. Izbijte to sebi iz glave. Nemojte se tome prepuštati... niti za trenutak.“

David podiže polako glavu. Eto, sad je na koncu nestalo. Da li je zaista nestalo? Ukočen, u stavu osluškivanja, čekao je u nadi da neće čuti ništa. Ali umjesto toga, nezavisno od njegovog pisanja, bez veze s perom, koje je još uvijek ležalo na stolu, protisnu mu se kroz uši slab, ali jasan poziv, koji kao da je dopirao iz spavaće sobe s donjeg kata. Bio je to muški glas, koji ga je zvao po imenu. „Page.....Page jeste li tu?“ I tad začu, trgnuvši se od užasa, ove riječi:

„Pripazi ti na vlastitu šiju, druškane“, i prepoznade Nyeov glas.

Skočio je sa svoje stolice kao s nekog katapulte, začepio kažiprstom čvrsto uši i pokušao odstraniti svaki zvuk. Pa to je samo uobraženje, bolesno obmanjivanje njegovih rastrojenih čula. Dok se on protiv toga borio, iz sobe odozdo ponovilo se još glasnije, drskije i jasnije.

„Dakle, misliš da ćeš mi zavrnuti šiju, Page... ali pripazi ti na svoju vlastitu šiju, druškane.“

Sada nije moglo biti obmane, nije se mogao više braniti. Otvorio je vrata, sjurio se niz uske, drvene stepenice u spavaću sobu i počeo tražiti u oba ormara, pod krevetom, pipajući između haljina koje su visile u Corinoj garderobi, po svakom kutu sobe. No, nije bilo nikoga.

Malaksalo, s vlažnim i hladnim ćeiom, spusti se on na rub postelje. Postaje li on iud? I glas, i ono bestjelesno prisustvo, nestali su. Kao i prošli put, njegova pažljiva analiza i fizički dokaz koji je time pribavio, otjerali su iluziju. Osjećao se slab, ali više nalik na sebe.

Ustao je s dubokim uzdahom i, stojeći pred ogledalom na toaletnom stoliću, počeo sasvim normalno četkati kosu. Tada u ogledalu primijeti kako kraj njega stoji Cora. To je napokon stvarnost među sjenama.

„Nisam znala da si se vratio“, reče ona. „Dugo si šetao.“

Njegovo raspoloženje s mirnom jasnoćom odbacilo je svaku pomisao na pretvaranje. On joj priđe bliže, uze je za ruku i stisnu je.

„Ja se u stvari nisam šetao“, reče on. „Pošao sam autobusom u Hedleston da posjetim oca.“

„Pa jesi li ga vidio?“ Osjetio je kako joj se tijelo koči, pa, kad on zanijeka glavom, ona odjednom popusti.

„Otišao je u London. Potpuno neočekivano.“

„U London?“ izusti ona sporo, a tad joj se izraz lica razvedri, kao da ga grije iznutra neka nada koju on već danima nije vidio .

„Ah, Davide, tako sam sretna. Imam vjere u tvog oca. Nemoj me sada ništa pitati, ne sada, Davide ... ali osjećam da će to biti dobro za nas.“

XI

Rano tog jutra (da budemo tačni, u šest i četvrt) Henry Page je stigao u Kings Cross. Vlak mu se zadržao u Yorku zbog čega je imao veliko zakašnjenje, pa su gotovo svi taksiji bili odvezli putnike koji su došli iz Leedsa ekspresom pet minuta ranije. Poslije priličnog čekanja na hladnom, polutamnom kolodvoru, Henryju je napokon uspjelo doći do jednih kola. On nije tako često navraćao u London, ali za tih rijetkih dolazaka uvijek bi odsjeo u hotelu Esmond, mirnom svratištu u blizini Britanskog muzeja. Noćni portir ga je odmah prepoznao, te iako nije imao nikakvog prtljaga, odmah dobi sobu.

„Mogu li naručiti doručak?“ zapita on vratara.

„Žao mi je, g. Page. U kuhinji do sedam sati nema nikoga. Mogu li prije no što završim posao predati vaš nalog? “

„Ne, pozvonit ću“, reče Henry, pomislivši u sebi da će biti najbolje ako se malo odmori. Tokom putovanja, stisnut u uglu svoga kupea, malo je spavao, te se sada u ranoj jutarnjoj magli, koja se preko prljavih krovova i čađavih dimnjaka uvlačila u tijesnu, neugodnu sobu, potpuno obučan pružio na krevet i sklopio oči.

Sva mu je glava bujala od poduzetnih i uzbuđujućih misli koje su mu razbijale san. Ležao je, eto, na krevetu, potpuno odsutan te mu se činilo kao da se sasvim odijelio od svog tijela, prisustvujući kao kakav svjedok ležanju nekog nesretnog stranca koji se ispružio nepomično na krevetu.

U sedam sati on pozvoni i naruči jednu jaču crnu kavu, bez koje, u sadašnjem stanju, unatoč zabrani, nije mogao biti. Dugo je trebalo dok su mu je donijeli, a kada je konačno stigla, pokazalo se da je to obična bljutava vodica. Pa ipak, poslije tri šalice kave i komada preprženog kruha osjeti se nekako krepkije. Umio se, zatim je otišao do brijača u susjedstvo, gdje su ga obrijali. Po navici kupi on i jutarnje novine, ali ih samo letimično pogleda, pa i to s nekom čudnom, nerazumljivom bojazni da nije možda već odštampana vijest o njegovoj nevolji.

Još je bilo suviše rano da bi mogao ostvariti ono zbog čega je došao, Somerville sigurno nije u uredu prije deset, ali Henry nikako više nije htio odgađati. Odveo se autobusom do Stranda, a zatim se uputio pješice do Whitehalla i do Hercules Housea. Zgrada uredništva Gazette — tako različita od njegove — stršila je na lijevom keju Temze. Njena blistava fasada od stakla, čelika i cementa, hladna, bezlična, koja je pružala sliku moći njezina vlasnika, bila je okrenuta ka rijeci, koja je toga jutro protjecala kroz mnogobrojne mostove nekako umorno. U predvorju, ukrašenom korintskim stupovima i kockastim mramornim pločama po podu, jedan iz grupe uniformiranih vratara uze Henryjevo ime, prenese na recepciju, a zatim ga poslije malo čekanja uputi na ekspresni lift. Na najvišem katu zgrade, na kraju dugog hodnika, primi ga, ili tačnije, zaustavi ga Somervilleov privatni tajnik, neki mlađi čovjek u žaketu s prugastim hlačama, koji primijeti, promatrajući Henryja s izrazom učtive sumnje: „Čovjek koga biste, g. Page, morali posjetiti zapravo je g. Greeley. Na žalost, on je na dopustu. Predlažem vam da porazgovarate s njegovim zamjenikom, g. Challonerom.“

„Ne“, reče Henry uporno. „Ja želim razgovarati lično sa g. Somervilleom.“

„Da, razumijem“, složi se onaj drugi zamišljeno, „ali, na žalost, on je cijelo prijepodne uglavnom zauzet. Zapravo on još nije ni stigao. Pa ipak ... ako baš želite ...“

„Počekat ću“, reče Henry.

„U tom slučaju, molim vas, izvolite ovuda.“ Henry nije namjerno zakazao ovaj sastanak, jer je smatrao kako ima manje izgleda da bude odbijen ako se pojavi sam bez prethodne najave. Da će morati čekati, ako Somerville uopće pristane da ga primi, to je znao, te je čekao u malenom, sa crvenim ćilimom prekrivenom predsoblju, namještenom kožnatim naslonjačima, ormarićem za pića i s nekoliko engleskih slika iz sportskog života XVIII stoljeća. Čitav sat, još i duže, sjedio je tu zureći tupo u veliko platno Johna Ferleya, koje je prikazivalo susret na **Quornu**,⁷ ne gledajući uopće sliku koja je visila na suprotnom zidu, već pokušavajući da ono malo podataka koje je znao o Vernonu Somervilleu nekako poveže.

Quomdam ili Quom, lovački kraj u engleskoj pokrajni Leicester.

Za razliku od svoja dva takmaca, Jothama i Mighilla, koji su iznikli jedan iz zabačenih ulica Aberdeena, a drugi iz divlje okolice Ulstera, on je slijedio znatno konvencionalniju liniju preko Dulwicha i Citya. Poslije kratkog službovanja u ulici Throgmorton njegov prvi izdavački pokus, kupovina već gotovo izdišuće Gazette, koja u to doba tek što nije utrнула, pokazala se kao izvanredno uspješni potez. Nepokolebljiva odluka da uspije, povezana sa izvanrednom sposobnošću da pogodi ukus naroda, omogućila mu je preporod lista. Osim toga, što je veća bila prodaja lista, to je on postajao sve čvršći u svom samopouzdanju i urođenoj želji za isticanjem. Predviđajući dalje uspjehe, počeo izdavati jedan zgodan tjednik pod nazivom Teme grada, a ubrzo potom i Sundry Argus. Iz početka su ti novi i smjeli pothvati uspješivali veoma dobro. Kad mu se osladila moć, Somerville počeo, ranije nego što bi trebalo, preuzimati ulogu velikog gospodara štampe. Pojavila se jahta; počeli su se davati milodari, koji su, unatoč tome što su bili daleko ispod Mighillovih kneževskih dobročinstava, još glasnije objavljivani; zbirka od četiri originalna Cotmansa (koji se, istina, nisu mogli usporediti sa jednim Giorgionom koji je narodu poklonio Jotham, ili sa njegovim pandanom, onim prekrasnim Canalettom koji je poklonio sir Ithiel, ali su predstavljali solidna i vrijedna britanska slikarska djela) poklonjena je Galeriji u Dulwichu. Zatim je došlo do vjenčanja sa Blanche Gulliflower ljubimčetom članaka iz kronike društvenih ogovaranja i nećakinjom lorda Jothama.

Ali tu se uvukao i prvi simptom neuspjeha. Brak očevito nije bio sretan. Henry se kao kroz maglu sjećao da mu je Alice rekla da se govorkalo kako se godinu dana nakon vjenčanja rastavila od njega i postala (pošto je kraće vrijeme

radila kao foto model za reklamu šampona i krema za lice i umalo da se nije ponovo udala za nekog austrijskog baruna) modni urednik Globea, pri čemu je požnjela toliki uspjeh da joj je Mighill, koji je svome listu davao određenu notu baš time što je zapošljavao ‚društvene ljubimce‘, postao očinski privržen.

Okrepljujući utjecaj kave sada je već bio prošao, te je Henryja počela obuzimati nekakva bolesna obamrlost, tako da je, kad se ponovo pojavio onaj mladi čovjek i nekako g'a povjerljivo pozvao da uđe u kabinet, zaboravio progutati one dvije pilule koje je bio naumio uzeti neposredno pred početak razgovora.

Somerville, nonšalantno odjeven u udobno, ugasito sivo flannelsko odijelo, sa crvenom kravatom i tamnocrvenim karamfilom u rupici od kaputa, sjedio je, kad je Page ušao, za svojim stolom potpisujući pisma. Produžio je ovaj posao još čitav minut ne dižući pogleda, a tada okrenu stolicu, upola se podiže i pruži mu ruku. Vlasnik Gazette, čovjek osrednjeg rasta, s kratkim vratom i snažnim plećima, izgledao je stariji od njegovih četrdeset pet godina. Bio je punokrvan, a tu mu je punokrvnost još više pođvlačila kravata i karamfil, kao i mali ali primjetni tamnocrveni mladež na vratu baš ispod lijevog uha, koji je od rođenja imao. Crvene žilice u očima ukazivale su na visoki tlak, a držanje, puno tvrdoglavog nestrpljenja, odavalo je veoma zauzeta čovjeka, utonula u poslovima, koji nikako ne podnosi gluposti, nesposobnost ili miješanje u tuđe poslove. Kađ se ponovo namjestio na svom naslonjaču, prekriži noge, zavali se u naslonjač i stade otvoreno mjerhati Pagea.

Prihvativši stolicu kraj pisaćeg stola u Chippendale stilu, Henry u ovom prijemu nije nalazio ničeg utješnog. Čini se da je Somerville čekao Pagea da otpočne, ali kao da je osjetio težak Henryjev položaj, on mu reče prelazeći pravo na stvar:

„Trebalo je da mi najavite svoj dolazak. Mogli smo ručati zajedno. No kako bilo da bilo, moram vam čestitati na izvanrednoj borbenosti koju ste pokazali. U jednom sam trenutku pomislio da ćete nas izbaciti iz sedla. Ali sada, čini mi se, možemo jedan drugom gledati ravno u oči.“

„Neće biti baš tako“, Henry se osjećao mučno. Dok je sjedio, noge su mu podrhtavale, ali mu je govor pomogao da ponovo prikupi hrabrosti. „Već su gotovo dvije godine prošle otkako ste kupili Chronicle. Priznajem da je moje držanje bilo kivno i puno predrasuda. Vi ste imali pravo da dođete u Hedlestone, pokrenete svoj list i sa mnom se takmičite. Kako za nas obojicu nije bilo dovoljno mjesta, trebalo je da građani odaberu kome će se privoljeti, i oni su odabrali.. . evo me sad ovdje tražeći od vas da se s tim izborim složite.“

Somerville nije odgovorio odmah. Potom reče:

„Skлонost javnosti je promjenljiva veličina. Preko noći se može promijeniti. Mi Chronicle prodajemo još uvijek. Nastavit ćemo i dalje.“

„Nećete“, odmahnu Henry glavom. „Budimo otvoreni jedan prema drugome. Vi ste pokušali da mene izbacite iz sedla, i u tome niste uspjeli. A sada ostavite, za ime božje, na miru Sjeverno svjetlo.“

„Ja vas ne razumijem“, reče Somerville osorno. „Poslije svega onoga truda i znoja koje smo uložili u Hedlestonu, vi tražite sad od nas da podvijemo rep i odemo?“

„Ja tražim od vas samo da zabranite objavljivanje izvjesne kategorije vijesti.“

„Da zabranim objavljivanje vijesti! Ama dragi moj gospodine, vi me iznenađujete. Pa naše osnovno načelo, naša moralna obaveza prema publici jeste da ne sprečavamo bilo kakvo objavljivanje vijesti.“

„Nije to nikakav značajan članak. Odnosi se samo na moju obitelj i mene.“

„Dragi moj gospodine, ja o toj stvari ne znam ništa. Ja nemam pojma o čemu vi uopće govorite. No svakako smatram da je u Hedlestonu sve što se na vas odnosi i te kako značajno. Mislim da i moj tamošnji urednik zauzima isto stanovište.“

Henry osjeti kako su mu se usne osušile i stisle.

„Radi se o jednom neznatnom događaju, iščeprkanom iz prošlosti koji može samo donijeti nevolju izvjesnim nedužnim osobama.“

„Pobogu“, odjednom će Somerville grubo, „kakav vi to stav preda mnom zauzimate? Pa mi živimo u dvadesetom stoljeću. Danas ne može čovjek biti toliko tankočutan. U ovom gušanju, u našem poslu, netko mora dijeliti ili primati pogrde. Ja lično ne mogu stavljati veto na svaku riječ koja se štampa u Chronicleu. Ja zato imam puno povjerenje u svoga urednika. To prepuštam njemu.“

Page nije mogao suzdržati izljev gorčine.

„A on, razumije se, smatra da mora objaviti cijelu tu pripovijest iz moralnih razloga.“ Somerville načini jogunast pokret, pa nestrpljivo pogleda na svoj sat, kao da želi završiti razgovor.

„Dragi moj gospodine“, reče on, „šta vi to meni bulaznite? Ja nemam nikakve veze s time. Ja sam svojim ljudima u Hedlestonu dao potpuno odriješene ruke i

moram njihove odluke poštivati. To je očito sasvim lokalna stvar u nadležnosti lokalnog uredništva. Ne možete očekivati od mene da se s time upoznam ili da vodim brigu o tome.“

Taj je njegov istup bezobzirno odbacio cijelu stvar. Page shvati da se ovaj čovjek, iako bezobziran, lično neće nikad toliko spustiti da učini nešto nisko; to će učiniti drugi za njega. U njemu se počeo rasplamsavati neki mračan, razdražljiv bijes, neka odluka da ne dopusti da stvar završi tako lako.

„Zašto je vama potrebno Sjeverno svjetlo?“ Na to Somerville, koji je upravo počeo sređivati neke papire na svom stolu, podiže naglo glavu. sumnjajući da se nešto iza ovog pitanja

krije. Da li je moguće da ovo malo, provinci jsko ništavilo pogađa protiv čega se sve on bori... borba s troškovima koji rastu poput piramide, spirala plaća koja se sve više penje, moćne integracije koje ne idu ni za čim drugim već da ga izbace iz sedla. Jotham i Mighill uskoro treba da se spoje... što u stvari znači stvaranje monopola... Fleer Street koji se već tjednima prigušeno smije zbog njegova neuspjeha da podvrgne sebi Svjetlo, Argus koji gubi novac, Teme grada gotovo na izdisaju... on se mora širiti ili propasti. Pažljivo promatrajući Pagea on obazrivo odgovori:

„Iz sasvim običnog razloga. Potreban mi je veći tiraž.“

„Pa vi već imate velik tiraž, Gazetta se prodaje barem u milijun i četvrt primjeraka.“

„U ovim vremenima takmičenja, ako ne idete naprijed, odmah vas potiskuju nazad.“

„A da li vaša zamisao da idete naprijed pretpostavlja umnožavanje Gazette ili njene kopije Chroniclea?“ Page odluči bez ikakva obzira da svakako kaže svoje mišljenje, pa duboko i bolno udahnu. „U posljednjem izdanju Survega izišao je jedan članak o štampi. Jeste li ga pročitali?“

„Survey je odlična publikacija; ali ja je rijetko čitam.“

„To je bio iscrpan, objektivan izvještaj. Pisac članka je zaključio kako naše inteligentne i visoko principijelne listove upropaštava najgori sloj naše popularne štampe ... novine koje nisu u službi javnosti, već postoje jedino kao finansijska investicija, a to su najtričaviji, najgluplji, prigovorima najpodložniji i najvulgarniji listovi na svijetu. A Gazzettu su izdvojili među njima kao najgoru.“

Somerville se sasvim mirno, bez zbunjivanja nasmija.

„Ima i takvih koji nas potcjenjuju. Šteta. Na kraju krajeva, mi samo pokušavamo da se svidimo masama... da im stvorimo ... da tako kažem .. . ublažavajuću atmosferu.“

„Hraneći ih tim smećem od vijesti?“

„Mi im dajemo tačno ono što žele.“

„Ne dajete“, nervozno i gnjevno zanijeka PaSe. „Nije čovječanstvo uvijek tako glupo kako to izgleda. Ne možete vi svoj narod samo tako otpisati. Ima on velikih osobina — hrabrost, vedrinu, toplo srce, humor — ali zato što tri četvrtine stanovništva nije dovoljno školovano, ono se ne može ni oduprijeti svim vašim podilaženjima. Ne želim ponavljati stvari koje su očigledne. Nisu samo seks, zločin i senzacija, ni glupe trivijalnosti kojima vi ispunjavate vaš list, ono što ga čini tako ubitačnim, već način kojim se vještački podstiču najdublje predrasude i apetiti, dok cinično nagomilavate prezir na račun svih onih koji su protiv vas. Sjećate li se one Balfourove: ‚Radije ću sirotinji prodavati gin nego što ću je na ovakav način trovati.‘ Još pedeset godina u tom pravcu, pa ćete sa svojim amoralnim trabunjanjem dovesti mase praktično do nepismenosti. Nitko bolje od vas ne zna kakav neizmerno moćan instrument imate u rukama. Što ga ne upotrijebite da nešto stvorite? Sam bog zna da ovoj zemlji nikad nije bila potrebija nego sad inteligentna i visoko principijelna štampa. Za vrijeme rata, kad smo živjeli u bliskom dodiru sa smrću, bili smo sjajni. Ali od tada patimo od političnog, ekonomskog i moralnog opadanja. Ja sam uvjeren da je to samo privremeno, ali se moramo otresti toga što prije. Ako to ne učinimo ...“ Pagea spopade val fizičke slabosti, pa potpuno svjestan da na Somervillea nije učinio ni najmanji dojam, shvati istovremeno kakvu užasnu opasnost predstavlja sila koja ne posjeduje odgovarajući osjećaj odgovornosti. Jezik mu je otežao, a usta se osušila. Nije znao šta bi još mogao reći. Somerville, koji je promatrao Henryja s nekim neprobojnim izrazom u kome se očitovao prezir, iskoristi brzo ovu iznenadnu beznadnost koja se pokazala na Pageovom licu.

„Dragi moj prijatelju“, reče on mirno, „ja vaše osjećaje razumijem, ali vrijeme brzo odmiče; držimo se onog što je bitno. Mi vam pružamo povoljnu ponudu. Možda biste vi“, nastavi on, „ukoliko se odlučite da prodate — a ja sam siguran do hoćete — možda biste mogli i ostati u uredništvu. Vaši uvodnici... oni ostavljaju dubok dojam na čovjeka svojim kvalitetima iz edvardijanskog doba.“

„Ne“, reče Henry s naprežanjem. „Ne bih mogao. Mora biti sve ili ništa.“

„Znači li to onda da će biti sve?“

Henry nije imao snage ni da ga pogleda, nije mogao ni glavu podići. Osjeti se pobijeđen, poražen.

„Razmislit ću o tome. .. za nekoliko sati. Telefonirat ću vam danas popodne.“

„Dobro.“ I Somerville ustade. „Bit će mi drago ako dobijem od vas vijesti.“

I Page jedva nekako uspije izići iz sobe.

Kada je napustio zgradu i krenuo polako od rijeke k Victoria Streetu, rominjala je sitna kišica. Potištenost i sve veća fizička slabost podsjetili su ga na potrebu okrepljenja — još od jučerašnjeg ručka nije okusio ni zalogaja. Preko puta vidje jedan restoran **A.B.C.**⁸, ali tek što je nakanio da prijeđe ulicu, zapljusnu ga buka veoma gustog saobraćaja, te mu srce poče lupati nevjerovatno brzo. Izgubivši dah, on se pokoleba, shvativši da će mu biti teško prijeći na drugu stranu. On tad zbunjeno nastavi svojom stranom, tražeći neki drugi lokal za ručak. Na uglu Ashley Gardensa, baš kraj Westminsterске katedrale, otpoče bol. Posljednjih mjeseci osjetio bi neko stezanje oko srca sa sijevanjem kroz lijevu ruku, no ovaj je bol sada bio drugačiji: toliko je snažno zahvatio cijeli grudni koš da mu se činilo kao da su mu nekakva ogromna kliješta uhvatila rebra i da ih lome. Disanje, isto tako i kretanje, postalo je nemoguće, a ujedno ga spopala i neka samrtna mučnina, tako da mu graške ledenog znoja izbiše na čelu. Zahvatila ga i neka životinjska strava kroz koju se provlačio nekakav glupi, dječji strah da će, ako ne uspije naći neko sklonište, napraviti budalu od sebe i stropoštati se nasred ulice. Uz velike napore uspjelo mu je ipak prijeći preko pločnika i dovući se do susjedne katedrale gdje se strovalio na red sjedala nastojeći iz petnih žila da ponovo dođe do daha.

A. B. C. (Aerated Bread Comoany) — lanac mlječ-nih restorana u Londonu

Na koncu ovo samrtno stezanje poče popuštati; jedva mu je nekako uspjelo da udahne malo zraka i da u džepu svoga prsluka napipa lijek, da ga prelomi i udahne dvije kapsule, koje mu je bio dao Bard. Potom proguta jednu pilulu za srce. Odmah mu se pojačalo disanje, a poslije dvadesetak rminuta se mogao uspraviti, nagnuti se naprijed i nasloniti na stolicu pred sobom. Napad je prošao, sasvim ga iscrpavši kao da je kamenovan; ali je ipak prošlo. Učini mu se da je pravim čudom ostao u životu.

U katedrali nije bilo nikoga osim jedne žene u crnoj haljini, možda neka časna sestra, koja je nepomično stajala pred oltarom. Nešto u njenom očajnom držanju koje se u crkvi naziralo kroz memlu što je nadirala unutra iz zidova od crvene opeke, podsjeti ga na Coru, te izazva u njemu bujicu osjećaja. Vidio ju je sasvim jasno, kao da je tu kraj njega, njezin lik, njezino zbog nečega natušteno čelo, njene pomalo upale, malko providne obraze, njene tamne oči pune upečatljive sjete. E pa lijepo ... sad više ne mora biti sjetna i zabrinuta, bit će spokojna i

zaštićena, osjetit će ponovo što je mir i sreća. Iz svoga poraza mogao je izvući barem tu jedinu duboku utjehu. Nikada ranije nije bio u takvom duševnom stanju. Cijelog života kao da je samo uzaludno tražio nedostižnu neku radost, u pokušajima da zadovolji svoje potrebe, čežnje, žudnje, koje čak nije znao izraziti riječima, a koje su se sada ostvarile, i to ne u zanosu, nego u nečem što je bilo bliže bolu, u nečem što je sladilo i zagorčavalo u isti mah.

Na koncu se osjeti dovoljno krepkim da može ustati. On tada oprezno, ali ipak dosta sigurno iziđe na ulicu. Uzeo je taksu koji ga je odvezao do hotela, a ondje mu poslaše u sobu hladni narezak. Kad se okrijepio i odmorio pola sata, telefonirao je Somervilleu. Ovaj je bio izišao, no Henry predaše poruku njegovom tajmku: da se vraća noćni vlakom u Hedlestone i da sutra ujutro potpisuje dokument.

Sad kad više nije bilo nikakvih sumnji u ishod; kroz njegovu svijest rasprostrla se nekakva nejasna maglica, koja je nadomjestila čisto žestoko uzbuđenje nekom vrstom otupjele ravnodušnosti. Ali pomisao na Sledon pojavi se kao neko svjetlo u mraku, te ga odjednom obuze čežnja da ode tamo, možda manje zato da vidi Davida, koji naposljetku o svim ovim događajima ništa nije ni znao, nego da bude sa Corom, dragom svojom Corom, te da učini kraj njenom strahovanju i uspostavi ponovo njezin duševni mir.

XII

Baš nekako u vrijeme kad se Henry vraćao u svoj hotel, iste srijede popodne, u Hedlestoneu je izišao iz vlaka koji stiže iz Tynecastla Leonard Nye, gdje je proveo gotovo cijeli dan na svoju korist i veliko zadovoljstvo. Toga jutra, ne znajući za Henryjev odlazak u London, bio je izjavio Smithu s velikom sigurnošću: „Slušaj, Harolde,... više je nego sigurno da će ti Page telefonirati tokom prijepodneva. Kada to učini, pođi k njemu, polaskaj mu i izvuci od njega potpis.“

„A šta će biti s tobom?“

„Pa pomuči se malo sam, čovječe. Znaš da ga ja samo mogu naljutiti. Ti si čovjek s kojim on voli poslovati. Osim toga, ja moram otići u Tynecastele.“

„A što?“

„Moram obaviti neke poslove. Osim toga, moram se ošišati i izmanikirati.“

Usprkos toj na izgled hladnoj staloženosti, kojom se Nye posebno ponosio, bio je gotovo cijeli dan na kraju svojih snaga, pa je i sad, pošavši u uredništvo u zgradi

osiguravajućeg društva, osjetio nekakvu napetost živaca i pokušao je ublažiti time što se zaustavio da zapali cigaretu i što je usporio korak kao da lunja u do-kolici.

Lift ga je odveo na treći kat. Nesvjesno je požurio preko hodnika prema svom uredu.

„Ima li kakvih poruka?“ zapita Petera čim je ušao.

„G. Smith je nekoliko puta telefonirao iz Mossburna.¹⁴“

„Pozovi ga,“

Peter priđe telefonu i uključi privatnu liniju. U početku nije bilo odgovora. Nye ugasi svoju upola popušenu cigaretu, zapali drugu i povuče nekoliko brzih dimova. Peter mu, dok je Nye čekao da dobije vezu, reče:

„Bio je i jedan posjetilac, g. Nye. Mislim da je to mladi g. Page.“

„Otkuda on?“

„Baš on, g. Nye. Izgledao je vrlo čudnovato.“

„Zar tako uvijek ne izgleda? Obavijesti me ako se opet pojavi. Razgovarat ću ja s njime.“

„Vrlo dobro. Halo. Halo ... dobili ste vezu gospodine.¹¹“

Nye preuze slušalicu.

„Smith ... ovdje Nye ... ima li kakvih novih vijesti?“

„Vijesti!“ odvrati Smith potištena glasa. „Kako da ih nema... Page je prošle noći otišao u London. Jutros je ondje bio sa Somervilleom. Sta se događa ne znam. Greeley je otišao, a Somerville ima neki sastanak u Cityju. Cijelo sam popodne stalno zvao glavno uredništvo. To je ipak previše ... kako si ti to pustio da sve padne na mene. Sve je u nekakvoj zbrci.“

Na ove neočekivane vijesti, Nye se izmijeni u licu, pa reče:

„Znaš li ti nešto određenije?“

„Izgleda da jedini Challoner nešto zna. Po svemu sudeći, Page je obećao da će ih danas obavijestiti. Challoner misli da će sve biti u redu, ali nije siguran. Čitav posljednji sat samo sam visio na telefonu čekajući odluku. To mi već ide na živce.“

Nye se ugrize za usnu bijesan zbog svoje ioše procjene situacije i Smithovog prijekornog tona. Ali ovog trenutka započinjati kavgu nije imalo smisla. On pola minute razmisli gledajući mrgodno u suprotni zid.

„Što ne dođeš ovamo?“ reče on. „Morat ćemo izgurati zajedno do kraja.“

Po načinu kako je Smith orno prihvatio prijedlog, Nyeu je bilo jasno u kakvom se stanju nalazi.

„Reći ću im da prebace poziv na tebe. Leonarde. Ne miči se od telefona. Dolazim za dvadeset minuta.“

Nye se okrete Peteru.

„Ti sada možeš ići. Danas mi više nećeš biti potreban.“

Pričekao je da mladić ode, a zatim pođe u svoju sobu. Proganjan neugodnim mislima, sjede na rub svog pisaćeg stola. Smithu je trebalo pola sata da stigne (morao je sačekati taksi) i čim je ušao, Nye vidje da je njegov dojam bio tačan. Smith je bio u velikom strahu, a po zajapurenom licu i zaudaranju na vino, vidjelo se da mu je potrebno malo pomoći da se održi na nogama.

„Dosad ništa?“ Pročita on to na Nyeovom licu, pa se naglo spusti na jedno sjedalo držeći svoju kožnatu torbu na koljenima. „Ja ovo više ne mogu dugo izdržati.“

„Nemoj se uzrujavati“, reče Leonard. Ali se i on uzrujavao; živci su mu bili do krajnih granica napeti. Ova stvar je tako daleko otišla da oni sada moraju uspjeti — ne zbog Somervillea ili Gazette, već jednostavno zato što on mora pobijediti ili nikada više neće moći sam sebi pogledati u oči. Sad su već došli do krajnje granice, otkrili karte i stvar se mora riješiti kako je on zamislio, jer on naprosto neće moći podnijeti ako ne uspije.

Obojica su napeto čekali telefonski poziv. Nye zapali još jednu cigaretu — cijelo popodne pušio je cigaretu za cigaretom. Sutnju prekide Smith.

„Na što misliš, Len?“

„Ama šuti, za ime božje“, obrecnu se na njega Nye. „Mi smo sve to već jednom preživjeli. Bolje govori o bilo čemu drugom. O vremenu ... o ženama ... o ciganskoj muzici... o tvom sredstvu za čišćenje ...“

Nastade stanka.

„Jesi li mnogo toga obavio u Tynecastleu?“ zapita tihim glasom Smith.

»Sto mu gromova, jesam. Obišao sam sve davaoce oglasa birajući najbolji način, vidio sam Spencera u lokalnom uredu Sjevemih tvornica, posao u Odjek i vodio dug razgovor sa Harrisonom. On je tamo pomoćni urednik; upoznao sam ga još dok smo radili zajedno kod Enquirerera. Svima sam rekao da je sada, naposljetku, sve u redu, te da se nadamo prijateljskom sporazumu sa Pageom. Priznao sam da nas je zapravo pobijedio, ali, rekoh, sad se zbog zdravlja želi povući. Kažem ti, baš sam se preznojio sve to obrazlažući — važno je. Ne treba nitko da sumnja u neku zlu krv; to bi nam, kada budemo preuzimali list, samo smetalo ... ili... sad bih morao reći, ako ga budemo preuzimali." On povuče naglo jedan dim. „Eto na što ja mislim. A na što ti misliš?“

Smith izvadi maramicu, pa njome obrisao čelo.

„Eto, ja sam cijeli dan bio na telefonu... kao što sam ti rekao. Ali u međuvremenu ... napisao sam dugačko pismo Minnie i molio je da mi se vrati. Ako sve bude u redu, poslat ću joj ga.“ Sigurno je primijetio Nyeov izraz lica, jer je polako zaklimao glavom. „To baš nije tako veselo. Ne umijem ti ja šurovati sa ženama kao ti. Način na koji ti postupaš s njima pravi je kriminal. Kladio bih se da nisi bio u Tynecastleu poslovno cijeli dan. A ja sam ... ja sam gorko patio.“

Odjednom, prije no što je mogao nastaviti, zazvoni telefon. Obojica skočiše u isti čas. Nye stiže prvi do razvodne ploče.

„Halo ... halo ... da, ovdje Nye ... dajte mi s njime vezu“.

Challonerova pomka bila je kratka i jasna. Nye nije Smitha ni pogledao sve dok nije spustio slušalicu, a zatim, okrenuvši mu se tupim i bezizraznim licem, pusti ga da se čitav minut preznojava prije no što mu se obrati:

„Page stiže noćnim ekspresom. Sutra potpisuje ... vratio se bilo kada.“

„Hvala bogu!“ Smith utonu u stolicu. Poče ponovo prevrtati po džepovima tražeći svoj rupčić, pa pošto ga ne nađe, obrisao rukom vlažnu gornju usnicu. „E sad si me baš prepao.“

Leonard se nasmije, položi mu ruku na rame, potaknut, onako razdragan, nekim iznenadnim prijateljskim sažaljenjem prema ovom jadnom glupanu, koji nije mogao podnijeti ni jedno ni drugo njegovo raspoloženje.

„Moraš nešto popiti“, reče mu. „Hajdemo dolje da te počastim.“

„Nemoj, nemoj, ja sam prestao da pijem ... zaista sam prestao. Dao sam svoju riječ.“ „Svoju riječ? A kome to?“

Smith se skanjivao da odgovori, pa potom odgovori pogledavši ga napola sumnjičavo: „Zavjetovao sam se,... eto,... ako nam Gospod pomogne da uspijemo.“

Kako je Nye bio dobro raspoložen, vidjelo se najbolje po tome što se nije čak ni nasmijao na ovaj sporazum sa nebom.

„Ama, hajde“, navali on. Osjećao se prijatno, izvrsno, razdraganost se u njemu pjenušala kao u šampanjskoj boci, pa se mogao prijateljski odnositi čak i prema Smithu. „To moramo proslaviti. To je za nas velika noć. Nemoj kvariti raspoloženje, moramo proslaviti zajedno.“

„Pa dobro ...“ pokoleba se Smith, pri čemu živnu u licu — nije ga bilo teško uvjeriti — „Pa, budući da je posljednji put...“

Zatvorili su uredništvo, spustili se liftom i krenuli pješice do hotela u Park Streetu. Bilo je ugodno predvečerje, pločnik je bio suh, po vrtovima se raspjevale ptice, a zrak je bio blag i svjež. Posljednje zrake sunca prodirale su kroz drvored rujnih bukava na kojima lišće još nije bilo opalo, osvijetlile ulicu i po zgradama rasule neki glatki sjaj. Nye obično nije primjećivao takve stvari, ali je danas bilo drukčije. Hedlestone naposljetku baš i nije tako loš; iz početka je o njemu imao krivo mišljenje, ali sad mu je priznavao i dobre strane. To je bilo povoljno i za Tynecastle gdje je bio uspostavio onu zgodnu diskretnu vezicu. Osjećao se sve bolje i bolje, kao da je čitav grad njegov. Pa možda će jednoga dana i biti. I onako mu je već prilično dosta potucanja po svijetu. U trideset petoj godini on više nije bio mladić pa mu je pomalo i dosađilo da se mota po uglovima i koleba između jednog i drugog zaposlenja. Možda ima nečeg dobrog u toj kombinaciji da se sredi. Čak ga je zapahnuo i neki čudan val širokogrudnosti dok je razmatrao mogućnost ne bi li nagovorio tetku Liz da proda svoju radnju i dođe ovamo da mu vodi kuću — za njega i onako nije brak, to prepušta Smithu. Vidio je odjednom sebe kao gradonačelnika, sa lancem oko vrata, kako otvara... šta otvara? ... pa recimo, dom za posrnule djevojke. Čak je i čuo sebe kako drži govor, koji je instinktivno parodirao: .Gospođe i gospodo, prijatelji i sugrađani kraljevskog grada Hedlestonea, častan cilj ovog doma je da prihvati posrnule djevojke . . . u stvari, da ih stalno održava posmulim...’ I učini mu se da će prasnuti u smijeh.

Kad su stigli do ‚Crvenog lava’, Smith izvadi pismo iz svog unutarnjeg džepa i gurnu ga

brižno u poštanski sandučić, pogledavši oznaku kada se slijedeći put sandučić prazni. Debelo je bilo to pismo — čitave arke je ispisao ovih posljednjih tjedana. Nye je bio čvrsto uvjeren da bi ga Smith i poljubio da on nije bio prisutan.

Ušli su u hol i kraj prozora nađoše dva naslonjača.

„Šta da pijerno?“

„Pa, ako baš hoćeš, dvostruki Scotch viski.“

Smith je još uvijek držao torbu za spise, a sad ju je spustio nježno kraj sebe. Nye je bio siguran da će noćas spavati s njome.

„Iz Mossburna sam donio triplikate ugovora. Jutros sam dao da na njih stave pečate. Zapravo ih cijeli dan nosim sa sobom, usprkos svemu. Mora da sam imao predosjećaj da će ih potpisati“, reče Smith.

„Hoće, Harolde ... hoće.“

Popili su svoj viski, pa Nye dade znak konobaru da još jednom donese, što ovaj i učini donijevši i jelovnik. Leonard naruči večeru i naredi da se stavi na led jedna velika boca Pol Roger šampanjca.

„Znaš“, reče Smith svečano, „divno je što smo unatoč svemu isplivali na površinu. Pa ipak, nikako mi ne izlazi iz glave Page ... onaj njegov pogled ... sviđa mi se taj čovjek.“

Nye, koji nije mnogo ručao, već nešto založio na brzu ruku u baru na koldvoru, te mu je Scotch viski pao na prazan želudac i doveo ga kao i Smitha u zanosno raspoloženje, počeo improvizirati:

Mališa je Page tebi drag,

Po tananoj žici on se sada kreće,

No mi ga ozlijedili nismo;

Dogodit' mu se ništa loše neće.

„Ne, Len, najozbiljnije“, reče Smith kritički ga promatrajući. „Ja se ne šalim. Ja mislim ... možda ... ako je došlo do posljednjeg poteza, ne vjerujem da bih s tobom pošao do kraja.“

„S čime u vezi?“

„Pa u vezi sa štampanjem one prljavštine.“

„Za ime Isusovo!“ i Nye ga pogleda shvativši da je malo suviše nakresan — mora da je cijeli dan lokao — pa ipak čovjeka muka spopadne kad ga sluša kako

pokušava skinuti sa sebe svaku odgovornost. „Zar ti ne znaš od čega mi živimo ... od prljavštine ... senzacija . . . ubojstva ... iznenadne smrti. To ti je kao da hraniš životinje u zoološkom vrtu. Moramo im davati mesa, crvenog, prijesnog, krvavog. Ta zar nikada u svom uljuljkanom životu nisi čuo kako viču prodavači novina: ‚Užasno ubojstvo u Hollowayu ... djevojku najprije silovali, a zatim ugušili. Grozovito, prvo dobila ona, pa onda on.‘ To su ti vijesti, burazeru.”

„Pa ipak“ — zažmiri Smith na Nyea budalasto — „Ja mislim da je Page u neku ruku imao pravo. Mi moramo pokušati da popravimo et. . . et. . . oh. izvini. molim te — etičku razinu novinarstva.”

„Kako?“

„Nekom vrstom kontrolne komisije.“

„Ne možeš ti kontrolirati slobodnu štampu — bar ne u demokraciji. K vragu sa svim tim, pa to ti je cenzura! Osim toga, ako ljudi ne vole ono što im mi nudimo, koga vraga onda kupuju? Tko želi doznati da li je osuđenik na smrt pojeo obilan doručak? Dok sam bio u New Yorku, izvršeno je u SingSingu jedno pogubljenje pomoću električne stolice. Isuse Kriste, trebalo je vidjeti šta se sve pojavilo u jednom od tih listića... reporter im je prokrijumčario kameru sa mikro filmom i pojavila se čitava serija slika kako su tog jadnog nesretnika u ćeliji smrti privezanog za električnu stolicu i spojenog s elektrodama ucecali. Slijedeće je godine taj isti novinar pametnjaković dobio i nagradu Homera Glucka za svoje slike o linčovanju.“

„Grozno, Leonarde, stvamo je grozno. To samo potvrđuje moju tvrdnju. Mi moramo odga ... poučavati mase.“

„Pa upropastiti posao? Nemoj trabunjati koješta. U naše vrijeme ljudima treba njihova svakidašnja doza opijuma; inače je ovaj krvavi svijet (koji će u svakom slučaju otići u paramparčad) i suviše tjeskoban da bi se živjelo u njemu. Mi smo zapravo pravi čovjekoljupci, a ne ti takozvani dobročinitelji kao što je tvoj prijatelj Page.“

„Dobro, dobro, Leonarde. Nemoj se vrijeđati, nemoj to uzimati k srcu. Meni je samo drago što sam tamo gdje posao napreduje. Ali ti me razumiješ. Ja imam osjećaja... i to dubokih. Razumiješ li? Dubokih osjećaja. Ja volim svoju ženu... ja sam obiteljski čovjek. Da moram prčkati po tvom poslu, to bi me u srce dirnulo.“

„Okani se ćorava posla“, reče Nye. „U ovoj igri čovjek ne može imati srca. Ja sam rano naučio tu lekciju. Kada sam kao mlad reporter, zelen još i naivan, ako možeš vjerovati u to, radio za jedan američki novinski kartel, dali su mi zadatak da pratim Rudi Schermanna, jednog mladog austrijskog padobranca, ljudskog orla,

kako su ga nazivali, pri izvođenju njegovih majstorija. On je nastupao obilazeći seoske vašare i tome slično, a ja sam išao s njim. Bio je to jednostavan momak, plave kose i bijele puti, imao zgodnu ženu i dijete, i bio hrabar kako se samo zamisliti može, a da ne govorim o tome koliko su mu đavolski opasne bile njegove majstorije. Zavolio sam ga. (U to sam vrijeme još mogao voljeti ljude). Slao je fotografije i isječke za štampu sve dok nije postao poznat. Znao sam kakvoj se opasnosti izlaže i stalno mu govorio da treba, još dok je čitav, s tim prestati. I žena mu je govorila to isto. No on bi se samo nasmiješio i odmahnuo glavom. Imao je želju da zaradi dovoljno para i da se može povući na neku farmicu u Tirolu, s par pataka, pilića i jednom kravom, — toliko je bio jednostavan.

„E pa vidiš, jednoga dana ipak se dogodilo. Rudi je uzletio deset hiljada stopa, usred povika divljenja i čuđenja gomile prostaka na zemlji, dao signal s dimom i spremio se na spust. Ali nešto je pošlo krivo. Nije se uopće spuštao u letu; padao je kao olovo. On povuče prvi osigurač, ali se padobran nije otvorio. Vidjeh ga kako se bori sa zamršenim konopcima koje nije mogao razmrsiti. Sad se bio već spustio na petnaest stotina stopa. Pokuša sa svojim drugim padobranom, i sad je postalo zaista jezivo, ali je i ovaj zakazao, malko se otvorio, ali to nije bilo dovoljno. I tako je lupio o zemlju niti trideset stopa od mene s jednim odvratnim, užasnim treskom. Još je malo živio kad sam ga bio podigao. Neću nikada zaboraviti kako me je pogledao, a nekoliko trenutaka kasnije izdahnuo mi je u naručju. U to vrijeme sam još imao osjećanja. Da, s pravom mi se možeš nasmijati pri pomisli na to, ali meni su tad suze curile niz obraze. Dokoturao sam se nekako do telefonske kabine i telefonirao svome uredniku. Drhtao sam cijelim tijelom. I znaš li šta mi je S.O.B.* rekao? ‚Fino’, kazao je, ‚dat ćemo mu cijelu prvu stranicu. Potreban mi je sav tekstuelni dio koji možeš prikupiti, kao i mnogo fotografija. Svakaiko mi pošalji i jednu dobru sliku leša.“ Nye pogleda Smitha i ispi dugi gutljaj. „Ako baš hoćeš, ja sam tada izgubio svoju novinarsku nevinost. Do vraga, gdje je taj konobar? Popit ćemo još jednu rundu, a tad počnimo s večerom.”

S.O.B. skraćena od 'son of a bitch' – kučkin sin. Ovaj izraz se u Amerdci, u govoru, obdčno upotrebljava kao skraćena.

XIII

Smitha je konačno probudilo neko kucanje na vratima. Onako bunovan čuo je nejasno glas čistača cipela.

„Sedam i trideset, g. Smith. Tražili ste da vas probudim, gospodine.”

Smith jedva otvori oči, da bi ih zatim ponovo zatvorio. Smetalo mu je svjetlo koje je probijalo kroz rolete. Glava mu je bučala, usne su mu bile suhe, a jezik kao da mu se zalijepio za nepce. S teškom mukom izusti:

„Vrlo dobro.“

„U redu, gospodine. Donio sam vam toplu vodu i cipele. Danas je sasvim lijepo jutro.“ Kada se ovaj udaljio, Smith je ležao još neko vrijeme zaklanjajući lice rukom, pod teškim bremenom grižnje savjesti, što je dopustio da ga Nye nagovori na ono slavlje od prošle večeri. Nije se mogao sjetiti koliko su popili, ali po ovome kako se sad osjećao mora da je toga bilo i previše. Ruku na srce, najgore je to buđenje slijedećeg jutra. Nije bilo u pitanju samo glavobolja i loš okus u ustima, premda je i to bilo sasvim dosta, budući da on piće nikada nije lako podnosio, već onaj bolesni osjećaj samopredbacivanja koje ga je dovodilo dotle da sebe smatra običnim, bedastim slabićem. A sad kad se prisilio da otvori oči, osjećao se naročito loše. Ah, taj šampanjac, pomisli on zgrozivši se pokušavajući da podrigne. Pa, napokon, možda bi se ipak neko opravdanje moglo naći; ovih nekoliko posljednjih dana, sa svom tom napetošću i neizvjesnošću koje su ih pratile, morao se nekako održati. A sad kad se sve sredilo, kleo se u sebi da će se ovakvih zastranjivanja ubuduće najozbiljnije kloniti. Ustao je, gotovo se skotrljao s kreveta, teškom mukom navukao svoj jutarnji ogrtač i pozvonio za jutarnji čaj. Kad ga je sobarica donijela, kao da ga je nekako čudno pogledala, ili je možda samo uobražavao, jer još uvijek stvari nije vidio sasvim jasno. Bio je to drski mali stvor s kojim se nikako nije slagao. Čuo ju je često kako kikoće sa Nyem u njegovoj sobi. Kad je ovoga puta podigla zastore, imao je dojam kao da hoće nešto da mu kaže, ali on nije obraćao pažnju. Kad je popio čaj bilo mu je nešto bolje, ali kad je ustao, osjeti se na nogama ponovo nesiguran, pa pođe do ormara, gdje je za svaki slučaj čuvao jednu bocu Scotchaviskija, trgnuo je gutljaj da se okrijepi. To je, govorio je sam sebi, sasvim sigurno posljednji put.

Za oblačenje mu je trebalo duže nego obično; stvari su mu ležale porazbacane svuda unaokolo, a stajalo ga muke da obuče svoje gumene čarape. Smith je na to bio vrlo osjetljiv i nikad o tome nije govorio. Patio je od proširenih vena, pa bi mu se otok uvijek javljao kađ bi ovako pustio sebi na volju. No ipak je u osam i pol bio

gotov. Krenuvši na doručak, on pogleda u sobu Nyeovu. Leonard je, kao što je i očekivao, još uvijek spavao, pa iako ga je Smith nekoliko puta dobro protresao, nije ga uspio probuditi. Prošle je noći u holu sasvim pretjerao i bio pun cinizma, što se Smithu ni najmanje nije svidjelo. Pustio ga je da spava i sišao dolje.

U kavani, gdje se služio doručak, naručio je poridž i slanu haringu. Nije bio naročito gladan (iako je nekoliko puta isprao usta, on ih je još uvijek osjećao kao da su kanta za smeće), no ipak je poželio nešto ukusnije. Iako je hotelska hrana bila dobra, ipak mu je već bila dojadila. Cesto je pomišljao da se preseli u privatni stan gdje bi mu bilo udobnije, ali, budući da je bio bez Minnie, i budući da se nikad nije znalo kada će se sa Pageom postići sporazum, on je ostao i dalje u „Lavu“. Međutim, sada bi mogao dozvoliti sebi da unajmi i kuću, neki zgodan i dostojanstven posjed, s lijepim vrtom, staklenikom, gdje bi mogao uzgajati rajčice, a možda i vrtlarsku kućicu na ulazu kraj vrtna staze. To bi se Minnie sigurno svidjelo. Možda bi se moglo naći i nešto sasvim zgodno prema Hanley Driveu; morat će taj kraj malo pregledati slijedećeg tjedna. Pa moglo bi se čak dogoditi da i Page zaželi napustiti svoju kuću i odseliti se u neko drugo mjesto. Ta ga je pomisao na smještaj u Hanley Driveu malo razvedrila i ublažila mu potišteno raspoloženje.

Kada mu je konobar donio haringu, on ju je stavio na stol kao i obično zajedno sa jutarnjim novinama. Smith bi ih uvijek prije no što bi pošao u ured pregledao na brzinu. Ali ovog trenutka je bio i suviše zauzet mišlju kako da planira rad u toku dana, pa se nije osvrtao na vi

jes i. S obzirom da je doputovao kući noćnim vlakom, Page će svakako biti umoran, pa je možda legao da se odmori nekoliko sati. Neće ga stoga prerano smetati, sasvim bi dobro bilo a sastanak zakaže za jedanaest sati. Svi dokumenti su mu bili gotovi i spremni istina sasvim drugačiji od onih prvobitnih, koje je goovo pred dvije godine bio donio sa sobom. Da je barem tada Page prihvatio ponudu, razmisljase Smith mračno, koliko bi nelagodnosti, koi o neprijateljstva i bola, da ne govori o izdacima, bio uštedio objema stranama.

Pomisao na Pagea opet ga je oneraspoložila. Nije se naročito radovao predstojećem sastanku Morat će prikriti svoje osjećaje, očelicitati se, iti poslovan i odsječan — to je očigledno jeim lzlaz iz neugodne situacije... da se preko nje brzo prijeđe. Neki dobar, krepak napitak mogao bi mu pomoći da sve to prebrodi lakše a u takvim prilikama bilo bi sasvim opravdano s*o ga je uzeo.

Nekako u to vrijeme upravo je završio dorucak i spremao se da krene, kada se George onobar, vrati njegovom stolu.

«Je li sve u redu, gospodine?»

„Odlično“ reče Smith. George je bio valjan covjek, ugodan i pažljiv, ali je mnogo govorio, a nuth nije bio raspoložen za razgovor.

„Mogu li vam donijeti još jednu haringu?“ ”Ne, hvala lijepo.“ Baš je htio ustati kad mu George iz prikrajka dobaci jedan pogled, Koji ga podsjeti na onaj raniji izraz soaricinog lica. Tada konobar, klataći se, s prenženim rukama na leđima, primijeti:

Pretpostavljam da ste pregledali Globe, gospodine.“

Globe je bio Mighillov list, i Smith ga obično nije naročito pažljivo pregledao, ali ga je dobivao sa još tri druga dnevnika, a sada, kad spusti pogled, vidje da presavijen leži na vrhu gomile, i to je očigledno učinio George, da bi svratio pažnju na dva stupca koja su se isticala na sredini posljednje stranice. On uze novine, a tada se zanjih, kao da ga je netko udario čekićem po glavi, te ih gotovo ispusti. Tu, pred njegovim užasnutim očima, punim nevjerice, kočio se naslov: BIVŠA ZATVORENICA KOJA SE PODIGLA. Uvodni redovi, dok je pokušavao da ih shvati, igrali su mu pred očima poput nekog zamršenog labirinta.

Cora Page, koja je 1954. kao Cora Bates bila osuđena zbog krivičnog protuprirodnog djela, sasvim je neočekivano pronađena od strane našeg reportera sa Sjevera, onog istog koji je prisustvovao izricanju njene presmie tut šest mjeseci od strane Sjevernog porotnog suda ...

Smithu se okrenu želudac dok je mučno prelazio pogledom preko dvostrukog stupca. To je bilo očigledno napisano kao prikaz jednog preporoda, više manje onako kako je to Nye namjeravao učiniti, i nije ostalo ništa ispušteno; svaka je tugaljiva činjenica razotkrivena na takav način kao da je članak napisao sam Leonard.

Smith se podiže od stola. I ne gledajući Georgea, koji mu je nešto rekao, što je on jedva čuo, instinktivno se uputio u Nyevu sobu. Leonard je bio ustao i stajao poluobučen pred ogledalom brijući se svojim električnim brijačem. „Pročitaj ovo“, reče mu, „brzo.“

Nye mu dobaci nemio pogled, pun jutarnje mrzovolje, ali ga Smithov ton natjera da prekine brijanje. On uze Globe i sjedne na rub kreveta. Smith se nije mogao suzdržati.

„To je sigurno Haines“, reče on. „Upotrijebio je priču za sebe.“

„Umukni.“ Nyevo lice postade sivo. S opuštenom potkošuljom i gaćama, s jedne strane neobrijana lica, izgledao je komično. Pritisnuo je pesnicama čelo.

„Pusti me da razmislim.“

„A što Haines .. .?“

„Ta zar ne shvaćaš, ti prokleta budalo? To u stvari uopće nije Haines. On je bio samo dovoljno prepreden da razglasi stvar po glavnom uredništvu. To je lično Mighill. On vrlo dobro zna koliko je Vemonu ovaj odskok potreban. Došao je do našeg plana, pa ga upotrijebio na svoj način da bi ga upropastio.¹¹ Pri tom se jako ugrize za usnu. „Zašto nisam na to mislio? I to je sušta istina. Prokleta sušta istina. Izmaknuo nam je tlo ispod nogu. Koliko je sati?“

„Upravo je prošlo devet.“

„Moramo raditi brzo.“ Podstaknut na akciju, on počeo navlačiti svoje odijelo, govoreći brzim, isprekidanim rečenicama: „Ako Page vidi ovo prije no što je potpisao, propali smo. Ali još uvijek postoji velika mogućnost da on to nije vidio. Noćni vlak stigao je jutros u pet i trideset... prije novina. Gotovo je sigurno da je pošao pravo kući. A sada, poslušaj me. Uzmi ugovor i pođi taksijem do njegove kuće. Pretpostavljam da je tamo. Polaskaj mu: želio si da mu stvar olakšaš, da se sve obavi privatno, i tako dalje. Navedi ga neka potpiše. čuješ li me? Krvavo nam je potrebno da dobijemo njegov potpis. Ja ću izvidjeti u zgradi Svjetla. Ako nije kod kuće, pozovi me u ured.“

Smith požuri u svoju sobu, uze ondje svoju aktovku i sjuri se dolje. Ujutro je teško bilo dobiti taksij, ali mu je sreća bila sklona: dok je prolazio kroz pokretna vrata hotela, dotandrkao je jedan od starih hedlestonskih taksija da iskrca nekog putnika. Na njemu je bila gomila prtljage nalik na kolekciju uzoraka, koja se morala istovariti. Smith se zbog tog zadržavanja uzrujavao, ali za tričetiri minute već se vozio prema Hanley Driveu. Dok su kola krčila sebi put kroz promet na Commarketu, zapazi na uglovima kioska za prodaju novina čitav red žutih plakata Globea, daleko više nego obično. Sinu mu kroz glavu misao kako su preplavili grad s ovim izdanjem. Odmah mora pronaći Pagea, sad ili nikad. Mogućnost da njihovi planovi mogu propasti u ovom posljednjem trenutku, da će sve čemu se nadao biti izgubljeno, činila ga je tako očajnim da je stalno upirao nogama o pod, kao da njima pokušava ubrzati kretanje starih kola.

Ipak su mu okolnosti išle na ruku — dok se približavao Pageovoj vili, nije bilo još ni devet i pol. Zaustavi vozača na jedno pedesetak jardi od puta i reče mu da ga pričeka. Ispravljajući svoj šešir, koji se iskrivio zbog naglog skretanja taksija, s aktovkom pod rukom, kročio je na stazu u vrtu pokušavajući da ne izgleda kao da mu se žuri, te se odmah nade pred grupom radnika koji su na travnjaku pred kućom podizali veliki zelenobijeli prugasti šator. Smith je za časak zaprepašteno buljio u njih, ne vjerujući svojim očima, ali se sjeti da se veliki šator svakako sprema za prijem, vrtnu zabavu, o kojoj je nešto bio načuo, a činjenica da se sve

normalno razvijalo, iznenada mu je dala nove nade. Kućna vrata bila su otvorena i taman se spremio da krene uz stepenice i pozvoni, kada ugleda jednu ženu koja je dolazila iza kuće. Smith ju je odmah prepoznao. Bila je to gđa Page. Nosila je šešir sa velikim obodom, koji joj je zaklanjao lice, i košaricu od pruća punu cvijeća. Po njenom pokroviteljskom, ali donekle ugodnom načinu odmah mu je bilo jasno da do nje o ovoj velikoj nesreći nije stigla još nikakva vijest.

„Dobro jutro“, otpoče ona prije no što je stigao progovoriti. „Jeste li dugo čekali?“

„Ne ... ni najmanje“, promrmlja on.

„Kao što vidite, brala sam krizanteme. Zar nisu lijepe? Potrebne su mi za moj veliki šator. Znae, to je naš veliki dan. Nadam se da će se lijepo vrijeme održati.“ Ona pogleda u nebo. „A šta vi mislite?“

„Mislim, uvjeren sam da će biti lijepo. Ali, gđo Page ..Shvativši pogrešno njegovu zabunu, uputi mu ona značajan poluvragolast smiješak.

„Nisam se sjetila da vam pošaljem pozivnicu... ali možda, ako bi vam bilo drago da dođete...“

„Gđo Page...“

„Budite uvjereni da zle krvi nema... bar ne s naše strane. Znae, ja sam zapravo voljela vaš list. Pogotovu u početku kada je Dorothy dobila one gvineje. No kako vi napuštate grad, bilo bi sasvim lijepo kad biste vi i gospodin... Zaista, kad biste se danas poslije podne obojica pridružili nama i našim prijateljima. Vidite ...“ „Oprostite mi, gđo Page.“ Konačno mu uspije upasti u riječ. „Ja moram govoriti sa vašim suprugom.“

„Sa mojim suprugom? Sa Henryjem?“ Njen glas izgubi onu polituru društvene ugladenosti, te se mogao čuti izvjestan prizvuk jetkosti. „Ako njega uhvatite, bit ćete zaista sretni.“ „Ali ja ga moram vidjeti. Stvar je od najveće važnosti.“

„Dopustite mi da vam napomenem kako ima nekoliko stvari od najveće važnosti koje čekaju na Henryja. Međutim, on je prije dva dana odlučio da pobjegne u London.“

„Da, gđo, Page“, reče ubrzano Smith, počinjući se preznojavati, „ali njegov ... njegov je posao u Londonu završen jučer. Nama je rečeno da je on noćnim vlakom pošao kući.“

„Jel' te?“ i pogleda Smitha nekim budalastim pogledom. „E pa vidite, ja vas mogu uvjeriti u nešto drugo. On nije tu.“

„Nije tu?“ ponovi Smith, pa tada nastavi žurno. „Poslušajte me, g'do Page. Vlak je stigao jutros u pet i pol. Mi znamo da je on bio u vlaku. Pretpostavimo da vaš suprug nije želio da vas uznemiri... da probudi cijelu kuću u to doba... šta mislite kamo je mogao otići?“

Ona razmisli o tome s izvještačenim izrazom lica koji ga je dovodio do bijesa.

„Pa“, reče ona odjednom ljutito, „možda je pošao kući moga sina. U Sleedon. Kod Henryja se to nikada ne može znati. On ima neku maniju za Sleedon.“

Ta mogućnost ponovo probudi Smithove nade, i on iznenada odahnu od olakšanja. Sleedon! ... pa naravno, to je, s obzirom da će glavna Pageova briga biti da što prije umiri Coru, bilo je moguće, u stvari sigurno, da će pravo sa kolodvora poći u Sleedon. Pa naravno, bilo je jasno kao dan: njegova je želja da joj saopći kako ju je spasio. Smith se žurno oprostio, pa pođe natrag u svoj taksi. Polazeći za Sleedon opet je mislio u sebi da mu okolnosti idu na ruku — bilo je malo vjerojatno da će vijesti tako rano stići do tako malog, usamljenog mjesta na obali. Gonio je vozača da što više požuri, dok se taksi, kao i svi ostali lokalni taksiji — predratni model, počeo truckati i tandrkati po cijelom putu.

Odjednom, na nekih dvije milje od cilja, auto nekako neobično skrenu u stranu, kočnice zaškripaše i on naglo zastade. Smith je još prije no što je vozač sišao sa svog sjedišta znao da je guma izdušila. Čekao je gotovo s nepodnošljivom nestrpljivošću, šetkajući se gore dolje, dok je vozač pomoću vitla podigao kotač i izmijenio ga. Pri tome je cijelo vrijeme gundao kako to nije njegova krivnja i kako njegova mašina nije uopće pravljena za trke od pedeset milja na sat po seoskim cestama. Ni on sam nije više bio mlad, osim toga on je bio ometan svojim starim kaputom od tvida i rukavicama koje su mu dosezale do lakata, i koje nije bio skidao, ali je radio veoma obazrivo. Smith nastavi gledati niz cestu u nadi da će ugledati kakav automobil koji će ga povesti, ali je jedino prošao lokalni autobus, pa i on u suprotnom pravcu, prema Hedlestonu. Da stvar bude još gora, zrak je postao sparan, a na sjeveru se sakupila gusta masa tamnih i prijetećih oblaka, Smith je bio siguran da donose oluju. Na koncu je popravak ipak bio završen, a vozač odobrovoljen obećanom velikom napojnicom potjera ponovo auto, ali sa smanjenom brzinom.

Ako je Smith ikada zagledao na sat od nestrpljenja, onda je to sada činio. Kada su ulazili u Sleedon, sat je pokazivao deset i pol. Samo mjesto, iako još poluuspavano, izgledalo je mirno i spokojno. Imao je neku predodžbu da se kuća mladog Pagea nalazi na stjenovitoj stazi, pa mu nije trebalo dugo da je pronađe. Izišao je iz kola, duboko udahnuo da pročisti pluća, no kada se približio

ulaznim vratima, glava mu je još uvijek bila teška, a živci do krajnjih granica napeti. Slijedećih nekoliko trenutaka mora biti od presudne važnosti.

Nekako bojažljivo i suzdržano povukao je zvono i pričekao. Odgovora nije bilo. Da li je u kući zazvonilo? Učinilo mu se da je čuo zvuk, ali u sadašnjem stanju nije mogao biti siguran u to. On povuče zvono još jednom, i to glasnije, ali bez rezultata. Kada je zazvonio i treći put, gotovo iščupavši ručku iz njenog postolja, čuo je iznutra glasnu zvonjavu, ali odgovora još uvijek nije bilo.

Pokušao je otvoriti ulazna vrata jako pritiskujući kvaku u oba pravca, ali bez rezultata. Kroz prozor se nije vidjelo nikakvo kretanje. Šta se pobogu događa? Netko sigurno mora biti kod kuće. Tada mu pade na pamet da Page možda spava gore — što se u neku ruku činilo moguće. Ali, ako i spava, Smith se nije smio ustručavati, on je jednostavno morao doprijeti do njega.

Taksi vozač promatrao je sada, stojeći kod vratnica, Smitha vrlo sumnjivo, ali se ovaj pravio kao da ga ne vidi i uputio uskom stazom posutom šljunkom koja je vodila pokraj kuće. Tom je stazom, kao što je i očekivao, došao do stražnjih vrata. Bila su odškrinuta. On ih otvori polako, uđe u praonicu za kuhinjsko suđe, pa prođe do kuhinje. Tu za stolom sjedila je Cora.

Nije se micala čak ni onda kada joj je sasvim blizu prišao; izgledalo je ili da nije pri sebi ili barem da se ni najmanje ne obazire na njegovo prisustvo. Oči su joj bile upravljene u stranu kao da su omađijane nekim dalekim priviđenjem. Promjena na njenom licu, otkad ju je prije dva dana vidio na koncertu, bila je zaista strašna. Izgledala je deset godina starija, duboko zabrinuta, kao da su iščupali iz nje svu radost i sav život. No Smith nije imao vremena da je sažaljeva. On je morao doći do Pagea, što joj je i rekao.

Ona ga ostavi bez odgovora.

„Slušajte“, reče Smith, nagnuvši se nad nju kao da govori djetetu. „Henry Page mi je potreban. Ja s njime moram govoriti.“

Kako dugo nije odgovorila, on pomisli da nije čula.

A tada se veoma sporo okrenu k njemu. Lice joj je bilo blijedo kao mramor, gotovo potpuno bezizražajno, kao da je svladano nekom tako dubokom unutaršnjom stravom koja je otupila svaki osjećaj u njoj .

„On nije tu“, reče mu ona.

„Ali... meni su rekli...“

„On nije tu“, ponovi ona tim istim ledenim tonom. „Prošle noći se je predomislio. Poslao nam je brzopjav da stiže danas.“

„Ali mi smo obaviješteni...“

„Eno telegram... na polici od kamina.“

Smith pročita telegram. Bio je upućen Cori, tješio ju je i rekao da je odlučio prenoćiti u hotelu i vratiti se slijedećeg popodneva.

„Ah, nije valjda ...“ povika Smith.

„A zar je to uopće važno?“ reče ona.

I odjednom, pogledavši, opazi on na stolu jedan otvoreni broj Globea. Njene oči su beživotno pratile njegov pogled i zadržale se na licu.

„Da, to je. Zadovoljni ste, nadam se. Prvi put ste udesili samo mene. Sada ste nas udesili sve.“

Smith se instinktivno počeo buniti. Želio je da opravda sebe, da joj kaže kako to nije bilo njegovo djelo, ali tad ustuknu. Pa on je bio kao i ostali umiješan u to, čak još i više. A osim toga, ona je sasvim u pravu. Nikakve koristi od zapomaganja. Kao što je rekla, svi su oni udešeni, a riječi i djela podjednako su jalovi. Vidjevši je kako sjedi, onako skršena i skamenjena, uzmutio mu se u želucu sav talog od prošle noći i spopade ga strahovita mučnina. U tom iznenadnom preokretu osjećanja prvi put mu postade jasno koliko je užasna stvar koju su počinili. U ovom skrhanom ljudskom biću kao da se sakupio sav jad i nevolja koja je ikad nanijela okorjela i bezobzirna štampa.

„Od koga ste dobili novine?“ upita je on.

„Od Davida ... moga muža.“

„Ali kako?“

Njegove riječi kao da su dopirale do nje iz neke velike daljine, pa je i njezin odgovor kasnio, kao da se iz iste te daljine vraćao.

„On svako jutro odšeta do gata. Vidio je oglas ... u kiosku za novine ... istakli su ga svuda ... donio je novine kući...“ na ovo je spopadne drhtavica koja ju je, onako ukočenu, cijelu protresla. „To je upravo ono što sam htjela spriječiti. Znala sam ja dobro šta bi to značilo za njega. Nikad ga nisam još takvog vidjela. I tako me ostavi, ovako, bez ijedne riječi.“

„Kamo je otišao?“ zapita Smith.

„Ne znam . . . nemam pojma. Pokušala sam ga zaustaviti, ali nije vrijedilo. Ja više ne mogu učiniti ništa. Sasvim sam upropaštena... do kraja.“

A šta joj je mogao i reći? Ništa nije mogao smisliti, ama baš ništa. Na kraju joj je kazao vajnu utjehu:

„Neće biti tako strašno kao što mislite. Vratit će vam se on!“

„Neće.“ I ona podiže polako oči prema njemu, a u glasu joj nešto zatreperi što ga je obeshrabilo. „Meni ne, meni se neće vratiti.“

Iz nje više ništa nije mogao izvući, u novom nastupu očaja potpuno je zanimajila. Mislio je u sebi da će joj možda kasnije, kada izbiju suze, biti lakše. I tad se okrenu, pa iziđe iz kuće.

Vraćao se sad prema kolima laganim korakom, više nije bilo razloga ni za kakvu žurbu. Negdje u daljini počelo je već nevrijeme, a među eldonskim bregovima odjeknu grmljavina. Nebo je čak i ovdje bilo kao olovo, a u zraku se osjećala teška omorina. Onako uzrujanom činilo mu se da u ovim detonacijama koje su nadolazile kroz sparni zrak u bučnim valovima poput topovske paljbe ima nečeg naročito zastrašujućeg. Pri ulasku u taksi pade mu na ruku kap kiše — teška i crvena kao krv.

Rekao je vozaču da se vrati u Hedlestone — drugog izlaza nije bilo. Odustao je sada potpuno od namjere da traži Pagea. Jasno je da ga nema, da je u vlaku, a možda još uvijek u Londonu. U oba ova slučaja sigurno je saznao najgore i nikakve ugovore neće htjeti potpisivati. niti će im ustupiti Svjetlo. I njemu i Nyeu drugo ništa nije ostalo već da napuste sve i odu. Ali nije samo čista logika probudila u njemu iznenadnu želju za povlačenjem. Sad ga je veoma uznemiravala situacija koju je zajedno s Nyeom bio stvorio, a s njom u vezi i sile koje su uzele maha. Poče mu bivati slabo, pa bi dao sve samo da nešto popije. Mora odavde otići. Hoće li izgubiti zaposlenje ili neće, nije više bilo tako značajno. Važno je samo to da se izvuče iz Hedlestona što prije.

Osjećao je potrebu da ga netko podrži, te odluči da ode natrag k Nyeu u uredništvo. Leonard je kazao da će biti u svom uredu, pa kad su se počeli približavati predgrađu, Smith naredi vozaču da ga odveze u zgradu osiguravajućeg društva. Sada je već lilo kao iz kabla i digao se jak vjetar, koji je snažnim mlazevima vode zapljuskivao prednje staklo od automobila. Ulice, osim nekolicine ljudi koji su nagnuti naprijed pod svojim kišobranima hitali da nađu neki zaklon, bile su gotovo prazne. Ali odjednom, kad iziđoše iz Victoria Street na Cornmarket, zbog jakog prometa zastadoše. Smith otvori prozor i pogleda napolje. Uska ulica

bila je propisno zakrčena — uglavnom kamionima i prikolicama koji su snabdijevali centralnu tržnicu. Pomisli da je prsla vodovodna cijev ili da je cesta preplavljena. Nije mu se dalo čekati, budući da do ureda nije bilo daleko. On tutnu nekoliko novčanica u ruku vozaču, pa iziđe iz kola. Tek kad je zaobišao ugao i požurio uz Park Street, postade svjestan koliko se mnogo svijeta nalazi na pločniku. Ljudi su, usprkos kiši, stajali, tiskali se, istežali vratove i nagingjali se na jednu stranu, gurajući se prema ulazu u neku zgradu. Smithu se srce stisnu kad vidje da je to ulaz u zgradu osiguravajućeg društva gdje se nalazio njegov ured. Mora da je bilo neke gužve, pomisli, razlupali su nam ured. Prepao se, ali nije imao kamo, morao je to izvidjeti. Potrčao je naprijed, i u tom trenutku začu zavijanje sirene, a u parku preko ceste duž promenade sa drvoredom bukava, obično zatvorene za automobile, ugleda kao neku bijelu mrlju, ambulanta kola.

Smitha spopade neka bolesna jeza dok se gurao i krčio laktovima prolaz kroz gomilu. Stalno je ponavljao tko je, uzvikujući da ga moraju pustiti da prođe. Kad se dogurao do ulaza, policajac ga je prepoznao i dozvolio mu ulazak. Zastao je nasred ulaznog hodnika, teško dišući i plašeći se da krene dalje. Jedva je natjerao sebe da pritisne dugme za lift, ali se nije ništa pokrenulo. Lift jednostavno nije radio, a na tabli se vidjelo da se zadržao na trećem katu. Začu odjednom kako netko juri niz stepenice, te se okrenu i vidje Petera, dječaka s telefona. Ugledavši Smitha, pojuri prema njemu i čvrsto ga uhvati za ruku.

„G. Smith ... ah, g. Smith ... dragi g. Smith.“ „Ama šta se to događa?“

On se, histerično stenjući, uhvati za Smitha. „Hoću kući. Užasno, pa to je užasno . . . i ja sam sve to gledao.“

„Ali što?“ prodrmusu ga Smith grubo. „Što za ime boga? ... Što?“

Peter pogleda gore, a glava mu mlitavo klonu. Odgovorio je vrištavim glasom:

„Mladi g. Page ... pucao je na g. Nyea ... G. Nye je pao... tada je puca na samog sebe.“ U grudima mu je nestajalo daha, a glas mu je postajao sve tiši. „Doktor kaže da je mrtav.“ „Tko?“ procijedi Smith.

„David ... mladi g. Page.“

Smith se nasloni na zid ne osjećajući ništa drugo osim duboke mučnine. Za sobom je čuo zujanje lifta koji se spuštao. Trenutak kasnije iz njega iziđe, u pratnji uredskog liječnika, Nye. Izgledao je uzrujan, a pod kaputom, prebačenim preko ramena, lijeva ruka mu je bila umotana u debeli sloj zavoja. Ali mu je zato iz ugla preblijedjelih usana virila njegova obavezna cigareta.

„Kretensko balavo kopile“, reče on Smithu u prolazu.

Smith vidje, kao kroz maglu, kako obojica ulaze u prednji dio ambulantnih kola. Upravo se htio pokrenuti, prikupivši sve svoje snage, kad iz zadnjeg dijela lifta prokrčiše sebi put dva bolničara, noseći neka plahtom prekrivena nosila. Smith htjede zatvoriti oči, ali ipak nije mogao. Vidio je kako su ih pronijeli kraj njega i gurnuli u ambulantna kola. Kroz otvoreni dovratnik Smith primijeti ispred gomile, koja je šutjela i zurila, jednog čovjeka s foto kamerom koji je u profesionalnom stavu kleknuo na jedno koljeno i snimao.

XIV

Posljednja četiri dana, nakon oluje sa gmljavinom od četvrtka, nastupilo je neobično lijepo vrijeme, pravo bablje ljeto. Malcolm Maitland prelazio je mrgodno preko Commarketa idući prema zgradi Svjetla; bilo mu je vruće utoliko više što mu je tamno odijelo koje je obukao postalo malo tijesno. U vijećnici prilikom istrage bilo je zagušljivo; on zapravo nikada u njoj nije vidio toliko svijeta — laknulo mu je kad se našao na svježem zraku. Kako je sjedio kraj bočnog izlaza, mogao je otići ranije, i dok se penjao uz stepenice prema svom uredu, mislio je da se on prvi vratio. Međutim, miss Moffatt bila je tu prije njega. Vidio ju je kroz otvorena vrata njene sobe kako otvara prozor. On zastade.

„Prošlo je i to“, reče joj on.

Miss Moffatt nije odmah odgovorila. A tad, iako ljutita, složi se s njim.

„Da ... prošlo je i to.“

Onako obučena u potpunu crninu, ljepljiva lica od vmćine, miss Moffatt izgledala je potpuno iscrpljena, dok joj se po izrazu jasno vidjelo da nije oma ni za kakve razgovore. Potreba da s nekim progovori nagnala je Malcolma da ipak uđe u sobu.

„Henry je sve to izdržao ne baš loše“, reče on poslije stanke.

„Bolje nego što sam očekivala“, priznade ona. „Sudac istražitelj išao mu je na ruku ... jedanput se i on ponio kao napola ljudsko biće, ali ah“, (tada skide šešir sa glave, nabode u njega svoje pribadače, pa ga nekako nasilu okači o vrata) „oni jadni mladi ljudi. Kakva šteta, kakva užasna šteta! Da je taj kukavni, mahniti deran učinio bar ono što je bio nakanio, sve to ne bi ni bilo baš toliko nekorisno. Kad sam ugledala Nyea, onako drskog, na postolju za svjedoke, došlo' mi je da ga ja sama udesim. To šepRTLjanje je sasvim odgovaralo Davidu.“

„Bolje je što je ovako ispalo“, reče Maitland tiho, „Henryju za ljubav. Siguran sam da je to opće mišljenje. Grad je još uvijek uz njega. Kad se sve sabere i oduzme, Svjetlo je izišlo iz te zbrke bolje nego što smo se mogli nadati.“

„Može biti“, reče ona namršteno „ali trebalo je ... kako da kažem, ono što je trebalo ... da se to postigne. Vjerujte mi, da se nije ovako dogodilo, naše bi se ime još uvijek povlačilo po blatu. Ja ni najmanje ne sumnjam da bi Henryju ipak uspjelo da to spriječi iz neke ljudskom rodu svojstvene dobrote.“ Njezin glas postade oštriji. „Ali to zapravo znači da je jednu senzaciju iz stroja izbacila druga još veća.“ Ona se okrenu, pa utaknu utikač električnog kotlića za čaj. „Pripremit ću sada šalicu čaja. To jedino i priliči ovakvom danu. I to kakvom danu! Hoćete li i vi jeđnu?“

„Dobro bi mi došla“, reče Maitland promatrajući je, dok je uz zveket vadila šalice koje su stajale iza ormarića sa pregradama, i uzimala šećer u kockama i limenu kutiju s čajem, što je držala u ladici svog stola. Onda izvadi pola boce mlijeka iz spremišta kod slavine za hladnu vodu, pogleda je sumnjičavo, pa promrmlja: „Nije svjež, ali morat ćemo se njime zadovoljiti.“

„Zapravo“, produži ona, stalno misleći na istragu, „zbog Smitha mi se ta cijela stvar smučila. Smučilo mi se kad ono reče kako je trebalo da ostane u kući sa Corom i kako nije trebalo da je ostavlja samu, a potom je onako klonuo duhom. Smučilo mi se još i prije, kad je ono počeo onako sladunjavo gledati... kad je ona žena iz dućana, gđa Dale, pričala kako je vidjela Coru da trči duž gata, pa je pozvala da se zaustavi i u tome nije uspjela. Samo kad pomislim na sve one slične njemu koji sada cvile nad Corom — mogla bih ga udaviti.“

„Jadnik“, reče Malcoml, „pokušao je da sebe okrivi za sve. Osjetio sam sažaljenje prema njemu.“

„Ne morate ga sažaljevati“, reče, stisnuvši usnice na način koji je Maitland dobro poznao. „Imam novosti za vas, što se tiče Smitha.“ „Kakvih novosti?“

„Henry mu je dao posao.“

„Šta!“

„Balmerovo mjesto. Sad je u našem kolegijumu. Postao je naš novi šef za oglase.“

„Dragi bože!“

Malcolm časkom razmisli, a zatim joj reče: „Možete reći što god hoćete, ali Page predstavlja pravi pojam dobrog čovjeka koga sam ikada vidio u ovom bezbožnom svijetu.“

Ona klimnu glavom i poče nalijevati čaj.

„On je samo meka srca, to je sve. Njegov otac taiko nešto nikad ne bi uradio. Izbacio bi Smitha iz svoga ureda čim bi ga ugledao.“

„Uvijek ste i suviše strogi prema Henryju“, uze šalicu kojom ga je ponudila. „Vidite šta je sve prebrodio ovih zadnjih nekoliko godina ... i to svojim slabim srcem i svim ostalim. A sad još povrh svega i ovo. Vi bar znate koliko je bio nerazdvojivo povezan s Davidom.“¹¹

„Da“, složi se ona mrgodno, „dragi moj David.“ A tada, pijuckajući svoj čaj, preko ruba svoje šalice dobaci Maitlandu mračan pogled. „A i njemu će zapravo nedostajati Cora.“

I ona nastavi prije no što je Malcolm mogao išta primijetiti. „On toga možda nije bio ni svjestan, ali on je bio u nju zaljubljen. Oh, ne osuđujem ja njega zbog toga. Zapravo, to i jeste baš jedna od ono nekoliko stvari zbog kojih mu se divim. Cora je bila prava žena, strastvena i čovječna. Čeznula je za ljubavlju, a David joj baš nije mogao pružiti tu ljubav. Pogotovu onda kada je počeo ponovo postajati čudnovat, tjerati je da čita one visoko intelektualne knjige i postupati s njom kao s bićem iz staklene kutije. Ona meni nije nikada rekla niti riječi, ali znala sam ja to. U dušu sam je poznavala. David je njoj, priznajem, bio drag, ona mu je bila privržena žena, žalila ga je ... ali to nije bilo dovoljno.“

„Vi pričate besmislice“, prekide ju Malcolm osomo. „A sada baš nije vrijeme za to.“

„Pa, možda i nije. Ali znala sam ja to već odavno. Henry je volio Sleedon, ali ga on nikada toliko nije volio, niti je ikada išao tamo kao što je to činio otkad je ondje živjela Cora. Za nju je bio kadar učiniti sve ... čak i Svjetlo prepustiti drugima. Jučer sam bila s njime u uredništvu kada je Bob Lewis donio vijest da su joj pronašli tijelo koje je more izbacilo na sjevernu obalu. Da ste mu vidjeli lice! A znate li šta je rekao? ‚Da joj tijelo nije povrijeđeno?‘ pitao je. ‚Da nije slučajno izobličena?‘ A kada mu je Bob odgovorio: ‚Nije gospodine, ni najmanje‘, on je odvratio, ‚Hvala bogu... hvala bogu barem za to.‘“

Malcolm je zurio u nju osjećajući se nekako nelagodno, no ipak nije mogao odoljeti da je ne zapita s nekom vrstom razdražljive radoznalosti.

„Miss Moffatt, a što ste vi toliko protiv Henryja? I uvijek ga upoređujete s njegovim ocem.“ Ona mu nije odmah odgovorila.

„Ja zapravo nisam protiv njega“, reče ona naposljetku. „Jedino što nije onakav kakav bi trebalo da je urednik Svjetla. Suviše je on blag, suviše je sklon da se pomiri sa stvarima, umjesto da ih istjera načistac. Njegov otac nije bio takav. On je bio pravi muškarac.“

„I vi ste mu se divili?“

„Jesam, divila sam mu se“, izgovori ona odjednom prkosno. „Ne samo zbog onoga što je bio nego i zbog onoga što je za mene učinio.“

Ispričali su vam, pretpostavljam, da mi je on kupio moju malu kućicu.“

„Načuo sam nešto“, suzdržano reče Maitland.

Ali miss Moffatt, koju su događaji današnjeg dana izvukli iz njene svakidašnje kolotečine, nije se dala zastrašiti.

„Da“, nastavi ona, „znao je da bih voljela živjeti van grada s nešto malo vrta, pa mi je jednoga dana ... i to nikad neću zaboraviti... samo predao isprave o vlasništvu. Kada sam rekla da ću to otplaćivati od moje plaće, samo se nasmijao i rekao: ‚Donesite mi ponekad kiticu cvijeća.‘ I ja mu ih još uvijek donosim.“ Ona časkom ušutje zaboravivši da je Maitland uopće prisutan. „A kad mu je umrla žena, subotom popodne dolazio bi k meni da popuši lulu i popije čašu piva. Volio je najviše marku Burton, a ja sam je uvijek za njega čuvala.“ Ona odjednom prestade da govori, svjesna da Malcolmov pogled počiva na njoj, pa jako pocrveni. To je bio jedan jedini put da ju je vidio kako je pocrvenjela.

Nekoliko trenutaka nitko nije progovorio ni riječi. Ta je šutnja postajala pomalo neprijatna, te Maitland ustade.

„E pa lijepo“, reče on, „čini mi se da se moramo latiti posla. Nema zabušavanja kad gazda nije tu. Sada treba da radimo, i to mnogo. Danas u podne imamo sastanak kolegija. Recite to i drugima. I, hvala vam na čaju.“

On se uputi u svoju sobu, sjeđe i poče razmišljati o svojim planovima za iduća tri mjeseca, kad, za Henryjeve odsutnosti, padne na njega veliko breme odgovornosti. Odjednom netko zakuca na vratima i pojavi se Fenvick s telegrafskom trakom u ruci.

„Evo jedne vijesti koja je upravo primljena na teleprinteru.“

„Da?“ pogleda Maitland upitno.

„Izgleda da su promijenili mišljenje o atomskom naselju u Utleyu.“

„Šta!“ uzviknu Malcolm zgranuto. „Hoćete reći... da nakon svega uopće ne misle ovamo ni dolaziti?“

„Izgleda da neće. Razmatraju sada hoće li u škotsko gorje ... u Sutherlandshire. Jučer je to izjavio u Parlamentu podsekretar.“

Fenwick mu predade traku.

„Možete li otipkati ovo?“ upita Malcolm, kad ju je pročitao. „Uzdam se u boga da će se toga i držati.“

„Sasvim vjerojatno. Napomenuo je da je Sutherland daleko pogodnije mjesto.“

„Silno!“ povika Maitland oduševljeno, vidno pokazujući znakove svog zadovoljstva. „To znači da će nas ostaviti na miru... nas ovdje.“ A tada dodade poluglasno: „Barem još za neko vrijeme.“

Kada je Fenwick otišao, Malcolm je sjedio razmišljajući o svemu što se dogodilo samo zato što jedno vladino odjeljenje nije moglo da se u prvi mah odluči. Da nije bilo tog projekta — nedonoščeta za Utley — nikad oni ne bi doživjeli ovu dvogodišnju nekorisnu borbu, a ni tragediju kojom je to završilo.

On je prisilno skrenuo misli na ono što ga neposredno čeka, pa poče bilježiti tačke dnevnog reda za sastanak kolegija. Oko pola sata neometano je radio kad začu iz hodnika neki poznati zvuk zbog koga podiže glavu. Sjedio je nepomično, u nedoumici, uvjeravajući samog sebe da to nije Henryev korak, kad se, na njegovo iznenađenje, otvoriše vrata i uđe Page.

Maitland odmah ustade.

„Ali Henry“, obrati mu se on što je mogao blaže, „mislio sam da si ti zaista u krevetu.“

„Došao sam samo na nekoliko trenutaka... napolju me čekaju kola“, reče Page oslanjajući se o rub stola. U licu je bio bljeđi nego obično, s duboko utisnutim izrazom patnje, ali se na njemu promjena ovih zadnjih nekoliko dana, ma koliko snažna bila, ipak manje očitovala nego što je Maitland očekivao. Malcolm se pitao što je to omogućilo ovom malom čovjeku da usprkos svojoj fizičkoj boli

ostane čvrst ne pokazujući pri tom nikakve upadljive znakove hrabrosti? Život koji se sastojao od vjernosti i časti, obzira prema svojim susjedima i poštovanja zadnje riječi — baš te postojane, neminovne, uzome vrijednosti jednog čestitog stava održale su ga sada kad bi se netko drugi, tjelesno jači, slomio.

„Prilično dugo te neću vidjeti, Malcolme“, produži Page hvatajući daha. „Morat ću, izgleda, kada me puste, poći na dugo putovanje morem. Alice je oduvijek željela vidjeti Havaje, pa ćemo sada poći onamo... Ali prije svega htio sam te obavijestiti da te uzimam u Sjeverno svjetlo za ortaka. Zatražio sam od Patona da načini ugovor o ortakluku i želim ga potpisati prije no što krenem.“

Maitland je sačuvao savršenu mirnoću, samo što za časak njegovo priprosto lice izgubi crvenu boju, a potom ga polako obli još jače rumenilo. Poslije toliko godina upornog, neumomog i nenaplaćenog rada, ova sasvim neočekivana ponuda gotovo ga je zaprepastila, tako da se nije mogao baš sasvim svladati. Glasom koji je, usprkos tome što se pokušao svladati, pomalo drhtao, on reče:

„To je vraški malo što ti mogu kazati, Henry ... samo ... hvala ...“

„Znači da prihvaćaš“, reče Page, pa produži ozbiljno. „Ali još sam nešto naumio. Možda će te začuditi — možda to ne bi trebalo ni da spominjem — ali za ova posljednja četiri dana, saosjećajnost i ljubaznost koju su mi pokazali, ne sarno potpuno neočekivano već i nezasluženo ... primjer su samo višeg, suštinskog milosrđa ljudi ovog kraja.“

„Pitao sam se da li bih mogao prekršiti svoje pravilo i ovoga puta učiniti nešto sasvim lične prirode. Možda pogađaš na što mislim. Radi se o jednoj poruci našim čitaocima ... ponovna potvrda moga ličnog vjerovanja ... zahvalnost za njihovu lojalnost i podršku, uvjerenje da će, usprkos svemu što se nama dogodilo, list nastaviti da izlazi.“ On zastade, gledajući ispitivački u Maitlanda. „Misliš li da bih mogao nešto napisati u tom smislu? Ili bi to bilo neukusno?“

„Samo ti napiši, Henry“, reče Maitland uvjerljivo, ne dopuštajući ni najmanjeg kolebanja. „Dobro će ti to činiti. A i svima ostalima.“ Henryev izraz lica se nezamjetno razvedri. „Mogu dakle“, reče on. „Hvala ti, Malcolme.“ Kada je izišao, Maitland počeka još nekoliko minuta, a tad pođe u sobu za prijepise. Dok je išao hodnikom, prošao kraj otvorenih vrata Henryjeve sobe i vidio ga za pisaćim stolom, malo pognute glave, oslonjenog na ruku, kako piše, piše, piše bez prekida, svoju osobnu poruku za sutrašnji broj Sjevernog svjetla.

A.J. CRONIN	2
PRVI DIO	3
I.....	3
II.....	9
III.....	15
IV	24
V.....	30
VI	35
VII.....	42
VIII.....	52
IX	61
X.....	68
XI	75
XII.....	86
XIII.....	91
XIV	96
DRUGI DIO	103
I.....	103
II.....	110
III.....	117
IV	122
V.....	126
VI	131
VII.....	134
VIII.....	138
IX	145
X.....	153
XI	158
XII.....	166
XIII.....	174
XIV	184